SZABÓ MAGDA

Pilát

SZABÓ MAGDA

PILAT

În românește de LADISLAU HEGEDŰS

București, 1985
Editura UNIVERS

I. PĂMÎNT

I

PRIMISE VESTEA DIS-DE-DIMINEAȚĂ, ÎN TIMP ce își prăjea obișnuitele felii de pîine.

Ce-i drept, cu vreo trei ani în urmă, Iza îi trimisese un aparat cochet, printre spiralele căruia feliuțele de pîine se puteau rumeni apetisant. Numai că bătrîna se uită cîteva clipe la drăcovenia pe care o ținea în mînă, sucind-o pe toate fețele, o aranjă apoi la locul ei, în cutie, și o azvîrli în fundul dulapului de bucătărie, fără să se mai atingă vreodată de ea. Nu prea avea încredere în aparate de soiul ăsta. Realitatea e că nu credea nici măcar în niște lucruri atît de obișnuite, cum ar fi curentul electric. Ori de cîte ori intervenea o pană de curent din cauza unui scurtcircuit sau a deteriorării rețelei electrice în urma vreunui viscol mai puternic, bătrîna lua tacticos de pe bufet sfeșnicul de aramă, în care lumînările adăstau parcă în așteptarea stingerii luminii, străbătea maiestuos holul dintre bucătărie și sufragerie, purtînd deasupra capului ramurile cu limbi de foc, solemnă ca un cerb bătrîn și blajin care își poartă podoaba. Prin urmare, nu se putuse obișnui nici cu ideea de a folosi prăjitorul electric. Nu de altceva, dar s-ar fi simțit frustrată dacă n-ar mai fi putut sta ghemuită pe vine în fața sobei, vrăjită de dansul limbilor de foc, de pîlpîirea jăraticului, asemănătoare respirației unui organism viu. Schimbarea perpetuă a culorii jarului însuflețea parcă odaia. Cînd ardea focul, i se părea că nu-i singură, chiar dacă, în afară de ea, nu se mai afla nimeni în toată casa.

Iat-o și acum, stînd ghemuită pe scăunelul din fața sobei. Cînd auzi soneria de la intrare, se fîstîci și, neștiind unde să pună țepușa înfiptă în feliuța de pîine, ieși în antreu, purtînd în mîini prețiosul instrument.

Antal rămase pentru cîteva clipe împietrit în dreptul uşii. Privirea fixă, gestul stîngaci prin care încercase s-o prindă de mîini îl trădaseră, dezvăluind tot ceea ce încercase să-i ascundă. Ochii bătrînei se umplură de lacrimi, numai că picăturile refuzau cu încăpăţînare să se rostogolească pe obraji, de parcă o forţă stranie şi nevăzută reuşise să le aşeze într-un echilibru perfect chiar pe marginea pleoapelor. Atitudinea curtenitoare, gesturile reflexe şi totuşi vizibil studiate ale noului-venit îi smulseră bătrînei un „mulţumesc, fiule", gîtuit de durere.

Avea două camere, dar nu făcea focul decît în cea din spate. Cînd intrară, bătrîna se aşeză la locul ei pe scăunel, în timp ce Antal îşi întinse palmele spre sobă, încercînd să şi le dezmorţească puţin. Deşi nu scoseseră nici o vorbă, se înţelegeau perfect. „Va trebui să fiu tare, gîndea bătrîna, oricît mi-ar fi de drag." „Linişteşte-te, avem tot timpul, îi răspunse Antal în sinea lui. De fapt, n-ar avea nici un rost să te duci, pentru că acolo nu mai există nimeni. De azi-dimineaţă, soţul tău nu mai există. Dar n-am încotro, sînt nevoit să te duc la el, pentru că îţi aparţine oricum, chiar dacă nu mai e cel pe care-l ştii de-o viaţă."

Cînd, în cele din urmă, se hotărîră să plece, bătrîna îşi agăţă de braţ nelipsita-i sacoşă. În ultima vreme, ori de cîte ori se ducea la spital, se obişnuise să ia cu ea şi sacoşa, în care aşeza cu grijă tot ce-i cerea Vince, sau tot ceea ce credea ea că-i trebuie : batiste, biscuiţi, lămîi... Nelipsitele mogîldeţe galbene se iţeau şi acum printre ochiurile plasei. „Farmece, filozofă doctorul, încearcă să facă farmece cu ajutorul a trei lămîi pricăjite. Are impresia că, fluturînd lămîile, încercînd să demonstreze că digestia n-are cum suferi din pricina lor, moartea are să se sperie şi are s-o ia la goană. E convinsă că, ducîndu-i bătrînului lămîile, îl va mai găsi în viaţă."

Peste noapte se lăsase îngheţul şi, cum bătrîna nu avusese grijă de cu seară să presare cenuşă pe trepte, gheţuşul putea fi periculos. O prinse deci de braţ, ajutînd-o să coboare treptele. În dreptul magaziei cu lemne, în dosul unui morman de zăpadă înnoroiată, ocrotit parcă de o platoşă de oţel, Căpitan stătea la pîndă. Se auzea

limpede cum se războia cu paiele, devastîndu-și pur și simplu culcușul. Bătrîna evită să se uite spre șopron. Brațul i se crispă, respirația devenindu-i tot mai rapidă. „L-a observat și ea pe Căpitan, gîndi doctorul, dar se preface că nu-l vede. Că doar Căpitan e negru ca pana corbului, iar acum n-ar trebui să se uite la nimic de culoare neagră, ar trebui să vadă alb, alb și numai alb."

Postat în spatele ușii de sticlă a magazinului alimentar, Kolman, responsabilul, îi privea îndelung, urmărindu-i cum închid poarta și se îndreaptă spre stația de taximetre din colț. „E abia șapte și ceva, înseamnă că bătrînul e pe ducă. Păcat de el, filozofă băcanul, a fost un om tare de treabă, plin de tact și de răbdare. Lăsa pe toată lumea să treacă în față, copii, bărbați deopotrivă, rămînînd la urmă să-și ia laptele. Fetele îl adorau, pentru că în fiecare vară le oferea flori din grădina lui, iar cînd sosea iarna — apetisante felii de dovleac copt și ceai fierbinte. Așadar, s-a dus și el, sărmanul! Are de ce să-l plîngă fiică-sa, de la Budapesta. Doamne, ce de bănet i-a mai trimis și fata aia, știe el poștașul ce știe. Cum naiba o fi părăsit-o Antal? O fi avut orbul găinilor, că doar e om cumsecade, o știe toată lumea, cei pe care i-a tratat el îl vorbesc numai de bine."

Tot la Iza îi fugi gîndul și bătrînei în momentul în care se urcă în taxi, în dreptul cofetăriei. „Tata are cancer", le spusese Iza sec, cu vreo trei luni în urmă, cînd bătrîna îi telefonase pe neașteptate în capitală, rugînd-o să vină să-l consulte și ea pe bătrîn. La cîteva zile după aceea, stăteau amîndouă în baie. Iza se spăla tacticos pe mîini, cu mișcările acelea lente și calculate, specifice medicilor, pe care și le însușise de pe vremea cînd încă mai era studentă. Confirmarea diagnosticului o cutremură pe bătrînă. I se făcu negru în fața ochilor. Se prinse involuntar cu mîinile de robinet și alunecă ușor pe marginea căzii de baie, dar cînd auzi vocea lui Vince, sări ca arsă, repezindu-se valvîrtej în anticameră.

— Ce vă tot ascundeți de mine? întrebă Vince iritat, dar ea nu reuși să scoată o vorbă, fixîndu-l îngrozită, de parcă ar fi văzut în fața ei un trup în plină descompunere.

Tot Iza o scoase din **încurcătură**:

— Nu toată lumea poate fi un babac dulce și nespălat ca dumneata, zise ea, deschizînd ușa și fluturîndu-și demonstrativ degetele vînjoase.

Chipul supt al lui Vince se lumină brusc. „Babac nespălat" fusese expresia preferată a Izei, a mogîldeței smiorcăite și pistruiate de odinioară.

— Alții, de pildă eu, continuă fata, se spală pe mîini de mai multe ori pe zi. Intră, te rog, în casă, altfel răcești și cine știe ce bătăi de cap ne mai dai. Dacă eu aș avea o cantitate așa de mică de suc gastric, ca dumneata, m-aș feri să țopăi atît și aș înghiți la hapuri cu polonicul.

Bătrîna remarcase prea bine că Vince devenise între timp bănuitor. Din clipa în care începură să-l sîcîie durerile atît de ciudate și de chinuitoare, Vince se poștă la pîndă. Cu simțurile încordate, încerca să surprindă măcar o frîntură de conversație, doar-doar o afla ceva care să-i explice de ce slăbea întruna și de ce îl încercau în ultima vreme durerile tot mai frecvent și tot mai atroce. „Eu n-aș fi fost în stare să mă răstesc așa la el", gîndi bătrîna și, în pofida disperării ce o stăpînea, o cuprinse mîndria că Iza era capabilă s-o facă.

— Mamă, vino să bem o cafea la bufetul expres. Hai, nu vii și dumneata ?

Vince radia, era tot numai un zîmbet. Refuză, scuturînd din cap, în timp ce-și contempla, fudul nevoie mare, picioarele fusiforme. „Uitați-vă bine la mine, sugera parcă mimica lui, dacă v-aș însoți la restaurant, lumea ar fi în stare să creadă că sînt un obișnuit al casei."

Iza ridică nepăsătoare din umeri :

— Treaba ta, craiule. Oricum, n-ai face altceva decît să te holbezi tot timpul după femei.

Își luă apoi paltonul și, ca de atîtea alteori, își lipi fruntea de fruntea impunătoare a tatălui ei.

— Să nu care cumva s-o înșeli pe mămica cît lipsim noi de acasă !

Vince dădu mărunțel din cap, zîmbind șiret. Ochii săi, care de cîteva săptămîni arătau cu totul altfel decît îi știa bătrîna, atît de diferit, că se întreba ea însăși ce s-o fi întîmplat de se făcuseră atît de mici și parcă mai alungiți și încetoșați, începură să ardă ca două torțe vii.

Își adora fiica. Se clintau, glumeau și se ciondăneau întruna, dialogul lor fiind cu totul diferit de obișnuitul dialog pe care îl poartă un părinte cu fiica lui. Era parcă amical, frățesc, sau complice, sau naiba mai știe cum.

La restaurant nu se atinse nici una de cafea. Priveau tăcute amîndouă lichidul înspumat, rotind de zor paharele aburite. Chipul Izei era alb ca varul.

— Ar putea s-o mai ducă așa cel mult trei luni, bolborosi ea. Antal o să aibă grijă de medicamente. Îți las bani, să-i cumperi tot ce-și dorește, tot ce-i trece lui prin cap, orice tîmpenie. Înțelegi, mămico, orice !

Bătrîna încercă pentru cîteva clipe o senzație tare ciudată, de parcă acolo, la adăpostul draperiilor și al muzicii languroase, ar fi țesut împreună cu Iza ițele unui complot înfiorător. Vestea că peste trei luni Vince avea să nu mai existe, faptul că ea știa cu certitudine acest lucru, se abătuse asupra ei ca un trăsnet, făcînd-o să trăiască senzația că Vince ar fi fost un ocnaș condamnat la moarte, iar ea însăși călăul căruia tocmai i se adusese la cunoștință data execuției. N-avusese tăria să întrebe dacă diagnosticul doctorului Dekker era corect sau nu. Știa, de altfel, de la Iza și de la Antal, că Dekker nu greșise niciodată.

În salon muzica se auzea tot mai tare, acoperind șoaptele perechilor de îndrăgostiți așezați la mesele din jurul ei. Chelnerița o întrebă dacă dorește frișcă, dar ea nu se simți în stare să-i răspundă. O făcu Iza, încuviințînd în locul ei.

Frișca se dovedi tare și mult prea dulce. Încercînd să-și pună în cafea o linguriță cu frișcă, o scăpă pe fața de masă. Fîstîcită, se repezi s-o adune.

— Nu te pierde cu firea, mamă. Am să-ți explic ce ai de făcut, pas cu pas, și la ce ai să te aștepți.

Pentru cîteva momente, reușì să se concentreze asupra spuselor Izei, dar în clipa în care deveni iar conștientă de faptul că Vince nu mai avea de trăit decît cel mult nouăzeci de zile, totul i se învălmăși în minte și o înecară lacrimile.

— Mamă, te rog, avem foarte puțin timp la dispoziție și multe, foarte multe de discutat !

Iza nu se dezmințise nici de această dată. Îi vorbise calm, dar răspicat, așa cum făcea, de regulă, ori de cîte ori îi dădea indicații privitoare la vreo treabă sau alta. Bătrîna simțea că înnebunește. Îi venea să urle, să răstoarne cupa cu frișcă, să spargă tot ceea ce era pe masă, dar nu făcu, bineînțeles, nimic din toate acestea. Nici puterea n-avea s-o facă și nici curajul necesar. În definitiv, era o ființă perfect echilibrată și nu cine știe ce babă isterică și nevropată. Se mulțumi să întrebe cu vocea stinsă :

— Nu-i așa că acum ai să vii acasă ?

Fusese mai curînd o rugăminte, o implorare disperată, smulsă parcă de rugăciunile încîlcite, adresate în sinea ei, de-a valma, tuturor sfinților, doar-doar or reuși s-o înduplece pe Iza să vină acasă și să n-o lase pe ea singură la căpătîiul unui muribund. La urma urmelor, Iza era medic, ba pe deasupra mai era și copilul lor, un copil bun și milos, care-i ajutase o viață întreagă !

— Nu pot veni, răspunse Iza, înghițind parcă mormane de fier înroșit.

O înțelese perfect. Simțea că fata avea dreptate. Chiar dacă ar fi obținut un concediu, sau ar fi reușit să vină mai des acasă, n-ar fi realizat altceva decît să-i trezească bănuiala lui Vince, care s-ar fi apucat pe toate căile să afle ceea ce în fond nu trebuia să afle în ruptul capului. Nu de altceva, dar Iza obișnuia să vină acasă la intervale regulate, cam o dată pe lună, sau la vreo aniversare anume. Nu putea veni, sigur că nu, prin urmare ea trebuia să rămînă singură cu Vince, zăvorîndu-și în suflet taina cumplită că Vince avea să moară curînd. Nici măcar promisiunea Izei, cum că Antal avea s-o ajute și să stea lîngă ea în permanență, nu-i putuse alina durerea. Oricît de cumsecade și de atent ar fi fost Antal, n-o putea înlocui pe Iza.

Lacrimile începură să-i curgă șiroaie, în pofida privirilor curioase din jur îndreptate spre ea, pe care mai mult le intuise decît le observase. Iza nu încercă s-o liniștească, ar fi fost inutil. Se mulțumi s-o strîngă de mînă, în timp ce bătrîna se agăță disperată de degetele ei osoase, lipsite de obișnuitele podoabe feminine.

*

Taxiul luneca lin printre platanii dezgoliți. Undeva, pe dreapta, un afiș mare flutura în bătaia vîntului, anunțînd o serată dansantă. Un oftat prelung, rostogolit bolovănos din pieptul bătrînei, îl făcu pe Antal, așezat în față, în dreapta șoferului, să se-ntoarcă spre ea. Bătrîna tuși încurcată, își întoarse capul, cufundîndu-și privirile în panorama străzii, de parcă ar fi admirat spectacolul ciorilor care-și ciuguleau alene penele printre șirurile de copaci. Antal fusese totdeauna bun și atent față de ea și față de Vince și tocmai de aceea îl iubiseră mult odinioară. Numai că el o părăsise pe Iza și asta nu se putea nici uita, nici ierta.

Căldura se revărsa întruna din caloriferele dispuse de-a lungul coridoarelor. Portarul se grăbi să le deschidă el însuși ușa liftului, ceea ce îi umplu bătrînei inima de bucurie, chiar și în acel ceas de grea cumpănă, pentru că gestul lui semnifica protecția conjugată a Izei și a lui Antal, deopotrivă. Fu instalată comod în salonașul din capătul coridorului, în timp ce Antal se duse în căutarea doctorului Dekker, care își petrecea ultimul său an la clinică. Bătrîna scoase și puse la loc în sacoșă de cîteva ori batistele și lămîile. Gîndul de a fi nevoită să discute în clipele acelea cu o persoană străină o îngrozea pur și simplu, dar încercă să-și adune puterile, știind că întîlnirea care urma să aibă loc nu-i era destinată nici ei și nici măcar lui Vince, atenția deosebită care li se acorda în spital fiind determinată și legată nemijlocit în primul rînd de persoana Izei.

În sinea ei nu-i dăduse crezare întru totul lui Antal. Dar în clipa în care zări silueta profesorului îndreptîndu-se spre ea, avu senzația că plasa pe care o ținea în mînă se îngreunase teribil, de parcă ar fi fost încărcată cu plumb, nu cu niște batiste și trei lămîi amărîte. Dekker era coșcogea profesor, iar ceea ce deslușì pe chipul lui răspundea cu vîrf și îndesat nerostitelor ei întrebări.

Mai tîrziu, cînd Iza încercă să afle ce vorbise cu profesorul, bătrîna se străduì din răsputeri să-și adune gîndurile, dar nu reuși defel. Nu-și amintea decît de atingerea palmelor sale mari și grele, așezate protector pe ume-

rii ei, palme de care încercase atunci să se lepede cît mai grabnic, pentru că fusese cuprinsă brusc de groază și de o cumplită și vehementă antipatie și repulsie față de el, avînd senzația că Dekker, omul care de trei luni încoace depusese eforturi disperate, făcîndu-se luntre și punte întru salvarea lui Vince, era de fapt un criminal. Cum era posibil, se întrebase ea atunci, ca omul acela, care avea vîrsta soțului ei, să fie atît de teafăr ?

Cînd să intre în rezervă, rămase împietrită în pragul ușii.

Antal îi spuse că omul ei intrase în comă încă din zori și că, probabil, n-avea să-și mai revină, trecînd pe nesimțite în somnul cel de veci. Nu-și putuse închipui că el n-o să-și recapete cunoștința nici măcar pentru o clipă în momentul în care ea avea să intre în cameră. Convietuirea, de fapt contopirea trupească și sufletească de patruzeci și nouă de ani, nu poate fi nesocotită nici măcar de moarte, de trecerea în neființă. Și-apoi, ce se va întîmpla, dacă el îi va simți prezența și va începe să-i vorbească cu vocea sa calmă și blajină, cerîndu-i socoteală pentru tot ceea ce e trecător, pentru bucuriile și suferințele toate, pentru viața asta blestemată și efemeră ? Ce se va întîmpla dacă acum, în această ultimă zi, își va da totuși seama că se află în pragul prăbușirii definitive și va izbucni în plîns, la fel ca atunci, pe la începutul anilor douăzeci, cînd se trezi cu el în dreptul patului, gîrbov și cu lacrimile șiroindu-i de-a lungul cămășii de noapte, implorîndu-o cu disperare : „Ajută-mă, Etelka !“ Ce se va întîmpla dacă are s-o roage și acum, ca și atunci, să-l ajute, de data asta știind foarte exact că era vorba de însăși viața lui, că implora de fapt imposibilul ? Pentru că Vince adora viața. Chiar sărăntoc fiind, fără slujbă, ori grav bolnav, el considera viața, simplul fapt de a trăi, de a respira, de a te scula dimineața și a te culca seara, de a te bucura cînd de adierea vîntului, cînd de razele soarelui sau de picăturile mari de ploaie, drept cea mai formidabilă însușire a omului pe pămînt. Ei bine, da, avea să-l mintă și de data aceasta, poate pentru ultima oară, așa cum o mai făcuse la nesfîrșit în ultimele trei luni. Nu de altceva, dar pe bătrînă o înspăimînta mai mult gîndul că Vince ar fi pu-

tut s-o părăsească fără vreun cuvînt de rămas-bun, decît perspectiva de a-l fi văzut iar, cu fălcile încleștate de durere, sau ameţit de atîtea calmante, cum o ţinteşte cu privirile, implorînd-o să-l ajute.

În momentul în care intrară în rezervă, Antal îşi aruncă paltonul pe spătarul unui scaun. Abia atunci realiză bătrîna că acesta nu avea pe el obişnuitul halat alb. Părea, în acest fel, mai curînd un membru al familiei, decît medic, ceea ce nu se mai întîmplase de ani şi ani de zile.

Privirile bătrînei se opriră mai întîi asupra Lidiei. Cînd auzise uşa scîrţiind, sora se întoarse cu faţa spre ei şi, văzîndu-i, se ridică de pe marginea patului, îşi netezi calmă faldurile halatului imaculat şi îi salută cu o mişcare discretă a capului. În toată atmosfera aceea halucinantă, părea singura făptură reală. Îşi mai făcu puţin de lucru în jurul patului, după care ieşi, fără să mai fi întors măcar privirile. „Ce ciudat, gîndi bătrîna, îl îngrijeşte pe Vince de săptămîni întregi şi pleacă aşa, indiferentă, fără vreo urmă de lacrimi în ochi. Atît de uşor se poate omul obişnui cu moartea ?“

Vince nu-şi dădea seama ce se petrece în jurul său, dar nu părea un om total inconştient, ci mai curînd unul care doarme. Fruntea, perfect netedă, avea luciri argintii. Nasul parcă i se mai alungise faţă de ziua precedentă, iar urmele roşietice ale ochelarilor dispăruseră total. Cînd se uită mai bine la el, îşi dădu seama că nu nasul i se alungise, ci obrajii i se scofîlciseră, ochii i se adînciseră în orbite de la o zi la alta. „M-a părăsit, gîndi bătrîna. N-a vrut să mă mai aştepte. Preţ de patruzeci şi nouă de ani i-am cunoscut fiecare gînd şi uite că acum nu ştiu ce duce cu el. M-a părăsit“.

Se aşeză greoi lîngă el, pe pat.

Luni şi luni de-a rîndul îl îngrijise zi şi noapte, pînă la istovire, dar nu se simţea obosită defel. Era convinsă că ar fi avut puteri să ia totul de la capăt, dacă l-ar fi putut lua acasă, fie chiar şi aşa cum era, în pijamaua străină, descheiată la nasturi, de sub care se ităa pieptul slăbit şi neverosimil de bombat. Ar fi fost în stare să-l care chiar şi în braţe ; „Doamne, ce s-a putut împuţina omul ăsta !“ N-ar fi trebuit să-i dea drumul de

lîngă ea. Iza le dorise, desigur, binele, și lui, și ei, atunci cînd l-a internat, dar n-ar fi trebuit să fie de acord. Dacă l-ar fi ținut acasă, lîngă ea, poate că ar fi scăpat. La spital Lidia fusese cea care îl îngrijise, schimbîndu-i de două ori pe zi așternutul și asigurîndu-i tot ceea ce avea nevoie. Lidia era o fată foarte ordonată, răbdătoare, amabilă, dar a fost ea oare în stare să glumească cu el pentru a-i putea strecura printre dinți o lingură de supă, să-l asigure că n-are nimic, vinovată fiind doar vîrsta, sau să-i aline, cu vorbe dulci, durerea, să-i potolească tînguirile amare ? Nu, n-ar fi trebuit să îngăduie internarea lui ! Uite că e în stare s-o părăsească în halul ăsta de inconștiență, fără să rostească măcar o vorbă de rămas-bun. Se aplecă asupra lui și-l sărută. Vince avea fruntea uscată și mirosea a medicamente. Bătrîna se așeză iar lîngă el, luîndu-l de mînă.

Spre prînz își făcu apariția și profesorul Dekker. Între timp reveni și Lidia. Dar Antal plecase. Bătrîna nici nu-și dădu seama cînd părăsise rezerva. Profesorul rămase doar cîteva clipe și bătrîna crezu că Lidia îl va urma, dar fata nu schițase nici un gest. Se retrase lîngă fereastră, privind tăcută spre ei. Pe bătrînă o deranjau privirile străine, așa încît îi întoarse spatele și, nemaivăzînd-o, după cîteva clipe uită de ea. Vince era total inert. Doar părul, șuvițele albe și țepoase mai dădeau semne de viață. Bătrîna înțepenise lîngă el. Nu simțea nici foame, nici sete, nici oboseală și nici scurgerea timpului. Doar spatele și-l îndrepta din cînd în cînd, să nu amorțească.

După-amiază Vince prinse a vorbi.

Bătrîna avu impresia că i se oprește inima în loc. Fusese înconjurată pînă atunci de o liniște atît de profundă, de o tăcere atît de adîncă, încît nu mai încăpea în ea nici un fel de sunet. În momentul în care Vince încercă să bolborosească ceva, tot trupul i se cutremură. Pînă și pleoapele începură să i se zbată. Bătrîna se aplecă cu urechea la buzele lui, doar-doar o prinde o frîntură de șoaptă. Alarmată de gesturile bolnavului, se apropie și Lidia, dar la vederea chipului ei tînăr și frumos, bătrîna se înfurie cumplit. Acum o ura pe Lidia, o ura din adîncul sufletului ei. Avea senzația că e obraz-

nică, impertinentă și lipsită de suflet. Plini de tact, Dekker și Antal părăsiseră rezerva. Ea de ce n-o făcuse ? Ce tot pîndește aici ? Dar ce, e surdă ? N-aude că bolnavul cere apă ? De ce nu i-o da ? Parcă a înțepenit, nemernica, nici nu se clintește ! E nevoită ea să se repeadă la paharul aflat pe noptiera de pe care, iată, între timp cineva adunase toate lucrușoarele lui Vince : și ochelarii, și cana, și căpețelul de creion, totul, totul. Pe de altă parte se bucura în sinea ei că sora nu înțelesese vorbele lui Vince, că numai ea, ea și numai ea auzise chemarea lui, că numai ea îi știe dorințele, îi dă să bea și îl poate ajuta, așa cum o făcuse totdeauna. Turnă, așadar, apă în pahar și-i ridică puțin capul, lipindu-i paharul de buze.

Numai că buzele refuzau să se deschidă. O undă de silă și revoltă îi brăzdă fața. Vince refuză să bea.

— Nu-l forțați, șopti Lidia, nu-i este sete.

Bătrîna simți nevoia s-o pălmuiască pe Lidia. De ce naiba o fi stînd așa, țintuită locului ? Cum își permite să-i dea ordine ei și de ce i-o fi luat paharul din mînă ? Și-acum, iată, se-aude iar vocea lui, sunetele acelea stranii, șuierătoare, bombardîndu-i tîmplele. Și de ce nu bea, dacă îi este sete ?

— Sînt aici, rosti Lidia calm, dar suficient de tare.

Avusese impresia că i se adresase ei și asta o scoase iar din sărite. Dar își dădu imediat seama că Lidia nu se uita la ea, ci la Vince. Buzele acestuia prinseră a pîlpîi ușor, chipul fiindu-i luminat pentru o clipă de ceva ce semăna cu zîmbetul său de odinioară. Lidia se ghemui de cealaltă parte a patului, prinzîndu-l de mînă.

Bătrîna se simți frustrată, păcălită, neglijată. Se uită lung la Lidia, la chipul ei străin, încărcat de sensuri total străine ei, inexplicabile, de neînțeles, și fu cuprinsă de-o ură vehementă împotriva celei pe care o vedea parcă pentru prima oară. „Escroaca, hoața, nemernica, mi-a furat pînă și clipele astea din urmă. Păi sigur, Antal a ales-o, el mi-a proțăpit-o lîngă Vince. Iza n-ar fi făcut-o, ea ar fi ales o fată mai bună, mai înțelegătoare. Uite cum stă ghemuită la capul lui Vince ! Și cum îl ține de mînă ! Un nimeni ! Un străin !“

— Dormi, șopti Lidia, dormi. Sînt aici.

Bătrîna se așeză iar pe marginea patului. Indignarea o copleșise într-atît, încît nu mai simțea nici măcar durerea. Se repezi la cealaltă mînă a lui Vince, al cărui trup inert stătea parcă răstignit pe palmele celor două femei. Buzele încetară bolboroseala, iar respirația era abia perceptibilă. Lidia continua să stea ghemuită de cealaltă parte a patului, dar fața nu i se mai vedea. Își lipise fruntea de palma încremenită a lui Vince.

Afară, lumina primăvăratică de martie se împuținase, așternînd înserarea peste silueta copacilor dezgoliți. Bătrîna închise ochii, îndreptîndu-și spinarea. Îi redeschise într-un tîrziu, abia cînd o auzi pe Lidia foind ușor, în timp ce se ridica greoi în picioare. Vince zăcea culcat exact în aceeași poziție ca mai înainte, numai că era mult mai liniștit.

— Nu mai trăiește, șopti Lidia. Nu apă a cerut. Și-a chemat fiica. A rostit doar atît : „Iza". Mă duc să-l chem pe doctorul Antal.

II

Antal o conduse încet pînă la mașina care o aștepta afară, la poarta clinicii. Bătrîna realiză cu greu că profesorul fusese cel care luase măsuri să fie dusă acasă cu mașina lui. Dădu speriată din cap, refuzînd categoric. Nu, nici nu putea fi vorba să se lase dusă acasă ca un chefliu sau ca un nuntaș întîrziat. Avea să traverseze parcul și să se urce în tramvai la stația de la capătul aleii. Ba nu, mai curînd are să se ducă pe jos. Da, simțea nevoia să meargă pe jos, să se miște, să ia puțin aer. Antal aruncă o privire semnificativă în urmă, spre mantaua portarului, agățată în cuier, vrînd parcă să spună că are de gînd s-o ia pe umeri ca s-o însoțească. Dar bătrîna protestă iar. N-avea nici un rost s-o însoțească. Tare dorea să rămînă singură, să se piardă în propriile-i gînduri ! Să nu se teamă, îl liniști ea, că n-o să i se facă rău. Îi mulțumi apoi pentru tot ceea ce făcuse și-l rugă să-i transmită și profesorului toate cele cuvenite.

Măcar sacoșa s-o fi lăsat acolo, o rugă Antal, dar ea îl refuză categoric. În definitiv, nu era grea deloc. Cînd își dădu seama că doctorul încerca s-o rețină cu orice preț, bătrîna porni cu pași hotărîți spre parc, fără să-și mai fi luat rămas-bun de la el. Știa prea bine că fusese ingrată, nerecunoscătoare, lipsită de politețe, dar nu putuse proceda altfel. Dacă ar mai fi întîrziat cîteva clipe, puterile ar fi părăsit-o definitiv. Îl mai auzi strigînd ceva în urma ei, ceva în legătură cu un telefon și cu Iza, nu prea înțelesese bine, dar nu-l luă în seamă. Pentru numele lui Dumnezeu, nu pricepe că vrea să fie lăsată în pace ?

Parcul se dovedi aspru, străin și furios, de parcă ar fi fost silit să lase loc primăverii. Se încăpățîna să mai rețină încă ici-colo cîte un petic de zăpadă. Șirul nesfîrșit de mesteceni aliniați de-a lungul aleii își unduiau trupurile zvelte în bătaia vîntului. Jur-împrejurul lacului sălciile începuseră să-și depene sfios mîțișorii, dar luna martie se dovedise a fi nu blîndă, ci mai curînd aspră și încruntată, cu cerul înnorat, furios și plumburiu, iar mugurii care se iteau pe crengile copacilor, departe de a fi visători, erau cît se poate de amenințători, de un verde violet, ca al cărnii alterate.. În vîrful colinei, trei brazi plesuvi își etalau bătrînețea prin cele cîteva crengi colțuroase care, înfipte zdravăn în trunchiul gros, se mișcau abia perceptibil în bătaia vîntului. Jos, la rădăcina lor, claie peste grămadă, o învălmășeală de conuri și crengi uscate așterneau un covor zdrențuit peste pămîntul înghețat. De-a lungul aleilor, un strat străveziu de gheață acoperise urmele de pași ale celor care trecuseră pe acolo.

Șovăi cîteva clipe în fața podului care ducea spre insula din mijlocul lacului artificial. Păși totuși pe el. De aici se vedea bine coșul de pe clădirea spitalului. Norii de fum, orbitor de albi, se rotogoleau bolovănos sub cerul de plumb. Se deslușea limpede chiar și acoperișul triunghiular al clădirii. Porumbeii se furișau halucinant printre siluetele mitologice care se profilau straniu, gîrbovite de vreme. Se așeză greoi pe bancă, cufundîndu-și privirile în oglinda apei.

Lacul mai purta încă un guler de gheață de-a lungul malului, dar apa începuse să prindă viață. Nu vedea peștii, dar le simțea prezența prin cercurile pe care le pro-

vocau ici-colo pe suprafața apei. Lacul era plin de crapi bruni, mereu înfometați. Pe vremuri, cînd Iza era doar de-o șchioapă, veneau deseori, în zilele senine de vară, să le admire hîrjoana. Ba uneori le mai aruncau și cîte un dumicat. Era teribil de amuzant să le privească bătălia pe care o dădeau pentru fiecare bucățică de pîine. Acum, fundul lacului nu se zărea, iar malul era și el dezgolit. Doar cîteva fire de iarbă uitate de vreme se mai iteau din loc în loc, semn că reușiseră să supraviețuiască ninsorilor și înghețurilor iernii. Neliniștite, frunzele uscate se foiau întruna. „Ce-am să mă fac singură ?“ se căină bătrîna.

Deodată podul fu invadat de o ceată de copii. Chiuiră și se zbenguiră gălăgioși o vreme, aruncară cu pietricele în apă, pentru ca să se repeadă apoi cu toții spre scena grădinii de vară. Băncile nu fuseseră încă montate, așa încît stîlpii de beton, pe umerii cărora se montau în fiecare vară șipcile cărămizii, se profilau straniu în lumina difuză a după-amiezii, aidoma unor pietre funerare cioplite grosolan de niște mîini neîndemînatice. Bătrîna se ridică brusc, întorcînd spatele spectacolului oferit de panorama grădinii pustii, așezată pe coasta dealului. Sacoșa i se păru iar grea, nesuferit de grea. Strecură mîna după batiste, se șterse la ochi cu una dintre ele, îndesîndu-le apoi pe celelalte în buzunar. Scoase și cele trei lămîi, le contemplă o vreme în palmă, pentru ca să le arunce în cele din urmă în apă.

Cel care dorea să se întoarcă pe jos în centrul orașului era nevoit să treacă prin noul cartier, acesta fiind drumul cel mai scurt.

Cu un an în urmă, cînd începuse demolarea căsuțelor de lemn și a cocioabelor cu acoperișurile smolite, din zona pieței și a gropii numită Balzsamárok, îi păruse rău de vechiul cartier. Se și dusese, împreună cu Vince, să-și ia rămas-bun de la străzile care mai purtau încă urmele tinereții lor. Pașii îi purtaseră atunci pe străduța desfundată pe care, cine știe din ce motive, oamenii o denumiseră Gázlo *. La întoarcere, Iza se nimerise să fie acasă.

* Gázló = vad, loc de trecere prin albia unui rîu, unde apa nu e adîncă, permițînd trecerea.

Bătrîna n-avusese de gînd să-i spună Izei pe unde umblaseră, dar Vince, nefiind în stare să ascundă ceva, se repezise încă de la intrare să-i povestească pe unde fuseseră. Iza dăduse din mînă a lehamite, îndreptîndu-se din șale.

— Voi ați fi în stare să dați înapoi roata vremii. Sînteți doi troglodiți, doi bătrîni retrograzi.

Vocea ei fusese lipsită de severitate, dar nu și de seriozitate. De altfel, ea își exprima gîndurile întotdeauna în modul cel mai serios. Stînjenit la rîndu-i, Vince bîigui ceva despre groapă și despre fîntîna arteziană din zona aceea, dar Iza îl repezi scurt :

— Balzsamárok ! exclamă ea revoltată, de parcă noțiunea în sine i-ar fi provocat o silă cumplită. O groapă nenorocită, asta e ! De ce nu vorbești despre farmacie ? Auzi vorbă ! Uită-te la anuarul statistic și ai să vezi că mai toți locatarii din zona aia sînt tuberculoși.

Între timp bătrîna se strecură în bucătărie și se apucă să prepare cîteva felii de pîine cu unt. I se făcuse rușine pentru momentul de slăbiciune încercată față de groapa aceea amărîtă. Vince o urmă și el, făcîndu-și de lucru în jurul ei. Își ocoleau privirile, le era jenă unul de altul. După un timp, Vince începu să fredoneze un cîntec, dovedind că vocea-i plăcută nu pierduse nimic din farmecul de odinioară. Era un cîntec vechi, o baladă de pe vremea cînd era elev. *„Între flori o mie, / zace pe vecie // Tînără fecioară // Dulce lăcrimioară. // Sînii ei cei dalbi / Parcă-s nuferi albi...“* La un moment dat izbucniră amîndoi în rîs. Își amintiră că, pe vremea cînd Iza mai era copil, nu se putea cînta în prezența ei nici un cîntec trist, pentru că fetița lua textul la modul cel mai serios, cerînd cu lacrimi în ochi ca frumoasa fecioară să nu moară și să se vindece pe loc. Odinioară, în tinerețe, cînd erau doar logodiți, își dădeau întîlnire în zona gropii cu pricina. Acolo se puteau săruta în voie, pentru că lumea nu-i prea cunoștea. Acum, în bucătărie, copleșit de avalanșa amintirilor. Vince se aplecă peste masă și o sărută pe obraz. Lucrurile se potriviră în așa fel, încît exact în clipa aceea intră și Iza în bucătărie. Cei doi se îndepărtară fîstîciți.

— Ia te uită ! exclamă Iza rîzînd. De-acum încolo am să bat la ușă înainte de a da buzna peste voi.

Ajunsă în dreptul piațetei de altădată, se simți parcă ceva mai liniștită. Nu mai trecuse pe acolo de vreo jumătate de an, așa încît fu nevoită să piardă ceva timp pînă găsi cărarea potrivită, ce șerpuia printre mormanele de pămînt excavat din locurile unde aveau să se toarne fundațiile noilor clădiri. Nici priveliștea nu mai semăna cu cea de odinioară. Lipsită de cocioabe, întreaga zonă se nivelase parcă. Doar fîntîna mai păstra ceva din vechea atmosferă, numai că în jurul ei circulau acum tot felul de autocamioane, iar în imediata ei apropiere o macara-turn își întindea gîtul lung, șuierînd ca un șarpe uriaș în căutarea prăzii. Undeva, în stînga, o toacă începu să bată de zor, semn că pe șantier ziua de lucru luase sfîrșit. Zgomotul mașinilor fu înlocuit de voci omenești. Cineva o ajută să treacă peste un podeț, ferind-o să se tot împiedice de mormanele de pămînt.

— De ce n-ați luat-o pe partea cealaltă ? o întrebă un tînăr. Nu vedeți că aici scrie clar : șan-ti-er ?

Bătrîna bîigui o scuză, grăbind pasul. Dădu colțul și răsuflă ușurată, zărind în depărtare crengile liliacului înverzit peste gardul casei în care locuia.

Cu ani în urmă, cînd Vince fusese reabilitat și primise retroactiv și salariul reținut abuziv preț de douăzeci și trei de ani, știuseră amîndoi, deși nu și-o mărturisiseră vreodată, că șederea lor în locuința de pe strada Darabont luase sfîrșit. Banii sosiră iarna, în iarna lui patruzeci și șase. Iza plecase la facultate, așa încît înștiințarea îi găsi singuri acasă. Vince nu scoase o vorbă. Îi oferi poștașului o țigară, după care ieși în curte, așa cum era, în haină, cu capul descoperit și fără fular. Ea se repezi să-i ducă șapca, dar nu îndrăzni să i-o dea. Se opri în capul scărilor, uitîndu-se lung după el, care se îndreptase glonț spre cocina de porci a vecinului dinspre stradă, rezemîndu-și coatele de marginea gardului și cufundîndu-și privirile în interiorul ei, de parcă ar fi avut ceva de văzut în troaca răsturnată, ori în cratița cu apă. Știa prea bine ce sentimente îl puteau încerca pe Vince și nu voia să-l tulbure. Se mulțumi să-l pîndească din prispa casei, urmărindu-l cum stă aplecat peste scîndurile noduroase ale cocinii și

realiză, abia atunci realiză, că spatele acestuia se gîrbovise în ultimii ani, se încovoiase mult mai mult decît i-ar fi cerut-o anii pe care-i avea.

Între timp începu să ningă. Fulgi mari și greoi poposiră pe părul lui Vince. Locatarul din față traversă grăbit curtea, ducînd gunoiul. Remarcase atunci în treacăt că în ultima vreme începuse să-i salute. Vince se întoarse alene, măturînd cu privirile curtea pustie, cocina și cotețele de păsări ale vecinului, ca și răzorul, unicul său răzor amărît în care nu apuca niciodată să crească vreo floare din pricina găinilor mult prea lacome ale vecinului. Iar în privirile lui femeia descoperi casa, casa mult visată, în toată splendoarea ei. Observînd-o în capul scărilor, Vince prinse a se freca zdravăn cu palmele, de parcă abia atunci și-ar fi dat seama ce frig era, se apropie de ea și o cuprinse în brațe. Într-un tîrziu, cînd se desprinse de ea, ochii lui mari, nevinovați, erau plini de lacrimi.

În ziua aceea Iza venise tîrziu acasă. Vince nu-i spuse nimic, deși ea fusese cea care sugerase ideea cererii de reabilitare și tot ea îi întocmise și memoriul. Se mulțumi să-i strecoare înștiințarea sub farfurie. Iza citi scrisoarea o dată și încă o dată, dădu din cap, zîmbi și-i spuse doar atît : „Ai văzut !“ Vince repetă și el mașinal : „Ai văzut !“ Bătrîna se uită pierdută la ei, știind prea bine că în spatele celor două cuvinte, poate naive, poate copilărești, se ascundeau umilințele îndurate în cei douăzeci și trei de ani, spatele întors al prietenilor și cunoscuților, lucrurile amanetate, hainele cumpărate de la talcioc, locuința din strada Darabont și amarul tot.

— În zona Mestecănișului, spuse Iza, mestecînd de zor cartofii prăjiți, se construiește un bloc frumos, cu încălzire centrală.

Vince îi zîmbi, dădu alene din cap și, după o lungă tăcere, vorbi tacticos :

— Eu vreau să mă duc *acasă*.

— Bine, răspunse Iza, rezemîndu-și furculița de farfurie, foarte bine. Eu zic să închiriezi mai bine o grotă și s-o căptușești cu blană de urs. Doamne, ce exasperant poate fi un moșulică nesuferit ca ăsta !

În vocabularul lui Vince acasă însemna o casă a lui, o casă în curtea căreia puteau crește flori, pomi fructi-

feri, verdeață multă, păsări și tot felul de orătănii, o casă al cărei pod să fie al lor și numai al lor. Vince se născuse la țară. Venise la oraș pe vremea cînd era licean și se jura întruna că apa de fîntînă e mai bună decît cea de cișmea. Cutreierase cu Iza tot orașul mai bine de trei săptămîni pînă ce dădu peste casa în care locuiau acum. Nu apucaseră să vadă decît gardul înalt și ferestrele mari, că Vince o și strînse de braț, exclamînd : „Asta e !“ Nimeriseră tocmai pe vremea dezghețului, așa încît picura de peste tot, iar din jgheabul dinspre stradă, terminat în formă de cap de balaur, curgea întruna apa provenită din zăpada topită. Casa avea trei camere, două mai mici și una mare. În curte o alee pavată cu cărămizi ducea la magazia de lemne, iar printre straturile de flori, cîțiva platani își înălțau siluetele zvelte spre cer. Poarta era boltită, cu arcadele prelungite în trei părți, formînd parcă a patra cameră, dar cu un perete lipsă.

Mai tîrziu, cînd casa fusese naționalizată, Vince se retrase să plîngă în magazia de lemne, nu de altceva, dar nu dorea să fie consolat de nimeni. Ce bine că a mai apucat să spună iar „e a mea !“ Ce bucurie fusese pe capul lui atunci cînd i-o restituiseră, cu toate că nu mai era sănătos defel.

— Ești un capitalist bătrîn și naiv, rîse Iza, nu te simți fericit decît atunci cînd știi că ai numele trecut la cadastru.

Izei însă nu-i plăcea casa, pentru că își petrecuse cei patru ani de căsnicie alături de Antal în camera cea mare. De la divorț încoace nu mai înnoptase niciodată la ei. Deși nu-i mărturisise niciodată motivul, bătrîna știa bine că în sufletul Izei camera cea mare mai purta încă amintirea lui Antal, ori Izei nu-i plăceau amintirile.

Cum va fi, ce sensuri va căpăta acest *acasă* de-acum înainte ?

Cu toate că fusese trecută pe numele amîndurora, casa era atît de legată de ființa lui Vince, încît bătrîna nici n-o considerase de fapt un bun comun. La urma urmelor, o cumpăraseră din banii primiți de Vince drept despăgubire, cu prețul tratamentului umilitor la care fusese supus atîta amar de vreme. Pătimise destule pen-

tru ea, fiind însăși esența, avuția și — împreună cu Iza — mîndria întregii sale vieți. La drept vorbind, ar fi trebuit să-l înmormînteze chiar în grădina casei. Ce să facă ea singură în toată hardughia aia de casă ? Că doar nu și-o petrece zilele, puținele zile care i-au mai rămas, în tovărășia unui urecheat cum era Căpitan ! Ocaziile fiind mai puține, chiar și Iza avea să-și rărească vizitele, nu de altceva, dar se excludeau de la sine și sărbătorirea zilei de naștere a lui Vince și onomastica lui, ba chiar și aniversarea cununiei. Ce să facă ? Să-și ia un chiriaș ? Bine, bine, dar cum avea să se poarte ? Te pomenești că avea să semene leit cu vecinul din strada Darabont ! Și dacă avea norocul să dea peste o babă senilă și plictisitoare ca și ea ? În starea ei sufletească îi venea greu să accepte pînă și amabilitatea cuiva. Ce să facă, ce să facă ?

Cu Iza nu apucase să discute despre așa ceva. Ce-i drept, cu trei săptămîni în urmă, cînd dăduse buzna peste ei, rugîndu-l pe Antal să-l interneze urgent pe Vince, fata încercase să-i vorbească, numai că ea fugise și se baricadase în cămară, că doar așa era obiceiul. Superstițioasă nevoie mare, tanti Emma o dădăcise odinioară că atunci cînd te paște un pericol mare, n-ai voie să-l numești și nici să pomenești de rău, pentru că înapoia fiecăruia dintre noi stau, vezi doamne, cîte trei îngerași, doi albi și unul tuciuriu, cel tuciuriu nefiind defel binevoitor. Și dacă aude, sau bănuiește măcar de ce ți-e teamă, nu face altceva decît să aducă pe capul întregii familii tot răul căruia, într-un moment de neatenție, i-ai spus pe nume.

— N-am mai pomenit o mitologie atît de răuvoitoare ca cea creștină, îi spusese odată Iza, cînd bătrîna îi atrăsese atenția să nu cocheteze cu ideea că avea să piardă examenul. (De fapt nu pierduse niciodată vreun examen, dar, ca oricărui elev bun, îi plăcea să se sperie singură.)

Și totuși, dacă se gîndea bine, trebuie să existe ceva adevăr în toată povestea asta cu îngerii, mai bine zis cu îngerul cel rău. Nu se poate să nu fi auzit el ce-a spus Vince atunci, mai demult, după ce i se făcuse rău pentru prima oară și cînd, bucuros nevoie mare că scăpase pentru moment de dureri, exclamase rîzînd : „Te pome-

nești că am cancer!" Ea îl pocnise speriată peste gură, dar el continua să rîdă, nebănuind o clipă ce adevăr rostise. „Mi-am încărcat peste poate burdihanul, spuse el într-un tîrziu, dă-mi un purgativ."

În urmă cu trei săptămîni, bătrîna se închise, așadar, în cămară și nu-i dădu voie Izei să-i vorbească despre nimic ce ar fi avut vreo legătură cu moartea lui Vince. Fata nu forță nota. Își mai făcu puțin de lucru prin bucătărie, apoi ieși, lăsînd-o singură. Bătrîna știa că-i voise binele, că intenționase s-o pregătească, pentru ca să nu se sperie prea tare atunci cînd evenimentul cu pricina avea să se producă. La urma urmelor, o îndemnase să ia din vreme o hotărîre privitoare la casă și, în general, la toată viața ei. Numai că, atîta vreme cît cineva mai trăiește încă, nu-i bine să vorbești despre ceea ce are să se întîmple după moartea sa. Iar pînă în dimineața aceea, cînd Antal venise după ea, mai bine zis pînă în după-amiaza aceea, adică pînă în clipa în care Lidia se ridicase țeapănă lîngă patul lui Vince, oricît ar părea de neverosimil, dar mai existase încă o speranță.

Ziua de muncă luase sfîrșit. Strada se transformase între timp într-un furnicar de oameni care se grăbeau spre casele lor. Iuți și ea pasul, pentru ca nu care cumva să întîlnească pe cineva cunoscut. Își furișă totuși privirile spre cei care treceau pe lîngă ea. Purtau pe chip o îndîrjire, un soi de bucurie rigidă, bățoasă. Nu pășea nimeni agale, ca la plimbare. Se grăbeau toți, care încotro. Undeva se auzi un scîncet de copil. Magazinele se populară și ele, iar circulația mașinilor deveni mai intensă, semnalizatoarele pîlpîind la tot pasul. Încercă parcă o strîngere de inimă. Un soi de invidie dureroasă puse stăpînire pe ea. Era invidioasă pe toți cei care se grăbeau spre casele lor și pe care, mai mult ca sigur, îi aștepta cineva. Dar pe ea, pe ea cine o mai aștepta? Nimeni. Poate doar Căpitan, mogîldeața din curte.

Își ascunse fața în gulerul paltonului, ferindu-și privirile, pentru a putea evita mai ușor pe oricine ar fi salutat-o. Se porni și ploaia, o ploaie rece și molcomă, aproape invizibilă. Părea mai curînd a fi burniță. Trotuarul deveni lucios, iar vitrinele se aburiră. Simțea cum

o pătrunde umezeala, cu toate că nu văzuse încă nici o picătură căzînd la picioarele ei. *O ploaie invizibilă* — îi spunea Vince.

Gura burlanului din dreptul porții se căsca hidoasă, refuzînd să scurgă vreo picătură. Cînd deschise poarta, privirile îi căzură mai întîi asupra lui Căpitan. Întoarse capul, rezemîndu-se de masa din răchită de lîngă perete. Fusese însă un gest inutil de prevedere. Căpitan nu-i dădu nici o atenție. Se vede treaba că nu ducea dorul unei mîngîieri. Nu știa nici ea ce să facă, s-o bucure ori s-o întristeze indiferența animalului. Avea dreptate Iza, Căpitan e o vietate nătîngă!

Era singură, pentru prima oară în ziua aceea rămăsese cu desăvîrșire singură.

Ei bine, da, acum putea să se lase pradă gîndurilor, să se așeze comod în scaunul din răchită și să mediteze la viața ei, lipsită de acum înainte de orice obligație. Nu simțea nevoia să intre în casă. Seara, ce se așternuse între timp, o îngrozea, ca și cele două paturi din dormitor, dintre care unul devenise definitiv și irevocabil inutil. Numai că nu putea rămîne încremenită pe veci în fotoliul din curte. Odată și odată tot trebuia să intre în casă. Acum, ori peste o jumătate de ceas, nu mai avea nici o importanță. Se ridică anevoie, dar după cîțiva pași încremeni. În casă, mai precis în dormitor, ardea lumina.

Nu frica puse stăpînire pe ea, ci cu totul altceva, un sentiment cu totul și cu totul diferit. Se opri, se prăbuși în celălalt fotoliu, rezemă cu grijă sacoșa de piciorul mesei, nereușind nici o clipă să-și dezlipească privirile de pe fereastra luminată. Lumina din dormitor i se păru mult mai reală, mai adevărată, decît chipul împietrit al lui Vince, pe care-l văzuse cu puțin timp în urmă. Te pomenești că becul aprins din dormitor era o realitate cît se poate de palpabilă și că nimic din tot ceea ce se întîmplase în ultimele luni nu era adevărat! Te pomenești că Vince trăia, că toate cele petrecute în după-amiaza aceea, ba mai mult, în ultimele unsprezece săptămîni, ca și trupul lui neînsuflețit care încremenise într-o poziție atît de ciudată, de parcă s-ar fi pregătit de ani de zile să devină purtătorul efemerului, că totul deci nu fusese decît un vis amar, ori un coșmar, în timp ce rea-

litatea era cu totul alta, întruchipată prin silueta plinuță, ușor comică a soțului ei, care o aștepta în dormitor, de parcă n-ar fi fost nicicînd bolnav ! În definitiv, ar fi fost cu putință să nu se fi întîmplat chiar nimic din tot ceea ce trăise aievea în ultimele luni !

Se simți mai vlăguită ca oricînd. Închise ochii, lăsîndu-și capul pe spate. Grădina încă desfrunzită prinse a susura. Vreo mierlă, gîndi bătrîna. Ori poate că nu era nici o mierlă. Putea fi orice. Becul din dormitor ardea, așa că din partea ei putea susura orice. Și mierlele, și îngerii, și norii, și... Orice !

Cînd își ridică privirile, văzu fereastra cufundată din nou în întuneric.

De data asta o cuprinse disperarea. Nu mai avea putere nici să plîngă. Își rezemă coatele pe genunchi, cu fața în palme. Susurul încetă brusc. Nu se mai auzi nici cel mai mic zgomot, de parcă ar fi pătruns într-un mediu surd, total încremenit. După un timp, ușa de la intrare scîrțîi prelung. Cînd își ridică privirile, zări în prag silueta Izei.

III

Prin urmare, venise ! Era aici, lîngă ea ! Nu mai era singură !

Iza purta un pulovăr negru și avea ochii înroșiți de plîns. Două sentimente contrare puseră stăpînire pe bătrînă. Simți pe de o parte nevoia înspăimîntătoare de a protesta, de a se răzvrăti împotriva soartei, de a se repezi la Iza și de a o mîngîia, așa cum o făcuse cînd era mică, de a o liniști și consola, ca să-i aline durerea, pe de altă parte simți nevoia de a-și pleca ea însăși capul pe umerii fetei și de a se abandona durerii. Îngrozitoare stare, nu mai trăiseră, nici una, nici alta, asemenea clipe. Iza nu ceruse nicicînd ajutorul nimănui. Eșecurile n-o speriau. Cînd ceva nu-i reușea, nu se plîngea. Înainte de a lua vreo hotărîre, se mulțumea să le spună părinților ce intenții are, fără să le ceară vreodată sfa-

tul. Le vorbise de fiecare dată de-a lungul anilor calm, fără efuziuni și exaltări, mai întîi că are de gînd să dea admitere la medicină, mai apoi că și-a găsit o slujbă, că vrea să se mărite cu Antal și mai tîrziu, că vrea să divorțeze de el, că și-a găsit un nou loc de muncă în capitală. Era pentru prima oară că se lăsase pradă durerii, dovedind că era și ea în stare să sufere ca oricare altul. Bătrîna încercă o senzație stranie, de parcă și-ar fi văzut copilul salvat din cine știe ce primejdie îngrozitoare. Văzînd-o pe Iza plîngînd, era teribil de tulburată și căuta cu disperare o cale să-și ajute fata.

Iza n-o sărută. Nici măcar n-o cuprinse în brațe. Dar bătrîna o cunoștea prea bine. Se gîndise, de bună seamă, la faptul că, lăsîndu-se pradă durerii, n-ar mai fi avut tăria să se confrunte nici cu cele petrecute, nici cu cele ce aveau să urmeze.

— Vino, spus Iza, azi trebuie să te culci devreme. Hai, vino !

Se aplecă, luă sacoșa și se îndreptă cu ea spre intrare. Bătrîna se ridică și ea, tîrșîindu-și pașii în urma fiică-si. În casă focul ardea în ambele camere. Ceainicul, ca și celelalte vase nespălate, lăsate dimineață în bucătărie, dispăruseră. Peste tot domnea o ordine desăvîrșită, ordinea aceea atît de bizară și de caracteristică Izei, de parcă ar fi trebăluit ore în șir.

Abia atunci realiză bătrîna ce anume strigase în urma ei Antal, din poarta spitalului. Îi spusese, probabil, că apucase să telefoneze la Budapesta și că Iza găsise bilet pentru avionul de după-amiază. Își feri privirile, în timp ce inima începu să-i bată cu putere. Ideea zborului cu avionul o îngrozea. Nu s-ar fi urcat în el pentru nimic în lume. Tremura de teamă ori de cîte ori Iza îi scria că avea să vină nu cu trenul, ci cu avionul. Orice zbor, și cu atît mai mult acum, după moartea lui Vince, i se părea un act nefiresc, înspăimîntător, făcut numai și numai ca să-l mînie pe Dumnezeu, de parcă ar fi vrut să se ia la întrecere acolo sus, deasupra norilor, cu acel ceva misterios, pornit pe urmele lui Vince.

Iza o luă de mînă. Folosise același truc prin care îl păcălise de atîtea ori pe bătrînul ei tată ; ținea degetele întinse, de parcă ar fi vrut s-o mîngîie și încercînd între

timp să-i ia pulsul. Bătrîna era cît se poate de conștientă că inima i-o luase razna. Ce straniu, gîndi ea, că Iza putea simți asta numai prin vîrful degetelor!

— Am să-ți fac un ceai. Nu de alta, dar mîna ți-e rece ca gheața, spuse Iza intrînd în bucătărie.

Atmosfera din cameră deveni de la o clipă la alta insuportabilă, aproape înfricoșătoare. În momentul în care intrară în casă, Iza aprinse toate luminile, eeea ce nu obișnuiau să facă decît atunci cînd așteptau oaspeți. Numai că acum lumina i se păru nepotrivită, stridentă, orbitoare chiar. Stinse prin urmare lumina și aprinse veioza. Opri apoi ceasul de pe perete și acoperi oglinda cu o broboadă mare și grea, cu ciucuri. Cînd Iza se întoarse cu ceaiul, o găsi de-acum pe divan, lîngă sobă, cu dinții clănțănind de frig. Iza rămase împietrită în pragul ușii. Ceasul oprit, cu limbile încremenite la patru fără un sfert, oglinda oarbă împrumutaseră încăperii un aer străin și rece.

„Ei, acum știe la ce oră s-a întîmplat totul, gîndi bătrîna, că doar i-am indicat ora exactă."

Buzele Izei prinseră a tremura ușor, dar fata nu scoase o vorbă. Așteptă să-și bea ceaiul, apoi smulse broboada de pe oglindă și o înveli cu ea pe bătrînă. Deschise și ușița ceasului, pornindu-l, după ce potrivi și limbile.

Văzînd iar oglinda lucind, bătrîna se cutremură, de parcă cineva l-ar fi frustrat pe Vince de un drept al său, dreptul său de pe urmă. Luciul oglinzii era atît de viu, de unduitor, semănînd atît de mult cu suprafața unui lac, încît avu senzația că dintr-un moment în altul cineva, sau ceva o să înceapă să înoate în el, iar apoi o să se desprindă fantomatic, apropiindu-se de ea. O durea și tic-tacul ceasului. Cum naiba se puteau mișca acum rotițele ceasului, se întrebă ea, din moment ce pentru Vince timpul a încetat să mai existe? Se vede treaba că Iza nu împărtășește defel credințele celor în vîrstă! O fi oare mai ușor să suporți astfel durerea?

Iza îi luă ceașca, dar nu se îndepărtă de ea. Dimpotrivă, se ghemui la picioarele ei. De altfel, fusese întotdeauna lîngă ea, în toate momentele de cumpănă ale vieții. Și se comportase de fiecare dată nu ca o fiică, ci

mai curînd ca o soră. Cu ani în urmă, cînd locatarul de la vechea adresă făcuse o aluzie răutăcioasă cu privire la Vince, Iza fusese cea care-i dăduse replica cuvenită, deși nu era decît un copil pe vremea cînd tatăl ei își pierduse slujba și n-avea de unde cunoaște adevărul. Albă ca varul, cu ochi scînteietori și tremurînd de mînie, fetița de numai opt anișori îi luase apărarea tatălui său cu atîta ardoare, încît îl uimi pînă și pe răutăciosul vecin. Cînd bătrîna trebuia să meargă la dentist, o lua și pe Iza cu ea, oricît de mică era fetița. Se tratau împreună. Iza se așeza întotdeauna prima în scaun, așa încît nici ea nu mai îndrăznea să se teamă, pentru că fetița îndura totul fără nici cel mai mic semn de împotrivire, indiferent dacă i se sfredelea vreo măsea, ori i se extrăgea vreun dinte. Doar tremurul abia perceptibil al pleoapelor îi trăda durerea. Tot Iza o ajuta să-și drămuiască banii, să gătească, să spele. Și o făcea de fiecare dată firesc, fără ostentație și fără a se lăsa rugată. Iat-o și de data aceasta lîngă ea. Ghemuită pe marginea divanului, stătea calmă, cu mîinile împreunate pe genunchi. Doamne, cît o adoraseră și ea, și Vince ! Îi dădură lacrimile la gîndul că Vince nu mai avea să-și vadă fata niciodată.

— Nu-l jeli, nu trebuie să-l jelești, spuse Iza.

Își ridică privirile spre ea printre lacrimi. Vorbele acestea le mai auzise o dată. Cînd îi murise primul copil, un băiețel, în timp ce plîngea cu sughițuri, bucătăreasa încercase s-o liniștească cu aceleași vorbe. Pe vremea aceea, mai locuiau încă în casa cea mare și frumoasă. Bucătăreasa pe care o aveau purta fie iarnă, fie vară aceeași umbrelă demodată, pe al cărei bumb de porțelan era gravat portretul reginei Elisabeta. „Nu-l jeliți, nu-i voie, spuse bucătăreasa imediat după înmormîntarea lui Endrus, nu de altceva, dar n-o să se poată odihni în pace pe lumea cealaltă. Nu-l jeliți."

— N-ai să rămîi singură, auzi bătrîna din nou vorbea fetei. Ai să vinzi casa și ai să vii cu mine la Budapesta.

De data aceasta izbucni cu adevărat în plîns, un plîns de ușurare, de izbăvire, provocat de revelația unei eliberări totale. Toate gîndurile negre se spulberaseră ca

prin farmec. Prin urmare, nu avea a se teme nici de serile pustii, nici de zilele chinuitor de lungi, lipsite de obligații, nici de chiriași, de nimic. Cînd Iza avea să se întoarcă de la slujbă, avea să găsească totul pregătit, putînd să-și petreacă fiecare clipă cu ea, la fel ca pe vremuri. Știa că n-o va părăsi, dar cele spuse de ea întrecuseră orice așteptare. La așa ceva nici nu se gîndise măcar. În definitiv Vince nici n-ar trebui înmormîntat în grădina casei, ci undeva la Pesta, ca să se poată duce amîndouă la mormîntul lui.

În sfîrșit, Iza se hotărî s-o sărute. O văzuse în siguranță sub broboada cea mare și călduroasă, de acum se puteau amîndouă lăsa pradă durerii. Avea buzele reci, de gheață, de parcă fiecare fibră a ei ar fi tremurat de frig. Cînd a născut-o pe Iza, avea de acum treizeci și nouă de ani și fusese convinsă că după moartea băiețelului nu va mai avea parte să țină în brațe un nou-născut. Crezuseră amîndoi, și ea, și Vince, că vor trebui să se mulțumească cu amintirea micuțului dispărut mult prea timpuriu. Numai că soarta a hotărît altfel. Iza începu să vorbească mult înainte de a fi făcut primii pași. Se dovedi a fi o fetiță serioasă, deșteaptă, mult prea matură poate pentru vîrsta ei. Bătrîna nu întîlnise în viața ei pe nimeni care ar fi semănat cît de cît cu Iza. Dar viața fetei nu apucase s-o cunoască, nereușind să pătrundă defel în intimitatea gîndurilor, lecturilor, vieții ei atît de ordonate. În privința Pestei... ei bine, nici măcar n-avea habar cum arăta casa Izei. Știa că locuiește undeva pe unul dintre bulevarde, dar atît. Se mutase după îmbolnăvirea lui Vince, așa că bătrîna n-avusese timp s-o viziteze. „Ce comodă are să fie viața într-o locuință modernă ! Și ce-o să se mai holbeze Căpitan de pe balconul situat undeva pe la etaj !“

Își dădu seama că ațipise abia cînd auzi zbîrnîitul strident al soneriei.

Crezu pentru o clipă că e singură și zvîrli speriată broboada, dar se liniști, văzînd-o pe Iza la fereastră, cu fruntea lipită de geam și privirile adîncite în negura de afară. Cine să fi fost ? Vechiul cerc de prieteni se destrămase demult, prin nouă sute douăzeci și trei, așa că pînă la reabilitarea lui Vince trăiseră ca niște pustnici.

Celor care ar fi dorit să se întoarcă la ei după ce numele lui Vince începu să strălucească din nou, Iza și Vince le-o retezaseră scurt. Ea ar fi fost poate dispusă să-i ierte, dar ei nu. În casă — auzi vorbă : în casă ! — le intra o lume pestriță și cît se poate de originală : Kolman, băcanul, Gica, croitoreasa din vecini, vînzătorul de ziare, tutungiul, un poștaș pensionat, o învățătoare, care le ținea deseori companie seara, în fața muzeului, profesorul Dekker, Antal și cîțiva elevi de la școala din colț, ceată de băietani năzdrăvani, cu genunchii mereu juliți și cu nelipsita praștie în mînă, atrași în curtea casei de Vince, care-i învăța să facă arcuri, ori să lege cîrlige de undiță. Cine putea fi, din moment ce știau cu toții că după ora șase vizita nu era prea potrivită, aceasta fiind ora la care se așezau de regulă la cină și că în ultima vreme, mai ales de cînd Vince începuse să se apropie vertiginos de optzeci de ani, pe la ceasurile șapte îl și vîra cu de-a sila în pat ? „Trebuie să fie Kolman", gîndi bătrîna, avertizînd-o speriată pe Iza. Nu de altceva, dar acesta nu știa încă nimic și ar fi fost în stare să le împuie capul cu tot felul de prostii, reținîndu-le pînă tîrziu. Realitatea e că se arătase foarte atent cu ei. Ori de cîte ori bătrîna, dintr-un motiv sau altul, nu reușea să treacă pe la băcănie, se repezea el s-o întrebe de soarta lui Vince.

— N-am de gînd să-i deschid lui Kolman, zise Iza calm, culcă-te liniștită.

Ce bine că era acolo și Iza, ea n-ar fi fost în stare să-l alunge ! De fapt, în viața ei n-ar fi fost în stare să alunge pe nimeni. Răsuflarea liniștită a iepurelui îi întări bănuiala. Nu de altceva, dar Căpitan se speria de oricine, numai de Kolman nu, pentru că acesta îi aducea de fiecare dată cîte ceva. Ba morcovi, ba niște varză. Auzi ușa de la intrare deschizîndu-se, ghearele iepurelui alunecînd pe cimentul antreului, apoi se făcu liniște. Nici Kolman nu salutase, nici Iza nu-i răspunsese. Ce s-o fi întîmplat ? Că doar Kolman era atît de vorbăreț ! Te pomenești că a aflat totuși ceva și tocmai de aceea era așa de tăcut. Liniștea neobișnuită o făcu să se îndrepte din șale, netezindu-și repezită poalele rochiei.

Dar oaspetele era Antal, nu Kolman.

Nici nu-l recunoscu de la bun început. Își dădu doar seama că-i un bărbat. Dar cînd Iza aprinse iar lumina, se sperie atît de tare, încît sări din pat, repezindu-se către cealaltă încăpere. Tot Iza fu cea care o opri :

— Unde alergi, nu vezi că-i Antal, nu Kolman ?

Se așeză rușinată pe marginea patului, acoperindu-și genunchii cu broboada. Înțelese din tonul Izei că fata voise să n-o lase singură cu Antal, deși, dacă ar fi fost după ea, ar fi făcut-o fără doar și poate. Gîndul ei fusese, desigur, o copilărie, că doar Iza și Antal se purtaseră întotdeauna unul față de altul cît se poate de firesc, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic între ei, așa că n-avea a se teme că o să fie martora cine știe cărei scene penibile. Chiar și în timpul căsniciei, deși stăpîniți de o dragoste tensionată, agitată, în prezența altora reușiseră să se controleze, comportîndu-se întotdeauna aproape nefiresc de disciplinat, așa încît aveau să afișeze și de data aceasta aceeași politețe excesivă la care apelaseră în toți cei șapte ani scurși de la divorț.

Cu toate acestea, nu se prea bucura văzîndu-i împreună. Fără doar și poate că Iza îl mai iubea pe Antal. Nu-și împărtășise nimănui sentimentele, dar glasul ei, privirile care îl învăluiau pe Antal erau grăitoare. Realitatea e că nici bătrîna însăși nu știa de ce se despărțiseră. Între ei se petrecuseră, probabil, niște lucruri îngrozitoare, care o înspăimîntau teribil, din moment ce trăise cu ei sub același acoperiș, despărțiți doar de un simplu perete, și nu-i auzise vreodată certîndu-se, ori ridicînd măcar vocea unul la altul. Divorțul lor se prăvăli ca din senin pe capul celor doi bătrîni. Iza nu le dăduse nici o explicație. Ce-i drept, nici Vince nu i-o ceruse. Cu chipul brăzdat de durere, se mulțumi să dea întristat din cap, se apropie apoi de ei, îi sărută pe rînd și se retrase în bucătărie.

— Mama e extenuată, zise Iza, te rog să nu rămîi prea mult.

Îi vorbise frumos, de parcă s-ar fi adresat unui frate. Antal cărase cu el o valiză. Era valiza lor, bătrîna o recunoscu imediat. Dîndu-și seama și ce conține, înghiți un nod amar și își întoarse privirile îndurerate. Știa că în momentul în care Antal ar fi deschis valiza și ea ar

fi văzut pardesiul lui Vince și cana împodobită cu un firicel discret de nu-mă-uita, pe care Lidia o făcuse dispărută cu atîta dexteritate de dimineață, ea n-ar fi rezistat și ar fi fost nevoită să părăsească încăperea.

Dar Antal împinse valiza sub masă, de parcă ar fi dorit și el să se vadă cît mai puțin.

— N-am de gînd să stau, nici măcar n-o să mă așez, spuse el, aplecîndu-se puțin pentru a-l mîngîia pe Căpitan, care se strecurase o dată cu el în cameră. Am vrut s-o întreb pe mama dacă n-are cumva nevoie de ceva. Dimineață nu erai prea sigură că ai să poți veni azi. La ce oră ai sosit ?

— La douăsprezece.

O privire amîndoi înmărmuriți. Bătrîna deveni atît de lucidă, cum nu mai fusese de multă vreme. Simțurile i se încordaseră fantastic. Ori ei îi scăpase ceva, ori Iza greșise ora, că doar tatăl ei își dăduse sufletul la patru fără un sfert. Nu, imposibil, era pur și simplu absurd !

Liniștea se așternu grea, apăsătoare. Bătrîna încremeni cu privirile la Iza, căreia i se înroșise pînă și fruntea, în timp ce Antal își înfipse bărbia în piept, fixînd covorul.

— Cînd l-am văzut ultima oară, am jucat cărți cu el, silabisi Iza cu o voce înspăimîntător de egală, lipsită de intenția de a se justifica, ori de a da explicații. Avusese o zi foarte bună. Era cît se poate de lucid și rîdea tot timpul. Am văzut în viața mea destui oameni murind și vreau să rămîn cu amintirea chipului viu al tatălui meu.

Iza avea totdeauna dreptate. De fapt, neobișnuitul în caracterul ei consta tocmai în aceea că toată viața avusese dreptate. Chiar și în copilărie, ori de cîte ori era mustrată, ori plesnită din cine știe ce motive, mai devreme sau mai tîrziu se constata oricum că fusese bănuită pe nedrept. Reieșea, cel mult, că ea știuse, remarcase ceva care le scăpase celor mari. Și atunci se repezeau cu toții la ea, dar nici măcar satisfacția de a o vedea îmbufnată, sau de a le reproșa n-o avuseseră niciodată. De fiecare dată se uita la ei cu ochii aceia mari,

deschişi, mulţumindu-se să constate pur şi simplu obiectiv, cu vocea ei piţigăiată : „Aţi văzut ? !“ Avusese prin urmare dreptate şi de data aceasta, păstrînd în memorie chipul luminos, bine dispus al tatălui ei, văzut în urmă cu zece zile şi nu cel livid, cu sclipiri metalice, din după-amiaza acelei zile.

Antal îşi aprinse o ţigară, după ce învîrti multă vreme cutia de chibrituri între degete. Avea chipul inexpresiv, nimic nu i se putea citi pe el, nici măcar compasiune. Cînd îşi ridică privirile, se uită la bătrînă, nu la Iza :

— Mamă, aici vei fi singură. Dacă vrei, mă mut iar la dumneata.

— Eşti foarte-foarte amabil, zise Iza recunoscătoare, fără pic de ironie în glas. Zău eşti foarte drăguţ, dar am rezolvat şi problema asta. Mama o să vină cu mine la Budapesta.

Se uitară pentru prima oară unul în ochii celuilalt. Antal o întrebă ceva din priviri, Iza îi răspunse, dar bătrîna nu înţelese nici întrebarea, niei răspunsul. Pironită locului între cei doi, temătoare, dar cu inima plină de speranţe, realiză uluită că mai încercase aceleaşi sentimente demult, tare demult, pe vremea cînd îi mai trăiau părinţii, iar ea, ţintuită între ei, le aştepta hotărîrea asupra unor chestiuni care o priveau direct.

— Da, răspunse Antal, scuturîndu-şi scrumul de ţigară, ai dreptate, e şi asta o rezolvare.

Bătrîna bîigui ceva, apropiindu-se de Antal. Simţea nevoia să-l atingă, să-l îmbrăţişeze ori măcar să-i spună ceva. Oricum, oferta lui fusese deosebit de generoasă. Dar nu fu în stare să scoată o vorbă, pentru că Iza o prinse de braţ. Gestul fetei o amuţi şi o fîstîci deopotrivă. Nu înţelegea ce voiau cei doi de la ea şi nici ce trebuia să facă. Se temea să n-o supere pe Iza, dacă s-ar fi purtat prea tandru cu Antal.

Antal nu lungi prea mult vizita. Îi zîmbi bătrînei, îi sărută mîna şi se grăbi spre ieşire. Iza luă şi ea un şal, şi-l puse pe umerii, intenţionînd să-l însoţească şi să încuie poarta. În prag Antal se opri, întorcîndu-se spre bătrînă :

— Tabloul, mamă, tabloul cu moara. Tata zicea că după moartea lui să-i dăm tabloul Lidiei. I l-aș duce chiar în seara asta, dacă ai fi de acord.

Iza întredeschise buzele, vrînd parcă să spună ceva, dar se răzgîndi, ridică din umeri și dispăru în dormitor. Bătrîna se prinse de spătarul scaunului să nu cadă. Simțea că n-o mai țin puterile. „După moartea lui"... cum adică după moartea lui ? Bine, dar Vince știuse cu totul altceva. El fusese convins că avea inima slăbită și îl duseseră la clinică pentru a-l mai întrema puțin, că doar injecțiile fac parte din arsenalul oricărei somnoterapii de întărire ! Vince habar n-avusese că era de fapt pe moarte, cum îi putuse trece prin minte așa ceva ? Și de ce i-o fi dăruit tocmai Lidiei tabloul, de fapt o fotografie proastă a rîului Karikás, în spatele căruia se profila pe mal o moară veche și dărăpănată ? Tabloul atîrnase deasupra patului său, făcînd pereche cu un alt tablou cu niște îngerași, care-i vegheaseră somnul de-a lungul anilor. De ce i l-o fi dat Lidiei ? Și cînd ?

Iza aduse tabloul cu ramă neagră și se opri în dreptul candelabrului, uitîndu-se încă o dată la el, de parcă l-ar fi văzut întîia oară. Fotografia reprezenta un rîu cu un baraj și o cascadă mică, de care se rezema parcă o clădire veche, din scînduri. În prim-plan, niște tufișuri, în fața cărora se zbenguiau cîțiva băiețandri desculți. Figuri nedeslușite de la începutul veacului, într-o fotografie ștearsă, aburită de vreme. Apa rîului semăna teribil cu o dîră de cafea cu lapte. Iza înveli tabloul într-un ziar și-l întinse lui Antal.

Pe bătrînă o podidiră lacrimile. Povara care se abătu asupra ei se dovedi mai grea decît toate cele petrecute în timpul zilei. Stătea neputincioasă, smotocind franjurii broboadei. Se izbise pentru a doua oară de Lidia în aceeași zi. Numai că de data aceasta coliziunea fusese inexplicabilă și mult mai dureroasă decît prima. Cu cîteva clipe înainte fusese cît pe-aci să-l sărute pe Antal în semn de rămas-bun, dar n-avusese puterea s-o facă. Căpitan adulmeca în jurul ei neliniștit. La un moment dat, se ridică în două labe, uitîndu-se la ea, de parcă ar fi înțeles ce se petrece în jurul lui.

După un timp, bătrîna auzi cum se deschide, apoi cum se închide ușa, dar continua să privească fix covorul, ștergîndu-și din cînd în cînd lacrimile. Iza se întoarse mult prea repede, nefiresc de repede.

Pe vremea cînd nu erau căsătoriți, Antal se dezlipea greu de casa lor. Deseori bătrînii așteptau întoarcerea Izei mai bine de o jumătate de oră. Pesemne că acum nu mai aveau ce să-și spună. Fata îl luă în brațe pe Căpitan, îl cără în curte, încuie ușa și se apropie de bătrînă. Simțind că are nevoie de mîngîiere, își așeză palma pe creștetul ei, cu un gest asemănător celui făcut de preoți în vechile stampe. Se duse apoi la fereastră și trase perdelele și obloanele, așa cum o făcuse de nenumărate ori de-a lungul anilor, pe vremea cînd locuise cu ei. Afară ploaia se dezlănțuise, biciuind geamurile casei. Iza nu se mai întoarse la bătrînă, se opri lîngă scaunul cel mare cu spătar înalt. Chipul Izei, un chip răvășit, congestionat de lacrimile care se porniseră șiroaie, părea al unui copil neajutorat.

IV

Peste noapte Iza lăsă veioza aprinsă.

Obiectele din jur, aflate dincolo de conul gălbui de lumină, se profilau neclar în semiobscuritatea camerei. Nu se distingea nici imaginea tabloului atîrnat deasupra patului. Doar conturul ramei își proiecta halucinant lucirile aurii. Dar bătrîna vedea imaginea, o vedea cu ochii minții, ai amintirilor, recompunînd-o detaliu cu detaliu. Numai că de data aceasta tabloul era singur, singur și părăsit. Lipsea de lîngă el moara.

Iza adormise mai repede ca ea. O păcălise prin urmare.

Se culcaseră deodată și, după un timp, bătrîna nu-i mai răspunse la întrebări. Respira prelung și ritmic pentru a o face să creadă că adormise. Fata se zvîrcolise multă vreme. Noaptea ar fi fost oricum mult prea lungă și grea pentru ea, chiar dacă nu ar fi urmat morții ta-

tălui ei, nu de altceva, dar nu mai dormise între cei patru pereți din ziua în care se mutase la Budapesta. Se culcase în patul părinților, nu pe divanul cel vechi, în care dormise în anii căsniciei. O dată cu plecarea ei, în casă se instaurase vechea ordine. Mobila pe care o folosise împreună cu Antal, o dăduse la Consignația, la Budapesta cumpărîndu-și mobilă nouă. Dar oricum, nu i-a fost prea ușor să doarmă iar în atmosfera de odinioară a propriei copilării.

Faptul că n-o lăsase singură, gîndi bătrîna, că nu trăsese la hotel, așa cum făcuse în ultimii ani ori de cîte ori venise să-i vadă, constituia în sine un sacrificiu enorm din partea Izei. Poate tocmai de aceea adormise atît de greu. Se perpelise și oftase îndelung, pîndindu-i fiecare mișcare, pentru ca în cele din urmă să se scoale și să ia o pastilă, gest cu totul neobișnuit pentru ea, care detesta somniferele și își bătea joc de cîte ori avea ocazie de cei care le foloseau zi de zi. Numai că de data aceasta nu mai avusese încotro. Bătrîna o privi îndelung. Era acolo, atît de aproape, încît îi simțea respirația, întocmai ca pe vremea cînd nu era decît un boț de copil. Nu mai văzuse pe nimeni dormind atît de frumos ca Iza. Avea capul rezemat de cotul ei, în timp ce genele-i negre și bogate o mîngîiau pe obraji. Nu îndrăzni s-o sărute. Cînd se ridică din pat, se mulțumi să sărute marginea pernei.

Camera era aceeași, așa cum o văzuse după-amiază, sau dimineață, sau în oricare altă zi, și totuși alta. Pereții se înălțaseră parcă și se lărgiseră. Bilețelul Izei era tot pe masă. După un obicei vechi, își nota de cu seară, înainte de a se culca, treburile pe care avea să le rezolve a doua zi. Îl citi din nou : „Oficiul de mijlocire a tranzacțiilor imobiliare, clinică, pompe funebre, împachetarea bagajului..."

„Împachetarea bagajului..." iată pentru ce se sculase bătrîna. A doua zi aveau să frunzărească împreună actele, Iza urmînd să decidă ce anume să ia cu ele la Budapesta și tot a doua zi urma să deschidă biroul lui Vince și micul său secretar. Nimeni nu mai umblase vreodată în biroul acela. În pofida celor patruzeci și nouă de ani de căsnicie, nici ea nu știa ce anume păstra Vince

în sertare în afara documentelor și actelor trebuincioase. De fapt, fusese o lege a căsniciei lor, ca nici unul, nici altul să nu-și bage nasul în treburile celuilalt. La vremea respectivă, tanti Emma, în casa căreia crescuse, nu se sfia să pîndească postașul la poartă, ca să poată deschide scrisorile adresate celorlalți membri ai familiei. Ea nu voia să semene cu tanti Emma.

Dacă n-ar fi venit Antal cu rugămintea lui neobișnuită, ar fi dormit acum liniștită lîngă Iza. Numai că fostul ei ginere o cam tulburase, după cum o tulburase și Lidia, la spital. O cuprinse îndoiala. Dacă nu știe totul despre Vince? Se cutremură la gîndul că Iza avea să înceapă a cotrobăi a doua zi prin sertare, descoperind acolo cine știe ce lucruri pe care n-ar fi trebuit să le cunoască, eventual vreo taină a lui Vince, numai și numai a lui, pe care el ar fi dorit, poate, s-o ia cu el în mormînt din moment ce nu-i privea pe cei în viață. Se căsătorise la treizeci și unu de ani, prin urmare nu fusese prea tînăr, de ce să cotrobăie Iza printre amintirile sale de flăcău sau naiba știe prin ce alte lucruri? Nu știa nici ea precis la ce anume se gîndea, simțea doar o spaimă tulbure, nedefinită. Dacă Vince îi oferise Lidiei un tablou a cărui origine și importanță nu le cunoscuse nici chiar ea, soția lui legitimă — nu de altceva, dar crezuse totdeauna că doar obișnuința îl făcuse să păstreze deasupra patului imaginea mării de odinioară — atunci trebuie să fi existat ceva în viața lui Vince, care-i scăpase pînă atunci și pe care ea trebuia să-l cunoască înaintea tuturor.

Sarcina pe care și-o asumase nu era deloc ușoară, dar de plîns n-avea voie să plîngă. Somnul Izei era greu, neliniștit. Prin ușa întredeschisă o auzea cum se zvîrcolea și ofta, întorcîndu-se cînd pe o parte, cînd pe alta. Trase de primul sertar, dar o vreme nu se atinse de nimic. Reținerea lăuntrică era atît de puternică, încît închise ochii, ca să nu vadă nimic. Avea senzația că gestul ei era cu totul și cu totul necinstit, de parcă s-ar fi pregătit să-l jefuiască și să-l umilească pe Vince, care zăcea neputincios în patul spitalului, incapabil să se miște, să protesteze sau s-o împiedice într-un fel sau altul. Pe de altă parte, se simțea mai aproape de el ca

oricînd, mai aproape decît în ultimele săptămîni şi chiar decît în acea ultimă după-amiază. Sertarele întruchipau însăşi viaţa lui Vince, printre hîrtiile şi obiectele aşezate într-o ordine anume se ţtea chipul adevăratului Vince, tot ceea ce-i cădea în mînă fiind cît se poate de viu şi grăitor.

În birou domnea o ordine perfectă, ca de altfel în toate lucrurile care îi aparţineau lui Vince. Ordinea îl caracterizase întotdeauna, ca şi pe Iza, tot aşa cum pe ea o caracteriza o oarecare dezordine deloc specifică femeilor. În sertarul de sus, legate cu panglici tricolore, tot felul de hîrtii împăturite şi cutiuţe. Cutii mai mici sau mai mari, asemănătoare mărunţişurilor aflate pe raftu-rile încărcate de comori ale unui copil.

Prima cutie deschisă conţinea o şuviţă din părul lui Endrus. Nu ştia, nu bănuia măcar că şi Vince tăiase o şuviţă din părul copilului prematur dispărut. Ea păs-tra sub sticlă, de o parte şi de alta a vechiului medalion, cîte un cîrlionţ din părul celor doi copii. Şuviţa mătă-soasă şi neagră a lui Endrus. Doamne, cît de exact pu-tea să evoce şuviţa de păr moale şi mătăsos chipul surî-zător al bumbuleţului neastîmpărat — care semănase din prima clipă cu maică-sa — dispărut atît de repede, încît nu apucase să-i facă nici măcar o fotografie ! Dacă ar fi trăit, ar fi avut patruzeci şi opt de ani. „Doamne, Dumnezeule !"

Răsuci o vreme printre degete ineluşul de păr ne-gru. Endrus se va afla de acum alături de tatăl său, gîndi bătrîna. Trebuie să fie un îngeraş stîngaci şi tare nea-jutorat, că doar bebeluş fiind, scăpa toate cele din mîini, atît de firave îi erau braţele.

Oare cum o fi arătînd acolo ?

Certificate, tot felul de certificate. Pe astea le mai văzuse, i le arătase Vince. Erau certificatele, excelente de-a lungul anilor, eliberate de şcoala primară din Kari-kásgyüd şi de gimnaziul din oraş. Numele elevului : Szőcs Vincenţiu, născut la 11 ianuarie 1880 în Karikás-gyüd, de religie reformată. Numele tatălui : Szőcs Máté, ocupaţia : paznic.

Ce furioasă fusese tanti Emma ! Trîntise ceşcuţa pe masă, în faţa ei, de se făcuse ţăndări. „Auzi vorbă, paz-

nic ! Cum adică paznic !“ Abia reuși s-o calmeze, explicîndu-i, că orice ar fi fost, nu mai trăia demult și că pe Vince îl crescuse Dávid Gergely. „Învățătorul“ ? — întrebă tanti Emma. Grozav, ce să spun ! Păi ce, are impresia că-i cineva dacă a terminat dreptul ? Auzi, paznic ! Și l-au mai și trimis la studii ; bineînțeles, din subscripții publice, din banii obștii, că de, era un copil dotat. Așa ceva nu se poate întîmpla decît într-o țară liberală ca a noastră !“

Scena se petrecuse în grădină. Mătușa își sorbea cafeaua tacticos, sub o tufă de liliac înflorit. Cu fața rigidă, fardată grotesc și degetele osoase, încărcate de inele masive, semăna teribil cu o domnișoară de onoare ofilită de vreme. Obișnuia să spună în stînga și în dreapta că era fina ei, dar în realitate o ținea în bucătărie, obligînd-o să trebăluiască prin casă. În salon n-o chema decît atunci cînd avea oaspeți. „O orfană, fiica bietei mele surori, Margit.“ Păi sigur, își aminti cu amărăciune bătrîna, cînd mă considerau membru al familiei, cînd servitoare, după cum le era voia și le-o cereau interesele. Măritîndu-se cu Vince, nu mai avea cine să-i citească mătușii cu voce tare seară de seară și nici cine s-o vegheze noaptea, cînd o apucau crizele astmatice. Nu de altceva, dar în concepția ei, slujnica n-avea ce căuta noaptea în casă, locul ei fiind la subsol, pentru că noaptea era vremea fărădelegilor, iar slujnicele puteau să fure, sau eventual să și ucidă.

Atunci, în ziua aceea, luase cești cuța și se repezise cu ea, nu în bucătărie, ci la poartă, acolo, unde o aștepta Vince. Acesta stătea liniștit afară, pe bancă, învîrtind pălăria între palme. Cînd o văzu alergînd cu ceașca mătușii în mînă, îl pufni rîsul. „Ei, cum e, întrebă el bonom, te măriți cu mine ?“ „Întreab-o pe mătușa“, răspunse ea încremenită, neștiind dacă trebuia să rîdă ori să plîngă, că avea chef să le facă pe amîndouă.

Iată și un carnet studențesc, *Institutele lui Gaius, cartea I ; săptămînal, o oră. Constituția și istoria dreptului ; săptămînal două ore* : Două ilustrate trimise de ea de la Szentmáté, într-o vară, cînd o însoțea pe tanti Emma, și cîteva chitanțe. Una dintre ele, eliberată de

Școala superioară de fete, certifica achitarea taxei de internat pentru Ilona Dávid în anul școlar 1904—1905, alta reprezenta cheltuielile de spitalizare ale lui Dávid Gergely în clinica din Békéscsaba de la 4 noiembrie la 27 noiembrie 1907. Era acolo și chitanța pentru plata pietrei funerare a învățătrului Dávid Gergely, așezată în cimitirul din Karikásgyüd, la 22 aprilie 1909.

Dávid Gergely.

„Nu știi ce om era ! spunea Vince. Înalt de vreo doi metri și deșirat, ca un fus, dar mereu zîmbitor, deși sărac ca un cerșetor, abia de avea ce să le dea de mîncare copiilor. Odată, pe vremuri, cînd rîul Karikás și-a ieșit din matcă, oamenii s-au refugiat pe dealul cimitirului, singurul loc mai ridicat din sat. Era noapte, iar clopotele băteau obsedant. Cele două surori ale mele începură să alerge în urma mamei, spre dig, eu după ele. Dar m-am împiedicat și am căzut, fiind călcat pur și simplu în picioare de cei care alergau îngroziți în noapte. Coșmarul vieții noastre au fost digul și rîul ăla blestemat. M-a salvat învățătorul, el m-a luat în brațe, cărîndu-mă sus, pe deal. Mă agățasem de gîtul lui și plîngeam, plîngeam întruna. N-am mai văzut apoi pe nimeni din familia mea. Tatălui meu nici măcar nu i-au mai găsit cadavrul. Tare mi-e frică de apă, Etelka dragă !"

Două pietricele albe, lucioase, probabil de pe mormîntul lui Endrus și de pe cel al învățătorului Dávid, un coupe-papier din fildeș, cu vîrful rupt, un plic gol, necompletat, căptușit cu o foiță verde, un țigaret din chihlimbar, spart și el, și o fundă, o fundă decolorată, care fusese odinioară în părul ei. Dansase atunci toată noaptea în salonul împodobit de sărbătoare, învîrtindu-se jur-împrejur în ritmul amețitor al valsului. Dansaseră pînă și candelabrele, unduindu-se în iuciul oglinzilor strălucitoare. Fusese o seară memorabilă, o seară dintre cele în care omul e ispitit să uite că e slugă la tanti Emma și orfan de pe la opt ani. Valsa amețită, purtată de brațele vînjoase ale tînărului Szekeres. Împopoțonată cu un coc uriaș, plin de pene colorate, de parcă ar fi fost un papagal cu penaj multicolor, mătușa o privea supărată nevoie mare. Nu de altceva, dar tînărul nu constituia o partidă prea strălucită, în afară de titluri neavînd nici

un fel de avere. „Uite un tînăr pe care nu l-am văzut dansînd", remarcă Etelka. „E Szőcs Vince, răspunse Szekeres, proaspătul judecător de instrucție, nu știe să danseze deloc." Afirmația o surprinsese atît de mult, încît fu cît p-aci să greșească pasul. Nu putea înțelege în ruptul capului cum era cu putință ca un tînăr să nu știe să danseze și să stea proțăpit în dreptul oglinzii, uitîndu-se la alții cum dansează. Se holbă, așadar, la Vince — uitînd că gestul ei ar fi putut trece drept nepoliticos — tocmai în clipa în care acesta-i făcuse un semn discret partenerului ei. Privirile li se încrucișară...

Dădu și peste ferparul mătușii Emma, ferpar în care numele ei nu figura. Îl primise de la Klári, o altă rudă săracă, pe care mătușa o luase la ea după Aranka. Alături, o cutiuță cu o mînă de pămînt, o pușculiță goală și un articol decupat dintr-un ziar apărut la 18 martie 1907. „Se împlinesc azi douăzeci de ani de cînd rîul Karikas a ieșit din matcă, rupînd digul în noaptea de 18 spre 19 martie și pustind cinci sate. Numărul victimelor s-a cifrat la peste două sute. Cele mai afectate de inundații au fost satele Karikásrév și Karikásgyüd."

Scrisoarea lui A. P. Weiss din America.

„Doamne, dar ăsta trebuie să fi fost Weisz, cel care ținea drogheria", exclamă bătrîna. Tremura sărmanul, ghemuit într-un colț al podului. Nici plapuma pe care i-o aduseseră ei nu reușise să-l încălzească. Intrase frigul în el. Cocoțat pe saltea, clănțănea întruna din dinți, plîngîndu-și familia. Îl salvase Vince în ajun, din convoiul care se oprise întîmplător chiar în fața casei lor. Ocrotit de întunericul impus de alarma aeriană, Vince deschise poarta și, întinzînd mîna la nimereală spre cel care se afla mai aproape, îl trase după el în curte. În vacarmul asurzitor al sirenelor din împrejurimi, gestul lui trecuse neobservat, însoțitorii fiind preocupați mai curînd de lupta aeriană dezlănțuită în bezna de deasupra lor, decît de cei care ar fi vrut s-o șteargă din detașamentul de muncă forțată. În pivniță, disperat de cele ce se petreceau în jurul său, locatarul din față se jeluia de zor, cîntînd niște psalmi. Din cînd în cînd mînia răbufnea din el, furios că, în pofida psalmilor ridicați spre cer, bombardamentele nu mai conteneau, revenind iar

și iar obsedant, halucinant. Cum adică, Dumnezeu nu auzea rugile ridicate spre el cu atîta patimă ? Față de familia Szőcs, n-avea nici un fel de considerație. Cînd coborîră și ei într-un tîrziu în pivniță, însoțiți de exploziile tot mai puternice și mai apropiate, descoperiră pentru prima oară în ochii lui urmele unei admirații aproximative. „Ce nație de oameni vor mai fi și ăștia, se întreba el parcă mirat, a căror fiică nu e admisă la facultate, deși nu sînt evrei ? E drept că omul e un bandit, că doar nu de pomană l-or fi dat afară din serviciu la vremea respectivă, dar trebuie să recunosc că nu sînt nici lași, nici fricoși." Dacă s-ar fi uitat, însă, mai bine la ei, l-ar fi văzut pe Vince tremurînd ca varga atît din pricina bombelor, cît și a lui Weisz.

Nu, ajunge ! Ar fi trebuit să întrerupă, amintirile se dovediră mult prea dureroase. Vocile, frazele de odinioară năvăliseră deodată vii, copleșitoare. Desluși limpede pînă și șoaptele Izei : „Pentru ce l-ai ascuns pe omul acesta ?" „Pentru că am avut ocazie s-o fac", răspunse tatăl ei tot în șoaptă. Iza căzu pe gînduri. Cu brațele încrucișate pe piept, era vădit preocupată de ceva. Verdictul ei veni destul de tîrziu : „Faci întotdeauna bine, dar îl faci doar așa, la întîmplare. Nu ești suficient de conștient." „Ei, cîte ceva oi mai ști și eu", răspunse Vince înțepat, dar la auzul unei noi explozii se făcu ghem. Tare se mai temea de bombe.

În sertarul de jos descoperi un maldăr de fotografii. Erau imaginile Izei și ale ei. Pe fotografia de grup de la bacalaureat, chipul Izei era morocănos. Cu părul scurt și privirile înțepate, avea aerul unui băiețandru. Printre fotografii, diapozitivele lui Vince. Pe vremuri se ocupase intens de fotografii, dar prin nouă sute douăzeci și trei se hotărî să vîndă aparatura. Bătrîna ridică spre lumină plăcuțele, încercînd să ghicească personajele. Văzu doar niște umbre care mai deschise, care mai închise, figuri necunoscute. Bărbați mustăcioși, cu nelipsitele borsaline pe cap, femei cu rochii lungi, pînă la glezne și pălării împodobite cu tot felul de pene multicolore. Cine să fi fost ? Și de ce i-o fi fotografiat ? Văzu și o pădure, dacă era cumva pădure cu adevărat, și niște case țărănești. Ultimul diapozitiv îl recunoscu. Era negativul tabloului dăruit Li-

diei. Se grăbi să aşeze cutia la locul ei, de parcă i-ar fi ars degetele. Scrisorile îi aparţineau. Lîngă ele, cîteva prospecte turistice, excursii organizate în ţară şi peste hotare ; un teanc de reviste — „Népszerü fizika“ * ; ilustrate de pe meleaguri străine — le adunase cu sîrguinţă, deşi nu plecase pe nicăieri din lipsă de bani, iar atunci cînd ar fi avut posibilitatea s-o facă, nu mai era sănătos ; documente familiale, actele Izei, certificate de naştere. Într-un colţ de sertar apăru şi decizia de concediere. Deasupra ei documentul de reabilitare : „În baza HCM nr. 9590/1945...“

„Dacă te hotărăşti să-l părăseşti, îi spusese tanti Emma, te poţi întoarce. Eu sînt dispusă să te reprimesc. Doamne, ce nenorocire ! Ţi-am spus eu ? Că doar te-am avertizat la vreme ! Cel fel de om poate fi un individ concediat ca o slugă nemernică şi hoaţă ? Şi doar e ditamai judecător ! Hai, întoarce-te acasă, că mă simt tare singură şi tu cunoşti foarte bine rosturile casei“ (Aranka, fata care o urmase în casa mătuşii, tocmai fugise cu Vitáry Pista).

Tanti Emma îşi sorbea tacticos cafeaua şi explica de zor :

„Spune tu, nu-i nebun ? Că doar ştia prea bine care era verdictul aşteptat de oficialităţi. Să vezi şi să nu crezi ! Se trezeşte, prostu' naibii, instalat într-un post comod, după ce a fost şcolit şi educat din banii cerşiţi an de an de învăţător, se cocoaţă, va să zică, într-o poziţie aşa de înaltă, ca după asta să dea ca blegul cu oiştea-n gard. Cei patru acuzaţi trebuiau condamnaţi cu orice preţ. Ştia oricine, ar fi trebuit s-o ştie şi el. Cînd colo, ce să vezi ? Se trezeşte, tîmpitul dracului, să-i achite pe cei patru ţărănoi netrebnici în numele sfintei coroane ungare ! Iar cînd colegii lui, săritori şi binevoitori, încearcă să-i repare greşeala, dîndu-i posibilitatea să revină asupra hotărîrii, sau să se retragă tacit, dar onorabil, el se apucă să se împotrivească ca un catîr, pălăvrăgind verzi şi uscate despre adevăr şi dreptate. Ei, acum n-are decît să se holbeze la drăguţul de adevăr, că i s-a înfundat de-a binelea cu dreptatea lui cu tot. Biata maică-ta s-ar răsuci în mormînt dacă te-aş părăsi

* „Fizica pentru toţi“.

acum. Dar eu nu te las, drăguță, nu te las și pace. În casa mea poți găsi oricînd un adăpost, chiar dacă, nerecunoscătoare cum ești, ai părăsit-o cu plăcere. Eu te primesc, fetițo, dacă vrei, dar singură, fără el. Bani să n-aștepți de la mine. Dacă ai venit după bani, să știi că nu-ți dau nici o lețcaie, că n-am, și chiar dacă aș avea, nu i-aș da bărbatului tău în ruptul capului. Nemaipomenit! Sper că are de gînd să se mute din oraș, că doar aici nu mai poate rămîne, e imposibil să rămînă."

Atunci, după discuția aceea, nu se duse direct acasă, mai făcu un ocol prin cimitir. Era vară, o vară timpurie. Trandafirul îmbobocise pe mormîntul lui Endrus, mort exact cu opt ani în urmă. Se așeză pe bancă, privind cînd piatra funerară, acoperită de crengile trandafirului, cînd norii masivi care alunecau lin pe bolta cerului. Totul în jur era atît de calm, de liniștit... Deasupra mormintelor roiau albinele. Adînc deziluzionată, privi cu mîhnire roșul trandafirului și albastrul cerului. De unde pînă unde atîta frumusețe într-un cimitir! De ce această pace aparentă, de ce acest zumzet odihnitor, de ce foșnetul zglobiu al păsărelelor, cînd realitatea e cu totul alta? Realitatea, viața efemeră și groaza care o aștepta acasă...

Stătea pe bancă, cufundată în sine, cînd deodată auzi pietrișul scîrțiind în spatele său. Întoarse capul speriată, dar se liniști pe loc. Era Vince, care se așeză calm lîngă ea și, ca întotdeauna cînd venea la cimitir, mîngîie piatra funerară a lui Endrus. „Bănuiam că ești aici", șopti el. Rușinată, lăsă capul în piept, știind că primul ei drum fusese la tanti Emma, pentru a-i cere bani și a se jeli. Furioasă pe sine, se întreba disperată cum de se putuse duce, fie chiar și pentru o clipă, la mătușă-sa, care nu-l înghițea defel pe Vince și care, mîndră de instinctul și luciditatea ei, dovedite în urmă cu doisprezece ani, se bucura în sinea sa, reamintindu-i răutăcioasă de prima lor discuție, dar și de faptul că ea nu agrease nici un moment căsătoria lor.

Încremenită în miez de noapte, în fața biroului, i se păru straniu că, deși îl avusese lîngă ea pe Vince viu și nevătămat, se lăsase uneori în viață copleșită de dureri care i se păreau acum minore. Doamne, cîte lacrimi

vărsase atunci, imediat după ce Vince își pierduse slujba ! Deși, dacă se gîndea bine, acesta îi explicase pe îndelete că dreptatea era de partea lui și nu de partea celor care îl concediaseră. Ea îl crezuse, dar se simțise tare nefericită atît din pricina banilor, cît și a altor nimicuri de tot felul. Ba că prietenii îi părăsiseră, ba că familia îi ocolea vizibil, ba că cineva n-o salutase cu suficientă deferență. Se rușină la gîndul că asemenea nimicuri fuseseră în stare să-i provoace atîta suferință, reproșîndu-și că se dovedise lașă, mult prea lașă atunci cînd se lăsase totuși influențată de aprecierile răuvoitoare ale mătușii. Într-o noapte încercase chiar să-l înduplece pe Vince să se mute din oraș. Oriunde, numai să se mute, fie chiar și la Gyüd, localitate dragă lui, că doar pe vremea studenției obișnuia să-l viziteze în fiecare vară pe învățător, vorbind mai apoi cu nostalgie și multă căldură despre frumusețile satului, despre parfumul sălciilor înflorite pe malul rîului Karikás, plin cu vîrtejuri amețitoare și adînci și insule acoperite de stufăriș dens, amintind de misterioasele jungle tropicale. Numai că Vince nu voise să se mute și ea se așternuse iar pe plîns. Viața la țară i se păruse atunci o soluție potrivită. Nu s-ar mai fi întîlnit cu tot felul de cunoștințe răuvoitoare și, poate, s-ar fi putut descurca mai ușor din pensia ei de urmaș (Vince încetase să mai primească leafa, dar ei i se atribuise, din bunăvoința ministrului justiției, o mică pensie de urmaș. Auzi vorbă, pensie de urmaș pentru o femeie al cărei soț e viu și nevătămat !) „Nu, răspunse Vince brutal, cu ochii în flăcări, nu mă duc nicăieri. Nu sînt vinovat cu nimic și n-am de gînd să mă ascund de oameni, ca un criminal !" Se întoarse apoi cu spatele, refuzînd să mai discute pe tema aceasta.

Pînă la reabilitare nu reușise să-l determine să se ducă, măcar pentru cîteva zile, la Gyüd. Dar în noiembrie patruzeci și șase, cînd primi documentul oficial, luă geamantanul de pe șifonier și, cu mîinile tremurînde, începu să împacheteze de zor. Nici nu mai era nevoie să-l întrebe unde voia să se ducă, tremurul, întreaga agitație care-l cuprinse trădîndu-i evident intențiile. O chemă și pe Iza cu el, dar fata refuză categoric. Cu na-

sul în cărți, n-o mai interesa nimic în afara examenelor pe care urma să le susțină. Încercase chiar să-l convingă și pe Vince să renunțe la drum, explicîndu-i că n-avea nici măcar unde dormi. Că doar satul n-avea hotel, învățătorul și ceilalți cunoscuți muriseră demult, iar urmașii familiei Dávid se răspîndiseră care încotro. Sătenii s-ar fi uitat, desigur, la el, ca la altă minune. „Ce vrei să vezi dumneata la Gyüd ?“ — îl întrebă ea. Vince răspunse cît se poate de sec, continuînd să împacheteze morocănos : „Stăvilarul !“ „Ei bine, spuse Iza cald, mîngîindu-l drăgăstos pe mînă, pe mine, tată dragă, nu mă interesează stăvilarul dumitale. Din păcate, amintirile nu pot fi lăsate moștenire nici chiar propriilor tăi copii.“ Vince se holbă la ea uimit, cu mîna încremenită pe geamantan. Chipul i se alungi subit, devenind parcă mai supt și mai trist. În cele din urmă, nu mai plecă nici el. Bătrîna tocmai contractase o gripă cu tot felul de complicații și, cît ținuse boala, Vince nu se mișcase de lîngă ea, iar cînd reuși să se pună pe picioare, vremea se strică de-a binelea, așa încît călătoria proiectată căzu de la sine. Vince nu mai vorbi apoi niciodată despre satul natal. Între timp, îmbătrînise și slăbise vizibil, ieșind din ce în ce mai rar din casă. În definitiv, atunci cînd fusese reabilitat, împlinise deja șaizeci și șase de ani. Era chinuit de reumatism și apăruseră și primele dureri de stomac, dar nimeni nu bănuise atunci că erau de fapt semnele unui rău mult mai grav.

Bătrîna închise toate sertarele. Nu găsise în ele nimic deosebit. Mai bine zis, descoperise sau redescoperise totul, viața lor de aproape o jumătate de veac. Dar taine printre neghioabele vechituri nu erau defel. Nici fotografiile cine știe căror femei, nici flori presate, nici scrisori de amor, nimic care să nu fi fost legat în vreun fel sau altul de viața lui Vince. I se făcu rușine pentru slăbiciunea de care dăduse dovadă. Ar fi trebuit să-l cunoască mai bine, să aibă mai multă încredere în el. Se liniști, spunîndu-și că acționase sub influența lui Antal și a Lidiei. La urma urmelor, profesorul îi spusese cît se poate de limpede dimineață, cînd fusese la spital, că Vince era inconștient. De altfel, așa îl găsise și

cînd se așezase lîngă el, pe marginea patului. Te pomenești că prin bolboroseala lui o fi vrut să spună cine știe ce, iar Antal o fi înțeles că omul ei dorea să-i ofere tabloul Lidiei ! Că doar șoptea și bodogănea, bietul de el, destule prostii ori de cîte ori i se făceau injecțiile. Și-apoi, cum ar fi putut Vince vorbi despre moarte, din moment ce habar n-avea de gravitatea bolii sale ?

Ieși tiptil în antreu, deschise ușa, rotindu-și privirile prin curte. Ploaia continua să cadă, dar vremea se mai îndulcise parcă față de ajun. Observînd-o, Căpitan se repezi la ea, zbenguindu-i-se pe la picioare. Cu zece ani în urmă, pe o vreme la fel de ploioasă și rece, urecheatul se repezise la ei prin poarta deschisă cu aceeași siguranță și familiaritate. Era întîi de mai, iar ei pîndeau de pe prispa casei apariția stolurilor de porumbei și a florilor aruncate din avion, așa cum scrisese în ziar că avea să se întîmple la sfîrșitul festivităților desfășurate în piața centrală. Deodată auziră ceva fîșîind în dreptul porții și văzură apoi o mogîldeață neagră cum se repede la ei și prinde a se zbengui, de parcă i-ar fi știut de cînd lumea și pămîntul. „Uite și porumbelul, zise Vince, rîzînd cu poftă, numai că e fudul ca un căpitan de oaste și pe deasupra mai e și tuciuriu."

Amintirea năvăli cu atîta prospețime și se dovedi atît de vie, chinuitor de vie, încît nu se simți în stare să se aplece pentru a mîngîia iepurele. Se întoarse în casă. Undeva, în vecini, cocoșul începu să cînte prelung, insistent. Cerul plumburiu părea un bloc uriaș de zgură. „Se crapă de ziuă, șopti bătrîna. Oare el vede asta ?"

În dormitor era cald, mult prea cald față de răsuflarea umedă și rece a dimineții. Își scoase capotul, vrînd să se strecoare în pat tocmai în clipa cînd fata se întoarse. Dar nu se trezi. Avea același somn zbuciumat, neliniștit și trist. În picioare, cu fața la perete, bătrîna își aruncă iar privirile pe tabloul care-i veghease visele de-a lungul atîtor și atîtor nopți. Aceeași fetiță cu coșulețul pe braț, pășind pe un podeț șubrezit de vreme. Sub podeț se-nvolburau amețitoare apele unui rîu de munte. În coș, cîteva boabe de fragi. Imaginea era atît de vie, încît auzea, parcă, zgomotul asurzitor al valurilor care se rostogoleau printre stînci. Micuța făptură

cu șorț alb, imaculat, pîndită la tot pasul de primejdii, era însă vegheată de niște îngerași care-și întindeau aripile ocrotitoare spre ea. Prin urmare, goana fetiței în urmărirea unui fluture multicolor putea continua nestingherită, cu toate pericolele pe care le deschidea sub piciorușele încălțate cu sandale hăul stîncos, amețitor și răutăciosul rîu învolburat.

V

Ritualul provincial de înmormîntare îi determină foarte exact programul zilelor următoare. Cei care veneau să-și prezinte condoleanțele nu prea se sinchiseau de regulile de bunăcuviință și rămîneau mult peste obișnuitul sfert de oră. Dar bătrînei nu-i părea rău. Îi făcea plăcere să le vorbească despre Vince. Își trata oaspeții cu lichior, pentru că vremea se răcise între timp din nou, de parcă martie ar fi ținut să se dezmintă neapărat, alungînd prin zilele geroase avansurile primăvăratice pe care le făcuse. Considerînd îmbulzeala din preajma înmormîntării ca pe un obicei barbar și nesuportînd lume multă în preajma ei, Iza era mereu plecată. Ce-i drept, chiar dacă ar fi vrut să rămînă acasă, tot n-ar fi reușit, avînd mult prea multă treabă. Prima dimineață și-o petrecu la spital, discutînd cu profesorul Dekker. Rezolvă apoi chestiunile legate de asigurările sociale și comandă cele trebuincioase pentru înmormîntare. Dar majoritatea timpului și-l petrecu la Oficiul pentru mijlocirea tranzacțiilor imobiliare, vînzarea casei dovedindu-se o chestiune nu tocmai simplă.

Cei care veneau să-și prezinte condoleanțele, poate cu excepția unui membru al consiliului regional, apărut pe neașteptate, și a unui tînăr funcționar de la judecătorie, total necunoscuți lor, vorbind — cum se obișnuiește — despre defunct, nu se puteau abține să nu pomenească într-un fel sau altul și despre Iza. Că doar renumele ei, importanța funcției pe care o ocupa, sumele pe care le trimitea acasă cu regularitate și grija perma-

nentă pe care le-o purta părinților, ducîndu-i cînd la doctor, cînd la croitor sau cizmar, fuseseră ani de-a rîndul obiectul comentariilor tuturor vecinilor și cunoscuților familiei. Faptul că avea de gînd să-și ducă mama la Budapesta nu era o surpriză pentru nimeni. Nici n-ar fi putut proceda altfel, un asemenea gest fiind caracteristic Izei, nu de alta, dar toți o știau nu numai ca pe un medic bun, ci și ca pe o fată harnică și recunoscătoare. La urma urmelor, madam Szőcs putea fi mîndră de fata ei. Ce-i drept, Vince, bietul de el, se dusese, dar o lăsase în locul său pe Iza ca să aibă grijă de bătrînețile ei. Ce fericire, comentau vizitatorii, să te muți în capitală, să lași în urmă amintirile triste și să te poți bucura de bătrînețile tale, purtînd nu numai povara singurătății și a celor peste șaptezeci de ani, dar și liniștea molcomă, dăruită de contemplarea pașnică a vieții. Iza avea să aibă grijă de ea, ca să nu ducă niciodată lipsă de ceva.

Într-adevăr, Iza făcea tot ceea ce-i stătea în putință pentru mama ei, ferind-o chiar și de cele mai mici eforturi. Gătea și spăla în locul ei, îi dădea să mănînce, iar dacă se nimerea să mai fie acasă atunci cînd clopoțelul începea să sune, se repezea la poartă cu părul despletit, nelăsînd-o pe bătrînă să-și tîrîie pașii șovăitori. Cum în ultimii ani Vince nu mai fusese în puteri și trebuia menajat cu orice chip, toate treburile rămăseseră pe umerii bătrînei, pînă și cele mai neînsemnate, cum era cea a deschiderii porții, care devenea deosebit de anevoioasă atunci cînd ploua sau dădea înghețul. Iată de ce se repezea Iza acum să deschidă poarta, înfruntînd ploaia și lapovița de afară. Îmbrăcată în fustă și pulovăr negru, părea la fel de tînără ca pe vremea cînd mai locuia în casa aceea.

Avea, prin urmare, treabă berechet și nu-i prea rămînea vreme să plîngă, ori să stea pierdută pe gînduri.

Înainte de a fi plecat din Budapesta, își luase o parte din concediu, intenționînd să rezolve totul în cele cîteva zile : formalitățile de înmormîntare și cele de succesiune, vînzarea mobilei și a celorlalte lucruri inutile, mutația, ba chiar și vînzarea casei.

— N-as vrea să fii prezentă la toată trambalarea, îi spuse ea bătrînei. Nu te-ai putea abține să-mi dai o mînă de ajutor și n-ai să fii într-o formă grozavă după înmormîntare, așa că te duci frumușel cîteva zile la Dorozs. Uite, chiar în seara asta am să dau un telefon la sanatoriul de acolo. N-ai să ai altceva de făcut, decît să dormi, să te odihnești, să te plimbi, să contempli copacii ori să citești, sau să faci chiar și cîteva băi, că ți-ar prinde bine. După ce îmi termin treburile, vin și eu, iar pe data de unsprezece, cînd Dekker se duce la Budapesta, trece să ne ia pe amîndouă cu mașina.

Dorozs se afla la cincisprezece kilometri de oraș, apele sale termale cu sulf și iod fiind cunoscute de peste trei sute de ani, dar sanatoriul și băile publice din parcul ce înconjoară izvorul fuseseră construite numai cu șase ani în urmă. De pregătit se pregătise de ani de zile să meargă la Dorozs cu Vince, dar de fiecare dată intervenise ceva care le amîna plecarea. Cu toate că exista o cursă regulată de autobuz, care pornea din oră în oră spre Dorozs, nu ajunseseră să vadă niciodată stațiunea, tot așa cum nu apucaseră să vadă nici marea, nici alte minunății din lume, despre care discutau uneori seara, făcîndu-și tot felul de planuri. Cînd auzi propunerea Izei, bătrîna își fixă privirile în poală, căutîndu-și precipitat batista. Deși fericită că se știa iubită și ocrotită de Iza, încerca paradoxal un sentiment de adîncă durere. Niciodată în viața ei nu fusese atît de tristă ca în momentul în care aflase că se putea duce în sfîrșit la Dorozs.

Ideea că nu va trebui să rămînă singură, sufocată de pereții încărcați de amintiri, îi umplea inima de bucurie, dar perspectiva de a nu fi prezentă în momentul în care Iza avea să împacheteze lucrurile o sperie din cale-afară.

— N-ai face decît să te chinui, îi explică Iza. Ajunge cu plînsul și tristețea ! Îmi cunosc prea bine locuința și îmi dau seama ce anume încape și se asortează cu ceea ce am eu în casă. Aș vrea, mamă, ca de acum încolo să ai parte numai de fericire.

Perspectiva unei vieți tihnite, asigurată de aripile ocrotitoare ale Izei, care, iată, gîndea și în locul ei, îi umplură din nou ochii de lacrimi. Ca întotdeauna, Iza

avea, bineînțeles, dreptate. Ar fi durut-o teribil dacă ar fi trebuit să împacheteze ea toate lucruşoarele lui Vince. Nici n-ar fi rezistat, poate, să împacheteze hainele lui demodate şi şepcile atît de hazlii, că de cînd îmbătrînise, refuzase să poarte pălărie, preferînd tot felul de şepci cu cozoroc, care mai de care mai caraghioasă. Lăsă, aşadar, în seama Izei să împacheteze lucrurile, gîndindu-se că la Budapesta avea tot timpul să le scoată din valize şi să le aranjeze în şifonier. Perspectiva era îmbucurătoare, de parcă ar fi urmat să locuiască împreună cu Vince în casa Izei. Se gîndi chiar că uneori putea sta de vorbă cu bastonul lui Vince, cu paharul lui, ba chiar şi cu tăviţa de tablă în care iarna îşi încălzea apa pentru bărbierit, punînd-o direct pe grătarul sobei. Spera în sinea ei că ar fi putut căra chiar totul cu ea. În definitiv, Iza nu primise la măritiş tradiţionala zestre, fiind nevoită să se mulţumească cu puţinele lucruri împărţite cu ea, fapt care îl întristase teribil pe Vince la vremea respectivă. Acum era dispusă să-i ofere ei toate lucrurile, numai să le fi luat la Budapesta. Cuprinsă de speranţe, îi şi mărturisi Izei intenţia, dar fata dădu nemulţumită din cap, rugînd-o să lase pe seama ei grijile împachetatului. Se resemnă, aşadar, că doar Iza, ca întotdeauna, ştia prea bine ce avea de făcut. Dar îşi dădu seama că trebuia să renunţe la o serie de lucruri din casă. Ei, nu-i nimic, îşi zise, încercînd să se consoleze singură, Iza avea să aleagă tot ce le era necesar, restul...

Îşi alungă speriată gîndul rebel. Trăise atîţia amar de ani înconjurată de mobila care se uzase şi îmbătrînise o dată cu ea, fiecare lucru avîndu-şi istoria proprie, încît o durea că nu putea lua totul cu ea. Dar o durea şi mai tare faptul că nu putea căra în spinare casa, care i s-ar fi părut înspăimîntătoare numai dacă ar fi rămas să locuiască singură în odăile ei părăsite. Dacă ar fi putut locui împreună cu Iza în casa cea veche, ar fi devenit cea mai minunată locuinţă din lume, numai că Iza îşi avea casa ei, de ce să fi plătit impozit pentru o clădire pe care n-o mai foloseau. Avea, desigur, dreptate s-o vîndă. Se întrebă însă cine avea s-o cumpere? Şi tot ea se linişti. Indiferent cine ar fi fost cumpărătorul, n-avea decît de cîştigat. Păcat, însă, de mărunţi-

şurile care rămîneau acolo. Dar ce să-i faci dacă nu se putea altfel ? Fiind încă în putere, Vince fusese cel care rezolvase toate treburile casei. Acum era rîndul Izei. Ce bine, îşi zise bătrîna, că nu era nevoită să discute ea cu cei de la tranzacţiile imobiliare !

În ziua din ajunul înmormîntării, o zi cu totul şi cu totul halucinantă, în timp ce Iza se căznea să prăjească nişte peşte în bucătăria rece şi friguroasă, Antal îşi făcu din nou apariţia. Ocupată pînă peste cap, Iza o rugă să deschidă ea poarta. Afară ploua, aşa cum plouase întruna de cîteva zile încoace. Antal era cu capul descoperit şi avea părul şi fruntea leoarcă. Bătrîna nici nu-şi amintea să-l fi văzut vreodată cu pălăria pe cap. Iarna era întotdeauna plin de zăpadă pe creştet. Auzindu-le paşii, Iza scoase capul pe uşa bucătăriei, dar cînd îl văzu pe Antal, se crispă toată. Îşi ceru scuze că o găsise în bucătărie şi-l întrebă cu vizibilă amabilitate dacă voia să ia masa cu ele, că doar aveau destule bucate. Antal îi mulţumi cu aceeaşi amabilitate, dar refuză, motivînd că apucase să mănînce. Spusese, desigur, un neadevăr, dar fata n-avea cum să mai insiste.

Rămas cu bătrîna, Antal intră direct în subiect. O întrebă cît cerea pentru casă, fiind interesat s-o cumpere. Aflase de la Iza, pe care o întîlnise întîmplător la spital, că are de gînd s-o vîndă şi, cum era amator, venise la ea să trateze preţul.

Bătrîna îl privi uluită. Nicicînd nu şi l-ar fi putut imagina pe Antal ca pe un om care să fi dorit să aibă casa lui.

— Dacă eventual n-ai lua cu dumneata toată mobila, zise Antal, aş prelua bucuros totul.

Chipul bătrînei se lumină brusc. Radia de fericire. Nu mai fusese atît de bucuroasă de pe vremea care precedase diagnosticul profesorului Dekker. Nici n-apucase să afle ce avea Iza de gînd să vîndă din casă, că şi începuse să se frămînte, părîndu-i rău de lucrurile înstrăinate, de parcă ar fi fost nişte fiinţe vii, obligate să-şi părăsească adăpostul sigur, ocrotitor şi să pornească într-o lungă şi obositoare pribegie, încăpînd pe cine ştie ce mîini străine. Le şi vedea aievea, cu ochii minţii, cum uneori, la miez de noapte, cînd pînă şi obiectele prind glas, încep

a se tîngui și jeli de dorul mîinilor ei. Ce-i drept, Antal îi părăsise, dar făcuse odinioară parte din familia lor.

Simți nevoia s-o cheme și pe Iza. Fata mirosea a pește și a ulei prăjit, ceva cu totul și cu totul neobișnuit la ea. Fusese întotdeauna atît de curată, de proaspătă, se ferise cu atîta îndîrjire de mirosurile bucătăriei și ale treburilor casnice, încît bătrîna rămase uluită. Era ceva în atitudinea Izei care-i înfrînse împotrivirea. Preocupată de cu totul altceva, mult mai important se pare, se lăsase de data aceasta înfrîntă. „E o chestiune de voință și atenție, explicase odată fata. Dacă vrei, dacă ții neapărat, te poți păstra proaspătă chiar și în bucătărie." De data aceasta însă, nu reușise, se lăsase înfrîntă, se neglijase, fusese atentă la altceva. Dar la ce anume?

Rămase în picioare, ascultînd ofuscată explicațiile vizitei. Bătrîna căută zadarnic cauzele privirilor semnificative ale Izei. Oferta lui Antal îi displăcea vizibil. Dar de ce? Bătrîna se rugă în sinea ei să n-o respingă, indiferent ce s-ar fi petrecut între ei. Dacă ele două aveau să plece, măcar Antal să fi rămas acolo. Obișnuită să-i rezolve alții treburile, nu îndrăzni să scoată o vorbă, dar în sinea ei își zicea că i-ar fi dat casa lui Antal pe nimica toată, numai să se fi angajat că are să aibă grijă de ea și are să ude florile lui Vince zi de zi. Antal îl ajutase de fiecare dată pe Vince să taie lemne, cunoștea toate secretele gospodăriei...

— Vrei să te stabilești definitiv aici? întrebă Iza.

Vocea îi era atît de calmă și lipsită de inflexiuni, încît pînă și bătrîna își dădu seama că ascundea o altă întrebare, mocnită, nerostită datorită voinței ieșite din comun a fetei. Antal nu-i răspunse. Își căuta de zor țigările, în timp ce Iza stătea încremenită în fața lui. Bătrîna bolborosi ceva nedeslușit. Simți nevoia să iasă, avînd senzația că nici Iza n-avea să se supere dacă, în mod excepțional, ar fi încălcat înțelegerea și i-ar fi lăsat singuri. La urma urmelor, se întîlniseră și discutaseră oricum zilele trecute la spital, atunci cînd Iza se dusese să le mulțumească lui Dekker și asistentei pentru grija și atenția cu care îl înconjuraseră pe Vince. Mormăi, așadar, ceva despre cină și se strecură afară. În bucătărie uleiul sfîrîia de zor, cu toate că Iza luase ti-

gaia de pe foc. Simți că n-ar fi putut mînca nimic, peștii prăjiți se holbau la ea, de parcă ar fi fost vii.

Se așeză pe scaun, așteptînd parcă o veșnicie rezultatul discuțiilor. Se ridică abia cînd auzi vocea Izei, care veni să-i spună că Antal se pregătea de plecare.

— V-ați înțeles ? întrebă ea plină de speranțe.

Antal răspunse afirmativ, dar Iza tăcu mîlc. Îi dispăruse pînă și roșeața din obraji, iar șortul, șortul ei înflorat, pe care și-l pusese în grabă atunci cînd se apucase de gătit, se ițea grotesc, aproape frivol printre faldurile veșmintelor de doliu.

Antal dădu să iasă. Nevrînd de data asta să-i lase singuri, se duse și bătrîna să-l conducă. Bărbatul se opri descumpănit în prag, de parcă ar fi vrut să-i spună cîteva cuvinte calde, de alinare, dar se răzgîndi brusc, se aplecă s-o sărute și, ridicîndu-și gulerul paltonului, se afundă în ploaie. Bătrîna privi îndelung în urma lui, pînă îl pierdu din priviri, dorind să-l vadă nu atît pe Antal, cît să contemple strada, curbura ei molcomă, luminile de la ferestre, vitrina naiv dichisită a lui Kolman. Trecătorii grăbiți plescăiau prin băltoace, arcuindu-și spinările la adăpostul umbrelelor biciuite de ploaie. Bătea iar vîntul de miazăzi, iar norii și cerul fără de lună se prăbușiseră parcă pe acoperișul caselor. Pentru prima oară în viața ei realiză cu adevărat că pămîntul e rotund, nu neted, simțind cum se învîrtește abia perceptibil sub picioarele ei. Se întrebă uimită cum de i-a putut oferi în viață atîta siguranță trupul tot mai firav și mai uscativ al lui Vince. Rezemată de poarta care de cîteva zile i se părea ireală, încercă o senzație stranie, ca și cum Vince ar fi luat cu el realitatea palpabilă a pavajului și ulucilor, lăsînd în locul lor un vălmășag de pîclă și ceață șuierătoare. Acolo, sub cerul plumburiu prăbușit peste ea, în după-amiaza aceea de martie, la ceasul cînd ziua se îngînă cu seara, simți încă o dată și poate pentru ultima oară foarte aproape de ea făptura reală, existența materială a lui Vince. Văzu aievea părul lui cărunt, fluturînd deasupra piațetei din capătul străzii. Treptat-treptat, o ceață străvezie se așternu peste străzi, înăbușind ecoul roților de mașină care despicau apa băltită.

La cimitir le duse mașina lui Dekker. Plin de tact, profesorul le urcă în mașină, el comandîndu-și un taxi. Ce-i drept, bătrîna voi să se ducă la cimitir cu mult înainte de începerea ceremonialului, dorind să rămînă cîteva clipe singură lîngă sicriu, dar Iza n-o lăsă.

— Ești singura ființă apropiată mie, îi spuse Iza, privind-o îndelung cu ochii ei mari, frumoși. Îți sînt și fiică, dar și medic. Odihna e necesară nu numai pentru cei morți. Nu vreau să te văd plîngînd întruna, că doar nu mai ești tînără, iar inima a îmbătrînit și ea. Trebuie să am grijă de tine.

La început nici n-a plîns, nu atît din pricina calmantului pe care i-l administrase Iza la plecare, cît mai curînd datorită licărului de speranță născută din durerea ei surdă și halucinantă. De zile întregi nu-l mai văzuse pe Vince, iar acum avea ocazia să-l mai vadă o dată, să-l sărute și să-i aranjeze cravata la gît. Pe drum nici măcar nu ridică privirile. Cu ochii pironiți pe genunchi, încercă să-și formuleze vorbele pe care avea să i le rostească. Își zise că Vince cunoștea, de bună seamă, intențiile Izei de a o lua cu ea la Budapesta, dar nădăjduia că nu aflase încă de oferta lui Antal. Da, desigur, îi va promite că va avea grijă de ea și va mînca mai mult și îi va cere iertare că nu i-a dat atîtea calmante cîte i-a cerut, dar o făcuse din dorința de a-i prelungi viața. Își pregătise vorbele cu atîta migală, de parcă ar fi urmat să-l întîlnească cu adevărat.

În fața catafalcului începu să tremure toată. O speriaseră ușile drapate în negru și plantele mari, ornamentale, lipsite de flori, așezate în niște vase vopsite și ele în negru. La intrare, cel dintîi pe care-l văzu fu Kolman, care purta cravată neagră și asta-i făcu plăcere. De la el privirile o purtară spre catafalc. Încremeni în prag, cu lacrimile șiroindu-i pe obraji. Sicriul avea capacul pus. Gîndul de a nu-l mai putea vedea o dată se dovedi mai dureros decît toate necazurile și suferințele îndurate în ultimele patru zile.

Iza o luă de braț și o conduse pînă la banca de lîngă sicriu. Se așeză, acoperindu-și fața cu palmele. Printre degetele înmănușate lacrimile curgeau în voie. Iza nu scoase o vorbă. Stătea lîngă ea dreaptă și nemișcată. Bă-

trîna știa că fata îi voise binele, era convinsă că procedase bine, postîndu-se între ea și neființă, dar o durera teribil că i se lua dreptul de a mai vedea o dată chipul care i se păruse străin cu patru zile în urmă. Asculta slujba, plîngînd întruna. Avea senzația că vorbele preotului n-o priveau în nici un fel. De fapt, nici măcar nu fu în stare să-i urmărească predica. În clipele acelea pacea veșnică, de dincolo de mormînt, ca și învierea, erau niște noțiuni abstracte, mult mai îndepărtate de ea ca oricînd. Plîngea, plîngea întruna, un plîns îndărătnic, copilăresc, neputînd-o consola nici măcar făgăduința că după zbuciumul lumesc o așteptau lumina veșnică și pacea de dincolo de moarte. Numai în primele luni după căsătorie se mai cramponase așa de trupul lui Vince ca în momentele acelea. Lumea cealaltă i se părea mult prea îndepărtată și nu-i putea alina durerea.

Cînd în cele din urmă sicriul se urni din loc, porni și ea mașinal, sprijinită de Iza. Nu-i văzu pe cei care veneau în urma lor, dar realiză instinctiv că erau mult mai mulți decît se așteptaseră ele să fie. Roțile carului mortuar săpau urme adînci în pămîntul noroios, ploaia strecurîndu-se lacomă în haine, dar nimeni nu deschise umbrela. În viața lui nu mersese Vince într-un vehicul atît de elegant și de maiestuos și niciodată nu i se dăduseră atîtea onoruri cîte îi pregătiseră cei de la pompele funebre. Tot ceea ce se pregătise bătrîna să-i spună lui Vince rămase încremenit în sufletul ei. Mergînd în urma carului, exasperată că nu reușea să vadă altceva decît capacul care acoperea trupul lui Vince, nu se mai simți în stare să lege cît de cît vorbele. La marginea mormîntului, puțin jignit că predica lui referitoare la fericirea eternă de dincolo de viață rămînea fără ecou, preotul veni să-și prezinte condoleanțele, dar plînsul bătrînei nu conteni nici în timp ce bulgării mari de pămînt se prăvăleau peste sicriu. Mormîntul lui Vince i se păru mic, mult mai mic decît și-l imaginase ea. Deodată, fără să-i pese de cei din jur, se aplecă și sărută piatra de la căpătîiul lui. Atunci, în timp ce se apleca, o zări și pe Lidia. Purta o haină neagră, împrumutată, probabil, după cum venea pe ea. Pălăria și mănușile erau și ele negre. N-o prea agrease niciodată pe fata asta.

o agasau ochii negri și triști, ca și gestul cu care așezase bucheţelul de flori pe mormîntul lui Vince.

Întorcîndu-se în oraș, mașina se opri în centru, fără să cotească spre strada lor. Bătrîna se mulțumi să privească uimită. În fața ei se înălța clădirea hotelului în cafeneaua căruia își băuseră cafeaua cu trei luni în urmă, discutînd despre moartea iminentă a lui Vince. Prin perdeaua de ploaie văzu și firma biroului de voiaj și cea a liniilor aeriene. În fața lor, silueta alungită a unui autobuz spălat de ploaie.

După ce coborîră din mașină, Iza se duse în spate, la portbagaj, scoase de acolo o valiză, valijoara brună cu care venise, dădu mîna cu șoferul, după care mașina demară brusc.

— Ei, acum ai să bei frumușel o cafea și ai să pleci.

Bătrîna se holbă la ea, neînțelegînd nimic.

— Ai să bei o cafea, că ai înghețat de frig, apoi te urci frumușel în autobuz și pleci la Dorozs. Peste zece minute plecarea. Uite-ți și geamantanul.

— Acum ?

— Acum, răspunse Iza. Ai bocit destul. Dacă te-ai întoarce acasă, n-ai face altceva decît să cutreieri camerele în lung și în lat și să plîngi. Eu am să rezolv aici toate treburile și, cînd termin, vin după tine. Ți-am pus în valiză toate cele trebuincioase, inclusiv cîteva cărți și medicamente. Am telefonat și la hotel, rugîndu-l pe recepționer să te ajute la completarea fișei.

Bătrîna o urmă tăcută și supusă. În salon nu erau decît două-trei persoane, așa că li se aduse cafeaua imediat. Se uită lung la lichidul cafeniu, mestecînd întruna cu linguriţa. I se părea că visează. Vedea aievea silueta unei fetițe, purtînd un coșuleț pe brat și ținînd-o de mînă pe Iza, o Iza matură, îmbrăcată în doliu. Iza era parcă mama fetiței. Avea brațul puternic și o voce gravă atunci cînd se răstea la ea : „Nu plînge !“

Se întrebă disperată dacă va mai apuca să vadă vreodată orașul și casa în care trăise alături de Vince.

Iza se ridică grăbită și plăti.

În autobuz plutea miros de benzină. Călători nu prea erau. În fața lor se urcă o femeie gîrbovită, sprijinindu-se

în baston. În timp ce Iza așează valiza la locul ei, bătrîna se întrebă uimită cînd o fi avut timp Iza să împacheteze. O făcuse probabil noaptea. Dar cînd o fi vorbit cu recepționerul ?

Nici n-apucă să-și ia rămas-bun de la Iza, că autobuzul o și porni din loc, șoferul închizînd ușile în urma fetei. Ploaia continua să cadă necruțător, formînd o pîclă densă prin care abia reuși să zărească silueta Izei profilată pe clădirea hotelului.

— Mergeți la Dorozs ? întrebă taxatorul.

Vorbele purtau parcă aroma verii și a florilor de cireș, în spatele cărora se ițea chipul lui Vince. Brusc, silueta lui Vince dispăru, destrămîndu-se în ceață. Mașina gonea de-acum prin cartierul feroviarilor, traversînd podul cel mare. În depărtare se zărea, albicioasă, inscripția de pe frontonul gării, în timp ce pe sub pod locomotivele pufăiau din greu. Ploaia continua să cadă torențial.

— Da, pînă la Dorozs, răspunse bătrîna într-un tîrziu.

Neobosite, ștergătoarele se roteau de zor pe parbrizul șiroind de apă.

II. FOC

I

DEȘI VĂZUSE STAȚIUNEA ÎN FOTOGRAFII ȘI ilustrate, i se păru cu totul altfel decît și-o închipuise.

Demult, tare demult, în tinerețe, o însoțise pe tanti Emma la Szentmáté, aceasta rămînînd în imaginația ei prototipul stațiunii balneare. Dangătul clopotelor răzbea atunci peste muzica de promenadă, interpretată de fanfara amplasată în chioșcul din piața centrală. La umbra platanilor, un izvor cu apă cristalină și susur molcom, iar la poalele munților cu spinările încovoiate, un drum pietruit, șerpuind prin fața hotelului lipsit de fronton, dar cu multe, foarte multe jaluzele. În stînga, pe malul lacului, strandul și băile termale, cu valuri mari, înspumate, cînd verzi ori cenușii, cînd liliachii sau de un roșu aprins, după cum bătea soarele și sufla vîntul. Comuna propriu-zisă, așezată pe coasta muntelui, avea străzi înguste și abrupte, ce se cățărau toate către pisc, de parcă întreaga așezare s-ar fi aflat într-o permanentă alertă, gata să se refugieze spre creasta muntelui. De cîte ori treceau ele prin comună, bărbații înalți și costelivi, care atîrnaseră la uscat pe bulumacii zăplazurilor nu oale și ulcele, ci niște năvoade mari, le salutau morocănoși, în timp ce femeile cu chipul supt și ochii alungiți și copiii desculți, gata să se repeadă în orice moment după vreo găinușă, se holbau la trecători, așteptînd un semn de la ei. Peste casele acoperite cu snopi de paie, printre care se iteau ici-colo cîteva cuiburi de berze, se așternea un cer aspru și tăios, iar în zare se profilau crestele teșite ale unor vulcani minusculi. În galantarul băcăniei atîrnau cîteva fîșii de hîrtie vîscoasă, împotriva muștelor și tot felul de acadele colorate.

Poșta, farmacia și cabinetul medical se aflau în stațiune, în schimb antreprenorul de pompe funebre își avea

sediul pe strada principală a comunei, lîngă cizmărie, nu de alta, dar prăvălia plină de sicrie și cruci a lui Kammermann ar fi creat în stațiune o atmosferă deloc plăcută.

Dorozs era o comună de cîmpie, așezată pe un teren nisipos, înconjurat de pădure și nu semăna nici cu Szentmáté, nici cu vreo altă comună văzută de ea în tinerețe. Din mersul autobuzului zări o cofetărie, un cinematograf, un teren de sport, policlinica și o clădire mare, în fața căreia atîrnau, ca în fața unui teatru, tot felul de afișe și programe. Vitrina măcelăriei, placată cu faianță, era încărcată de antricoate, cotlete și mușchiuleți. Își întoarse privirile fîstîcită, priveliștea oferită de carnea proaspătă deranjînd-o, fără să știe de ce. Prin geamul transparent al unor sere zări șiruri întregi de salată și ardei timpurii, iar pe acoperișul caselor, în locul cuiburilor de berze, se iteau antene de radio și de televizoare. Vitrinele magazinului erau înțesate cu mărfuri de tot felul : fețe de masă din material plastic, vermorele, ciorapi de nylon, mașini de spălat, șiștare, găleți. Piața din fața școlii era invadată de copii. Peste treningurile bleumarin, fetițele purtau șorțulețe cochete, cu buzunarele brodate și aveau codițele legate cu funde mari și albe. Nici ea nu-și dădea prea bine seama de ce, dar își închipuise că avea să vadă oamenii încălțați mai ales cu cizme. Numai că majoritatea băieților purtau bocanci de schi, cu barete și catarame late. Rotofei și îngrijiți, școlarii parcurgeau drumul spre casă veseli și zburdalnici, dar hîrjoana lor era în limitele bunei-cuviințe. Printre ei, o femeie împingea tacticos un landou mare și elegant. Privindu-i, bătrîna se minuna că puștii nu prea semănau a țărani.

Norii masivi și grei care pluteau pe cer se sparseră brusc, de parcă, după atîta frig și ploaie, s-ar fi îndurat în cele din urmă de cei de jos. Gîfîind ca după o goană nebună, copacii despuiați prinseră a foșni sub torentul razelor strălucitoare, în timp ce soarele, rotund ca o minge, se scufunda în apa din șanț. Pe drumurile laterale tot felul de agregate agricole pufăiau de zor, războindu-se cu pămîntul desfundat. Lateral, în stînga și în dreapta, cerul mai era încă acoperit de nori, dar pe mijloc era senin, de un albastru transparent, culorile plutind halucinant deasupra satului, de parcă niște reflec-

toare invizibile ar fi măturat străzile cu fascicolele lor, schimbînd straiele împrejurimilor cînd în cenușiu, cînd în galben portocaliu. Autobuzul coti, intrînd în pădure și, la o aruncătură de băț de ultima casă de pe strada principală, se opri în fața impunătoarei clădiri a sanatoriului. Sanatoriul Izei.

De fapt îl vedea pentru prima oară.

Pe Iza o interesaseră încă de mică toate căruțele care veneau de la Dorozs. Cînd căluții lui Bérczes Dániel apăreau pe vreuna din străzile vecine, se repezea valvîrtej să vadă cum se transportă apa din butoaie în ograda unuia sau altuia dintre clienți. Transfigurată și palidă, cu chipul străveziu, asista ca la un ceremonial la căratul apei și nimeni n-o putea clinti de lîngă căruță. Vince îi explicase la vremea respectivă cauzele pentru care aduceau orășenii apa tocmai de la Dorozs, povestindu-i cu lux de amănunte cum se așezau odinioară țăranii cu izmenele suflecate pe marginea gropilor săpate în jurul izvorului și cum își scufundau picioarele noduroase în apa fierbinte, pufăind de zor din pricina căldurii. Mai tîrziu, încă înainte de căsătorie, preț de mai bine de doi ani, viața Izei și a lui Antal fusese dominată de bătălia pentru Dorozs. Planuri, analize, anchete, discuții și tratative, fantoma sanatoriului sufocîndu-i pur și simplu. Dar cînd s-a dat în folosință, Iza era de acum despărțită de Antal. Între timp, începuse și Vince să bolească, așa încît aflară din ziare despre festivitățile care precedaseră inaugurarea sanatoriului. Deși ar fi trebuit să fie prezentă la inaugurare, Iza nu se dusese. Trimise doar o telegramă. Antal fu nevoit, prin urmare, să meargă singur.

„Activitatea Izei este tot atît de legată de zidurile stațiunii, ca și pietrele din temelia acesteia" — spusese odată profesorul Dekker.

Iat-o pe bătrînă încremenită pe scaun în autobuzul din fața sanatoriului, o clădire de cinci etaje, construită din beton și sticlă, care păstra în ea voința și gîndurile fiicei sale, o clădire ridicată în mijlocul unei așezări nemaipomenit de mari, incomparabilă cu imaginea pe care și-o păstrase despre cealaltă stațiune, Szentmáté, cu izvorul și hotelul modest, sufocat de jaluzele. Ce-i

drept, Iza le arătase la vremea respectivă planurile staţiunii şi mai tîrziu fotografia noilor clădiri, dar ea nu înţelesese mare lucru nici din schiţele văzute, nici din fotografia din ziar, nerealizînd proporţiile adevărate ale întregului ansamblu. Bătrîna stătea uluită în scaun, admirînd literele uriaşe de pe frontispiciul clădirii.

Femeia cu baston, cea care se urcase înaintea ei în autobuz, coborî greu, ajutată de taxator. Tot el îi dădu şi valiza. Văzu apoi apropiindu-se un bărbat voinic, îmbrăcat într-o uniformă elegantă, care băgă capul pe uşă şi o întrebă dacă nu era cumva doamna Szőcs. Bătrîna bîigui ceva, ridicîndu-se în picioare şi încercînd să-şi ia geamantanul, dar omul în uniformă i-o luă înainte. O ajută să coboare şi o conduse în holul sanatoriului, o sală mare, spaţioasă, care mirosea a sulf, dar în care era cald şi plăcut. Jur-împrejur, cîţiva palmieri ornamentali plantaţi în vase smălţuite, iar jos, lîngă ei, măsuţe galbene, cochete. Fîstîcită, bătrîna nici nu ştia pe unde să calce, dar omul în uniformă o îndemna să păşească pe covor, mozaicul strălucitor fiind prea alunecos.

La recepţie cineva îi completă fişa, ea netrebuind decît s-o semneze. Omul în uniformă o urcă în lift — fusese pentru ea singurul moment de panică — şi o urcă la etajul patru. Uşa pe care o deschise în faţa ei dădea într-un vestibul. Omul aşeză valiza în dreptul dulapului din perete, deschise şi cealaltă uşă, retrăgîndu-se apoi în tăcere. Bătrîna privi fîstîcită în urma lui. Ar fi trebuit să-i dea ceva bani, că doar fusese atît de amabil cu ea... Dar se linişti curînd. Îşi aminti că auzise, ori citise pe undeva, că nu se mai obişnuia să se dea bacşiş.

Nu mai locuise niciodată singură într-un hotel şi îi era puţin teamă. Tare ar fi vrut să ştie pe cine avea vecini în stînga şi în dreapta ei şi dacă îşi putea lăsa lucrurile în şifonier în cazul în care ar fi vrut să plece de acasă, că doar n-ar fi fost exclus să bîntuie hoţii prin staţiune. Tot ea se consolă, spunîndu-şi că, de bună seamă, cei de la hotel aveau să aibă grijă de ea, dacă nu de altceva, măcar de obrazul Izei. Se hotărî în cele din urmă să arunce o privire în jur. Deschise pe rînd toate uşile, chiar şi pe cea a dulapului din perete, despre care crezuse că dă în vreun salonaş cochet, intră şi în baie

și în camera din fund. Toate i se păreau însă reci, incomode și străine. Profund dezamăgită, urmări cu degetul curbura scaunului, constatînd că întregul mobilier era ciudat, parcă diform. Modelul, culoarea stofei de mobilă, vazele, scrumierele, toate-toate pe care le luă la rînd i se părură înspăimîntătoare, urîte chiar. O compătimea pe Iza, îi părea teribil de rău că toate planurile sale frumoase se năruiseră, că toate cele la care năzuise și pe care le proiectase fiica ei cu atîta migală fuseseră scîlciate de nepăsarea și incompetența altora. Ridică ochii consternată la tabloul atîrnat pe unul din pereți : niște pete de culoare amestecate de-a valma. Bănui că e vorba de un peisaj și, convinsă de priceperea ei — că doar în tinerețe se ocupase și ea de pictură — constată pe dată că lucrarea era lipsită de valoare. Nu reuși să descifreze nici modelul de pe covor, dar privind mai atentă, desluși pe fondul albastru contururile unei păsări cu aripile frînte. Biata de ea !

Despachetă, uimită de flerul și priceperea Izei. Doamne, cît de bine știuse biata fată de ce anume avea ea nevoie ! Erau acolo toate obiectele de toaletă, medicamentele pentru reglarea tensiunii, ba chiar și purgativul. Dădu și peste o carte, una dintre cărțile lui Vince, așezată cu grijă lîngă ochelari și capotul ei vișiniu. Iza n-avea, desigur, de unde ști că în ultima vreme nu prea citise, fiindcă vederea îi slăbise. Cînd frunzări cartea, se îngrozi pur și simplu. Între copertă și pagina de gardă descoperi bani, cîteva sute nou-nouțe. Ce bine că i-a observat din vreme ! Altfel ar fi fost în stare să lase cartea cine știe pe unde. De ce i-o fi dat Iza atîția bani ? Că doar urma să vină oricum după ea și ar fi achitat la plecare toate cheltuielile. Cum să se ducă acum la plimbare cu atîta bănet asupra ei ? Dacă-i lăsa în cameră, exista pericolul să-i fure cineva, iar dacă-i lua cu ea, ar fi tremurat la apropierea oricărui străin. Cinci sute de forinți ! Grozavă sumă !

Îi pieri tot cheful. Luă banii și-i băgă în buzunarul scurtei, prinzînd apoi buzunarul cu un ac de siguranță. Se întrebă nehotărîtă ce să facă. De plimbat n-avea chef, iar dacă s-ar fi culcat, ar fi pierdut masa de prînz. De fapt, aștepta cu nerăbdare să treacă și peste hopul ăsta,

gîndul de a coborî în restaurant și de a-și comanda masa îngrozind-o pur și simplu. Tot scotocind prin valiză, dădu și peste lucrul ei de mînă. „Unde l-o fi găsit oare Iza ?“ Începuse să croșeteze modelul cu steluțe cu vreo trei ani în urmă. Între timp îi slăbise vederea, intervenise și boala lui Vince, așa că fusese nevoită să-l lase baltă. Acum s-ar fi simțit grozav dacă s-ar fi putut apuca iar de croșetat.

Încercă o nouă steluță, croșetă cîteva minute, dar se descurajă curînd. Nu mergea și pace ! Ce păcat, pierdea și acest mijloc nevinovat de a-și umple timpul. Modelul era frumos, îl primise de la Gica, nemaivorbind de faptul că ar fi ieșit o față de masă de toată frumusețea, tocmai bună pentru locuința Izei.

Se sperie cumplit, aducîndu-și aminte de Gica.

Riguroasele obiceiuri provinciale se prăvăliră deodată peste ea, cu tot cortegiul lor de restricții și obligații, alungînd imaginea peisajului contemplat cu cîtăva vreme în urmă. Dispărură și copacii desfrunziți și dansul zvăpăiat al razelor de soare. Abia atunci realiză că nici măcar nu reținuse figura celor prezenți la înmormîntare. Iza se grăbise s-o urce în mașină, nedîndu-i posibilitate să treacă în revistă numele celor care depuseseră coroane ori jerbe. Nu reușise să rostească măcar o vorbă de mulțumire celor prezenți. După toate regulile, prima săptămînă după înmormîntare ar fi trebuit să stea acasă. Într-a doua ar fi urmat să întoarcă vizita celor care veniseră să-și prezinte condoleanțele și să le mulțumească în scris tuturor celor prezenți la înmormîntare, ca și celor care trimiseseră coroane și jerbe. De cei care o vizitaseră acasă își mai aducea aminte, dar trebuia să recunoască, spre rușinea ei, că nu-și mai amintea cu cine dăduse mîna în cursul dimineții și nici pe Iza nu se putea bizui, fata necunoscînd chiar pe toată lumea. Și-apoi, cum să-i fi reținut biata fată pe toți din mulțimea aia, cînd fusese nevoită să aibă grijă în permanență de ea ! În afară de cei cîțiva prieteni și cunoscuți, nu reușise să memoreze decît un singur chip, cel al Lidiei, în ochii căreia remarcase cîteva lacrimi. Mai reținuse, ce-i drept, siluetele unor bărbați care aduceau a medici, probabil foști

colegi de-ai Izei, dar pe aceştia nu-i cunoştea. Încerca disperată să-şi amintească cine mai fusese la înmormintare, întrebîndu-se cui ar fi trebuit să scrie neapărat.

Iza nu-i pusese hîrtie de scris în valiză, dar spera să dea măcar peste cîteva cărţi de vizită, că doar aşa o învăţase tanti Emma, să aibă întotdeauna la ea cărţi de vizită. Dădu repede peste ele, găsi chiar şi un creion. Se aşeză, aşadar, să-şi noteze repejor numele celor care o vizitaseră acasă. Se mai linişti puţin. Din moment ce părăsise oraşul cu atîta grabă, fără să fi mulţumit cuiva ori să-şi fi luat rămas-bun de la cineva, măcar atîta lucru să facă şi ea. Ce noroc că şi-a dat seama din vreme ! Doamne, ce i-ar mai fi jignit pe oameni, dacă ar fi uitat să le scrie !

Tresări speriată cînd auzi bătîndu-se la uşa ei, dar nu scoase o vorbă. Aşteptă încremenită pe scaun. Cînd bătăile se repetară, se sculă, se duse la uşă şi o deschise uşor, scoţînd capul afară. Era chelnerul, cu lista de bucate. Primise dispoziţie de la „doamna doctor" să-i servească masa în cameră.

Înduioşată de gestul Izei, se bucură ca un copil. Alese, desigur, meniul cel mai ieftin, iar după ce chelnerul reveni şi luă vasele, bătrîna se trînti pe dormeza acoperită de cuvertura bizară şi adormi pe loc.

Avu un somn fără vise. Pentru prima oară de la moartea lui Vince nu visă nimic. Cînd se trezi, intră iar în panică. În ultimele zile îl simţise parcă mereu alături pe Vince, care-i şi apăruse în somn, şi deodată se trezi fără el. De fapt abia acum simţi cu adevărat că o părăsise definitiv. Nu mai era lîngă ea, dispăruse undeva în neant. Acasă, ori de cîte ori îl visa, se speria de fantoma lui şi izbucnea în plîns, trezindu-se chiar şi la miez de noapte şi uite că acum îi lipseau spaimele viselor dispărute.

Mai întîi voi să se plimbe, dar se răzgîndi. Dorozs, satul, ar fi însemnat un efort prea mare pentru prima zi, aşa încît se decise să-şi scrie corespondenţa. Coborî, aşadar, la recepţie, rugîndu-i să-i facă rost de hîrtie. Amabil, recepţionerul îi dădu un mic teanc de hîrtie pentru scris, elegantă, distinsă, avînd chiar şi un antet pe margine, cu emblema complexului balnear : silueta unui

izvor și înscrisul „Sanatoriul Dorozs". Cînd se interesă cît îi datorează, recepționerul se mulțumi să-i zîmbească binevoitor.

Scrisese tuturor același text, frecîndu-se adesea la ochi, pentru că operațiunea se dovedi anevoioasă și obositoare. Cînd să pună adresa, se încurcă de-a binelea. Cu excepția propriei adrese și a altor cîtorva familii, foarte puține la număr, nu cunoștea noile denumiri ale străzilor. De-a lungul anilor se schimbaseră atît de des, încît își aducea aminte fie de cele din timpul războiului, fie de cele de pe vremea tinereții sale. Vînzătorului de ziare îi scrise pe adresa : „În clădirea farmaciei «La Cerbul unicorn»", deși era convinsă că adresa nu era deloc exactă, în locul firmei de odinioară, pe care fusese pictat capul unui cerb prăpădit, cu un singur corn, atîrnînd de ani și ani o firmă nouă, cu contururi negre și o cifră de care nu reușea să-și amintească în ruptul capului. Din momentul în care apăruse firma cea nouă, intrase de fiecare dată în farmacie cu o oarecare reținere, întrebîndu-se consternată pentru ce trebuie să fie neagră firma unei farmacii și nu roșie, ca sănătatea omului. Nu-și aminti nici de noua denumire a adresei la care locuia învățătoarea, așa încît scrise pe plic „Calea Ferenc József". Cum însă Vince nu-l suferise pe împărat, se grăbi să adauge în paranteză că denumirea era cea veche. Se liniști apoi singură și, sperînd că cei de la poștă aveau să-și aducă aminte de vechile denumiri, scrise pe toate plicurile adresele de altădată.

La cină își propuse să ceară puțină cafea, un ou fiert și niște pîine prăjită. Parcurse disperată de cîteva ori lista de bucate, dar nu găsi ceea ce căuta. Îndrăzni, totuși, să-i comunice sfioasă chelnerului, care, după cîteva clipe de ezitare, îi aduse cele cerute. După cină crezu că n-are să mai poată adormi, că doar zăcuse toată după-amiaza, dar cum se băgă în pat, adormi pe loc. Dormeza i se păru mult prea scurtă, întrebîndu-se înainte de a ațipi cum de își imaginase cineva că se putea dormi într-un asemenea pat incomod.

Dimineața se trezi cu gîndul că Dorozs nici nu-i plăcea de fapt. Sentimentul pe care-l încerca era desigur mult mai complicat. Nu de altceva, dar stațiunea în sine

îi plăcea, ba chiar și satul, că doar se ducea acolo zi de zi ca să admire vitrinele, forfota satului și discuțiile aprinse ale turiștilor străini, care se repezeau să cumpere tot felul de amintiri, nimicuri în ultimă instanță, fotografiind hotelul în fel și chip. Nici băile nu-i displăceau defel. Admiră cu mîndrie atît ștrandul, cu cabinele lui aburinde, cît și bazinul acoperit cu sticlă transparentă, prin pereții căruia îi vedea limpede pe cei care pluteau halucinant în apa tămăduitoare a izvorului. Partea balneară a stațiunii, prin urmare, îi era pe plac, dar hotelul îi displăcea profund. I se părea străin, total lipsit de ospitalitate și confort, mobila, tapiseria și celelalte obiecte părîndu-i-se tot atît de lipsite de sens, ca și aparatul de prăjit pîine, pe care îl primise de la Iza. Aștepta cu nerăbdare să ajungă la Budapesta și, înconjurată de Căpitan, de florile și de vechiul ei mobilier, să-și poată clădi noul cămin. Avusese chiar parte de o întreagă după-amiază senină, uitase de sine, de griji, de singurătate... Făcîndu-și tot felul de planuri cum să-și amenajeze noua locuință, se simți bine, se socoti chiar aproape fericită. Nu văzuse niciodată locuința Izei și nici orașul nu-l cunoștea prea bine. Văzuse capitala demult, tare demult, pe vremea cînd Vince o luase cu el în voiaj de nuntă. Căsătoria lor fusese precedată de atîtea griji, emoții și certuri familiale, încît viața li se păru teribil de nesigură și se văzură nevoiți să-și înceapă căsnicia în condițiile unui regim de economii drastice. Undeva trebuia oricum să se ducă, pe vremea ei pur și simplu nu se cuvenea ca o tînără pereche să nu plece în voiaj de nuntă. Veneția, ori Tatra li se păreau prea îndepărtate, așa încît se mulțumiră cu Budapesta, numai să nu intre în gura lumii.

Orașul îi făcuse o impresie cu totul deosebită, oferindu-i amintiri de neuitat. Păstra și azi în suflet căldura lui, aerul său boem, ușor frivol chiar, atmosfera fascinantă care plutea deasupra lui, imaginea trecătorilor, a femeilor și bărbaților parcă mai altfel... Ei bine, da, își zise, acolo existau hoteluri adevărate, cu paturi și dulapuri cu oglindă în toată regula! Și cînd te gîndești cu cît entuziasm vorbise Iza despre hotelul ăsta! Biata de ea, probabil că încearcă niște sentimente asemă-

nătoare cu cele ale unei mame, căreia propriul ei copil îi pare a fi frumusețea pământului, chiar dacă e pocit din cale-afară.

Antal o părăsise pe Iza în cincizeci și doi, iar fata plecase la Budapesta, părăsind clinica și casa familială, în cincizeci și trei, dar nu primise o locuință corespunzătoare decît în urmă cu o jumătate de an. La vremea respectivă îi scrisese că are un apartament de două camere pe hol și o cameră de serviciu, dar de mobilat nu reușise s-o mobileze. Nici nu se prea mirară, ea cu Vince, că doar un cămin nu se întemeiază cu una, cu două. Spațiul trebuie să fie aproximativ egal cu cel de acasă, se gîndi bătrîna, dar ce păcat că n-are și o grădină ! Ei, nu-i nimic, se liniști tot ea, poate că are să mai poată face cîte ceva în balcon. Doamne, ce fericire pe capul ei să poată aranja cu mîinile ei locuința Izei ! Și ce bucuroasă are să fie biata fată, cînd are să vadă că totul e la locul său și că se poate delecta cu aceleași bucate gătite de mama sa, pe care le mîncase pe vremea cînd era copil.

Se și apucă să schițeze în gînd planul casei, imaginîndu-și unde avea să așeze mobila și fiecare obiect în parte. În imaginația ei, chiar dacă le îngrămădise puțin, încăpură toate, cu excepția mesei și a dulapului de bucătărie, „bleaga aia de fată" construindu-și dulapul în perete, așa încît se simți nevoită să vîndă o parte din vechea garnitură, deși, dacă se gîndea bine, mobila asta, fiind dintr-un lemn de esență tare, era încă în perfectă stare, că doar nici vopseaua nu sărise decît ici-colo cîte puțin. Se apucă, așadar, să deseneze cu sîrg, marcînd scaunele cu cîte un semicerc, masa cu un pătrat, iar patul cu un dreptunghi. Împături apoi cu grijă schița și o băgă în poșetă, pentru ca atunci cînd avea să vină Iza după ea, să nu-i rămînă decît să o scoată de acolo și să se apuce de treabă. Probabil că Iza se și îngrijise de expedierea mobilei, așa că le aștepta pe amîndouă destulă treabă atunci cînd aveau să ajungă la Budapesta. Dar era o muncă plăcută și se bucura dinainte de ea, că doar era vorba de un cămin, de *căminul lor*.

Nici după o săptămînă Iza nu veni după ea, dar a treia zi, seara, cînd telefonul prinse a zbîrnîi pe noptieră,

bîjbîi speriată după comutator. În cele cîteva zile nu reușise în ruptul capului să se descurce cu veioza, fiindu-i mai la îndemînă să aprindă lumina din tavan. Ridică precipitat, cu aceeași panică pe care o încerca și acasă ori de cîte ori suna telefonul, chemată de cele mai multe ori de la Budapesta. Realitatea e că se temea de telefon, de parcă ar fi fost o fiară îmblînzită doar aparent, care aștepta momentul prielnic să se repeadă la ea.

După cît își dădu seama, Iza telefona de la Budapesta. Strînse receptorul în palmă, întrebîndu-se disperată cum ajunsese fata acolo ? O uitase cumva pe ea la Dorozs ?

— Treburile au luat o altă turnură, spuse Iza. Am fost nevoită să-mi drămuiesc timpul cu foarte mare atenție. Mi-am dat seama că e mai bine să vin încoace singură și să pregătesc totul. Mă auzi, scumpo ?

Auzea, cum să nu fi auzit !

— Cînd ai să vii tu, totul are să fie gata. Îți pare bine, mămico ?

Nu, nu-i părea bine defel, cum să-i fi părut bine ! Dar nu-i spuse nimic. Dimpotrivă, aprecia faptul că fata rezolvase totul în locul ei, dar gîndindu-se la bucățica de hîrtie din poșetă, o podidiră lacrimile. Tare ar fi vrut să aranjeze ea locuința ! Cînd colo, uite că biata Iza se chinuise din nou singură cu toate cele. Și, ceea ce o întristă mai mult, avea să se amîne iar bucuria la care năzuiseră, ea cu Vince, atîta amar de vreme. Speraseră ani și ani de zile în preajma Crăciunului ca Iza să uite o dată, măcar o singură dată să le aducă ceva. Aveau să stea fericiți în fața bradului abia atunci cînd ar fi văzut strălucind sub pîlpîirea lumînărilor doar cele cîteva nimicuri pe care le pregătiseră ei Izei. Dar Iza își făcea apariția de fiecare dată cu brațele încărcate de daruri, alături de care obiectele pregătite de ei păreau atît de prăpădite și neînsemnate, încît atunci cînd aprindeau lumînările, încercau amîndoi un sentiment de jenă, gîndindu-se uneori chiar și la faptul că Iza, biata de ea, făcuse atîtea eforturi și renunțase la atîtea treburi importante, încît nici nu se mai putea bucura de strălucirea sfintei sărbători.

— Joi am să fiu la tine, îi promise Iza. Vin cu trenul, dacă vrei, așteaptă-mă la gară. Luăm masa împre-

ună, apoi o și luăm din loc. Te iau cu mine și te duc la Budapesta ca vîntul. Abia aștept să ne vedem, mămico!

Ultimele ei cuvinte o mai liniștiră puțin, chiar dacă pînă joi mai erau încă patru zile și nu prea știa cum să-și omoare timpul. „Așteaptă-mă", așa-i spusese fata. Cuvîntul o urmări chiar și a doua zi, cînd ieși la plimbare spre sat. Se uită îndelung la ogoarele jilave, ce purtau semnele împrimăvărării și simți în nări aromele dezghețului și ale frunzelor uscate. Intră și în pădure, dar fără să fi părăsit poteca ce șerpuia de-a lungul șoselei, aplecîndu-se din cînd în cînd după cîte o creangă uscată, cu gîndul că atunci cînd aveau să facă focul pentru prima oară în casă, să-l aprindă cu crengile adunate de ea. N-avea decît să le usuce mai bine la hotel, că doar acolo era tare cald, aerul încălzit pătrunzînd în cameră printre gratiile unei drăcovenii plasate chiar sub fereastră. Așezîndu-le pe gratii, crenguțele aveau să se usuce tocmai bine, iar atunci cînd va aprinde focul, ele îi vor aminti de pămîntul natal, de casa cea veche și o să i se pară că, la urma urmelor, viața, viața ei dintotdeauna, se scurge lin, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic.

Se străduí să adune crenguțe egale, milimetric egale și sănătoase, nealterate de gerul și asprimea iernii. Dar nu era deloc ușor. Patru zile la rînd își tîrșîi pașii pe potecile pădurii pînă ce reuși să adune suficiente crenguțe pentru a face din ele o legătură zdravănă. După-amiezile și le petrecu dormitînd, plîngînd ori visînd, gîndindu-se cînd la Vince, cînd la cei de acasă și întrebîndu-se neliniștită dacă nu cumva socotiseră scrisorile ei, așternute pe hîrtia cu antetul sanatoriului, drept o dovadă de trufie și înfumurare caraghioasă. Se liniști însă, spunîndu-și că lumea o știa de mult.

În sfîrșit sosi și mult așteptata zi de joi. Omul în uniformă o conduse la gară, explicîndu-i pe drum că obișnuia s-o aducă pe „doamna doctor" cu mașina ori de cîte ori își anunța vizita, că doar era ditamai medic primar. N-așteptă prea mult, căci trenul intră la timp în gară. Iza nu mai purta doliu și era mult mai calmă, senină chiar. Fără să fi arătat pic de oboseală, îi povesti cu vervă la masă că reușise să rezolve totul cu bine, că

Antal cumpărase într-adevăr casa, că se apucase de renovări, iar banii pe care-i încasase pe casă și pe lucrurile vîndute, ea îi și depusese la CEC. Se strînsese o sumă frumușică, iar carnetul avea să i-l dea îndată ce ajungeau acasă. Își manifestă bucuria că o găsea odihnită și liniștită, neuitînd să remarce că avusese parte de o săptămînă grea, din cale-afară de grea. „Chiar așa, își zise bătrîna, cum să nu fi fost grea o asemenea săptămînă ?"

După-masă, în timp ce se spăla pe mîini, încercînd apoi să-și înghesuie lucrurile în valiza plină de crengi uscate, bătrîna se surprinse fredonînd surîzătoare o melodie veche, de mult uitată. În seara aceea avea să aprindă focul în noul ei cămin. Se fîstîci și se înroși pînă în vîrful urechilor, de parcă ar fi săvîrșit cine știe ce faptă de infidelitate, întrebîndu-se chiar speriată din cale-afară cum de se putea simți atît de bine fără Vince.

Grăbită, Iza o luă înainte, spre recepție. Privind-o cum își ia rămas-bun de la toată lumea în timp ce achita nota de plată, bătrîna se minună cît de drăguță și atentă poate fi Iza și cît de repede găsește tonul potrivit pentru fiecare. În ultima vreme se întrebase, ce-i drept, adesea de ce nu s-o fi recăsătorit fata, că doar viața își cere drepturile ei, în afara obligațiilor cotidiene ale unui medic mai existînd și alte lucruri, dar acum se bucura la gîndul că nu le aștepta nimeni acasă, că aveau să fie singure. Se simțea puternică și bine dispusă, gîndindu-se cu nerăbdare la vreascurile din valiză. Ce bucurie pe capul ei ! În definitiv Iza habar n-avea că nu ea era cea care o ducea pe mama ei acasă, ci bătrîna își ducea fiica, ea fiind cea care avea să aprindă focul pentru întîiași dată în noul lor cămin.

Omul în uniformă îi urcă valiza în tren, dar Iza se simți obligată s-o mai potrivească puțin în plasă. Se căzni din greu, fiind nevoită să se înalțe pe vîrfuri.

— Dar ce-ai pus în ea, soro, ai cărat cu tine toată sarea din Dorozs ?

Bătrîna nu-i răspunse. Se mulțumi să zîmbească, întorcînd capul spre fereastră.

Trenul o entuziasmă și o sperie în același timp. Nu mai urcase demult nici măcar într-un personal, darămite într-un expres, așa încît șerpuirea lină a garniturii for-

mată din numai cîteva vagoane, defilarea halucinantă a luminilor care apăreau și dispăreau în noapte, o ameţire pur și simplu. Luară cina în vagonul-restaurant și asta o cam necăji, nu de altceva, dar în legănarea trenului nu reușea să se descurce cu antricotul din fața ei. O ajută Iza, turnîndu-i și bere în pahar. O necăjea, desigur, și goana nebună a trenului, din pricina căreia nu reușea să deslușească nimic din frumusețea locurilor străbătute. În momentul în care fata o anunță că se apropiau de Budapesta, zîmbi înduioșată, aducîndu-și aminte de primul ei drum în capitală, făcut cu patruzeci și nouă de ani în urmă. Vince purta atunci un costum gri-deschis, pelerină neagră, cu guler bogat și o șapcă. Mergeau ţinîndu-se de mînă, cu braţele încărcate de ziare, reviste și tot felul de pungulițe cu bomboane și acadele. Orașul, cel de odinioară, desigur, plutea deasupra lor halucinant, ca un balon colorat, părîndu-li-se apropiat mai curînd de porțile paradisului decît de pămînt.

Expresul străbătu ca o nălucă cartierele mărginașe, nedîndu-i posibilitatea să vadă ceva, iar cînd coborî pe peron, nu reuși să se orienteze defel. Iza deveni nervoasă, Nu găsi hamal, astfel că fu nevoită să se chinuiască singură cu valiza și, suflînd din greu, o muta întruna dintr-o mînă în alta. Bătrîna nu îndrăzni s-o întrebe dacă adusese cumva o dată cu bagajele și lemnele de foc rămase acasă. Nu de altceva, dar o văzu iritată și nu dorea s-o amărască mai mult, deși i-ar fi părut teribil de bine dacă Iza n-ar fi uitat de lemne. Încovoiată de povara valizei, fata se repezi după un taxi, obligînd-o să se strecoare și ea grăbită și speriată în urma ei prin mulțime.

În oraș nimic nu i se păru cunoscut, cu toate că Iza o lămurea de fiecare dată pe unde treceau. Nici măcar Teatrul Național nu-l recunoscu, deși își amintea precis că văzuse acolo un spectacol. Bulevardul îi apăru și el cu totul altfel decît îl păstrase în amintire, ba i se făcu rușine chiar că memoria ei înmagazinase intactă imaginea bulevardului de odinioară. Acum i se păru firesc ca pe o asemenea arteră să circule doar mașini, autobuze și tramvaie, că doar cai și trăsuri nu prea mai văzuse în ultima vreme nici măcar acasă. Furnicarul mulțimii, ca și jocul delirant al reclamelor, o copleșiră pur și simplu.

Orașul se dovedi a fi mult mai mare, înspăimîntător de mare, față de imaginea pe care o păstrase în amintire.

Se uită curioasă la clădirea în fața căreia opriseră. Iza plăti șoferului și cînd se întoarse, nu mai părea iritată. Îi zîmbi, o cuprinse de umeri, ridicînd brațul spre noul lor cămin.

Clădirea avea șase etaje, era placată cu piatră și-nconjurată sus, în vîrf, de un brîu din beton, încăperile dinspre stradă avînd pereții în întregime din sticlă. Pe peretele de la intrare se afla un mozaic ce reprezenta o femeie stînd pe trepte și alăptîndu-și pruncul. Bătrîna încercă să se convingă că ajunsese în sfîrșit acasă, dar nu reuși. Continua să privească buimacă în jurul ei.

Iza o luă înainte, să cheme liftul. Văzînd lista cu șirul nesfîrșit de locatari, bătrîna constată îngrozită cîtă omenire poate încăpea într-o asemenea clădire. Se stăpîni însă, încercînd să-și ascundă sentimentele. În definitiv, ce vină avea biata fată că primise repartiție doar pentru o asemenea locuință ? Nu, n-avea de gînd s-o amărească mai rău, spunîndu-i cît de deziluzionată era. Și-apoi, în momentul în care urma să pășească dincolo de pragul ușii, avea să se simtă oricum acasă, în ambianța vechiului lor cămin, putînd chiar să uite total unde se aflau. „Doamne, ce noroc pe capul nostru, ce minune dumnezeiască, își zise ea, că am reușit să aducem aici toate lucrurile de acasă !"

Se liniști, așadar, acum putea zîmbi iar.

Liftul se opri la etajul trei, dar ușa apartamentului nu semăna deloc cu nici o altă ușă din lume. Brăzdată în fel și chip, părea că cineva ar fi săpat cu rindeaua din centimetru în centimetru niște șanțuri adînci. Iza puse valiza jos și descuie ușa.

— Bine-ai venit, spuse ea calm, pe un ton cald, plin de afecțiune.

La intrare o întîmpină o lumină orbitoare. În vestibul, doar o lampă cu forme stranii, prinsă în tavan și cîteva ghiare metalice în perete, pentru haine, în rest nimic. „Unde o fi pus fata asta cuierul ?" Văzînd parchetul, se întrebă cu groază ce avea să se întîmple dacă

nepricopsitul de Căpitan l-ar fi murdărit. Era, ce-i drept, un animal bine crescut, dar... „Dar unde o fi Căpitan?"

Apartamentul se dovedi cu totul altfel împărțit decît își imaginase la Dorozs. Orientate spre stradă, cele două camere dădeau una în alta și erau ticsite cu mobilă. Scaunele negre, galbene, vișinii și iar negre se înșirau unul lîngă altul, iar pereții erau, de asemenea, zugrăviți în culori diferite. Perdelele nu erau nici ele dantelate, cum s-ar fi așteptat, ci făcute dintr-o stofă sau pînză groasă, cu dungi verzi și liliachii.

Să fi băgat fata asta toată mobila de acasă în camera ei? Dar cum putea fi o cameră atît de mare, încît să încapă toate lucrurile în ea?

— Eu unde am să stau? întrebă gîfîind, de parcă ar fi avut febră.

Iza deschise ușa de la hol cu același zîmbet pe care-l arborase la intrare, numai că de data aceasta mult mai senin, bucuria lucindu-i și-n ochi, și în trăsăturile feței, traversă încăperea, dădu de perete una din cele două uși identice din fața ei și răsuci comutatorul, zicînd cu vocea tremurîndă de emoție:

— Aici, mamă.

Și iarăși lumină, lumina aceea albastră, lucitoare, orbitoare. Camera era mică, pătrată. Într-un colț, patul cel vechi, lîngă el, un lampadar straniu, un fel de pasăre neagră, purtînd în cioc un abajur galben. Alături, șifonierul cel bun, un scaun mare, probabil al lui Vince, dar tapițat cu o husă nouă, în fața acestuia măsuța ei de cusut, iar în dreptul ferestrei, un birou și un alt scaun. Dincolo o etajeră nouă, pentru cărți, cîteva rafturi prinse direct în pereți, încărcate cu tot felul de obiecte necunoscute, și scrinul ei cel vechi. În rest, nimic. Pînă și covorul era nou, un persan de un albastru-închis.

Pe birou, carnetul CEC.

Bătrîna rămase perplexă. Simțea că ar fi trebuit să spună ceva, dar nu știa ce. Avea nevoie de timp, să cîștige neapărat timp, pentru a se reculege. Își tîrșii pașii spre birou, luă carnetul CEC în mînă și-l frunzări năucă. Fără ochelari nu vedea nimic, dar se holbă la el, de parcă ar fi reușit să descifreze sumele înscrise.

Degetele îi tremurau vizibil, chinuindu-se nevoie mare cu fiecare pagină.

Iza se apropie de ea, îmbrățișînd-o cu tandrețe.

— Restul a rămas acolo, dar ceea ce am cărat aici, le-am pus la punct cu ajutorul tapițerului și al tîmplarului. Nu-i așa că totul e minunat, fără cusur ? Ce zici de lampadarul ăsta ? Îți place ? Dar covorul ? Ce zici, e frumos ?

Nu-i răspunse.

— Ești acasă, mamă ! Uită-te la mine ! Îți pare bine ?

— Unde e Căpitan ?

— La Antal. Doar n-ai fi vrut să aduc pocitania aia aici ?

De flori nu mai îndrăzni s-o întrebe, nici de șepcile lui Vince și nici de bastonul lui, din lemn de vișin. Își descheie haina la gît, simțind că se sufocă. Era cald, mult prea cald. Se răsuci în toate felurile în căutarea sobei, dar nu văzu nici o sobă, doar un radiator ce se hlizea la ea ca o gură care rînjește hidos.

Telefonul începu să zbîrnîie în hol. Iza se repezi spre el, în timp ce bătrîna se prăbuși sleită în scaun. Se aștepta să simtă vechiul arc sărit, dar scaunul era neted și flexibil. Fusese, desigur, reparat, doar îi spusese Iza. Se ridică speriată și, ghemuită în genunchi pe covor, deschise valiza. Trase apoi grăbită sertarul de jos al scrinului și înghesui vreascurile în el, pentru ca Iza să nu care cumva să vadă ce anume cărase cu ea de la Dorozs.

II

Teama o copleși. Se simțea groaznic, de parcă un dezastru imens ar fi pustiit totul în jurul ei, de parcă abia atunci rămăsese cu adevărat văduvă, singură și părăsită de lume.

Cîtă vreme Iza stătuse cu ea în cameră, nu plînse, era doar puțin mai palidă și mai tăcută ca de obicei. Se străduí totuși să lege cîteva cuvinte despre pricepe-

rea și bunul-gust al Izei, lăudînd-o cît era ea de săritoare. Cînd deschise ușile șifonierului, dădu cu ochii de tot felul de haine, rochii și lenjerie, dar numai o parte din lucrurile care știa că îi aparținuseră. Jerseurile stopate și cîrpite, prosoapele roase și cearceafurile cusute de ea la mașină din fîșii de lenjerie mai veche dispăruseră toate. Iza nu împachetase decît lucrurile în perfectă stare. Nici cratițele, oalele și vasele de porțelan nu le văzu în casă. Iza îi spuse că mai toate vasele aveau smaltul căzut. (Mare minune că nu se îmbolnăviseră din pricina asta !), așa că ce era să facă cu ele ? N-avea destule vase de Jena aici ? Iar cu toate ceștile și cănile alea știrbite ce era să facă ? Le-a aruncat. Planșeta ? Nu, n-o luase. La ea aluatul se întinde pe masa de bucătărie, care e din material plastic și rezistent la căldură și la apă. Nu, nici mașina de tocat n-o luase, din moment ce avea la îndemînă tot felul de mixere și aparate casnice. Bibelourile de porțelan din vitrină, bune doar pentru a aduna praful pe ele, le lăsase lui Antal. Da, și papucul spart, și șoricelul fără coadă. Nu luase cu ea decît cele trei figurine rustice intacte, care, iată, arătau destul de bine pe raftul cel mic. Pe păstorul fără cap îl aruncase, nu de altceva, dar avea oroare de figurinele sparte, din pricina tristeții pe care o răspîndeau în jurul lor.

Cînd Iza o lăsă în sfîrșit singură, dorindu-i să fie fericită în noul ei cămin, bătrîna se tîrî pînă la jilțul lui Vince și se așeză greoi în el. Dar scaunul nu mai semăna cu cel de odinioară decît prin suplețea curburii. Husa nouă, cu dungi albăstrii și baițul proaspăt îl întineriseră, dîndu-i parcă un aer trufaș. Dispăruse, așadar, tot ceea ce încercase ea să salveze peste ani, luptîndu-se cu sărăcia și scurgerea vremii, ca un fel de dovadă a fanteziei și ingeniozității sale nesecate. Dispunea, ce-i drept, de o cameră frumoasă și, dacă se gîndea bine, nici n-avea nevoie de altceva. La urma urmelor, Iza înlocuise tot ceea ce aruncase, punîndu-i în șifonier prosoape noi și lenjerie nedespachetată încă din pungile imaculate de plastic. Numai că sentimentele pe care le trăia în clipele acelea erau pur și simplu îngrozitoare.

Își petrecu prima noapte trecînd în revistă tot ceea ce dispăruse din preajma ei. Patul era cel vechi, atîta

doar că nu mai era acoperit cu cuvertura subțiată de cei patruzeci și nouă de ani de folosință, timp în care o stopase cu multă măiestrie de nenumărate ori, ci cu una nouă, după cum nouă era și plapuma pe care i-o adusese Iza. Se repezi după creion și hîrtie, ca să poată nota totul, dar cînd dădu în poșetă peste schița pe care și-o făcuse la Dorozs și, văzînd nătîngele cercuri, pătrate și dreptunghiuri devenite de-acum inutile, începu iar să plîngă.

Florile și plantele ornamentale ale lui Vince n-aveau desigur cum supraviețui aici. Că doar nu există floare în lume, poate doar cu excepția cactușilor, care să poată rezista acestei călduri ucigătoare. Deși, dacă se gîndea bine, ar fi fost poate mai bine ca Iza să le fi adus totuși. Ar fi avut și ea o preocupare, să le îngrijească, să le schimbe locul de colo-colo. Brusc își aduse aminte și de Căpitan. Căpitan fusese ultima vieţuitoare care reușise să-l facă pe Vince să rîdă în ziua internării, furîndu-i, cine știe cum și de ce, o batistă și zbenguindu-se cu ea în dinți prin curte.

Asta-i aminti de faptul că Iza îi cumpărase pînă și batiste noi. Două duzini. Pe cele vechi le aruncase, de bună seamă.

Se așeză la loc, în scaunul confortabil, străduindu-se să plîngă cît mai încet, de teamă să n-o audă Iza, care ar fi fost în stare să dea năvală peste ea și s-o mustruluiască, reproșîndu-i cît era de nerecunoscătoare. Și nici măcar n-ar fi greșit ! În definitiv fata îi spusese că avea de gînd să vîndă casa și toate lucrurile inutile. Prin urmare doar ea era de vină că nu-i trecuse prin minte cîte lucruri trebuiau vîndute pentru ca să se poată amenaja un interior cît mai unitar, cît mai plăcut și elegant. De cîte ori nu-i certase Iza acasă pe amîndoi, acuzîndu-i că transformaseră locuința într-un depozit de mobile ? Păi nu-i întrebase tot ea de atîtea ori ce rost avea sita aceea pentru tutunul de pipă, din moment ce nici unul dintre ei nu fuma pipă ? Avea dreptate, desigur, cum să nu fi avut dreptate ! Numai că așa sînt bătrînii, se atașează trainic de obiectele din jurul lor și nu se pot despărți de ele așa de ușor ca tinerii.

Încercă să se gîndească la suma de bani în posesia căreia intrase de la o zi la alta, dar în loc de bucurie, o cuprinse rușinea ; așa trebuie să se fi simțit și Iuda, își zise, atunci cînd a primit arginții trădării sale. Încercă o senzație stranie, de parcă și-ar fi trădat prietenii, rudele, pe toți cei apropiați. Ce să facă ea cu atîta bănet ?

Plîngea, plîngea întruna, în timp ce-și nota pe listă fiecare obiect care încăpuse pe mîini străine. Nu era, desigur, o listă completă, dar pe măsură ce își aducea aminte de ele și le nota cu sîrg. Altele, pe care le descoperi totuși prin cameră, le șterse cu mare bucurie, așa cum făcuse și cu caseta cea veche pentru batiste, căptușită cu mătase. Își înăbuși cu greu strigătul de bucurie cînd o descoperi pe unul dintre rafturile șifonierului. O mîngîie de parcă ar fi fost o ființă dragă, regăsită după multă vreme. Ceasul deșteptător era și el acolo, după cum tabloul cu fetița alergînd după fluturi atîrna la locul său, pe perete, deasupra patului. Avea, prin urmare, tot ceea ce-i trebuia pentru un trai comod, cu toate astea se simțea de parcă ar fi fost pur și simplu prădată.

Plîngea, nota și iar plîngea, un plîns greu, înăbușit, dureros, gîndindu-se totuși că Iza fusese prea bună, neînchipuit de bună și atentă cu ea. Într-un tîrziu își aminti vag de un popor străvechi, nu prea reuși să-l localizeze exact, care obișnuia să-și îngroape o dată cu morții și obiectele personale, și atunci se gîndi că lucrurile dispărute, mărturii în ultimă instanță ale îndelungatei lor conviețuiri, luaseră poate și ele aceeași cale cu Vince, însoțindu-l dincolo de mormînt. Se liniști, deci, nu de altceva, dar, fiind vorba de Vince, nu-i mai păru rău de nimic.

Răsăritul i se păru și el parcă mai altfel decît acasă. Nu prea sesiză nici diferența dintre noapte și zi, zorile năpădind-o o dată cu zgomotul mai puternic al străzii, care, de fapt, nici nu dispăruse cu totul peste noapte, ci devenise doar, pentru cîteva ore, ceva mai înfundat și mai vag, atîta tot. Abia mai tîrziu realiză motivul pentru care i se păruseră zorile atît de ireale. Acasă cocoșul Gicuței începea să cînte întotdeauna la două și jumătate, oră la care ferestrele din jur rămîneau încă învăluite în

întuneric, așa că nici zorile nu năvăleau peste ei de la o clipă la alta. Vince obișnuia chiar să spună că ceasul Gicuței o luase, de bună seamă, din nou razna. Cocoșul ei îi aminti de moartea lui Vince și o podidiră iar lacrimile.

Adormi abia atunci cînd se sculă Iza. Fata începu să răsucească robinetele din baie pe la ora șase, prezența, agitația ei matinală, acel du-te-vino necontenit fiind atît de vii, de calme și de familiare, încît potoliră și tensiunea din sufletul ei. Reuși chiar să aţipească pentru cîteva ore.

Era ultima zi din concediul Izei și o petrecură împreună de dimineața pînă seara. Ieșiră puțin la plimbare, și cînd i se făcu poftă de covrigi, Iza îi cumpără unul, pe care-l molfăi prin fața Teatrului Național. La prînz intrară în restaurantul Corvina și luară masa împreună. Privise întruna cu admirație și respect, chiar cu puțină teamă, orașul în care ajunsese, întrebîndu-se uimită de ce o fi atît de diferit față de imaginea pe care și-o crease ea, făcîndu-și în același timp tot felul de socoteli cu ce să-și umple zilele și cum s-o ajute de-acum înainte pe Iza, care se dovedise atît de bună cu ea, de parcă nu i-ar fi fost fiică, ci o mamă grijulie și iubitoare. Bănui că avea să-și înfăptuiască tare greu planurile pe care și le făcuse în ultima vreme și că avea să găsească cu greu o cale prin care să ușureze într-un fel sau altul traiul fetei, nu de altceva, dar constatase că Iza își propusese vizibil același lucru, încercînd să-i întoarcă înzecit grija prin care îi ocrotise copilăria.

Aflase între timp de la Iza că aceasta încredințase treburile gospodărești Terezei, învoită întîmplător în ziua aceea pentru a-și scoate o măsea. O și asigurase, ce-i drept, că fata era o gospodină excelentă și n-avea să-i creeze greutăți, dar bătrîna nu-i prea dăduse crezare. Știa ea ce știa. La urma urmelor, avusese și ea tot felul de ajutoare pînă la pensionarea forțată a lui Vince și, după cum își amintea, treburile nu mergeau bine decît atunci cînd le ținea din scurt pe servitoare, controlîndu-le în permanență. Și apoi, n-o învățase de atîtea ori și tanti Emma că menajerele trebuiau urmărite îndeaproape, pentru ca nu care cumva să cadă în ispită?

Se hotărî, aşadar, să ia de pe umerii Izei sarcina de a o urmări şi îndruma pe Tereza. Curăţenia avea s-o lase pe seama Terezei, evident, dacă în timp se dovedea a fi cu adevărat îngrijită şi curată, pentru că la început toate fetele se străduiesc din răsputeri să-şi arate calităţile, dar de gătit avea să gătească ea. Gătise excelent o viaţă întreagă, aşa că Tereza n-avea decît să-i aprindă gazele în bucătărie şi-apoi se putea duce liniştită după cumpărături.

Sîmbătă dimineaţa bătrîna coborî din bloc, căută o librărie pe bulevard şi cumpără un caiepel, în care se gîndi să treacă cu grijă toate cheltuielile făcute pentru bucătărie, că doar Iza n-avea timp pentru asemenea mărunţişuri. Îi şi spusese, de altfel, că Tereza era o fată de încredere şi nu-i comunica decît suma cheltuită, fără să intre în detalii şi apoi, chiar dacă n-ar fi fost chiar aşa de corectă, de ce să-şi piardă vremea atît de preţioasă pentru o legăturică de pătrunjel ?

Ei bine, nu, de acum înainte lucrurile aveau să se schimbe radical ! N-avea de gînd să îngăduie nimănui, cu atît mai puţin acestei amărîte de Tereza, să-şi cumpere casă din banii cîştigaţi cu atîta trudă de Iza. În definitiv, aici nu era vorba numai de a face economie şi ordine desăvîrşită, ci şi de faptul că Iza slăbise îngrozitor şi datoria ei de mamă o obliga să aibă grijă de ea şi de a o întrema cît de cît. Îşi aminti cît de mult îi plăcuse Izei în copilărie varza călită. Te pomeneşti că de cînd a plecat de acasă nici n-a mai apucat să mănînce o varză ca lumea ! Şi cine ştie cum o fi mîncarea aia de la cantină, sau cea gătită de pacostea asta de Tereza ? Pe măsură ce se gîndea mai bine, îşi dădea seama că de fapt Iza nu avusese parte de o mîncare adevărată de ani şi ani de zile. Chiar şi atunci cînd venea acasă, nu se aşeza niciodată la masă cu ei. Obişnuia să mănînce la hotel, nesuportînd ideea ca mama să trudească din greu şi să se dea peste cap din pricina ei.

Tereza îşi făcu apariţia după ora zece, semn rău, desigur, că doar bătrîna o aşteptase pe la opt şi jumătate. I se prezentă după toate regulile, scuturîndu-i mîna zdravăn şi îi comunică apoi ritos că avea să înceapă cură-

ţenia din camera ei, pentru ca bătrîna să se poată odihni în voie. Îi vorbi chiar ca de la egal la egal, recomandîndu-i sfătos să citească ceva între timp, ori să asculte muzică la radio. Bine legată, cu părul adunat într-un coc înalt, îmbrăcată într-un palton bordo, Tereza se dovedi o femeie care ştie ce vrea. Se duse hotărîtă spre dulapul din perete, scoase de acolo o salopetă elegantă, care se văzu mai tîrziu că era chiar proprietatea ei, şi începu să despacheteze lucrurile din sacoşă. Fusese prin urmare în prealabil prin piaţă şi făcuse toate cumpărăturile.

Ţifnoasă nevoie mare, bătrîna îi aduse la cunoştinţă că de acum încolo avea de gînd să gătească ea însăşi. Tereza se mulţumi s-o privească tăcută, cu ochii ei întunecaţi şi negri, lipsiţi parcă de pupile, care bătrînei îi părură sfidători, batjocoritori chiar. Dar fata îi vorbi respectuos, rugînd-o să mai lase pentru ziua aceea toată treaba pe seama ei, nu de altceva, dar aşa se înţelesese cu Iza, urmînd ca de a doua zi să gătească ea, dacă aşa îi făcea plăcere, numai să facă bine să-i comunice din vreme lista cumpărăturilor, ca să nu trebuiască să facă un drum în plus. Puse apoi mîna pe mătură şi deschise aparatul de radio. Bătrîna sări ca arsă şi-l închise, bodogănind-o furioasă, că doar erau în doliu, iar pe timpul doliului nu se cuvine să te destrăbălezi cu aparatul de radio. Fata o privi uimită, ridică indiferentă din umeri şi ieşi, spunîndu-i că n-avea decît să facă ce poftea.

Bătrîna îşi zise că fata nu-i o servitoare prea comodă, ba chiar fu nevoită să recunoască înciudată că nici nu arăta a servitoare. Bineînţeles că nu se aşeză pe locul indicat de Tereza, ci se ţinu scai de aceasta, cicălind-o şi dădăcind-o în permanenţă. Fata îi dădea răspunsuri tot mai scurte şi mai îmbufnate, pentru ca în cele din urmă să înceteze a-i mai răspunde. Cînd îşi luă rămas-bun şi plecă, bătrîna se simţi obosită foc, dar fericită. Îşi găsise în sfîrşit menirea, mutarea ei în capitală se justifica pe deplin. De acum Iza putea fi liniştită, cîrmele casei erau pe mîini bune. N-o mai interesau nici mobila părăsită, nici lucrurile risipite care încotro. Se aşeză la masă, mîndră nevoie mare, ironizînd în sinea ei tot timpul bucatele gătite de Tereza. Auzi vorbă, să

nu fie ea în stare să dea cît de cît un gust mîncării! Care va să zică, numai gura era de ea, mîncărurile ei fiind bune doar pentru bolnavi! Şi-apoi, nu i-a fost ei ruşine să se închidă în baie? Că ar fi intrat chiar şi în baie după ea, dar nu putea s-o facă din pricina uşii încuiate. Asta nu înseamnă că nu ştia ce face fata în baie, că doar auzise clar apa şiroind. Obraznica naibii, avusese nerușinarea să se scalde în cada Izei!

— Te rog, mamă, n-o cicăli pe Tereza, îi spuse Iza mai tîrziu, cînd sosi acasă, folosind un ton atît de rece, încît o înspăimîntă pe bătrînă. Te rog foarte mult n-o scoate din sărite! Păi cum să nu facă baie! Slavă domnului c-o face, e o fată foarte curată. Ţi-ar plăcea să fie murdară? Face baie aici, pentru că aici lucrează şi nu-i place să iasă pe stradă mirosind a prăjeală sau a tot felul de mirodenii.

Era o logică de neînţeles pentru bătrînă, dar fu nevoită s-o accepte. Nici n-apucă să-i spună că de acum înainte avea de gînd să gătească ea însăşi. De fapt se gîndise să-i facă o surpriză, aşteptînd cu nerăbdare momentul în care Iza avea să-şi dea seama că totul era iar ca înainte, ca la mama acasă. Din fericire, cartea de bucate nu dispăruse din casă, doar etajera era nouă, o etajeră pe care Iza îşi rînduise cărţile. Pentru început, avea să gătească, desigur, varză cu carne. „Doamne, ce-o să se mai bucure, biata fată!"

Numai că Iza nu se bucură deloc. Abia păşi în casă, că începu să adulmece ameninţător. Ce-o fi apucat-o pe Tereza, întrebă ea mînioasă, să umple toată casa cu mirosul ăsta nesuferit, cînd ştie prea bine că nu poate suferi varza? Bătrîna se revoltă de-a binelea. Îi aminti cu lacrimi în ochi de vremurile de odinioară, cînd se distrau copios pe seama ei, admirînd-o cum înfuleca varza, crudă ori gătită, cum se nimerea, fapt pentru care o şi poreclise Papă-varză.

— Oho, exclamă Iza, ridicînd din umeri, unde sînt vremurile alea, mămico! Unde e stomacul meu de atunci şi biata Papă-varză de odinioară? Am supravieţuit între timp unui război mondial şi unui asediu... dar prin cîte n-am trecut de atunci! Spune-i, te rog, Terezei să

facă bine să nu introducă tot felul de inovații și să pregătească meniul pe care l-am stabilit !

Cu toate acestea, Iza află abia peste mai bine de o săptămînă că nu Tereza gătea, ci maică-sa. De fapt, tot de la Tereza află, care o așteptă într-o după-amiază la clinică și îi declară solemn că atîta vreme cît „coana-mare" avea de gînd să mai trebăluiască mult prin bucătărie, ea va fi nevoită să-și găsească alt loc de muncă. Și își vărsă tot năduful :

— Să știți că încurcă întruna lucrurile. Cînd ți-e lumea mai dragă, uită în priză mașina electrică de gătit. Uite, și azi, am găsit cuptorul arzînd. Păi cine răspunde de chitanța de lumină ? Eu ? Ca să nu mai vorbesc de faptul că folosește mereu aland ila plitele și arzătoarele, de afumă toate vasele și împute lucrurile prin casă. Nici în frigider n-are încredere, zice că, fără gheață adevărată, nu-i bun de nimic, așa că adună toate rămășițele de mîncare într-o singură cratiță și o scoate seara afară, în balcon. Asta n-ar fi nimic, dar împroașcă de fiecare dată pe jos din cratiță, de sînt nevoită să șterg de șapte ori pe unde trece. O dată i-am atras atenția să nu mai umple balconul cu mîncare. Păi știți ce-a făcut ? A pus cratița pe marginea ferestrei de la camera dumneaei. Dar dacă o ia vîntul, cine răspunde ? Tot eu ? Și să mai știți ceva : coana-mare gătește toate bucatele de două ori. Cînd rămîne ceva de cu seară, și rămîne de fiecare dată, știți prea bine, folosește rămășițele în mîncarea pe care o gătește a doua zi. Păi cine răspunde dacă face careva vreo infecție la stomac ?

Speriată, Iza încercă s-o calmeze, rugînd-o să nu aștepte minuni de la o zi la alta din partea unei femei bătrîne, care trăise o viață întreagă într-o casă de modă veche din provincie și care nici pîinea nu și-o putea imagina prăjită, altfel decît pe jar. Numai că Tereza n-avea de gînd să se calmeze în ruptul capului. Se săturase pînă peste cap de toanele bătrînei.

— Mă simt nevoită, coniță, să vă spun ceva ce n-ați fi reușit să smulgeți nici cu forța de la mine. Păi știți dumneavoastră că la plecare coana-mare se uită bănuitoare la sacoșa mea ? Ba uneori se repede așa, tam-nesam, peste mine în bucătărie și începe să cotrobăie prin

cutiile de zahăr și de cafea, să vadă dacă nu cumva am furat din ele. Ei bine, coniță, eu nu sînt obișnuită cu așa ceva !

Tereza lucra la Iza de o jumătate de an, timp în care se dovedise a fi o femeie de încredere, deosebit de expeditivă și de inteligentă. Preț de cîteva luni Iza făcuse cele mai diverse experiențe, una mai neizbutită decît alta, pînă cînd reuși să dea peste ea. Tereza ținea o evidență exemplară a celor care o căutau la telefon, muncind vizibil din plăcere, nu de nevoie. Rămăsese văduvă la o vîrstă relativ tînără și primise o pensie din care s-ar fi putut descurca, dar i se păruse absurd să se rezume o viață întreagă la treburile propriei gospodării. Pe Iza o cunoscuse cu ani în urmă și îi era dragă, ea fiind cea care o vindecase de o artrită chinuitoare.

Seara, cînd se întoarse acasă, Iza își dădu seama încă de la intrare ce meniu îi pregătise mama, pereții fiind îmbibați de mirosul dulceag, atît de specific ciorbei de fasole. Dădu buzna în camera bătrînei, înăbușindu-și cu greu mînia și o rugă să lase pe seama Terezei toate treburile casei.

Scufundată în jilțul cel vechi, cu fața ascunsă în umbră, bătrîna se uita pierdută la mîna stîngă, luminată în poale de becul veiozei, pe al cărei inelar străluceau două verighete : una mai mică, a ei, și una mai mare, a lui Vince, deloc potrivită degetelor ei firave.

— Tereza e obligată să gătească, mămico, izbucni Iza, că doar o plătesc pentru asta ! Ea trebuie să pregătească masa de prînz pentru tine, cina pentru amîndouă, să facă toate cumpărăturile, să aducă laptele și să-l fiarbă... Așa ne-am înțeles de la bun început. Doar nu ți-oi fi închipuit că te-am adus la Pesta ca să te pun la treabă !

Bătrîna continua să tacă. Argumentele Izei i se păreau atît de neînsemnate pe lîngă impresia proastă pe care i-o făcuse Tereza, a cărei simplă prezență o scotea pur și simplu din sărite, încît nu îndrăzni să scoată o vorbă. Și-apoi, ce să-i fi spus ? Că își pusese în gînd s-o îngrașe ? Că ar fi dorit tare mult să se fi putut îngriji ea însăși de fiica ei și că-i făcea o plăcere nebună să-i ghicească gîndurile, dorințele ? Sau că fusese obișnuită toată viața să muncească din zori și pînă seara, că-i era dragă munca

și că ar fi vrut să-și arate astfel recunoștința față de gestul Izei de a n-o lăsa singură ? Se mulțumi, așadar, să tacă.

— Ai îmbătrînit, mămico, n-are nici un rost să te surmenezi. A sosit timpul să te mai odihnești și tu puțin.

— Cum așa, să stau cît e ziulica de mare, fără să fac nimic ?

— Du-te la plimbare, că a sosit primăvara. Ieși puțin pe bulevard și admiră forfota orașului, pe urmă, așază-te pe o bancă, privește copiii care se joacă. Sau du-te într-un parc, oricare, că doar încet-încet ai să reușești să cunoști orașul, și stai la aer curat, la soare. Îți face bine, crede-mă. După-amiază n-ai decît să stai acasă. Citește, croșetează, dă-ți pasiențe... Te poți duce chiar și la cinematograf, e aproape, a treia clădire de lîngă noi.

Bătrîna continua să stea cu privirea ațintită în poală. Propunerea Izei i se părea de-a dreptul absurdă. Cum să se ducă ea la cinematograf cîtă vreme nu trecuse încă anul de doliu ! Ar fi vrut să-i spună cumva fetei că-i slăbise vederea și că la Dorozs își făcuse tot felul de planuri, imaginîndu-și cum avea să stea seara, după cină, s-o asculte pe Iza citindu-i din ziare sau din vreo carte, așa cum făcuse și Vince al ei o viață întreagă. Dar săptămîna care trecuse o convinsese că nu-i putea cere așa ceva. Timpul liber era o noțiune necunoscută Izei. Seara, cînd sosea acasă, obosită, făcea o baie, asculta puțină muzică, apoi mînca ceva și se culca sau o lua din loc grăbită foc. Are, de bună seamă, pe cineva, își zise bătrîna, din moment ce un bărbat o caută sistematic la telefon, nemaivorbind de faptul că era puțin probabil să fi ieșit seara singură la plimbare.

— Mai e ceva, mămico dragă, vorbi Iza din nou, de data aceasta însă mult mai calm, cu dragoste chiar. Rămășițele de mîncare te rog să le arunci. Dacă vreodată vrei să păstrezi ceva de-ale gurii, n-ai decît să le pui în frigider, dar rămășițele aruncă-le naibii și nu le aduna pe toate într-o oală pe care s-o pui pe urmă pe pervazul ferestrei.

— Păi, voiam să fac și eu economii, bîigui bătrîna.

Iza izbucni în rîs :

— N-avem noi nevoie de așa ceva, mămico dragă! Cîștig destul de bine și-apoi, să știi că nu pot să sufăr mîncarea rămasă de la o zi la alta.

„De ce n-oi fi reușind eu, gîndi bătrîna, s-o fac să înțeleagă cît de mult o iubesc și o stimez și cît aș vrea s-o ajut să păstreze și să sporească tot ceea ce a reușit ea să agonisească prin truda și sudoarea ei?!"

— Noi n-avem aici, mămico, nici păsări, nici cîini, nici porci, de ce să adunăm atunci rămășițele de mîncare?

— Dar cerșetori, întrebă cu naivitate bătrîna, cerșetori nu sînt pe aici?

Ridică ochii spre Iza, ochii aceia mari și albaștri, frumoși, nevinovați și curați, de care se îndrăgostise Vince la memorabilul bal de odinioară.

Iza izbucni iar în rîs:

— Cerșetori? Auzi vorbă! Păi vezi, dacă ai fi ieșit măcar o dată prin oraș, ți-ai fi dat seama că nu există nici urmă de așa ceva. Cum îți poți tu imagina că în o mie nouă sute șaizeci mai găsești pe cineva dispus să umble din ușă în ușă pentru un blid de linte?

Începînd cu ziua următoare, o lăsă pe Tereza să-și vadă de treburi, dar o evita vizibil. Ce-i drept, Tereza, la rîndul ei, nu abuză de victoria dobîndită, ba mai mult, începu chiar să se poarte mai atent, mai delicat cu ea decît o făcea cu Iza. La urma urmelor, din moment ce bătrîna își cunoștea locul, putea fi și ea mărinimoasă și să-și permită chiar luxul de a o îndrăgi. O copleși, așadar, cu atenții, îndopînd-o ca pe un copil cu dulciuri și cu tot felul de delicatese. Cu toate acestea, bătrîna n-o putea suferi defel, n-o învrednicea nici măcar cu o privire, iar după ce pleca, se apuca de fiecare dată să aerisească toată casa în urma ei. În ochii săi Tereza nu era decît o hoață, care-i furase o parte din treburile ce i-ar fi revenit de drept.

Acasă obișnuise să întindă rufele la uscat în pod și n-avusese de unde ști de existența uscătoarelor moderne de genul celui din baie, dar cu timpul începu să priceapă cum trebuia mînuit și se minună ca un copil cît de comod se puteau spăla și usca rufele într-o locuință de bloc. Cu toate acestea, apa continua s-o încălzească pe plita electrică, de robinetul boilerului neîndrăznind să se atingă. Zicea că sîsîie și zumzăie ca toți dracii și-i era teamă să

nu sară cumva în aer. Se apucă, așadar, să spele după plecarea Terezei. Începu, desigur, cu propria-i lenjerie, dar cînd descoperi în peretele din baie lada pentru rufe murdare, se năpusti cu pasiune, cu dragoste chiar asupra bluzelor și combinezoanelor fine ale Izei. Cînd veni rîndul să le întindă, i se păru mai greu, nu de altceva, dar nu ajungea cu nici un chip la instalația fixată în tavan. Regretă iar că Iza nu adusese cu ea vechiul taburet, care, iată, ar fi scutit-o să se mai cațăre, amețind de frică, pe dihania aia de scaun cu picioare metalice. Cum pînă atunci Tereza fusese cea care spăla de regulă rufele la ea acasă, aducîndu-le înapoi săptămînal gata călcate și apretate, fapt pentru care era plătită suplimentar, bătrîna se bucură dinainte de economiile pe care avea să i le facă Izei.

Dar ți-ai găsit ! Cînd intră pe ușă, Iza rămase perplexă. Stătea atît de furioasă și de tristă pe mozaicul umed din pricina rufelor abia stoarse de mîinile firave ale bătrînei, încît făcu să dispară pînă și pala de zîmbet ce se înfiripase pe chipul mamei sale în așteptarea unei vorbe bune.

— E nemaipomenit ! Cu tensiunea ta, mămico dragă ? Dar e curată nebunie ! Și mai e ceva : nu pot suferi să-mi picure apa pe ceafă. Blocul nostru are și uscătorie, e jos în pivniță, lîngă adăpostul antiaerian, dar mie mi-e mai comod să las pe seama Terezei toată rufăria. O ia cu ea și mi-o aduce curată. Nu-i permit să spele aici nici măcar mărunțișurile, pentru că nu-mi place lăcăraia în baie.

Se apropie de bătrînă, îi sărută mîna, o sărută apoi și pe obraz, întîrziind cîteva clipe cu degetele pe încheietura mîinii. Pulsul era normal, viguros ; din fericire, spălatul nu-i dăunase cu nimic. Ceva mai liniștită, se retrase în bucătărie să încălzească mîncarea. Atît așteptă bătrîna. Se repezi la instalația de uscat rufe, adună la repezeală propria lenjerie flanelată, pentru ca măcar ele să nu se scurgă în ceafa Izei și le întinse pe radiatorul din camera ei, întorcîndu-le din cînd în cînd, ca să nu se ardă cumva. Rufele se uscară într-adevăr surprinzător de repede, de parcă o gură misterioasă ar fi vărsat în mod miraculos valuri de aer fierbinte de undeva din adîncuri. Le strînse apoi cu grijă, le împături, le așeză în șifonier și se duse

la fereastră, contemplînd panorama bulevardului fără de sfîrșit. De undeva de jos, o ploaie orbitoare de scîntei pătrunse pînă la ea, provocate de niște indivizi cu măști și mănuși de protecție, care se agitau halucinant printre șinele de tramvai. Părea o ploaie de foc, semăna cu focul și totuși era altceva. Dar ce? „Te pomenești că așa o arăta focul în capitală?" gîndi bătrîna. Înfricoșată și tristă, se holba dezorientată în noapte.

Mai făcu totuși o experiență.

Iza obișnuia să bea cafea multă, indiferent dacă era singură acasă, ori primea oaspeți. Făcea ce făcea și iar băga fierbătorul în priză. De fapt, bătrîna se și gîndise deseori cît de greu trebuie să-i fi fost Izei, ori de cîte ori primea oaspeți, să fie atentă la cafea, să vadă cînd începe a picura și cînd se oprește, că drăcovenia aia de instalație de filtru, ca orice mașinărie modernă, numai necazuri aduce pe capul omului. Ehei, în tinerețea lor obișnuiau să bea cafea turcească! Doamne, cît o mai lăudase Vince!

Odată, cînd bărbatul cu pricina — probabil cel care-i telefona zilnic Izei — se afla la ele în vizită, se hotărî să le facă o surpriză. Aștepta, desigur, mai întîi un sfert de oră, așa cum se cuvenea, știind din propria-i experiență că nu e frumos să-ți tratezi oaspeții de cum intră pe ușă, că doar la început mai fumează omul o țigară, mai stă de vorbă... Dimineață ieșise pe bulevard — începuse să cunoască magazinele din împrejurimile blocului — și cumpărase un ibric de alamă și o spirtieră de care se bucură teribil. De, dacă Iza n-ar fi uitat-o acasă, n-ar fi trebuit să cumpere acum una nouă, nu de altceva, dar avusese și ea în gospodăria ei o spirtieră tare nostimă, pe care obișnuia odinioară, precum era moda, să-și încălzească drotul, fierul de frizat, să reîncălzească laptele pentru Iza pe vremea cînd aceasta nu era decît un bebeluș durduliu și simpatic, ori să prepare un ceai de mușețel atunci cînd pe careva dintre ei îl dureau dinții. Noua ei achiziție era la fel de nostimă, așa că se hotărî să cumpere și spirtul necesar, cînd se întoarse acasă fiind teribil de încîntată de isprava ei.

Cum auzi soneria de la intrare, se și repezi la ibric, turnă apa necesară, măsură două linguri de cafea — nu se zgîrci, gîndindu-se că era mai bine s-o facă tare — o

puse pe foc și se apucă să fredoneze fericită o melodie, așteptînd să fiarbă. Nu reușise pînă atunci să vadă pe nici unul dintre oaspeții Izei, nu de altceva, dar lumea asta ciudată din capitală obișnuia să-și facă vizitele la ore absolut imposibile, după nouă, ba chiar mai aproape de zece, oră la care ea era demult în pat. La sosire îi mai auzea cum îi mai auzea, dar habar n-avea cînd plecau, pentru că între timp adormea buștean. Acum jubila că reușise să-și învingă somnul și să pregătească între timp cafeaua în locul Izei. Se și hotărî în sinea ei să nu se mai culce atît de devreme și de acum încolo să facă ea cafeaua, chiar și atunci cînd Iza nu avea oaspeți. La urma urmelor, bătrînii nici n-au nevoie de atîta somn, și-apoi, atîta lucru putea face și ea pentru fiica ei.

Între timp, reușì să se descurce și prin dulapul de bucătărie, luă două ceșcuțe dintre cele de formă ciudată și le așeză cu grijă pe o tavă. (De ce naiba n-or fi fost bune ceșcuțele ei de porțelan, cu dunguliță aurie discretă și o frunză de trifoi și de ce or fi mai frumoase cestile astea grosolane ? Nu, așa ceva nu putea pricepe în ruptul capului !) Împinse ușa cu cotul și intră peste ei, mîndră nevoie mare, purtînd tava cu cele două cești și ibricul cu cafeaua aburindă. Zaharnița n-o descoperise prin bucătărie, așa că puse pe tavă separat, într-o farfurioară, cîteva bucăți de zahăr cubic.

Cînd se deschise ușa, Iza se ridică în picioare. Bărbatul o urmă și el, în timp ce bătrîna încremeni în prag, radiind de fericire.

— El e Domokos, mamă, spuse Iza.

Bărbatul îi sărută mîna, ceea ce o bucură teribil ; îi făcea plăcere să știe că cel care o vizita atît de des pe Iza era un om care știe să se poarte. Fata aruncă între timp pe furiș o privire spre colțul camerei, constatînd cu uimire că uitase să bage filtrul în priză.

— V-am pregătit o cafea, maică !

— Ești foarte drăguță, mămico, mulțumesc.

Bătrîna se așeză tăcută, încrucișîndu-și brațele în poală. Se lăsă o tăcere adîncă. Bine, bine, înțelegea ea că doreau să rămînă singuri, nici n-avea de gînd să zăbovească

prea mult, atîta doar să-i vadă cum gustă cafeaua și să descifreze măcar un semn discret de mulțumire pe chipul Izei.

Iza turnă cafeaua, în ceașca ei punînd și o bucată de zahăr. Se vede treaba că prietenul ei o prefera amară. Sorbiră amîndoi cîte puțin, cînd, deodată, Iza se ridică brusc, adună totul la repezeală și ieși cu ele val-vîrtej în bucătărie. „Ce om tăcut ! — gîndi bătrîna. Nu-i frumos, dar nici urît nu e. Oare ce ocupație fi avînd ?“ Se simți puțin decepționată că nu prea fusese lăudată, dar încercă să se consoleze singură. De fapt, Iza nici nu spusese nimic, doar bărbatul ridicase ochii spre ea, mulțumindu-i respectuos.

În cele din urmă își luă rămas-bun și se retrase mulțumită de sine. Ajunsă în camera ei, mai măcină puțină cafea și pregăti totul pentru porția de a doua zi. Umplu și spirtiera și se băgă în pat. Bărbatul nu întîrzie nici el prea mult. Era încă trează cînd îl auzi luîndu-și rămas-bun de la Iza. Fata închise ușa în urma lui și intră la ea.

„Acum vine să-mi mulțumească. Așa a fost ea totdeauna, un copil cuminte și recunoscător.“

Iza nu rămase prea mult, iar la plecare stinse lumina, rugînd-o să se culce, că se făcuse tîrziu. Dar bătrîna nu reuși să adoarmă defel. Se holba în întuneric, smotocind colțurile pernei. Avea și motive să fie amărîtă. Reprosul Izei fusese fără echivoc. Și cafeaua, și toate celelalte fuseseră îmbibate de mirosul de spirt. O rugă, așadar, cît se poate de frumos ca altădată să nu se mai ostenească cu așa ceva. La urma urmelor, după o zi întreagă de muncă, sătulă pînă peste cap de tot felul de reumatisme și oase bolnave, îi făcea chiar plăcere să-și facă singură cafeaua. Avusese o idee grozavă, pentru care îi mulțumea frumos, dar o rugă să renunțe pentru totdeauna la asemenea inițiative. În ce privește spirtiera, s-o arunce naibii, că nu putea suferi mirosul de spirt în casă.

Era o noapte scînteietoare, ca oricare altă noapte din zona bulevardului, cu reclame pîlpîitoare și tramvaie zgomotoase. Învelită pînă la gît, bătrîna își cufundă privirile în întunericul odăii.

A doua zi avea să arunce, bineînțeles, spirtiera, deși, dacă se gîndea bine, avea o flacără atît de vie, de parcă

ar fi fost o sobă adevărată. De fapt, în casa asta nici nu există foc de-adevăratelea. Nu există decît curent electric ! Spirtiera miroase, desigur, urît, cum nu și-o fi dat seama ? Te pomenești că i-o fi slăbit și mirosul de cînd a îmbătrînit !

Din ziua aceea nu mai încercă să-i facă Izei asemenea surprize.

III

În viața ei nu mai avusese atîta timp liber la dispoziție.

De cînd se știa, zilele îi fuseseră atît de pline, încît seara nu mai avea nevoie să fie legănată de vise. Chiar tînără soție fiind, deși avusese parte de tot felul de ajutoare, își găsea mereu de lucru. Ba se apuca de curățenie, ba de gătit. Visul ei de odinioară, de a fi stăpînă în sfîrșit la casa ei, iar toate mecanismele gospodăriei se să pună în mișcare numai și numai la voința, la ordinul ei, se dovedise de fapt doar un vis de o clipă, ori poate o himeră pentru care tanti Emma o și cicălise de atîtea și atîtea ori, fiindcă după ce Vince își pierduse slujba, toate treburile casei, inclusiv îngrijirea copilului, căzuseră pe umerii ei. Cu timpul, se obișnuise atît de mult cu ideea de a-și rezolva singură toate treburile, încît nici după reabilitarea lui Vince nu-și angajase ajutoare decît pentru muncile ocazionale, cum ar fi tăiatul și căratul lemnelor, ori periodicele curățenii generale.

La rîndul său, Vince o ajutase cîtă vreme fusese teafăr. Din punctul său de vedere, nici nu existau lucruri pe care, vezi doamne, ar trebui să le facă femeia și altele pe care să le facă bărbatul. În ce-l privește pe Antal, o ajutase și el ori de cîte ori avusese ocazia s-o facă, chiar dacă era ditamai medicul și nu un biet pensionar ca Vince. Antal îi spusese chiar că muncile casnice îi făceau plăcere. Nici în pod nu se sfia să urce rufele la uscat, pe care le întindea chiar mai frumos decît Mála, femeia care o ajuta la spălat.

Treburile gospodărești îi făcuseră și ei plăcere dintotdeauna, iar după cîte un prînz bun, ori la finele unei luni în care reușea să facă ceva economii, simțea chiar o bucurie lăuntrică, o satisfacție fără seamăn. În concepția ei, fiecare gospodărie era înconjurată de niște spiriduși răi și arțăgoși, pe care trebuia să-i pună cu botul pe labe pentru că erau mereu puși pe rele ; ba ardeau mîncarea, ba umezeau peste poate lemnele, găseau ei întotdeauna cîte ceva de făcut. Atunci cînd vreun lucru sau altul îl reușea ireproșabil, avea senzația că toți spiridușii ăștia dispăreau din jurul casei cu coada între picioare și se retrăgeau în fundul unei peșteri fără fund, ca să-și povestească unul altuia tot amarul înfrîngerilor suferite. Mai tîrziu, cînd viața lor căpătase o altă turnură datorită reabilitării lui Vince, fixîndu-i-se o pensie onorabilă la nivelul unui judecător al curții de casație, iar Iza ajunsese medic, lupta împotriva spiridușilor devenise, firește, inutilă, pentru că bani aveau chiar mai mulți decît aveau nevoie, numai că bătrîna, obișnuită să chibzuiască fiecare bănuț, continua să facă economii la fel ca pe vremea cînd lipsa unui singur forint era cu adevărat o problemă greu de rezolvat. Vince o lăuda de fiecare dată pentru spiritul ei econom, simțind instinctiv că se cuvenea să aprecieze zîmbetul triumfător ce înflorea copilărește pe chipul soției lui la sfîrșitul cîte unei luni, după ce închidea cu satisfacție caietelul cu pătrățele, în care ținea evidența cheltuielilor, strecurînd apoi cîte o bancnotă sau două în vechiul ei caiet de amintiri, păstrat cu sfințenie sub cearceafurile din șifonier.

Acum nu mai exista nimic din toate acestea. Nici tu treburi gospodărești, nici grija zilei de mîine, nici chibzuiri și socoteli de tot felul, nici cumpărături, nici tocmeli cu precupețele cunoscute din piață, nimic, nimic. Încetase pînă și lupta acerbă dusă de-a lungul anilor cu spălătoresele pentru fiecare zdreanță, luptă soldată de regulă cu victoria ei, cînd reușea într-o clipă de neatenție să șterpelească din albie vreo cămașă ruptă, transformînd-o într-una ca și nouă prin simpla înlocuire a gulerului.

De fapt încetase totul, totul.

Nici pe Iza nu reușea s-o vadă prea mult. Pleca dimineața, în zori, și se întorcea după-amiaza tîrziu, iar

atunci cînd sosea acasă, o saluta în fugă, o întreba cum se simte, ofta ușurată că nu mai era obligată să vadă atîtea mutre străine, se retrăgea apoi în camera sa și citea, se pregătea să primească oaspeți sau să meargă ea însăși în vizită, pleca la teatru sau la concert ori se așeza la birou și se apuca să studieze vreo carte de specialitate, conspectînd și întocmindu-și fișele care o interesau.

Bătrînei nu-i făcuse niciodată prea mare plăcere să asculte radioul, dar după scurgerea celor șase săptămîni de doliu, timp în care n-ar fi ascultat muzică în ruptul capului, fiind singură toată ziua și lipsită de orice obligații, se obișnuise treptat să stea cu aparatul de radio deschis cît era ziulica de mare. Dar, cum Iza pretindea liniște, indiferent dacă se odihnea sau lucra ceva, cum intra pe ușă, bătrîna închidea aparatul de radio chiar și în timpul celor mai interesante emisiuni, încercînd o satisfacție cu totul deosebită că se lipsea ea însăși de singura-i distracție pentru a-și menaja fiica, doar-doar o reuși să-i facă pe plac.

Ar fi dorit nespus de mult să facă ceva pentru ea, numai că nu prea i se ivea ocazia.

De gătit nu putea să-i gătească, fiind treaba Terezei, cafeaua i-o refuzase și nici grijile unei gazde ospitaliere nu le putuse împărți cu ea, deși se oferise din tot sufletul să-i țină companie, fiind gata să se împrietenească cu toate cunoștințele ei. Fata o refuzase politicos, explicîndu-i că prietenii ei o vizitau la niște ore la care o femeie bătrînă ca ea trebuia să fie de mult în pat. Uneori, după plecarea Terezei, cînd Iza se mai afla încă la policlinică, se furișa la masa ei de lucru și îi frunzărea dosarele, însemnările, încercînd să pătrundă în tainele preocupărilor ei. Luase chiar la ea în cameră cîteva cărți de specialitate, sperînd, în naivitatea ei, că ar putea învăța cîte ceva, pentru a-i fi de folos, dacă nu prin altceva, măcar prin a-i da la mînă cărțile și publicațiile de care ar fi avut eventual nevoie, scutind-o astfel de efortul de a se scula de pe scaun și a se duce să le caute prin rafturi. Numai că publicațiile și cărțile Izei erau toate în franceză și rusă, nici măcar titlurile nu le putuse descifra, iar printre însemnările fetei, oricît se căznise, nu izbutise să se descurce defel. Fusese, așadar, nevoită să renunțe la planurile ei.

Nu mai îndrăznea să facă în casă nici cele mai neînsemnate treburi, cum ar fi deșertatul scrumierelor și spălatul vaselor, pentru că într-o zi, o dată cu mucurile de țigări și cu zațul de cafea, aruncase la gunoi și o linguriță. O adusese înapoi portarul și i-o dăduse Terezei, care, la rîndul ei, i-o înmînase cu niște comentarii nu prea măgulitoare, încît i se făcu teamă să mai arunce la gunoi ceva. Nu mai îndrăznea să arunce nici măcar un amărît de buchet de flori uscate. Prinsese frica Terezei.

Fereastra ei dădea spre Bulevardul József.

Deseori își trăgea scaunul cel mare, jilțul lui Vince, în dreptul ferestrei și admira panorama străzii, agitația mută a trecătorilor, jocul încîlcit al semnalizatoarelor, legănarea amețitoare a reclamelor și afișelor răstignite între blocuri. Privea la toate acestea, dar nu le vedea, gîndindu-se mai curînd la Gica, croitoreasa de reverende, care în ultima vreme avusese tot mai puțin de lucru, deși meseria ei era frumoasă și dificilă, nefiind ușor să potrivești materialul în așa fel la umeri, încît mantia să cadă elegant, fără crețuri de prisos. Panorama străzii nu-i spunea nimic, așa încît atunci cînd Tereza îi atrăgea atenția că e vreme frumoasă și n-ar strica să ia puțin aer, se îmbrăca ascultătoare și ieșea pînă la părculețul din capătul străzii Ráday, unde se așeza pe bancă și privea la țîncii care se jucau în nisip, dar totul i se părea ireal și nu înțelegea sensul prezenței ei în mijlocul unei lumi necunoscute. De cele mai multe ori, bunăvoința Terezei se dovedea nefolositoare, pentru că avantajele oferite de mișcare și de aerul curat erau neutralizate pur și simplu de emoțiile încercate la traversarea unei intersecții cu circulație intensă, unde era nevoită să aștepte — fără să vadă măcar un milițian, care ar fi liniștit-o cît de cît — schimbarea semaforului, în timp ce pe lîngă ea se încrucișau, într-o viteză amețitoare, tramvaie și tot felul de autovehicule.

Ce-i drept, piațeta îi era pe plac, mai ales datorită mulțimii de porumbei aciuați prin preajmă, care îi aminteau — cine știe din ce motive — de Căpitan, sfîrleaza de acasă. Se și obișnuise să le ducă firimiturile adunate din vreme, imaginîndu-și că un porumbel gușat, cu ochi

albaştri, care se aşeza deseori pe bancă, la o distanţă doar de cîteva palme, se ataşase în mod deosebit de ea.

Acolo, în piaţeta cu pricina, mai veneau să stea la soare şi alte femei şi bărbaţi în vîrstă. Unii dintre ei semănau teribil cu Vince, avînd — în pofida căldurii neobişnuite din primăvara aceea — gîtul înfăşurat în fulare. Bătrînii citeau ziare, sau stăteau pur şi simplu cu faţa spre soare, cufundaţi în gînduri, ca şi ea. Cu timpul se obişnui cu piaţeta, ba chiar o îndrăgi. Parcul nu fusese încă amenajat, era abia în devenire, cîţiva lucrători conturînd de zor straturile cu flori, alţii aleile asfaltate. Era şi asta o distracţie, să priveşti cazanul cu bitumul bolborosind în el şi rugul în miniatură cu flăcările cînd galbene, cînd de un roşu-aprins.

Acasă, bătrînii se adunau la soare în jurul statuii lui Kossuth şi toţi se cunoşteau între ei. Ea, desigur, nu făcuse parte din grupul „pensionarilor". În dimineţile senine de vară, stătea de regulă retrasă pe o bancă, mînioasă pe toţi cei care se uitaseră cam strîmb în ultima vreme la Vincenţiu, refuzînd să-i salute pînă în ziua de azi şi pe Tahy Bella, şi pe Kovács Tódor, pe toţi. La urma urmelor, aici s-ar fi putut împrieteni cu vreunul dintre cei care stăteau şi ei singuratici şi retraşi pe bancă, pentru că nici unul dintre ei nu-l jignise vreodată pe Vince.

Zile în şir cercetă chipurile celor din jur.

Bătrînii din piaţă soseau de regulă cam în acelaşi timp, la ora cînd soarele strălucea din plin, aşezîndu-se — atunci cînd se putea — pe aceleaşi locuri. Cu timpul reuşi să-i cunoască pe toţi. Unii dintre ei, poate cei mai fericiţi, aveau grijă de copii. Aceştia se şi împrieteniseră între ei, alţii jucau şah ori mîncau covrigi şi uneori rîdeau, descătuşaţi de orice griji. Era acolo şi un bărbat la care, în fiecare pauză de prînz, venea cîte cineva din atelierul de vizavi ca să stea de vorbă, ori să-i ceară sfatul, arătîndu-i cînd nişte scule necunoscute ei, cînd tot felul de schiţe tehnice. De bărbaţi nu îndrăzni să se apropie, deşi erau în majoritate, gîndindu-se că nu se cuvenea s-o facă la vîrsta ei. Se mulţumea, aşadar, să stea retrasă pe bancă, aşteptînd ca cineva să se apropie de ea şi să-i vorbească. Uneori îşi prelungea chiar aştep-

tarea, ceea ce o făcea pe Tereza să ridice uimită din sprîncene, mînioasă că întîrzia de la masă.

Multă vreme nu se întîmplă nimic deosebit. Apoi, deodată, ca din senin, aşteptarea îi fu răsplătită. Pe bancă, lîngă ea, se aşează o bătrînă plină de riduri, cu un guler de blană în jurul gîtului, fardată strident, cu unghiile lăcuite într-un roşu-aprins şi încălţată în nişte pantofi cu tocuri mult prea înalte. Se retrase pe celălalt colţ al băncii, puţin înciudată că alte femei, iată, aveau răgazul şi puterea să se ocupe şi de propria lor înfăţişare. Ea nu fusese în stare să facă nici măcar atîta lucru. În ce priveşte manichiura, nu şi-o făcuse niciodată.

Femeia o măsură din cap pînă în picioare, cu intenţia vădită de a-i vorbi. Bătrîna se cutremură de fericire. În sfîrşit, cineva dorea să-i vorbească. „Ei, hai, vorbeşte, murmură ea în sinea ei ca o rugă, vorbeşte odată!" În cele din urmă, femeia îi vorbi, întrebînd-o ce părere avea de primăvara aceasta timpurie, care sosise tocmai la timp ca să le mai încălzească oasele.

Într-o jumătate de oră îi povesti femeii toată viaţa ei. Cuvintele îi curgeau din gură ca un şuvoi nestăvilit. Femeia o ascultă fără s-o fi întrerupt măcar o singură dată, fumînd întruna şi mulţumindu-se să dea din cap cînd fericită, cînd tristă, în funcţie de cele auzite. Acum, că reuşise să-şi verse focul şi să-şi povestească viaţa, simţi o uşurare teribilă. Femeia o ascultase cu atîta evlavie şi invidie chiar, încît avu senzaţia că viaţa ei se derula de fapt pe un curs normal şi că îşi făcuse nişte socoteli greşite, uitînd că Iza n-avea timp de ea şi se putea lesne lipsi de ajutorul ei; la urma urmelor, tot ceea ce se întîmpla sau nu se întîmpla în casă fiind rezultatul dragostei şi ataşamentului nutrit faţă de mama ei. Necunoscuta se numea Hilda, Virág Hilda şi locuia în apropiere de casa lor, la o distanţă de numai trei blocuri.

Hilda nu locuia singură în cameră, ci, din cîte îi spusese, cu nişte rubedenii, aşa că la ea nu se puteau vedea. În schimb se puteau întîlni foarte bine la bătrînă. De ce nu? Dacă îi convenea şi Hildei, chiar în după-amiaza aceea, la ora patru. Hildei îi conveni. Căzură, aşadar, de acord să se revadă în aceeaşi zi. În drum spre casă, bă-

trîna se gîndi să pregătească o prăjitură, dar se răzgîndi. Nu merita să riște, Tereza putea observa și atunci ține-te, maică ! Cumpără, prin urmare, niște biscuiți. Acasă prînzi cu poftă și se apucă apoi să deretice puțin prin cameră. Privi în jur satisfăcută. Avea, într-adevăr, o cameră frumoasă și arătoasă. Ce deșteaptă fusese Iza că îi mobilase camera numai cu piese noi, ori dintre cele recondiționate !

Hilda se dovedi punctuală și îi lăudă cafeaua pe care i-o pregătise. Despre familie nu prea voi să-i vorbească, așa că bătrîna renunță s-o mai descoasă, deși ar fi dorit să afle cîte ceva despre ea. O lăsă, prin urmare, să-i vorbească după pofta inimii. Hilda știa lucruri interesante și hazlii despre Budapesta de odinioară. Își amintea chiar și de anul voiajului lor de nuntă, o mie nouă sute unsprezece și, ca să-i dovedească, se apucă să înșire denumirea unor baruri și caberete ale vremii. Într-unul din ele fusese și ea cu Vince, dar se retraseră îndată îmbujorați și rușinați de cele văzute. Hilda știa o sumedenie de cîntece și avea o voce plăcută, deși ușor voalată și tremurătoare. Despre viața ei îi povesti puțin. Rămăsese orfană de mică și avusese destule necazuri în viață, dar se descurcase. Rudele mai tinere la care locuia erau egoiste și n-o prea băgau în seamă, în schimb îi pretindeau să facă tot felul de treburi prin casă, potrivite mai curînd pentru o servitoare, nu pentru ea, fără să-i ofere ceva în schimb. La loto nu cîștigase încă niciodată, deși tare ar fi vrut să dea norocul peste ea !

Bătrîna fu gata-gata să-i ofere bani, dar se răzgîndi la vreme. Vorbindu-i despre cunoscuții de odinioară, amintise de niște nume atît de importante, încît bătrîna se gîndi că ar jigni-o dacă i-ar oferi bani. Chiar dacă tinerele ei rude o neglijau atît de mult, mai devreme sau mai tîrziu avea să găsească ea prilejul și calea s-o ajute într-un fel sau altul pe Hilda. Ce ființă plăcută și spirituală și ce bine se simțea cu ea ! Îi arătă fotografia lui Vince, ba chiar și pe cele ale Izei, făcute pe vremea cînd era copil. Femeia se arătă entuziasmată de toate. Beată de încîntare, mîngîie radiatorul ca pe o ființă dragă, exprimîndu-și nostalgic dorința să mai aibă parte o dată, măcar o singură dată de o locuință care să nu-i mai dea

atîta bătaie de cap cu făcutul focului. „Doamne, ce căldură dumnezeiască e aici!“ Bătrîna privea în jurul ei cu o mîndrie copilărească, fericită că are un cămin atît de minunat, lucru de care nu-și dăduse seama pînă atunci fie din pricina cine știe cărei orbiri inexplicabile, fie datorită necazurilor și suferințelor trăite. „Of, doamne, oftă Virág Hilda cu obidă, dacă eu aș avea o femeie ca Tereza! Numai că în casa aia Tereza sînt eu. Îți dai seama? E îngrozitor, pur și simplu îngrozitor!“

Cînd se întoarse acasă și auzi rîsetele din camera vecină, Iza rămase perplexă. Mama ei turuia fericită, în timp ce o voce bătrînicioasă fredona fals o melodie desuetă. Își agăță paltonul în cuier și deschise ușa.

— Fetița mea! Micuța mea doctoriță, exclamă bătrîna fericită, încercînd să facă prezentările. Vine de la serviciu, e obosită, draga de ea. Ei hai, așază-te, Izuka mamii!

Încremenită în pragul ușii, Iza se uita lung la Hilda. Fîstîcită, aceasta se ridică și murmură ceva nedeslușit. Bătrîna, la rîndul ei, se simți teribil de încurcată. De ce s-o fi sculat Hilda, ditamai femeie bătrînă, la intrarea Izei, care, la urma urmelor, era mult mai tînără ca ea? Să se fi ridicat în picioare din pricina faptului că locuința era a Izei? Nu, de bună seamă că altul trebuie să fi fost motivul, cu totul și cu totul altul. Dar care?

Iza nici măcar nu se așeză, comportîndu-se cît se poate de nepoliticos. Se învîrti de cîteva ori prin cameră, spuse apoi un „la revedere“ sec, se întoarse brusc pe călcîie și ieși. Se așternu o liniște adîncă. Virág Hilda bîigui ceva despre admirația pe care i-o stîrnise Iza, „o femeie tînără și tare energică“, dar pe bătrînă o sfredelea rușinea, știind că nu energică fusese fiică-sa, ci de-a dreptul grosolană. Scurt timp după aceea oaspetele își luă rămas-bun și plecă mult mai puțin veselă decît la venire, fără s-o fi invitat la ea pe bătrînă, deși aceasta așteptase invitația cu sufletul la gură. În definitiv, ar fi avut ea grijă să nu deranjeze în vreun fel tinerele rubedenii ale Hildei, nemaivorbind de faptul că nici n-ar fi avut prea mult de mers pînă la ea și nici măcar strada n-ar fi trebuit s-o traverseze. Păcat, ar fi putut avea și ea o cunoștință agreabilă!

Cînd se apucă să spele ceştile, realiză speriată că Iza remarcase de bună seamă spirtiera, pe care n-o aruncase, aşa cum îi promisese în urmă cu cîteva zile. Se linişti tot ea, zicîndu-şi că, la urma urmelor, folosise spirtiera în camera ei, nu în a Izei, şi-apoi, ce era să facă, dacă nu se pricepea să umble cu drăcovenia aia de filtru ?

Iza o evită demonstrativ şi nu-i deschise uşa decît seara tîrziu, aproape de cină.

— Unde naiba ai găsit boarfa aia ?

La început bătrîna nu înţelese prea bine despre ce vorbea. Crezu că Iza se referise la capotul ei cel vechi, peticit cu tot felul de materiale de alte culori, aceasta fiind denumirea generică pe care o folosea de regulă pentru toate obiectele de îmbrăcăminte vechi şi uzate, dar cînd fata repetă pentru a doua oară, folosind expresii mult mai dure, intră de-a dreptul în panică şi, de ruşine, i se umplură ochii de lacrimi.

— Să vezi şi să nu crezi ! Vin acasă obosită şi tracasată de la serviciu şi dau peste tine bot în bot cu o prostituată. Dar ce, ţi-au plecat minţile cu sorcova ? Asta-i un oraş mare, cu două milioane de locuitori ! Ai impresia că eşti acasă la tine, în orăşelul ăla prăpădit de provincie ? Unde naiba ai culeş-o ' În piaţa Ráday ? De unde poţi şti cine se aşază pe bancă lîngă tine ? Mi-am imaginat că ea te-a acostat şi nu invers, că doar te cunosc ! Într-o bună zi ai să-mi aduci în casă un criminal capabil să-ţi taie beregata, sau cine ştie ce alt huligan ordinar, care se dă drept student la teologie. Te rog foarte mult să nu mai faci cunoştinţe pe stradă şi să nu-mi mai aduci nici un străin în casă. Întîmplător, pentru ziua de azi n-aveam nimic special planificat, am vrut doar să mă odihnesc, dar puteam foarte bine să fiu însoţită de cineva ori să vreau să lucrez. Şi cînd colo, dau peste... peste o femeie care cîntă, mai bine zis care grohăie cît o ţin bojocii că, domnul Bob, tip elegant, e zdrahon şi e berbant ! Ei nu, că e nemaipomenit, pur şi simplu nemaipomenit !

Speriată de cele întîmplate, bătrîna aruncă în stradă firimiturile pe care le strînsese pentru prietenul ei moţat, porumbelul din piaţa Ráday, pîndind neliniştită pe fereastră dacă nu cumva apare vreun miliţian s-o amen-

deze. Nu îndrăznise să arunce firimiturile în coşul de gunoi din bucătărie de teamă să nu fie întrebată de unde pînă unde prinsese obiceiul de a strînge într-o pungă, ca un cerşetor, pînă şi firimiturile de pe masă. Nici în piaţa Ráday nu mai îndrăzni să se ducă. Se mulţumi să rătăcească pe străzile învecinate, admirînd vitrinele şi încercînd să descopere în ele vreun lucru pe care şi l-ar fi dorit. Dar nu găsi nimic. Pe Virág Hilda o mai văzu o singură dată. Fardată la fel de ţipător, cu cearcăne mari în jurul ochilor ei trişti, se îndrepta, cu o plasă în mînă, spre casa despre care-i vorbise la prima lor întîlnire. De ruşine şi de teama de a nu fi obligată s-o salute, bătrîna se ascunse sub bolta unei porţi.

De atunci, de la experienţa pe care o trăise cu Hilda, îi era teamă de orice necunoscut. Cînd Tereza nu era acasă, nu îndrăznea să deschidă uşa nimănui, nici măcar poştaşului nu-i mai dădea drumul, astfel că un timp pînă şi scrisorile recomandate adresate Izei erau preluate de portar, care le aducea seara, nescăpînd niciodată ocazia să întrebe înciudat de ce n-o fi vrînd coana-mare să le primească, din moment ce nu se mişcă toată ziua din casă. Asta pînă cînd fu iar certată. De atunci se uita frumuşel pe vizor şi, în funcţie de spusele celor care sunau, le comunica ba că fata e plecată, şi ea nu poate da drumul nimănui în casă pentru că n-are cheie, ba că n-are de gînd să cumpere nici perii, nici detergenţi, nici altceva, pentru că e bătrînă şi are o pensie mică, pe care nici măcar n-o păstrează în casă. De regulă, senzaţia de teamă n-o părăsea multă vreme nici chiar după ce vizitatorii plecau. Într-o zi, pe cînd Iza era dusă în provincie, se culcă îmbrăcată, frămîntîndu-se toată noaptea cum s-ar putea apăra în cazul în care cineva ar da buzna peste ea.

Zilele se scurgeau halucinant una după alta.

Dimineaţa intra în baie după plecarea Izei, apoi era nevoită să se grăbească pentru ca nu care cumva să vină Tereza şi s-o găsească acolo. Urmau apoi încercările de a o evita pe Tereza, drept pentru care se aşeza în scaunul cel mare, de unde nu se clintea o clipită, ori ieşea pur şi simplu la plimbare, şi iarăşi aşteptările acelea chinui-

toare, că doar Iza nu se întorcea acasă la oră fixă, aşteptări care o urmăriseră o viaţă întreagă, cu frămîntările şi neliniştile toate, cu pînda încrîncenată de la fereastră, încărcată de teama ca fiica ei să nu fie lovită cumva de vreo maşină sau de a nu i se fi întîmplat cine ştie ce altceva, un oraş atît de mare cum era Budapesta fiind plin de primejdii care pîndesc la tot pasul. După sosirea Izei, aştepta momentul prielnic, cînd ar fi deranjat cel mai puţin, pentru a ieşi în bucătărie să ia cina, sperînd de fiecare dată că fata are să mănînce măcar puţin mai mult ca de obicei, nu de altceva, dar i se frîngea inima cînd o vedea că se mulţumeşte cu o limonadă preparată de ea sau cu un măr şi o felie de caşcaval. După cină, altă aşteptare. Vine sau nu vine bărbatul acela, Domokos ? Şi iar o pîndă prelungită, pentru a descifra din cele mai mici zgomote ce se întîmplă în camera vecină. Oare ce-or face acolo ? Te pomeneşti că... Îşi aminti de expresia folosită de Iza despre Virág Hilda şi o podidiră lacrimile. Dacă Iza era într-adevăr în relaţii intime cu Domokos, înseamnă că nici ea nu e uşă de biserică.

Între două aşteptări, o năpădeau amintirile.

Nu crezuse niciodată că evocarea propriilor amintiri se putea transforma într-o activitate atît de interesantă. Începu, aşadar, să-şi treacă în revistă viaţa episod cu episod. Realitatea e că nu prea avusese timp s-o facă pînă atunci. Treptat-treptat, întîmplările evocate prindeau contururi reale, animînd atmosfera din jurul ei. Momentul apariţiei iepurelui, de pildă, şi strădaniile lor de a-l dresa îi dădură impresia că urecheatul se afla de fapt acolo, lîngă ea, poate chiar sub pat, unde se refugiase de teama Izei. Evocă pînă şi răutăţile mătuşii Emma, care, cine ştie din ce motive, rămăseseră dureros de vii. Privind-o cum stătea pierdută pe gînduri în scaunul ei preferat, uneori tristă, alteori nostalgică ori cu un zîmbet straniu în colţul buzelor, Tereza se întreba adeseori la ce s-o fi gîndind bătrîna atîta vreme ? Dar ea continua să-şi depene nestingherit amintirile. Îi veniră în minte şi momentele dispariţiei lui Endrus, retrăi apoi, rînd pe rînd, zilele petrecute alături de Vince, minunîndu-se ea însăşi cît de intacte se păstraseră amintirile, chiar dacă peste ele se aşternuse de acum povara anilor

grei. Amintirile dădeau toate năvală, evocîndu-i nu numai evenimentele petrecute în viața lor, ci și întîmpările din urbea în care trăise. Odată, admirînd panorama bulevardului, își aminti că în nouă sute trei primăria construise în pădurica de la marginea orașului un pavilion cochet, unde cînta în fiecare duminică o fanfară militară. Auzind-o cum fredonează în odaia vecină, Tereza rămase de-a dreptul uluită. Deși bătrîna nu avea o voce prea plăcută, reuși totuși să deslușească textul unui cîntec necunoscut ei : *Alle miteinander alle miteinander, grüsst euch Gott !* Își aminti pînă și de rochia împărătesei, de buchețelul de micșunele din mîna ei, pe care le mirosea într-una nervoasă și care, de bună seamă, fusese pulverizat cu tot felul de substanțe dezinfectante. Împăratul și împărăteasa fuseseră în orașul lor tocmai pe vremea unei epidemii crunte de gripă spaniolă. Muriseră mulți atunci, și Aurél Inárcs și Dórika Kubek. Își amintea perfect de toate amănuntele, de parcă ar fi fost ieri. Ea se așezase în ultimul rînd al grupului masiv de femei numai și numai pentru a o necăji pe tanti Emma, deși Vince o rugase tare mult să nu se ducă. De fapt, aceasta fusese singura ceartă adevărată cu Vince, care rămăsese acasă, spunînd că îl prinsese și pe el o formă mai ușoară a cumplitei gripe spaniole. Rămăsese, prin urmare, acasă și citise, își amintea perfect, Dickens, „Dombey și fiul", spunîndu-i că preferă să citească decît să caște ochii la împărat.

Trecea adesea în revistă și momente legate de propria sa existență și de cîte ori o făcea, i se umplea inima de o naivă mîndrie, conștientă că își făcuse totdeauna datoria. Se vedea uneori aplecată deasupra albiei de rufe, sau ghemuită lîngă mormîntul lui Endrus, aprinzînd lumînări de ziua morților, alteori se vedea făcînd cozonaci, dansînd la balul primăriei ori veghind la căpătîiul lui Vince. Îl văzu aievea chiar și pe primul șoricel prins în capcana pusă de ea însăși, pe care-l flutura victorioasă, ca un simbol al faptului că avea cămara ei proprie, cu făină, cu griș și toate celelalte necesare, inclusiv nelipsitul șoricel.

Amintirile preferate erau însă cele legate de Iza, mai mult chiar decît cele ce-l evocau pe Vince.

Își amintea de ea chiar și de pe vremea cînd nu apăruse încă pe lume, că tare greu purtase sarcina, care-i provoca în permanență grețuri. Iat-o apoi o mogîldeață cu ochii mari și vioi, o fetiță serioasă, poate mult prea serioasă, mereu pedepsită pe nedrept, care se repezise o dată la vecin în apărarea tatălui ei și care, asemenea unui micuț înțelept, le ținea întruna predici moralizatoare. O văzu mai apoi elevă de liceu, o elevă silitoare, care-și găsea totdeauna timp să dea o mînă de ajutor și la treburile gospodărești. În fața ochilor minții îi apăru desigur și imaginea absolventei de liceu, cu examenul de bacalaureat luat cu brio. O văzu cu ochii scăpărători de mînie în momentul în care află vestea că cererea de înscriere la facultate îi fusese respinsă. Asta se întîmplase la vreo doi ani de la declanșarea războiului. Doamne, ce strîmb se uitase la Vince în seara aceea, făcîndu-l vinovat pentru respingerea fetei ! „Iartă-mă, Doamne !“ bolborosi ea împovărată de remușcări pentru gîndurile încercate atunci. Noroc cu doctorul Dekker, care se făcuse luntre și punte și obținuse în cele din urmă admiterea Izei la facultate.

„A fost un copil bun“, repetară iar și iar gîndurile ei. Un copil bun, ascultător, atașat familiei, isteț și silitor. Pricepuse cîte ceva despre rosturile vieții, despre care ea nu putea spune nici măcar acum că o înțelegea pe deplin. În copilărie se dovedise cam bolnăvicioasă, fapt pentru care bătrîna fusese nevoită să vegheze nopți de-a rîndul la căpătîiul ei. În clasa întîia primară, în mod cu totul inexplicabil, nu reușea defel să se descurce la citit, astfel că bătrîna repeta cu ea la nesfîrșit, după-amiază de după amiază. Mai tîrziu, în timpul liceului, se apucase să-și transforme propriile rochii din tinerețe, cosînd la ele nopți în șir, numai să nu se spună despre fata ei că e o sărăntoacă. Odată, își amintea perfect, fata era de acum studentă, vatmanul îi prinsese mîna în ușa tramvaiului, zdrenlindu-i degetele. Apoi, cum apucase împreună cu Vince să copieze săptămîni de-a rîndul notițele de anatomie, Iza fiind nevoită să le înapoieze la vreme celui care i le împrumutase. Ce notițe scîrboase ! Tare se mai speriase de ele.

Momentele trăite prindeau iar și iar contur în gîndurile ei. Iza le arătase o afecțiune statornică, purtîndu-le de grijă chiar și după ce se măritase. O vedea în momentele ei de stîngace fericire, de ursuză și ușor posacă strălucire, după cum o vedea repezindu-se tăcută, dar îndîrjită în capitală, ca să rezolve problema pensiei lui Vince. Iat-o și mai tîrziu, după mutarea definitivă la Budapesta, cum le trimitea regulat bani, chiar dacă nu mai aveau atîta nevoie de ei, și cum îi vizita în fiecare a patra duminică, ajutîndu-i, să depășească momentele dificile, inclusiv cele legate de boala și apoi de moartea lui Vince.

Evocarea momentelor din viața și evoluția Izei se transformase într-o îndeletnicire zilnică. Îi era recunoscătoare că n-o lăsase singură în vechiul ei cămin, rezolvînd totul în locul ei, că încerca acum s-o ferească pînă și de cel mai mic efort, ocrotind-o mereu și copleșind-o cu grija și atenția ei. Dezorientată și rușinată, se apuca apoi să plîngă îndelung.

IV

De la o vreme, Iza începu să rămînă tot mai frecvent la clinică chiar și după orele de program.

Faptul în sine li se păru tuturor firesc. La urma urmelor, Izei îi plăcea să muncească, achitîndu-se de îndatoririle zilnice cu o ambiție mult mai mare decît oricare dintre colegii ei. Pe bolnavi îi asculta cu mare interes, îi lăsa să se plîngă în voie și, în timp ce discuta cu ei, își lua notițe, încercînd nu numai să le oblojească încheieturile bolnave, ci să și localizeze cît de cît universul intim al fiecăruia. Conștientă că în evoluția oricărei boli există o relație de strînsă dependență între corpul uman și sistemul său nervos, Iza era ferm convinsă că pentru a putea trata o maladie trebuia să cunoască mai întîi foarte bine întreaga structură fizică a bolnavului. Cazurile nou-apărute însemnau pentru ea

tot atîtea probleme pasionante de rezolvat. Nimeni nu se sculase de pe scaunul din fața ei cu sentimentul că peste cîteva minute rețeta dobîndită avea să-l azvîrle în morișca cine știe căror tratamente anevoioase, cu injecții, cu băi și cu tot felul de aparate sofisticate. Cel care începea pe mîinile ei se convingea din capul locului că Iza face parte din categoria medicilor care acordă fiecărui bolnav o atenție atît de mare, de parcă ar fi fost medicul său particular. Directorul obișnuia să spună despre ea că e o excelentă diagnosticiană, dar puțin cam „mocăită". Într-adevăr, se îngrijea de un număr mai redus de bolnavi decît colegii ei de secție, numai că la ea procentul de însănătoșire era mult mai ridicat. În prezența ei, obișnuita crispare a bolnavului dispărea ca prin farmec, unii dintre ei apucîndu-se să-i relateze chiar și cele mai intime și mai jenante necazuri personale. Iza nu-și expediase niciodată vreun bolnav fără să-l fi ascultat pînă la capăt. Bárdi, unul dintre cei mai tineri colaboratori ai Izei, cu prilejul unei petreceri ocazionale, îi și dedicase o odă cu tentă satirică la adresa „obiceiurilor" ei. Cu altă ocazie, o desenase în chip de Buddha, în halat de medic, cu zece perechi de urechi și nenumărate mîini. Lui Bárdi îi era dragă Iza, dar obișnuia să facă glume, uneori nesărate, pe seama ei numai pentru că îi era rușine de stima pe care i-o purta.

Iza căpăta mai multe prime excepționale decît ceilalți medici, ceea ce i se părea firesc, pentru că și în liceu fusese o abonată permanentă a burselor speciale, rezultatele ei școlare obligînd corpul profesoral să i le acorde aproape din oficiu. Era o fruntașă înnăscută și te puteai bizui pe ea în orice împrejurare. N-avusese niciodată zile mai slabe și nici după-amieze pierdute. Își pregătea examenele după un plan foarte riguros, caracterizîndu-se printr-o ordine ce friza pedanteria. Maică-sa făcea deseori haz de ea cînd se întorcea de la școală, văzînd-o că în loc să se odihnească, se apuca să trebăluiască prin casă. „Nu ți-a ajuns pe ziua de azi?" — întreba maică-sa rîzînd, la care Iza îi răspundea cît se poate de serioasă : „Nu mă pot culca liniștită, mamă, cînd văd că n-ai închis bine robinetul de la baie, sau că ți-ai az-

vîrlit papucii care încotro.“ Cînd promitea ceva, chiar copil fiind, te puteai bizui pe ea.

Nu și pe Vince, care promitea deseori, dar uita repede, ori n-avea bani să se țină de cuvînt. În asemenea ocazii, bătrîna o găsea pe Iza în cămară, smiorcăind în spatele rafturilor. Încerca atunci o senzație teribilă de jenă, fiind convinsă că fetița nu plîngea atît după cadoul promis, cît mai curînd din pricina revoltei care punea stăpînire pe ea ori de cîte ori constata că cineva nu-și ținea făgăduiala. Bárdi era pur și simplu disperat atunci cînd, datorită unor sarcini primite ulterior, uita uneori de lucrările sale, în timp ce descoperea pe biroul directorului statisticile și graficele impecabile ale Izei și auzea la ședințele de lucru că dintre toate rapoartele primite, cel al doctoriței Szőcs se dovedise din nou cel mai complet.

Nu întîrziase niciodată de la serviciu, dar nici n-o caracteriza excesul de zel și nu zăbovea inutil la clinică peste orele de program. Cînd își termina treaba și nu era prea obosită, pleca o dată cu ceilalți și mai intra uneori cu ei în cîte un local, la o cafea sau la o bere, ori invita ea însăși pe cineva la plimbare, de regulă vreo femeie divorțată sau vreo fată tînără, nefiind dispusă să asculte nici lăudăroșenia fericitelor mame, nici sporovăiala soțiilor mulțumite în căsnicie. Amintirea lui Antal era încă mult prea vie și dureroasă.

De la o vreme, însă, începu să rămînă tot mai des peste orele de program. Se tot învîrtea prin cabinet, făcîndu-și de lucru. Ba își punea ordine printre notițe, ba își făcea cîte o cafea și se apuca de citit ziarele, ori se apuca pur și simplu să mîzgălească foile de hîrtie din fața ei, făcînd — în felul ei — exact ceea ce făcea și bătrîna ; se gîndea la propria-i soartă, un lux pe care nu prea și-l îngăduise pînă atunci.

Se gîndea în fel și chip cum s-o scoată la capăt cu maică-sa.

Iza își iubise totdeauna părinții, pentru care avea nu numai obișnuitul atașament filial, ci și un sentiment de camaraderie, înțelegînd din vreme prin ce se deosebea viața lor de a celorlalți din jurul lor și fiind convinsă — mai mult decît era chiar mama ei ! — că a fi copilul

lui Vince nu era o rușine, ci o mîndrie și că soția lui Vince putea fi fericită că are un asemenea tovarăș de viață. Grijile materiale nu-i prea produseseră dureri de cap, dimpotrivă, i se păruse chiar nostim că putea să-și ajute mama în descurcarea cine știe căror ițe care păreau iremediabil încîlcite. Era conștientă că elementul determinant în formarea propriei sale concepții despre viață fusese tatăl ei, omul care în ultimă instanță se dovedise total lipsit de simț politic, dar care acționase totdeauna sub impulsul reflexelor omului simplu și cinstit. Era convinsă că își terminase chiar studiile datorită simțului practic al mamei sale, ea însăși o femeie simplă, care găsise la rîndul ei cele mai năstrușnice soluții pentru a răpune sărăcia. Tocmai de aceea, din momentul în care a putut-o face, s-a și apucat să restituie cît de cît din datorii, la modul cel mai firesc, fără ostentație și fără a se fi lăsat rugată în vreun fel.

Bárdi obișnuia să se plîngă la fiecare chenzină că rămînea cu o nimica toată din salariul pe care era obligat să-l împartă cu „baba de la Szalka". Iza în schimb nu spusese niciodată nimănui că ar fi ajutat pe cineva sau că ar fi avut vreo rudă în provincie. Existența părinților ei n-o folosise drept argument nici măcar pe vremea cînd se mai aplica impozitul asupra celor fără copii și mai funcționa încă sistemul împrumuturilor de stat. Chipul ei provincial nu-l cunoșteau decît concetățenii din urbea natală, în ultimă instanță niște oameni naivi și nu excesiv de inteligenți, care împărtășeau într-un fel sau altul soarta părinților ei. În momentul în care fusese nevoită să ceară cîteva zile de concediu, spunîndu-le colegilor că tatăl ei era pe moarte și că după înmormîntarea acestuia avea de gînd să-și aducă mama la Budapesta, Bárdi, care-i preluase sarcinile de serviciu, se simțise atît de jenat, încît nici măcar nu se dusese la ea să-și prezinte condoleanțele, întrebîndu-se disperat ce naiba i-ar fi putut spune în asemenea momente. El nu și-ar fi adus mama în capitală chiar dacă ar fi fost pus în situația să renunțe la trei sferturi din salariu și să se mute la gazdă.

Înștiințarea lui Antal fusese atît de zguduitoare tocmai pentru că era lipsită de patos.

De altfel, lipsa de patos caracterizase existența amîndurora, însoțindu-i pe tot parcursul căsniciei chiar și în momentele de maximă tandrețe. Pînă și momentul cererii în căsătorie se derulase la modul cel mai firesc și banal. Se plimbau odată prin pădurice, discutînd despre un film văzut de curînd, cînd Antal o întrebă așa, printre altele, dacă ar vrea să-i fie soție, după care Iza îi răspunse printr-un „bineînțeles" la fel de firesc și natural. Scena se petrecuse în dreptul monumentului ridicat în memoria unui poet local, de fapt un bust de bronz întristător de prost realizat, dar cu niște ochi nici că se poate mai poetici. Acolo, în dreptul acelui bust de bronz, se opriseră atunci la mijloc de frază și tot acolo o sărutase Antal ziua în amiază mare. Se desprinseră din îmbrățișare abia la auzul vocii doctorului Dekker, care obișnuia să meargă spre vilișoara lui pe același drum. „Să fie într-un ceas bun" — se mulțumi Dekker să le spună în momentul în care Antal dădu să se explice și se și îndepărtă grăbit. De fapt, el știa de-acum ceea ce Iza nu aflase încă, anume că problema postului ei fusese între timp rezolvată.

Antal îi vorbise așadar, laconic, la telefon, comunicîndu-i că tatăl ei își trăia ultimele clipe și n-ar fi stricat să vină chiar în ziua aceea să-l vadă. Din avion norii se vedeau cînd cenușii, cînd ireal de albi și pufoși, de parcă ar fi fost o turmă pestriță de oi. Luase primul avion din pricina bătrînei, deși știa din capul locului că n-avea să se mai ducă la spital să-și vadă tatăl. Nu mai avea puterea s-o facă, durerea zdrobitoare pe care o trăise nu demult îi era de ajuns cu atît mai mult, cu cît era conștientă că traversa o perioadă mai dificilă a vieții și trebuia să-și menajeze forțele. În sinea ei își luase rămas-bun de la Vince încă din ziua în care doctorul Dekker îi pusese pe birou rezultatele analizelor în timp ce ea, cu obrajii scăldați în lacrimi și privirile fixate pe tăblia mesei, se întreba uimită cum era posibil ca un savant de talia profesorului să aibă un birou atît de copilăresc, de naiv, încărcat de radiere și tot felul de creioane colorate, de parcă ar fi așteptat cu nerăbdare clipele de răgaz pentru a se apleca asupra planșelor albe și

a se apuca să deseneze omuleți de zăpadă și soldați în uniforme viu colorate.

Iza nu se îndoise nici o clipă de faptul că avea datoria s-o aducă pe bătrînă la ea.

Cînd i se prezentaseră Izei planurile viitorului apartament, Vince părea relativ sănătos, poate doar îmbătrînit înainte de vreme. Iza luase atunci creionul și se apucase să mute pereții pe aceiași suprafață în așa fel, încît în afară de cele două camere ale sale, să apară și o a treia încăpere, gîndindu-se că, mai devreme sau mai tîrziu, unul dintre bătrîni avea să moară, iar celălalt nu putea să rămînă singur în vechea locuință. Pur și simplu nu concepea să-și părăsească părinții.

„Își programează de fiecare dată viața sexuală la sfîrșit de lună" — își zicea Bárdi, văzînd că în fiecare a patra sîmbătă a lunii Iza venea la clinică cu un geamantan, iar la sfîrșitul programului își comanda un taxi și se ducea la gară. Ulterior, cînd află că aceasta își vizita de fapt părinții, se rușină teribil. Ca și tatăl ei, Iza era o ființă deosebit de atentă cu cei din jur, ținea o evidență strictă a evenimentelor deosebite din viața colegilor, așa încît nu era greu să-ți imaginezi cum se înfățișează la finele fiecărei luni, cu brațele încărcate de daruri, într-o căsuță din cine știe ce orășel de provincie și, turuind ori chicotind ca o fetișcană, cum ascunde tot felul de atenții prostești în buzunarele capoatelor de prin casă.

Nu. Viața sexuală a Izei se desfășura cu totul altfel decît își putea imagina Bárdi sau oricare altul dintre colegii ei.

Amintirea lui Antal se păstrase intactă în sufletul ei și, nefiind defel vanitoasă, nu i se păruse important ca unul sau mai mulți bărbați s-o convingă de faptul că fostul ei soț procedase prostește atunci cînd o părăsise. La început, imediat după mutarea în capitală, își concentrase întreaga energie spre obținerea unui statut cît mai trainic la noul loc de muncă, astfel că nu-i prea rămăsese timp pentru crearea unor relații cît de cît trainice. Mai tîrziu, începu să-și viziteze colegii, primind la rîndul ei vizita lor, dar aceștia erau fie familiști, fie mult mai tineri decît ea. Societatea în care se învîrtea era,

așadar, amuzantă, dar nu reușea să-i ofere posibilitatea unei prietenii de durată.

Printre pacienții de care se îngrijea ea apăreau, ce-i drept, uneori și figuri interesante, de cele mai diverse profesii, ba chiar și personalități marcante, care-i fuseseră recomandate în mod cu totul special. Numai că întîlnirile cu acești oameni se consumau exclusiv în cabinetul ei, iar relațiile erau strict de ordin profesional. La policlinica în care lucra aproape nici unul dintre medici nu avea și cabinet particular, nu de altceva, dar specialitatea lor era strict legată de o terapie mai sofisticată, condiționată de aparatura și instalațiile existente numai în spitale și policlinici. Iza își consulta cu multă atenție pacienții, indiferent dacă erau oameni modești ori veniți cu cine știe ce recomandații speciale, le stabilea diagnosticul și tratamentul adecvat, după care îi uita pe toți. Nu i se întîmplase vreodată să vadă în ei altceva decît niște bolnavi care aveau nevoie de ajutorul ei. De regulă, în timpul consultațiilor, bărbații bombăneau și își lăsau capul în pămînt, fără să-și ridice măcar o dată privirile spre ea. Oamenii de artă erau o categorie aparte, se temeau de tratament. Își mărturiseau cu sfială vîrsta, după care începeau să se plîngă pe o voce stranie, aproape totdeauna pițigăiată, de supliciile tratamentului pe care erau supuși să-l facă. Nici prin cap nu i-ar fi trecut Izei că odată plecați din cabinetul ei, unul sau altul dintre pacienți ar fi putut pune mîna pe telefon s-o sune și s-o întrebe dacă n-ar fi avut chef să iasă împreună undeva.

Și totuși, acest lucru se întîmplă o dată, cel care își luase inima în dinți și-i telefonase fiind Domokos.

Domokos ajunsese la ea prin inermediul unei recomandații speciale din partea Uniunii Scriitorilor. Avea necazuri cu articulația coatelor. Iza îl consultă cu migală, așa cum o făcea cu toată lumea, atentă la ochi, la păr, la celelalte amănunte, convinsă fiind că fiecare părticică a organismului uman este grăitoare pentru stabilirea unui diagnostic exact. În timpul consultației observă că Domokos o privea ca un bărbat, nu ca un pacient, de parcă ar fi crezut că ocheadele lui îi făceau plăcere. Nu se fîstîci defel, dimpotrivă, se înfurie peste măsură și,

ceea ce nu i se mai întîmplase niciciînd, se purtă grosolon cu el. Îi atrase atenţia să nu se mai uite aşa de insistent la ea, îi recomandă un tratament cu şocuri electrice, după care îl expedie în grabă. Instalaţiile de electroterapie, dintre cele mai moderne de acest fel din capitală, erau amplasate în clădirea anexă de lîngă policlinică, aşa încît Domokos venea să-şi facă tratamentul în acelaşi complex de clădiri, atîta doar că intra pe altă poartă şi, de cîte ori venea, trecea şi la ea, „pentru un mic control", după cum obişnuia să spună, informînd-o de fiecare dată că starea lui se ameliora de la o zi la alta. Iza nu se mai uita în ochii lui, purtîndu-se de regulă rece, ba chiar respingător cu el. Purtarea ei îl amuza vizibil pe Domokos şi după fiecare zi de tratament îi trimetea cîte un buchet de flori, pe care fata la rîndul ei le oferea cu regularitate soţiei portarului. Sperînd că în cele din urmă va renunţa la ideea lui fixă, Iza nu-i pomeni niciodată nimic despre flori şi nici nu-i mulţumi pentru ele, dar cînd, după a cincea şedinţă, Domokos i se înfăţişă din nou, o expedie pe asistentă după nişte fişe şi îl întrebă apoi direct ce avea de gînd cu florile, rugîndu-l stăruitor să termine cu prostiile astea.

Domokos îi răspunse că nu urmărea nimic anume, era doar un gest de atenţie firească. Şi-apoi, nu i se părea deloc neobişnuit ca un bărbat să trimită flori unei femei tinere şi drăguţe, căreia îi e şi îndatorat pînă peste cap. Mai curînd ar fi fost nevoie, adăugă el maliţios, să consulte ea un neurolog, nu de altceva, dar i se părea cam nervoasă. Clocotind de mînie, Iza îl dădu pur şi simplu pe uşă, afară, invitînd în cabinet pacientul următor.

În aceeaşi seară Domokos o sună la telefon.

Relaţiile dintre ei evoluară relativ repede, Iza cedînd în cele din urmă cu pasivitate şi oarecare suspiciune pasiunii cînd poznaşe, cînd înduioşătoare a lui Domokos. Odată, cînd Vince mai era încă la spital, iar Iza îl reîntîlnise pe Antal, se fîstîcise şi se înroşise pînă în vîrful urechilor, de parcă ar fi avut de tăinuit cine ştie ce lucruri grave, ori i-ar mai fi datorat acestuia credinţă. Domokos era mereu pus pe şotii, plin de idei năstruşnice, gata oricînd să-şi facă timp pentru Iza cînd ea

era dispusă să-l vadă, o ajuta să-şi înfrîngă oboseala. Cu toate acestea, Iza nu izbutise să mai retrăiască niciodată, nici în cele mai fierbinţi momente ale lor, sentimentele de reală şi adevărată împlinire pe care le încercase pe vremea cînd fusese soţia lui Antal. De vină erau desigur atît ocupaţia lui Domokos, cît mai ales Antal însuşi. Chiar şi după trecerea anilor, Iza îi mai compara încă pe toţi cu Antal şi raporta totul la el. Îmbrăţişările lui Antal erau cînd pătimaşe, cînd molcome şi tandre. În schimb la Domokos remarcase o luciditate excesivă, avea senzaţia că acesta îşi urmăreşte conştient trăirile, pe care avea să le înmagazineze şi să le prelucreze apoi în cine ştie ce scriere. Nu era deloc o senzaţie plăcută, cu toate că lîngă Domokos viaţa i se părea frumoasă şi simplă, bărbatul avînd o bună dispoziţie nativă asemănătoare celei a lui Vince de odinioară.

Iat-o acum înţepenită pe scaun, după plecarea celorlalţi, cu privirile fixate asupra unor reviste adunate grămadă în faţa ei, dar nu citea. Fuma şi forma întruna un număr de telefon. Îl căuta pe Domokos, dar nu-l găsea, ceea ce n-o întristă prea mult, pentru că telefonul nu fusese decît un pretext pentru a trage de timp, o explicaţie pentru cei care ar fi întors eventual capul spre ea, curioşi să vadă ce face. Aceştia şi-ar fi spus, de bună seamă, că are o treabă urgentă, din moment ce o vedeau instalată lîngă telefon şi formînd obsedant acelaşi număr. În momentul în care auzi uşa închizîndu-se în urma ultimului plecat, renunţă la telefon.„ Se lăsă pe spate, contemplînd norii negri şi grei care se adunaseră pe cer. „Vine furtuna, îşi zise, prima furtună adevărată din anul ăsta.“

O întrista din cale-afară faptul că prezenţa permanentă a bătrînei o scotea din sărite.

Nu se poate spune că Iza o iubea mai puţin pe maică-sa decît pe taică-său, numai că dragostea faţă de ea era mai diferită şi izvora din cu totul alte resorturi lăuntrice. Plecase de acasă în urmă cu şapte ani şi nu mai locuise la ai săi nici măcar ca oaspete. De cîte ori se ducea acasă, dormea fie la clinică, fie la hotel, aşa că adevărata faţă a bătrîneţii mamei sale nu i se dezvăluise decît după ce o aduse cu ea la Budapesta. Abia acum îşi

dădea seama că păstrase o singură imagine a maică-si, pe cea din tinerețe, din noianul amintirilor desprinzîndu-se aievea imaginea unei femei mereu bine dispusă, curajoasă, plină de tact, puțin speriată și dezordonată, care reușea să compenseze totul printr-o suavă prospețime a spiritului și prin acel ceva de nedefinit prin care întreținea în casă o atmosferă de adevărat cămin. Atîta vreme cît nu locuise cu ea, naivitatea bătrînei, văzută de la distanță, îi apărea într-o lumină fermecător de comică. I se părea chiar nostim că bătrîna habar n-avea de transformările petrecute în jurul ei și că afla cîte ceva despre evenimentele interne și internaționale prin intermediul lecturilor făcute de Vince seară de seară din ziare și asta dacă n-o prindea cumva somnul, sau nu era prea obosită pentru a asculta rezumatele lui concise.

Privit, așadar, de la distanță, simplismul instinctiv al bătrînei o făcea să zîmbească, la fel ca și naivitatea prin care îi tutuia, de la distanță, desigur, nu și atunci cînd li se adresa direct, pe toți cei care, în concepția ei, intrau în rîndul slugilor — tăietori de lemne, spălătorese, bucătărese, cameriste — așa cum învățase cîndva de la tanti Emma. La Budapesta Iza trăise singură ani și ani de zile, nemaiavînd parte de un cămin adevărat încă de pe vremea cînd locuise la părinți. Atunci însă, cînd venea acasă cu Antal, înfometată și bine dispusă, se așeza la masă și înfuleca tot ce i se dădea, încălzindu-și între timp mîinile la soba de teracotă, prin ușița căreia pîlpîiau zglobii flăcările focului făcut cu multă îndemînare de maică-sa. Era căminul pe care și-l dorea și la Budapesta, cu armonia bonomă de odinioară, dar acum, la cîteva săptămîi după mutarea bătrînei, își dădu seama că speranțele ei nu puteau fi realizate.

Nu mai avea nici un rost să înfrumusețeze realitatea. Prezența bătrînei o scotea din sărite.

În primele zile fusese pur și simplu consternată de vitalitatea uluitoare a bătrînei, de îndărătnicia neostoită prin care își croia un loc anume, foarte bine determinat, în viața fiicei sale. Foiala permanentă, acel du-te-vino necontenit, simpla prezență a unei alte persoane în casa care îi oferise pînă nu demult adăpost și ore de plăcută singurătate și în care, tocmai datorită liniștii molcome

și lipsei de mărunte și nesemnificative, dar cu atît mai sîcîitoare evenimente, se putea odihni și recrea în voie, o agasa și o întrista peste măsură, obligînd-o ca prezența ei în propria-i casă să se rezume la strictul necesar. Pînă nu demult Tereza îi rezolvase toate problemele, acum avea senzația că pînă și Tereza era pîndită la tot pasul de permanente și nebănuite pericole. Ori de cîte ori pleca undeva, era neliniștită, mereu cu gîndul acasă, de parcă ar fi închis între cei patru pereți un copil neastîmpărat, pus pe șotii, gata să facă rost cine știe de unde de niște chibrituri și să dea foc perdelelor. Gusturile ei se adaptaseră mult prea mult obiceiurilor capitalei ca să mai fi putut consuma cu plăcere mîncărurile gătite de bătrînă, care-i păreau acum suprasaturate de grăsime și mult prea grele pentru stomac. Pe de altă parte, în decursul anilor se obișnuise cu trista libertate a oamenilor însinguraţi, deprinși cu ideea că nu au de dat nimănui socoteală nici unde și cu cine pleacă și nici cînd se întorc acasă. La urma urmelor, nu prea înțelegea nici ea de ce anume o enerva faptul că trebuie să spună unde vrea să plece, că doar n-avea nimic de tăinuit și, în afară de nevoia permanentă de liniște, dincolo de tabieturile formate de-a lungul anilor, nimic nu explica nici lipsa ei de bucurie față de ideea că are cine s-o aștepte acasă și nici supărarea stîrnită de graba cu care era întîmpinată încă din antecameră de ploaia de întrebări ce o potopeau înainte de a-și fi scos mănușile : „unde ai fost, ce-ai făcut, cu cine te-ai mai întîlnit ?“

Cînd se întorcea acasă, nu prea era dispusă să-i ofere mamei sale zilnic noutăți ori informații senzaționale, fiind mai curînd obosită și dornică să se odihnească. Se mira ea însăși cînd își dădu seama cît de puțin dorea să vorbească în asemenea împrejurări și cît de mult și de inexplicabil se înfuria ori de cîte ori se pregătea de plecare și o vedea pe bătrînă că își tîrșîie pașii în urma ei, copleșind-o cu sfaturi care mai de care mai năstrușnice, ba că să-și ia cutare taior, că se asortează perfect cu cine știe ce altceva, ba că să-și pună raglanul ori impermeabilul, că afară stă să plouă și e frig, fiind tare dezamăgită cînd nu izbutea s-o înduplece să-și ia umbrela.

Stătea cu privirile pierdute în negura de afară, gîndindu-se prin ce mijloace să descarce energia inexplicabil de juvenilă a mamei sale, pe care pînă nu demult Vince reușise s-o stăpînească în așa măsură, încît nici ea însăși n-o observase. Ce era, așadar, de făcut ? Să fi încercat s-o introducă în cercul ei de prieteni ? Nu, nu putea face așa ceva, pentru că naivitatea politică, a bătrînei, provincialismul și întrebările indiscrete și agasante i-ar fi speriat de bună seamă pe amicii ei, oricum destul de puțini la număr. Nici de lucru nu-i putea da prin casă pentru că, dincolo de obligația pe care o avea de a-i menaja trupul firav și bătrîn, n-ar fi putut suferi s-o vadă învîrtindu-se întruna pe lîngă ea, iar excesul de zel al bătrînei putea să dea peste cap ordinea atît de strictă a casei. „Doamne, exclamă Iza speriată, ce dragoste animalică ! Și cît egoism ! Oare toată lumea iubește în felul acesta, acaparînd fiecare clipă a celui drag ?"

Silueta lui Antal îi apăru din nou aievea în fața ochilor, desprinzîndu-se limpede din ceața timpurilor iremediabil trecute. Nu reușea defel să se gîndească la el indiferentă, deși tare ar fi dorit să poată ridica din umeri cu nepăsare și să spună : „N-a fost decît un episod trecător din viața mea. A fost, dar a trecut." De cîte ori își amintea de el, o rușine fără margini punea stăpînire pe ea. De ce-o fi părăsit-o oare ? Că doar nimeni nu mai avusese vreodată o soție mai bună ca ea. Dacă n-ar fi fost despărțiți, nu s-ar fi jenat acum să-i ceară sfatul în legătură cu bătrîna, numai că Antal, bărbatul căruia putea să-și descarce sufletul, nu mai exista pentru ea. Și cînd te gîndești că-i propusese s-o lase pe bătrînă acasă, el fiind gata să se mute din nou la ea ! Ca și cînd ar fi presimțit ceva.

Nici lui Domokos nu-i putea spune că se sufocă în propria ei casă, că se simte ca o albină așezată pe marginea unui borcan uriaș plin cu miere, albină pe care bătrîna o scufundă iar și iar în masa cleioasă, umplîndu-i nările și gura cu pasta aurie, grețos de dulce. Nu-i putea vorbi despre așa ceva pentru că ar fi fost în stare să-i prelucreze spusele în cine știe ce povestioară dulceagă, orice temă nouă constituind pentru el un univers întreg.

Se sperie ea însăși de vehemența și dușmănia cu care se gîndea la profesiunea lui Domokos.

Pe coridor vîntul trînti cu zgomot infernal o fereastră pe care cineva o uitase deschisă. Se pornise, așadar, furtuna și uite că iar nu reușise să născocească ceva, mulțumindu-se să constate — pentru a cîta oară ? — că lucrurile nu mai puteau continua astfel, viața ei, a lor, derulîndu-se cu totul altfel decît își imaginase inițial. Acasă, lîngă Vince, pe vremea copilăriei, ba chiar și mai tîrziu, cînd devenise de-acum soția lui Antal, bătrîna se dovedise a fi un înger, o zînă mereu bine dispusă, atentă și grijulie, brațele ei oferindu-i parcă o binefăcătoare siguranță. „Am îmbătrînit — își zise Iza și se sperie nu atît de constatarea făcută, cît mai curînd de diagnosticul prompt. Pe vremea cînd am locuit la ea eram încă tînără și dependentă în mare măsură de ea, ajutorul ei fiind de neînlocuit chiar și mai tîrziu, după ce m-am măritat. Ea ne gătea, ne făcea curat și ne spăla și tot ea era cea care stopa ciorapii lui Antal. Nu-și dă seama că am crescut și sînt o femeie matură, definitiv și iremediabil matură, care nu mai are nevoie de dădăceala mamei, și nici că a îmbătrînit și i-au slăbit puterile, avînd ea însăși nevoie de sfatul și ajutorul altora. Se vede treaba că, dacă vreau s-o fac cu adevărat fericită, va trebui să joc în continuare rolul fetiței neajutorate. Dîndu-i posibilitatea să mă dădăcească întruna, aș face-o fericită și s-ar culca seară de seară obosită, dar mulțumită și bine dispusă. Eu am chemat-o, eu am adus-o la mine și vreau să trăiască mult, să fie fericită. În cazul ăsta trebule să-mi duc existența așa cum o concepe ea. Numai că eu n-am nevoie nici de dragostea ei copleșitoare, nici de ajutorul ei. Nu doresc decît liniște, pentru că sînt obosită. Va rezista ea oare ? Voi rezista eu însămi ? Și cum va fi de aci înainte ?“

Cerul se porni să bubuie. Acum ar trebui să aștepte pînă cînd trece vijelia, dar n-are curajul s-o facă. Mai bine cheamă un taxi s-o repeadă acasă. Numai să găsească. Bătrîna se teme întruna să nu fie victima cine știe cărui accident stupid și cînd vede că întîrzie, se macină în sinea ei, întrebîndu-se îngrijorată pe unde o fi

umblînd fata ei. Iza nu putea suferi ca cineva să fie îngrijorat din pricina ei. În timpul războiului obișnuia să care sistematic în servieta peticită a lui Vince tot felul de arme, muniții și manifeste, iar atunci cînd era legitimată, se uita cu atîta impertinență în ochii jandarmilor, că i se dădea drumul imediat să plece în plata domnului. Chiar dacă era îngrijorat din pricina ei, Antal nu-i făcuse niciodată observație, oricît de tîrziu și-ar fi făcut Iza apariția la facultate, deși, în niște vremuri ca acelea, putea să tremure în toată regula, pentru că n-avea de unde ști ce se întîmpla cu ea în timp ce lipea manifestele unse cu pap pe zidurile caselor bine camuflate de teama deselor raiduri aeriene. Atunci cînd se întîmpla să apară în ultima clipă, gîfîind din greu, la cine știe ce oră de laborator, Antal se mulțumea să remarce că nu prea vedea cum putea să iasă un medic adevărat din cineva care nesocotea ordinea și punctualitatea. În prezența unor persoane străine se purta chiar rece și brutal cu Iza.

Se apropie de fereastră, afundîndu-și privirile în stradă. Forfota era infernală. Privit de sus, orașul care la sfîrșitul zilei de muncă, înainte de începerea spectacolelor de teatru, era oricum suprasaturat, răscolit de furtună, părea de-a dreptul un mușuroi uriaș. Mulțimea se revărsa în valuri spre mijloacele de transport, acoperind trotuoarele și locurile de refugiu. Dacă nu găsea un taxi i-ar fi trebuit mai bine de o oră ca să ajungă în vreun fel sau altul pînă acasă, nemaivorbind de faptul că s-ar fi udat pînă la piele. Ce-i drept, la prînz bătrîna îi tot întinsese pelerina, dar ea refuzase s-o ia, că doar afară era soare și cer senin.

Ceru un taxi și, minunea minunilor, centrala îi și promise că-i va trimite unul. Își strînse la repezeală lucrurile, gîndind să fie de-acum jos în momentul în care avea să sosească mașina. La plecare, mai aruncă o privire pe fereastră, în speranța că avea s-o vadă apărînd după colț. Încremeni însă de groază.

Mulțimea, care atîrna ciorchine pe scările tramvaiului din stația aflată de partea opusă policlinicii, începu să se clatine, la lumina tuburilor de neon părînd să cedeze unei

forțe impresionante. Oamenii se dădură apoi în lături, lăsînd să se strecoare printre ei o mogîldeață neagră, care ateriză neîndemînatic pe trotoar, aranjîndu-și cu gesturi pripite pălăria demodată. Iza privi înspăimîntată spre mama ei, care stătea dezorientată sub rafalele de ploaie, strîngîndu-și de zor poalele raglanului desfăcut de vînt. Un bărbat necunoscut o luă de braț și o ajută să traverseze strada, bătrîna abia îndrăznind să pășească prin fața automobilelor care încetineau ori se opreau în dreptul ei. Iza se năpusti spre ieșire, azvîrlind cheia spre portarul care stătea năuc, neînțelegînd de ce nu-i întinsese mîna „doamna doctor", așa cum obișnuia s-o facă de fiecare dată. Mașina trase în dreptul clădirii tocmai în momentul în care bătrîna păși pragul policlinicii, ciocnindu-se aproape de Iza. Fericită nevoie mare, îi întinse plasa din care atîrna un colț din pelerina Izei.

Ploaia continua să cadă năprasnic, dîndu-i bătaie de cap Izei pînă cînd reuși s-o instaleze pe bătrînă în mașină. Aceasta, la rîndul ei, stătea țeapănă pe bancheta din spate, cu privirile în poale. Raza de lumină care-i strălucea pe față la sosire îi dispăruse complet. Iza îi smulse plasa din mînă și o trînti pe jos.

— Ești foarte amabilă, draga mea, spuse Iza cît se poate de politicos, dar nu trebuia să te chinuiești pe o vreme ca asta. Oricum, îți mulțumesc mult.

Bătrîna nu-i răspunse, rezumîndu-se să privească drept în spatele șoferului. „Merge cu taxiul, gîndi bătrîna. Ce simple sînt lucrurile ! E timp urît ? Nu-i nimic, cheamă un taxi și problema s-a rezolvat de la sine." Inima începu să-i bată neregulat, creîndu-i o senzație de sufocare. Drumul pînă la policlinică fusese infernal. Nu mai circulase în viața ei într-un tramvai atît de aglomerat și nici pe un întuneric atît de înspăimîntător, brăzdat de tot felul de reclame și lumini fosforescente. Unde mai pui groaza care pusese stăpînire pe ea la gîndul că Iza putea fi surprinsă de vijelie în plină stradă.

Iza era palidă și fără chef. „Merge cu taxiul", repetă iar bătrîna în gînd. Privi apoi pe furiș sacoșa. Era teribil de urîtă.

V

Fără să se fi înțeles în prealabil, atît Tereza, cît și Iza încercau s-o ajute pe bătrînă. Tereza, care se angajase la Iza mînată tocmai de lipsa treburilor gospodărești în propria-i casă, o primise la început cu suspiciune, crezînd că-i o bătrînică incomodă și antipatică, gata s-o urmărească pas cu pas, neavînd încredere în loialitatea ei. Și-a propus, prin urmare, s-o pună la punct, ceea ce a și reușit cu ajutorul Izei, fapt care-i dădu satisfacție deplină. De atunci bătrîna începu s-o evite vizibil. Văzînd că, în loc să-i mai calce întruna pe urme și să-i provoace dezordine în bucătărie ori să-i murdărească parchetul proaspăt frecat, se retrage zi de zi tăcută în jilțul din fața ferestrei, cu privirile pierdute în furnicarul bulevardului, fără s-o fi interesat măcar cît de cît cele petrecute în stradă, izbînda dobîndită cu greu se transformă curînd într-o adîncă și reală compasiune și-i umplu inima de teamă. Tereza era o femeie inteligentă și, după ce medită îndelung asupra unor lucruri pe care nu reușise să le înțeleagă în primele săptămîni, începu să priceapă cît de subțire era firul de care atîrna existența acestei femei de aproape optzeci de ani, ținută în viață mai curînd de noianul de treburi și griji cotidiene, și să bănuiască chiar cîte ceva din nerostita, dar imensa amărăciune acumulată în sufletul bătrînei, care, în pofida doliului și a vîrstei, se dovedise la început plină de energie și vitalitate uluitoare. După ce reuși să-și impună punctul de vedere, dovedindu-și astfel puterea, Tereza se gîndi că de acum își putea permite să fie mărinimoasă, avînd desigur grijă să nu știrbească prin ceva nici prestigiul, nici poziția dobîndite cu atîta trudă.

Într-una din zile își făcu apariția cu sacoșa goală, venind direct de acasă, fără să fi trecut prin piață. Se duse glonț la bătrînă, care se ridică speriată cînd se deschise ușa, crezînd că femeia are de gînd să înceapă curățenia din camera ei, ceea ce însemna că ea trebuia să treacă dincolo, în camera Izei. Se și repezi spre ușă, dar spusele Terezei o țintuiră locului :

— Azi n-am avut timp să fac cumpărăturile. V-aș ruga să le faceți dumneavoastră. Uitați, am notat aici totul.

Rămase ea însăși surprinsă de aviditatea cu care îi fusese primită propunerea. Chipul bătrînei se lumină brusc, își puse ochelarii la repezeală, ca să poată descifra bilețelul Terezei cînd avea să înceapă cumpărăturile și se repezi valvîrtej pe ușă. Păși sprintenă pe scări în jos, fără să se țină măcar de balustradă, de parcă ar fi descoperit în trupu-i firav energii noi, capabile să nesocotească numărul destul de mare de trepte pe care le avea de coborît. Între timp, Tereza deschise aparatul de radio și se apucă de curățenie, reproșîndu-și slăbiciunea de care dăduse dovadă, din pricina căreia avea să întîrzie, de bună seamă ; nu de altceva, dar ar fi avut timp să termine de mult și cu gătitul dacă n-ar fi trimis-o pe „moșmondita aia de babă" după cumpărături.

Numai că nici n-apucă să termine bine curățenia, că bătrîna se și întoarse, fluturîndu-și victorioasă plasele cu tot ceea ce fusese trecut pe bilețel. Tereza îi mulțumi de amabilitate, răsturnă cumpărăturile pe masa de bucătărie, merse chiar cu mărinimia mai departe și o întrebă dacă nu fuseseră cumva prea grele plasele, după care se apucă în grabă de gătit. Rămasă în pragul ușii, bătrîna o admira cu ochi strălucitori. Pe Tereza n-o lăsă inima s-o gonească de acolo, deși nu-i prea plăcuse niciodată să se lase privită în timp ce trebăluia, pentru că, de regulă, ori se tăia, ori își zdrelea degetele pe răzătoare. „Amărîta, măcar de ar fi făcut niște cumpărături ca lumea, gîndi ea, și n-ar fi adunat în straiță tot ce a fost mai ieftin și, bineînțeles, mai prost. Uite, carnea e plină de zgîrciuri și de oase, tocmai bună de aruncat la cîini." Dar nu zise nimic, nici măcar nu bombăni. Bătrîna mai rămase un timp, admirînd miracolul transformării materiei prime în bucate gustoase, după care se retrase în camera ei. Era frîntă de oboseală, dar nemaipomenit de fericită.

Din ziua aceea Tereza lăsă pe seama bătrînei cumpărăturile, deși asta îi pricinuia destule necazuri. Ba cumpăra mărfuri de proastă calitate, ba uita cutia de cacao la magazin ori scăpa borcanul de muștar din sacoșă. Dar nu-i reproșa niciodată nimic. Se minuna ea însăși, din cînd în

cînd, cît de bună și milostivă putea fi și se înduioșa nevoie mare, căindu-se că rămăsese văduvă și fără copii. După un timp, era destul să se uite la bătrînă, ca s-o cuprindă o duioasă nostalgie. Îi plăcea să lăcrimeze uneori, fapt pentru care prefera filmele al căror sfîrșit nici nu mai apuca să-l vadă din pricina lacrimilor care-i curgeau șiroaie. Era mulțumită de sine că reușise să se răzbune într-un fel cît se poate de nobil pentru neîncrederea inițială a bătrînei. La întîi iulie, de ziua Terezei, lîngă plicul cu bani pregătit de Iza, strălucea și o broșă de argint, ce-i drept cam demodată, cu o mînă miniaturală de mărgean la mijloc. Tulburată, o învîrti cîteva clipe printre degete, apoi și-o prinse în piept. De fapt, broșa nu-i plăcea, dar gestul bătrînei răscoli în sufletul ei niște sentimente pe care nici ea însăși nu reuși să le precizeze.

Broșa o găsise pe masa de bucătărie, după ce o expediase pe bătrînă după cumpărături. În ziua aceea plasa i-a adus-o portarul, spunîndu-i că bătrîna plecase să se plimbe puțin și-l rugase s-o aducă Terezei, ca să n-o aștepte prea mult. Aproape de ora mesei, văzînd că bătrîna întîrzie, se înfurie atît de rău, încît lăsă mîncarea la foc mic și ieși în grabă, alergînd cu sufletul la gură în jurul blocului în căutarea ei. O găsi lîngă cinematograf, stînd pe o bancă, cu ochii închiși. Cînd o strigă, bătrîna tresări speriată, urmînd-o apoi ascultătoare spre casă. Tereza se gîndi s-o certe zdravăn, dar nu se mai simți în stare, bănuind că bătrîna o evitase pentru a n-o pune în situația să-i mulțumească, ceea ce-i trezi în suflet o stimă neobișnuită. Cine ar fi crezut că o asemenea bătrînică poate da dovadă de atîta demnitate? Îi dădu să mănînce, făcîndu-și apoi de lucru în jurul mașinii de gătit și, cu spatele la ea, încurcată foc, îi mulțumi pentru darul primit. Roșie ca racul, emoționată pînă la lacrimi, bătrîna bolborosi la rîndu-i cîteva cuvinte sufocate de fericire.

Dezorientată la început, Iza reuși și ea să se reculeagă după cîteva săptămîni.

Ce-i drept, dezmeticirea Izei putea fi pusă în mare măsură pe seama lui Domokos, care într-o seară, în loja teatrului, se întoarse tam-nisam spre ea, uluind-o pur

și simplu cu întrebarea pusă : „La urma urmelor, ce ai de gînd cu mamaia ?“ Rostită de Domokos, întrebarea i se păru stranie, nu de alta, dar fusese convinsă că pe Domokos nu-l interesa cu adevărat nimic altceva în afară de căile de a-și așterne pe hîrtie propriile gînduri și nu observase niciciînd la el vreo urmă de înclinație spre acte ori sentimente de caritate.

— Nu-i răspunse, mulțumindu-se să privească scena.

— Dacă ai de gînd s-o izolăm în continuare, radiind-o pur și simplu din familie — continuă Domokos pe un ton blajin, dar necruțător — mai bine ai fi lăsat-o acasă, acolo cel puțin n-ar fi stat singură cît e ziulica de mare.

Iza se aplecă un pic înainte. Pe scenă tocmai se rostea un monolog. Realitatea e că dintre toate genurile artistice pe Iza o interesau dintotdeauna cel mai puțin dramele. Nu-i vorbă că arta în general n-o atrăgea în mod deosebit, iar atunci cînd avea puțin răgaz, prefera romanele, iar dintre ele pe cele realiste, echilibrate, inteligibile. La teatru nu mergea decît de dragul lui Domokos, iar monologul, marele monolog al protagonistei, o scotea de-a dreptul din sărite. Faptul că cineva vorbea singur îi părea a fi un simptom patologic. Lui Domokos nu-i răspunse nu pentru că nu l-ar fi luat în seamă, ci pentru că nu știa ce să-i răspundă. Aceeași întrebare și-o pusese ea însăși săptămîni în șir. Dar nu găsise răspunsul potrivit.

— Ei, atunci gîndește-te, frămîntă-ți creierii ! — zise Domokos și se lăsă pe spate, bombănind ceva despre dicția defectuoasă a protagonistei.

Atunci, în seara aceea, se gîndi Iza pentru prima oară la faptul că, la urma urmelor, s-ar fi putut mărita cu Domokos, care făcuse destule aluzii la căsătorie, cu toate că un cunoscător superficial al acestuia nu și-ar fi putut închipui așa ceva despre el. Iza însă avea rezerve, se războia cu ea însăși, în spatele reținerilor îndărătnice itindu-se de fiecare dată chipul lui Antal, foșnetul copacilor din pădurice și bombăneala bonomă a profesorului Dekker. „Poate că totuși n-o să-și aștearnă pe hîrtie gîndurile despre mine“, gîndi ea și, cu speranța în ochi, se întoarse spre el, formulîndu-și gîndul cu voce tare, ca

o tînguire : „Nu-i așa că n-ai să scrii niciodată nimic despre mine ?“ Chipul lui Domokos se întunecă brusc, cuprins de o milă nesfîrșită, devenind incredibil, neverosimil de bătrîn. Negă trist, clătinînd alene din cap.

În aceeași seară, întoarsă acasă, Iza se apucă să-și împartă timpul.

La fel ca pe vremea studenției, cînd se afla în fața unor examene, luă o coală de hîrtie și își întocmi un program zilnic foarte riguros. Dimineața deșteptarea, echiparea și goana spre serviciu, după-amiază, cînd se întoarce acasă, este, de cele mai multe ori, atît de obosită, încît n-ar putea nici să stea cu bătrîna și nici s-o scoată undeva. Dar de pe la șapte pînă la cină, dacă, bineînțeles, nu intervine ceva deosebit, ar putea intra și sta de vorbă puțin cu ea. Desigur, nu și în tura de după-amiază, pentru că în diminețile libere obișnuiește să-și fișeze notițele, să-și scrie articolele. A doua zi, puțin emoționată, puțin temătoare că bătrîna avea să nu-i priceapă intențiile și s-o întrebe direct de ce își propusese să petreacă atît de puțin timp cu ea, îi comunică planul făcut. Dar bătrîna, depășind toate așteptările, îi primi spusele cu atîta bucurie și recunoștință chiar, încît Iza se fîstîci de-a binelea.

Din ziua aceea introduse regula de a-și vizita mama sistematic, de patru ori pe săptămînă. Bătrîna o aștepta de obicei cu o ordine și o curățenie exemplare, jenată chiar, oferindu-i de fiecare dată tot felul de dulciuri, pe care n-avea tăria să le refuze chiar dacă îi tăiau pofta de mîncare și-i cădeau greu la stomac. Treptat-treptat, bătrîna începu să-și revină, semănînd tot mai mult cu bătrînica provincială de odinioară. Cele două obligații zilnice, diversele misiuni încredințate de Tereza și vizitele serale ale Izei, care-i povestea tot felul de întîmplări petrecute la policlinică, se dovediră a fi dătătoare de vigoare și prospețime. Izei i se umplea inima de o caldă compasiune, văzînd-o cît de mult se străduia să priceapă cele relatate de ea, să rețină numele colegilor ei și cît de mîndră revenea uneori la cîte o întîmplare ori persoană despre care îi mai vorbise și altă dată. „Asta-i colegul care ziceai că s-a însurat în China ?“ Sau : „Ai găsit cartea care ți-a dispărut de pe birou ?“ Iza nu reu-

şea niciodată să fie suficient de proaspătă şi degajată în ora pe care şi-o petrecea cu mama ei, dar se străduia din răsputeri să arate odihnită şi dornică de poveşti. Ce-i drept, îşi cam dereglă propriul program, fiind nevoită fie să-şi împingă vizitele spre ore mult prea tîrzii de seară, fie să renunţe la ele. La cinematograf nu se mai ducea decît duminica după-amiază, deşi nu putea suferi să iasă undeva la distracţie la asemenea ore, pe care le considera cu totul nepotrivite. În concepţia ei, cele mai potrivite ore pentru vizite, spectacole sau concerte erau cele de seară. La vizite ar fi renunţat mai lesne, dar de concerte nu se putea lipsi, aşa încît în serile de concert îşi amîna obişnuitele întîlniri cu bătrîna, dar văzîndu-i chipul posomorît, încerca de fiecare dată a doua zi s-o recompenseze cu vîrf şi îndesat. În ultima vreme, pînă şi Domokos îşi regla vizitele spre ore mai tîrzii, venind de fiecare dată pe la zece, după ce Iza îşi termina treburile şi casa se cufunda în linişte.

După o vreme, bătrîna reuşi să-şi facă de lucru chiar şi în orele dintre cele două obligaţii cotidiene. Făcu mai întîi cunoştinţă cu vecinii de palier, apoi cu cei de bloc, fiind curînd îndrăgită de mai toate femeile din apropiere. Nu-i mai puţin adevărat că oraşul, care pe vremuri, în timpul voiajului de nuntă, i se păruse fără margini, se reduse, în noile condiţiuni, la dimensiunile unui singur cartier, dar acesta începu să semene în ochii bătrînei tot mai mult cu orăşelul ei de provincie, devenindu-i tot atît de familiar. Şi, după ce Tereza îşi extinse misiunile încredinţate, bătrîna reuşi să se facă îndrăgită de mai toţi vînzătorii din magazinele din împrejurimi. La lăptărie chiar i se oferea cîte un scaun ori de cîte ori avea mai mult de aşteptat.

Vara în capitală se dovedi de-a dreptul chinuitoare. Bătrîna o suporta greu, n-avea unde se refugia din faţa canicule. Lăsa jaluzelele trase pînă aproape de orele serii, împiedicîndu-se la tot pasul de obiectele din cameră din pricina întunericului. Parfumul florilor proaspăt udate şi răcoarea înviorătoare a ogrăzii de odinioară erau, aşadar, înlocuite cu nesuferita canicule a metropolei. Iza nu suferea chiar atît de mult, dar bătrîna se sufoca de-a dreptul. Cînd văzu cît e de palidă şi cum

începe să se înăbușe încă de dimineață, Tereza nu-i mai dădu voie să coboare la cumpărături, spunîndu-i că-i e teamă să nu i se facă rău cumva și să nu fie trasă din pricina ei la răspundere de „doamna doctor". Luă, așadar, sacoșele, pe bătrînă o culcă pe divanul din cea mai răcoroasă cameră, îi puse pe frunte o cîrpă umezită și se repezi ea însăși după cumpărături.

De data asta bătrîna îi fu recunoscătoare. Gîndurile și căldura sufocantă o copleșiră. Se gîndi ca de ziua morților să-i ridice lui Vince o piatră funerară și începu să-și facă planuri referitoare la materialul pe care avea să-l folosească și la inscripția cuvenită. Corespondă chiar cu Gica pe tema asta, avînd mare încredere în gusturile croitoresei.

Canicula dură cîteva săptămîni. Ferestrele nu le puteau deschide decît spre seară, dar aerul care pătrundea de afară nu izbutea să răcorească defel pereții încinși peste zi. Iza, la rîndul ei, slăbea văzînd cu ochii, ceea ce o determină să înceapă a plănui unde și cum să-și petreacă concediul. Se gîndi la început să meargă în Cehoslovacia, în munții Tatra, dar se răzgîndi. „Acum nu mergem în Tatra, zise Domokos, ne petrecem concediul în țară. Hai să închiriem mai bine o cameră undeva la cotul Dunării și s-o luăm cu noi și pe mamaia. Uită-te la ea, e galbenă ca floarea de dovleac."

Și cînd te gîndești cîtă grijă avea Domokos să nu folosească în prezența Izei nici o comparație sau vreo altă figură de stil!

Își făceau, prin urmare, tot felul de planuri referitoare la concediu, cea mai entuziastă fiind desigur bătrîna, deși avea unele remușcări, fiindcă nu-și aducea aminte să mai fi călătorit pe undeva de atunci, din tinerețe, și i se părea cam deplasat să-și facă planuri din moment ce Vince nu mai era printre cei vii. Deși puțin rușinată, deci, se bucura totuși că putea părăsi, măcar pentru puțină vreme, hruba aceea supraîncălzită. Făurindu-și planuri, timpul dintre plecarea Terezei și sosirea Izei trecea și el mai repede. Se tot întreba, înfrumusețîndu-și visele, cum avea să-și petreacă zilele alături de Iza și nebunul ăla de scriitor, care o saluta de fiecare dată, la sosire, ca și la plecare, printr-un „sluga dum-

neavoastră, mamaie!" Fără să-şi fi putut explica motivele, îl îndrăgise peste poate pe Domokos, deşi se întrista puţin ori de cîte ori se gîndea cît de libertine şi de necuviincioase erau relaţiile dintre el şi Iza.

În noile condiţii, Tereza îşi termina zilnic treaba cu o oră şi jumătate, două mai repede decît în perioada în care bătrîna făcea cumpărăturile.

Într-o zi, pe la prînz, după ce Tereza îşi luă rămas-bun, punîndu-i în faţă o farfurie plină cu caise, bătrîna se şi întrebă uimită care să fie cauzele pentru care Tereza îşi termina mai repede treburile de cînd îşi făcea din nou singură cumpărăturile. Se gîndi mai întîi că, făcîndu-şi cumpărăturile în drum spre casă, cîştiga desigur timp preţios, dar realiză curînd că Tereza îşi termina tot atît de repede treburile chiar şi atunci cînd venea mai întîi să se apuce de curăţenie şi se repezea apoi după cumpărături. Oare de ce? Începu să molfăie o caisă, nemulţumită de gustul fructei. După cum îşi aducea ea aminte, caisele aveau alt gust acasă, aici i se păreau parcă mai acrişoare şi cam necoapte, deşi avuseseră parte de un an cu mult soare.

Brusc i se opri înghiţitura în gît. Îşi dădu seama, ca din senin, de motivele pentru care Tereza reuşea în ultima vreme să-şi termine treburile mai repede. Aşeză alene farfuria pe masă.

Gîndul că n-o ajută pe Tereza, făcîndu-i cumpărăturile, ci, dimpotrivă, îi încurcă treburile, o înspăimîntă. Acolo, în camera aceea sufocantă, lipsită de aer, cu jaluzelele trase, trăia unul dintre rarele momente în care omul vede totul cu o limpezime neobişnuită. I se făcu deodată o ruşine cumplită, gîndindu-se ce părere greşită îşi formase ea despre Tereza şi cît de puţin reuşise s-o cunoască. Realitatea era, prin urmare, cu totul alta. Tereza e o femeie de caracter, gîndi bătrîna, în timp ce lacrimi amare îi şiroiau pe obraji. Tereza e doar aparent severă şi certăreaţă, în realitate e bună la suflet şi plină de tact. Şi deodată femeia aceea care pînă nu demult i se păruse că are gură mare şi se uită urît, se prefăcu aievea într-o femeie tînără şi frumoasă, întruchiparea purităţii şi bunătăţii, căreia i se făcuse milă de ea şi, răpindu-şi din timpul ei atît de preţios, se sacrificase

numai de dragul de a da un sens puținelor zile rămase la dispoziția unei biete bătrîne, cum era ea. Tereza era, desigur, mult mai expeditivă în efectuarea cumpărăturilor, îi cunoștea, de bună seamă, și pe toți vînzătorii din piață, în timp ce ea nu se stabilise măcar la o precupeață, cumpărînd de fiecare dată de la alta pentru a le încerca pe toate. Așadar, ea nu era un ajutor pentru Tereza, ci o frînă ! Dacă nu venea canicula asta nenorocită, prilej fericit pentru Tereza de a-și relua vechile atribuții, nu și-ar fi dat seama niciodată de adevăr. Niciodată !

A doua zi nu îndrăzni să privească în ochii Terezei, cu toate că relațiile dintre ele ajunseseră pînă la punctul de a-și face destăinuiri, Tereza vorbindu-i despre defunctul ei soț, bătrîna despre Vince. Nesocotind diferența de vîrstă de peste douăzeci de ani, soarta comună, văduvia, reușise să le aducă într-un fel sau altul pe amîndouă la același numitor. Bătrîna însă amuți, deveni ursuză, Tereza neînțelegînd în ruptul capului ce se întîmplase cu ea. Îi și puse la un moment dat palma pe frunte, să vadă dacă nu cumva era bolnavă. Nici măcar după trecerea valului de caniculă nu reuși s-o convingă să facă din nou cumpărăturile. Pentru ea era, desigur, o ușurare, numai că i se părea ciudat. La un moment dat se simți chiar jignită, avea senzația că-i fuseseră nescocotite bunele intenții, ceea ce o determină să nu se mai ocupe de bătrînă, care își reluă vechiul obicei de a sta cufundată în scaunul cel mare, sau de a cutreiera străzile, gîndindu-se cum s-o facă pe Tereza să înțeleagă că ea n-avea dreptul să-i accepte sacrificiul și că prefera să moară, decît să se știe povară în viața altuia.

De atunci bătrîna începu s-o bănuiască și pe Iza.

Avea — n-avea chef, Iza rămase credincioasă propriilor hotărîri și continua să vină în fiecare seară la bătrînă. Cu vremea, oboseala își spuse însă cuvîntul. Izei i se înfundară ochii în orbite, iar fața i se alungi peste măsură. Într-una din zile se potcovi cu o gripă de toată frumusețea, dar nu renunță la vizita ei obișnuită. Se așeză, ce-i drept, mai departe de mama ei, tușea și strănuta întruna, dar continuă să-i vorbească. Așezată comod în jilțul ei, la adăpostul luminii difuze care învă-

luise camera, bătrîna pîndea fiecare mişcare. Iza era de regulă vizibil bine dispusă, nu se plîngea niciodată şi avea numai şi numai veşti bune : ba că primise o primă, ba că spera să facă în curînd o călătorie în străinătate.... Numai că seara tîrziu, cînd fata credea că bătrîna adormise demult, aceasta se furişa tiptil în urma ei şi trăgea cu urechea, atentă să nu piardă vreo iotă din cele spuse lui Domokos la telefon. „Nu, te rog nu veni, nu mai sînt în stare să scot o vorbă, mă duc şi mă culc. Dar înţelege odată că nu mai suport, trebuie să rămîn cu mine însămi ! Am şi eu nevoie de cîteva ore în care să rămîn singură şi să mă holbez pur şi simplu la tavan."

Noaptea de după noua revelaţie semăna teribil cu noaptea nesfîrşită, orbitoare, ireală de după moartea lui Vince. Treptat forfota străzii se domoli, nu încetă de tot, că doar pe bulevardul József forfota nu înceta nici o clipă, deveni doar mai molcomă, aşa cum respiraţia zgomotoasă de peste zi a unui om plin de vitalitate se transformă seara, la adăpostul somnului odihnitor, într-o pîlpîire molcomă, abia perceptibilă. După retragerea Izei, bătrîna nu se schimbă, rămase îmbrăcată, aşa cum era, în scaunul cel mare, cu ochii ţintă la palmele pe care şi le închidea şi le deschidea maşinal. Îi veniră în minte frînturi de texte din rugăciunile naive ale copilăriei : *„Înger-îngeraşul meu, // ce mi te-a dat Dumnezeu, // Totdeauna fii cu mine // Şi mă-nvaţă să fac bine... Şi-n tot locul mă-nsoţeşte // Şi de rele mă păzeşte."* Învăţase să îndrăgească îngeraşii de la o doică de religie catolică, pe care o avusese odinioară. În mintea ei de copil, Dumnezeu era departe, avea barbă şi pe deasupra mai era şi bărbat, în timp ce îngerul ei păzitor i se părea a fi mai aproape de ea, mai palpabil, mai pe înţelesul ei. „Îngerul meu păzitor" — gîndi bătrîna. Ce idee stranie ! Că doar îngerii n-au nici sex, nici vîrstă, în timp ce ea e atît de bătrînă ! Tare obosit mai trebuie să fie îngerul ei păzitor, ori te pomeneşti că îngerii celor vîrstnici îşi pierd ei înşişi caracterul atemporal şi gîfîie şi ei din ce în ce mai greu, tîrşindu-şi paşii în urma celor tot mai greoi şi mai şovăitori ai bătrînilor ? Iată că Iza i se destăinuie lui Domokos atunci cînd are ceva pe suflet ; oricum, ea n-ar avea cum s-o ajute, cel mult s-ar apuca şi

ea de plîns, mîngîind-o pe creștet, ca pe vremuri. Dar Iza e acum o femeie matură, cum ar putea ajuta o biată bătrînă ca ea ? Sărmana fată e vizibil obosită. Muncește din greu din zori și pînă seara. Dimineața și după-amiaza cu bolnavii, iar puținul timp liber care-i rămîne îl consacră mamei sale, ei însăși nerămînîndu-i decît frînturi, rămășițe zdrențuite ale unei zile supraîncărcate. Își împarte biata fată ziua ca pe o franzelă, în mai multe porții obligatorii. Vince a murit, ca și Endrus cel mic, iar orașul de odinioară a dispărut și el, la fel ca toate celelalte. Boala lui Vince, cu tot cortegiul de obligații chinuitoare, în pofida permanentei dureri surde pe care i-o provocase în suflet, i se părea acum o perioadă demnă de invidiat. Degetele i se chirciră de neputință. Tereza se descurca mai bine fără ea, Iza nu-și putea îngădui în prezența ei nici măcar un moment de slăbiciune, Căpitan nu mai era, nici Gicuța, nici Kolman, nimeni care să fi avut cît de cît nevoie de ea sau să fi schimbat cu plăcere măcar două vorbe cu ea.

Te pomenești că o fi murit și ea, fără să-și fi dat încă seama ! O fi cumva cu putință ca omul să moară înainte de a-și da seama de propria-i neființă ?

Din cînd în cînd pătrundea pînă la ea clinchetul cîte unui tramvai întîrziat. Începu să-și facă tot felul de socoteli, întrebîndu-se cît mai avea de trăit. Părinții îi muriseră de tineri, așa că n-avea nici un punct de sprijin. Crezu pentru o clipă, entuziasmată de o naivă speranță, că avea să apuce anii lui Vince. Optzeci de ani, frumoasă vîrstă ! Și totuși, își zise, ce bine ar fi să nu fie așa ! Iza s-ar putea duce singură în vacanță și n-ar mai fi nevoită să-și piardă serile cu ea pe căldurile astea sufocante.

A doua zi, cînd Iza își făcu din nou apariția, o primi în pat. O rugă să nu se supere, dar ar cam trebui să amîne pe altă dată obișnuita șuetă, nu de altceva, dar se simțea teribil de obosită și ar fi vrut să doarmă. De altfel, luase de-acum cina singură. Iza îi luă pulsul, o ridică în capul oaselor, uitîndu-se cu atenție în ochii ei. Chipul bătrînei părea într-adevăr obosit și, cu toate că în ultima vreme se dovedise de o vitalitate ieșită din comun, arăta acum chiar mai bătrînă decît cei șaptezeci

și cinci de ani pe care îi împlinise. Pulsul era ca de obicei, lent, poate doar puțin mai întețit, dar regulat. Nu părea bolnavă. „Să se fi plictisit de mine?“ — se întrebă Iza în timp ce-și luă rămas-bun de la ea. Trecu în camera alăturată, deschise tacticos cîteva sertare și, fredonînd o melodie veselă, începu să se îmbrace. „Te pomenești că s-o fi săturat de șuetele noastre serale și ar vrea să doarmă. Ori s-o fi obișnuit cu mine și nu mai simte nevoia aceea acută de a mă avea lîngă ea.“

Puse mîna pe receptor și formă un număr. Bătrîna o auzi, dar nu se mai ridică din pat să tragă cu urechea, nu mai era curioasă să afle cu cine vorbește. Unduirile vocii, clinchetul ei zglobiu le sesiză oricum, chiar și prin ușa închisă. O urmări cum pune la punct detaliile întîlnirii, auzi apoi apa șiroind în baie și, după cîteva minute, ușa camerei se deschise abia perceptibil. Nici măcar nu se clinti, încercînd să simuleze un somn adînc. Boarea parfumului folosit de Iza prinse a-i gîdila nările, dar se stăpîni, străduindu-se să răsufle rar și regulat. Iza ascultă cîteva momente, după care închise ușa încet în urma ei. Pe cea de la intrare o trînti mai zgomotos. Prin urmare, plecase. Bătrîna se repezi la fereastră, ridicînd puțin storurile. Iza îmbrăcase o rochie albă și își adunase părul într-un coc tineresc, de parcă ar fi fost o școlăriță. Ieși sprintenă pe poartă și urcă din mers în primul tramvai care apăru.

Din ziua aceea bătrîna n-o mai primi în camera ei decît pentru cîteva minute.

Iza păru la început surprinsă, ba chiar o urmări cîtăva vreme cu suspiciune, dar văzînd că o găsește seară de seară dormind, începu să se obișnuiască cu gîndul că putea iar să dispună de propriul ei timp. Se apucă iar să scrie articole, îl primea pe Domokos, își invita colegii și pleca mai des de acasă. Aproape că nu-și mai vedea mama decît duminica. Cu vremea, chipul bătrînei se subție vizibil și se înăspri. Izei i se păru că o privește rece, distant, cu niște ochi lipsiți de dragoste. I se și plînse lui Domokos, încercînd să-i explice cît de mult se schimbase bătrîna. N-o mai înțelegea defel. Cu Tereza aproape că nu mai schimba o vorbă, o ocolea vizibil, iar de făcut nu făcea nimic în casă. Prefera să stea cît

e ziulica de mare în jilțul ei. Cînd Tereza își făcea apariția, bătrîna pleca de acasă și nu se întorcea decît la prînz. Habar n-avea pe unde umbla și ce se întîmplase cu ea de se înstrăinase așa de mult de ele. Ce-i drept, nici Domokos n-avea de unde ști. Ca să-i fi dat un răspuns cît de cît plauzibil, ar fi trebuit să stea de mai multe ori de vorbă cu bătrîna. Într-una din duminici, invitat la masă de Iza, se purtă deosebit de amabil cu bătrîna, ca un copil, ceea ce nici nu-i venea prea greu, pentru că îi era dragă cu adevărat. Dar nu reuși nici el să se dumirească. Glumele nu-i fuseseră gustate, iar bătrîna mîncă puțin și fără poftă, după care se scuză, spunînd că-i obosită, și se retrase în camera ei.

— Poate că-i vorba pur și simplu de bătrînețe, constată Domokos. Acasă, în provincie, sufocată de atîtea griji și obligații, a fost nevoită să se mențină tînără. Aici însă universul ei s-a îngustat mult și simte nevoia să se lase în voia soartei. Se mai întîmplă, așa-i viața, că doar și noi o să fim odată și odată bătrîni.

— Tu n-ai să fii niciodată bătrîn ! exclamă Iza. Ești mult prea lipsit de responsabilitate pentru așa ceva.

Ce-i drept, nu-și rostise gîndul pînă la capăt. În realitate, fraza ar fi trebuit să sune cam așa : „Tu nu poți avea simțul răspunderii, așa cum îl are Antal". I se făcu rușine că mai continua să raporteze totul la Antal.

Domokos, care n-avea un program riguros, legat de anumite ore, și care obișnuia să-și scrie materialele într-o cafenea aflată peste drum de locuința Izei, îi promise s-o pîndească pe bătrînă, să vadă ce face în orele ce se scurgeau între sosirea Terezei și masa de prînz, răstimp despre care bătrîna, ori de cîte ori era întrebată, dădea imperturbabil același răspuns : „M-am plimbat". Răspunsul bătrînei era, desigur, greu de crezut atîta vreme cît ieșea chiar și pe o vreme nu prea potrivită pentru plimbări.

Iza rămase pur și simplu perplexă atunci cînd i se relată că bătrîna nu făcea altceva decît să se plimbe ore în șir cu tramvaiul. Se urca în fața casei în tramvaiul șase, mergea pînă la piața Moscova, acolo se urca în cincizeci și nouă, care o purta pînă la capătul liniei și înapoi, după care se urca într-un alt tramvai și tot așa ore

și ore în șir. Domokos fusese el însuși derutat cînd îi relatase cele constatate. Dealtfel, încercase aceeași stranie neliniște tot timpul cît o urmărise de la distanță pe bătrînă, care n-avea cum să-l observe pentru că nu catadicsea să arunce nici măcar o privire în jur, nici în stație, nici în tramvai. Mergea ori stătea tăcută, fără să scoată o vorbă, cu o sacoșă goală în mînă, pierdută pe gînduri, cu privirile pironite spre stradă, de parcă ar fi vrut să afle cîte ceva despre clădirile înșirate în cartierele total necunoscute ei.

— O distracție nevinovată, atîta tot, zise Domokos mai mult s-o liniștească pe Iza, care era de-a dreptul speriată și tristă. Face cunoștință cu orașul, asta n-ar trebui decît să te bucure.

Dar Iza nu se bucura defel, cum era să se bucure, din moment ce nu înțelegea nimic. Bătrîna nu-i vorbise niciodată despre drumurile ei, de parcă ar fi încercat să-i ascundă cine știe ce taine. De fapt, nici despre altele nu-i mai vorbise de mult. Aproape că încetase să mai comunice cu ea. Tereza devenise și ea morocănoasă și nervoasă. Tăcerea bătrînei o scotea din sărite. Prietenie totală sau război total, altă alternativă Tereza nu admitea. Această stare ambiguă care se crease de la o vreme între ele, evitările vizibile și disparițiile îndelungate nu-i erau pe plac.

Sosi și ziua concediului. Totul era pregătit, inclusiv cele trei camere comandate în stațiune, cînd bătrîna îi aduse Izei la cunoștință că n-avea de gînd să meargă nicăieri. Drumurile și toate celelalte ar fi obosit-o peste măsură, așa că prefera să rămînă în oraș. Două zile la rînd încercă Iza s-o convingă, dar fără nici un rezultat și, oricît i-ar fi fost de rușine, trebui să recunoască în cele din urmă că bucuria pe care i-o pricinui refuzul bătrînei era mult mai mare decît îngrijorarea și teama stîrnite de purtarea ei. Două săptămîni pe malul Dunării! Prin urmare, avea la dispoziție două săptămîni întregi!

Din stațiune o sună în fiecare după-amiază la telefon pe bătrînă și primea invariabil același răspuns: „Mă simt bine, maică". Tereza primise și ea concediu, așa că bătrîna era nevoită să-și gătească singură și tot singură

să facă ordine prin casă. Cînd se întoarse, Iza o găsi mai slabă, dar mult mai liniștită. Îi spuse Izei cîteva cuvinte de bun venit, o lăudă cît de bine arată, după care se retrase tăcută în camera ei. Se nimerise să fie o zi de duminică, iar Iza, mai proaspătă și mai odihnită ca oricînd, era într-adevăr dornică să-i povestească toate întîmplările petrecute in vacanță. Își adună, prin urmare, la repezeală corespondența și se repezi în camera ei.

Bătrîna se pregătea tocmai de plecare. O rugă să amîne șueta pe altă dată, pentru că ea avea treabă acum. Iza rămase uluită, privind-o cu nedumerire pe maică-sa. Dar bătrîna își luă sacoșa, murmură cîteva cuvinte de rămas-bun și ieși pe ușă. Rămasă singură, Iza își rezemă coatele de pervazul ferestrei, privind speriată în stradă. Căldura nu mai era la fel de sufocantă ca la mijlocul verii. Bătrîna apăru în fața blocului mult mai sigură pe sine, traversă fără teamă strada și se urcă agale în primul tramvai care intră în stație.

III. APĂ

I

CUM DĂDU COLȚUL, VÎNZĂTORUL DE ZIARE începu să fluture spre el victorios gazeta de fizică popularizată și cea de satiră și umor. Băgă mîna în buzunar, căutîndu-și banii. De fapt, Antal primea cu regularitate cotidienele și publicațiile de specialitate la clinică și nu putea suferi revistele umoristice. Umorul său era molcom, mai curînd interiorizat. O glumă bună sau o șotie izbuteau uneori să-l distreze, dar șirul nesfîrșit de glume, unele mai bune, altele mai proaste, îl scoteau de-a dreptul din sărite. Numai că nu-l lăsase inima să-l refuze pe vînzător, care îl considera moștenitorul de drept al lui Vince, iar atunci cînd l-a văzut pentru prima oară deschizînd din nou cu propria-i cheie poarta bătrînei case, prinse a-i face semne din colțul străzii, fluturînd plin de entuziasm publicațiile preferate ale bătrînului, de parcă ar fi văzut aievea năluca lui Vince tînăr.

Antal era un vechi și consecvent abonat, în timp ce Vince își cumpăra gazetele cu bucata, așa cum se obișnuise încă de pe vremea pensionării sale forțate, dar Antal nu-i reproșă niciodată vînzătorului că-l obliga să plătească de două ori aceleași ziare și reviste, nu de altceva, dar știa cît de mult îl îndrăgise pe bătrîn.

Cu casa se acomodă greu, la început simțind-o chiar ca pe o povară. Cîtă vreme zidarii, tîmplarii și zugravii încercau să-i dea o nouă înfățișare, fusese nevoit să plece de cîteva ori pe zi de la clinică, pentru a-i verifica. Nici cu Gica nu-i fusese prea ușor să cadă la învoială. Încercînd să-și păstreze independența aparentă, femeia se crampona cu îndîrjire de statutul ei de mic meserias, refuzînd sus și tare să-și schimbe prînzul sărăcăcios cu o mîncare ceva mai consistentă. Fusese nevoit s-o roage,

s-o implore, să-i facă curte, să apeleze la vremurile și amintirile de demult pentru ca Gica să accepte în cele din urmă să-i facă curat în casă și să-i mai și gătească din cînd în cînd. Desigur, nu fusese o victorie prea ușoară, pentru că Gica, asemeni tuturor celorlalți locatari de pe stradă, nu-i putuse ierta că o părăsise pe Iza, fapt pentru care își ridica de fiece dată salariul cu o mină atît de maiestuoasă, de parcă ar fi vrut să-i spună că-l servea numai și numai din mărinimie și din respect față de familia Szőcs, altfel nici prin cap nu i-ar fi trecut să stea la dispoziția unui individ care a fost în stare s-o părăsească pe o fată atît de dulce cum era Iza Szőcs.

Brava, desigur, afirmînd sus și tare că din croitul mantiilor preoțești se putea trăi la fel de bine ca înainte de război. În realitate, în majoritatea parohiilor mantiile se moșteneau, rarele comenzi ale Gicuței datorîndu-se fie unor jubileuri clericale, fie generozității excesive a cine știe căror comunități de credincioși. Gica era, așadar, mult prea fericită că viața ei se normalizase întrucîtva, că avea ce face zi de zi, că se putea învîrti printre muncitori, fiind martora transformării vechiturilor familiei Szőcs în obiecte de mobilier nou și modern, care, împreună cu instalațiile electrice de uz casnic, dădeau întregii locuințe o atmosferă caldă, primitoare și practică totodată. Noile ei îndeletniciri îi făceau plăcere, dar ori de cîte ori Antal își făcea apariția pe neașteptate, se uita urît la el pentru că, deși el fusese cel care-i crease la urma urmelor siguranța zilei de mîine, nu-i putea ierta purtarea considerată de ea inumană față de familia Szőcs. Ce-i drept, nu-i prea făcea plăcere nici faptul că locuința intrase în posesia lui, întrebîndu-se revoltată ce nevoie avea fiul unui apar, al unui fieștecine, de o casă ca asta și de o altă nevastă, după ce a avut-o pe Iza.

Numai că de casa cumpărată de Antal țineau nu numai Gica și vînzătorul de ziare, ci și Kolman. Ori de cîte ori sosea acasă, înainte de a fi deschis poarta, Antal era nevoit să se oprească preț de cîteva clipe, pentru că băcanul de peste drum prindea a-i face semne disperate, nu de puține ori ieșindu-i chiar în întîmpinare cu o plasă plină de alimente. Realitatea e că, din momentul în

care se mutase de la clinică în casa renovată, cumpărăturile deveniseră o adevărată problemă. Gica îi declarase chiar ritos că nu-și putea asuma efectuarea cumpărăturilor trebuincioase din moment ce băcanul își permisese s-o jignească profund. Kolman, la rîndul său, se simțise ofensat în primele zile, văzîndu-l pe Antal că-și făcea cumpărăturile la bufetul clinicii și le căra acasă în servietă, fără să știe că gestul lui provocase un adevărat dezastru în sufletul băcanului. Într-o bună zi, acesta îl și opri în plină stradă, reproșîndu-i cu durere neîncrederea manifestată față de produsele și serviciile sale.

„Mare nătărău mai sînt" — gîndea uneori Antal dimineața, la plecare, în timp ce îi lăsa băcanului invariabila comandă : lapte, pîine, unt, uneori zahăr și puțină sare, fructe și ardei grași. În realitate însă, nu era supărat deloc, făcîndu-și un obicei din a-și ridica bucatele seara, la întoarcerea de la clinică. De fiecare dată chipul lui Kolman radia de fericire. Chiar dacă era evident că bunăvoința și drăgălășenia lui excesivă erau adresate mai curînd lui Vince, se gîndea de bună seamă și la faptul că, cine știe, poate că peste vară avea să aducă și Antal cîte o floare vînzătoarelor, așa cum procedase și Vince la vremea lui.

Împăcat, așadar, cu soarta, Antal trecea zi de zi să-și ia sacoșa pregătită cu grijă de băcan, una din sacoșele jerpelite ale bătrînei, pîntecoasă și urîtă, cu toporași brodați pe cele două fețe, croită dintr-o haină mai veche, o hidoșenie deci căptușită cu mușama. Cu servieta la subsuoară și sacoșa agățată de braț, Antal se chinuia apoi să deschidă și să închidă poarta, depunîndu-și imediat bagajele, așa cum procedase înainte vreme bătrîna, pe măsuța de răchită împletită de sub umbrarul boltit. În amurgul care se lăsa, parfumul trandafirilor lui Vince era dens și ușor dulceag, grădina căpătînd o strălucire aparte la lumina difuză a înserării. Florile erau tot în grija Gicuței, care le udase, iată, și de această dată cu mare conștiinciozitate. Suflînd din greu, de sub șopron își făcea apariția și Căpitan, manifestîndu-și bucuria cu mișcări stîngace, bătrînicioase. Undeva pe fundul sacoșei se aflau de bună seamă și cele cîteva foi și cotoare de varză

pregătite anume pentru Căpitan, dar acum n-avea decît să mai aştepte puţin.

În ultima vreme, după ce intra în curte şi închidea poarta în urma sa, îl năpădea tot mai frecvent senzaţia de satisfacţie în aşteptarea căreia cumpărase în realitate casa. Durerea provocată de dispariţia lui Vince se mai atenuase, în schimb printre straturile de flori prindea aievea tot mai mult contur năluca surîzătoare a acestuia, zidurile înalte de cărămidă, năpădite de tufele de liliac, purtînd parcă amprenta personalităţii plină de voie bună a bătrînului mucalit, pus mereu pe şotii. În primele zile după mutare, cînd aroma zugrăvelii proaspete stăruia prin odăi, vechile amintiri îl mai apăsau încă dureros, cu toate că întreaga casă îşi schimbase cu totul înfăţişarea faţă de perioada în care locuise acolo împreună cu Iza, scaunele confortabile şi măsuţele uşoare, transformate din materialul lemnos al mobilierului greoi de odinioară, ca şi interioarele luminoase, tinereşti, împrumutaseră locuinţei un aer practic şi confortabil, diametral opus aglomerării greoaie şi stîngăciei bonome care caracterizase fostul cămin al familiei Szőcs.

Fantoma Izei în schimb se dovedi a fi mult mai îndărătnică decît cea a defunctului şi chiar decît a bătrînei, care plecase de acasă cu atîtea speranţe în suflet, agăţîndu-se de mîna, de fusta Izei ca de unica şi ultima ei nădejde. La început îi păruse chiar rău că îşi cheltuise banii — o sumă de altfel departe de a fi neglijabilă — adunaţi cu atîta trudă de-a lungul anilor, în loc să-şi fi cumpărat un apartament în noile blocuri, de care nu l-ar fi legat nici un fel de amintiri şi ar fi fost oricum mai aproape de clinică, decît casa bătrînilor Szőcs. Nici nu-şi prea găsise locul prin casă în primele zile. Umbla în sus şi în jos prin camere, urmărit parcă de imaginea vechiului mobilier, transformat între timp în piese uşoare, suple, care înviorase casa, împrumutîndu-i o înfăţişare nouă. Trecură cîteva săptămîni pînă reuşi să se acomodeze cît de cît cu noul său cămin şi să uite că şifonierul, de pildă, a cărui uşă o deschidea să-şi ia cine ştie ce lucruri trebuincioase, fusese confecţionat din dulapul în care îşi ţinuse odinioară Iza rufăria de

pat. Realitatea e că fuseseră într-o vreme mult prea apropiați sufletește pentru a o putea uita atît de repede pe Iza. Renovarea și mai ales lucrările de tîmplărie și tapiserie duraseră mult, pînă spre miezul verii, cu toate că toți meșterii pe care-i angajase fuseseră în vreun fel sau altul pacienții săi și se străduiseră de dragul lui să termine treaba cît mai repede. Nu se mută, așadar, decît spre finele lui iunie și abia spre sfîrșitul lui august putu spune cu adevărat că Iza, cu tot ceea ce însemnase pentru el, trecuse și ea în rîndul amintirilor, imaginea ei nefiind mai vie decît cea a simpaticei și drăgălașei bătrîne, pe care o vedea aievea, cu ochii ei mereu întrebători și mîinile-i harnice, trebăluind de zor prin casă, ori a lui Vince, cu ochii mici, inteligenți și nelipsita-i șapcă.

Și totuși, Iza nu-i lăsase amintiri atît de blajine și de cuceritoare. Cînd uneori, în pat, își amintea de ea, ecoul unor vorbe rostite odinioară străbătea prin timp spre el, iar amintirile erau triste, dureroase.

Apoi trecu și Iza, așa cum trec atîtea altele, așa cum trec toate în viață.

Iată-l pe Căpitan suflînd din greu în urma lui pe cele cîteva trepte de la intrare. Antal se uită mașinal în jur în căutarea vreunei scrisori, dar nu găsi nimic. De altfel corespondența o primea la spital, acasă negăsind de regulă decît cartea de vizită a cine știe cărui mic-meseriaș, care-și făcea reclamă singur. Era obosit, avusese o zi grea, dar se miră în sinea lui ce feste putea uneori să-i joace propriu-i sistem nervos. Dacă Lidia n-ar fi fost de noapte, ar fi cutreierat acum cu ea străzile, fără să fi simțit nici cea mai mică oboseală, sau ar fi stat de vorbă în chioșcul din pădurice, așa cum făceau în toate serile libere, sporovăind uneori pînă aproape de ivirea zorilor. Numai că Lidia era ocupată, iar patul îl trăgea teribil, așa cum se întîmpla ori de cîte ori nu avea vreo treabă mai importantă de făcut, cum ar fi un pacient nou, vreun caz mai grav, un articol, — pe care nu-l putea scrie decît noaptea —, vreo consfătuire mai interesantă și, desigur, Lidia. În primul rînd și înainte de toate Lidia.

Făcu o baie și se schimbă. Pe raftul de sus al dulapului din perete descoperi vechile cutiuțe ale bătrînei.

Zîmbi în sinea lui, aducîndu-şi aminte că Iza nu-i ceruse bani pentru ele. Erau acolo cîteva mărunţişuri deale bătrînei, colecţia de timbre a lui Vince, ochelarii... Ar fi trebuit poate să le arunce, dar gîndul în sine îl întristă, pentru că obiectele îi aminteau de cei dispăruţi ori aflaţi departe de el, iar în şifonier era loc berechet şi pentru ele. Doar fotografiile vechi şi urîte le dusese în pod. Iza îi lăsase chiar şi o trusă completă de bucătărie, vase şi obiecte casnice vechi şi demodate, dar bine întreţinute, pe care le rînduise frumuşel cu Gica în bufetul renovat şi el. Antal avusese de-a lungul anilor atît de puţine lucruri ale lui personale, încît îl distra teribil ideea că devenise proprietarul unor obiecte atît de diverse : stropitoare, butuc pentru tăiat lemne, sită de tutun, toporişcă... Sita o lăsase afară, fiindcă mirosea dumnezeieşte a cel mai fin tutun de pipă. O agăţase în antreu, de un cui, între cele două pipe impozante ale lui Vince, puse în cruciş, deasupra bastonului din lemn de vişin lustruit. De-acum, îşi zise amuzat, avea bătrîneţile asigurate, putea să pufăie în tihnă din cele două pipe. Casa, cu amestecul uşor grotesc, dar simpatic, între vechi şi nou, devenise atît de primitoare şi plăcută, încît colegii săi, care veniseră s-o vadă, se minunau care mai de care, iar Vári începuse chiar să şuiere cu năduf, întrebîndu-se necăjit de ce şi-o fi cumpărat el garsonieră tocmai la etajul cinci al blocului nou ? Cu banii pe care-i dăduse pe garsonieră, ar fi putut să cumpere casa lui Antal cu tot ceea ce era în ea. Noul cămin era, aşadar, inspirat aranjat şi cît se poate de intim.

Căpitan ceru şi primi de mîncare în bucătărie, acolo unde îl obişnuise bătrîna. Se aşeză şi Antal să cineze o dată cu el, sorbindu-şi chefirul şi muşcînd tacticos din colţucul pîinii împachetate de Kolman. I se părea firesc să poarte verighetă, deşi, după logodnă, privirile i se opreau întruna pe inelul strălucitor, avînd senzaţia că îl deranjează şi că nici măcar mîinile nu şi le poate spăla ca lumea, aşa cum o făcea înainte, dar nu voia să-i umbrească în vreun fel bucuria Lidiei. „De azi înainte, îi spuse Lidia amuzată, de cîte ori cineva se va uita la tine, îşi va da seama din capul locului că ai pe cineva. Şi asta îmi place teribil." Iza n-avusese nevoie de veri-

ghetă, ea detesta simbolurile de orice fel, în timp ce Lidia, dacă i-ar fi stat în putință, ar fi fost în stare să se apuce a scrie chiar și un articol pentru gazeta de perete despre bucuria de a fi logodită. Fata era uneori geloasă — sentiment cu totul străin Izei — fără să fi avut un motiv anume, ci gîndindu-se pur și simplu la viața cam libertină pe care acesta o dusese după divorț. Din pricina asta se certa uneori cu el, dar se împăca repede, purtînd pe chip strălucirea fericirii izvorîtă din dragostea fierbinte pe care nu dorea să și-o mascheze în nici un fel. Antal era conștient că, în eventualitatea în care ar fi fost în joc viața lui, fata ar fi fost în stare să ucidă pentru el sau, tremurînd de teama morții, n-ar fi pregetat să-și ofere în schimb propria-i viață, numai s-o salveze pe a lui. Dragostea Lidiei constituia pentru el o experiență neîntîlnită încă, lipsită pînă și de cea mai neînsemnată urmă de egoism, o dragoste care răspundea sentimentelor lui printr-o dăruire totală, necondiționată, încărcată de o candoare fermecătoare.

În primele săptămîni ale prieteniei lor, după momentul în care i se înmînase tabloul cu moara cea veche și încercarea penibilă a Izei de a-i oferi bani, Antal fusese nevoit să susțină un adevărat asediu pentru a îndepărta tăcerea și atitudinea rezervată, care o învăluiseră pe Lidia ca niște straturi protectoare. În momentul în care reuși să îndepărteze acest înveliș și Lidia îi apăru în toată splendoarea pasiunii sale clocotitoare, Antal se simți aidoma celui care, aflat vreme îndelungată într-o țară străină, se trezește într-o bună zi față în față cu cineva care-i vorbește în propria-i limbă maternă. Răspunse, așadar, la rîndul său, trup și suflet pasiunii fetei.

Logodna avusese loc acolo, în bucătărie. La inaugurarea casei, invitatele izbucniră în chiote de bucurie în momentul în care Antal așeză demonstrativ verighetele pe marginea bufetului. Dacă la vremea respectivă toată lumea știa că Antal și Iza aveau să se căsătorească mai devreme sau mai tîrziu, de data aceasta nimeni nu bănuise măcar ce evoluție vor avea relațiile dintre doctorul Antal și tînăra asistentă. În fond, Antal avusese întotdeauna pe cineva, iar lumea crezuse că venise și rîndul Lidiei. În timp ce destupa sticlele de șampanie,

Antal se gîndi cît de puțin i-ar fi deranjat pe locatarii de odinioară această voie bună generală. Vince s-ar fi bucurat, de bună seamă, de dans și de chiuituri, oferind celor prezenți cîte un păhărel cu pălincă de nuci preparată de el, iar bătrîna ar fi fost din cale-afară de fericită că avea în sfîrșit și ea oaspeți numeroși, așa cum văzuse odinioară la tanti Emma, pe vremea cînd fusese ea însăși tînără și sfioasă, cu părul lung și obrajii îmbujorați.

Iza ar fi fost singura care ar fi spus că-i o prostie să-ți pierzi vremea cu logodne, inele și alte asemenea copilării. Numai că în noaptea aceea Antal, deși nu se prea dezlipise de Lidia, o simți pe Iza mai aproape de el ca oricînd. În toiul veseliei generale, cînd toată lumea se cherchelise și Vări puse mîna pe ghitară, începînd să declame versurile unui cu totul alt cîntec. Antal o luă pe fată de mînă și ieși cu ea să se plimbe printre straturile cu flori. Adevăratul și unicul cămin pe care-l cunoscuse vreodată începea să prindă iar contur între aceiași pereți, numai că de data aceasta nu se datora Izei, ci propriilor sale strădanii, rod al atîtor nopți și zile de muncă obositoare, în schimbul cărora nu dorise nimic altceva decît această casă, cu bastonul lui Vince și urecheatul de Căpitan, care se refugia sub șopron de teama noilor-veniți și care se apuca să gîfîie astmatic ori de cîte ori se simțea jignit. Lidia păși tăcută alături de el, lăsîndu-l să-și rînduiască în tihnă amintirile. Iza, milităroasă și bățoasă, se dovedise un camarad desăvîrșit, care-l însoțise o bună bucată de vreme. Lidia era cu totul altceva. Din clipa în care începuse s-o iubească, n-avusese nici un moment senzația că îl urmează, dimpotrivă, ființa ei se contopea pe undeva cu a lui. Cînd se plimbau, de pildă, și schimbau la un moment dat sensul de mers, o făceau instinctiv în același timp, fără să se fi înțeles în prealabil.

Masa, cu toate tabieturile ei obișnuite, luă curînd sfîrșit. De fapt, îi făcea plăcere să trebăluiască întruna, iar tăiatul conservei, ba chiar și dulcea picoteală de după cină, lucruri pe care Iza le disprețuia într-un fel sau altul, erau pentru el bucuria cotidianului, fascinația satisfacției că avea ce mînca și că bucatele fuseseră cum-

părate de el și nu primite de la cine știe cine. Deschise un sertar, închise altul cu bucuria muncii împlinite. Nu-i plăcea să-i lase Gicuței vase nespălate, i-ar fi fost rușine s-o facă, din moment ce avea apă caldă la îndemînă. Farmecul unui cămin cu masa pusă și patul făcut fusese visul său dintotdeauna, de pe vremea cînd era la internat, înfrumusețînd în fel și chip imaginea casei ideale. Antal fusese odinioară atît de sărac, încît nu putea reacționa decît în două chipuri la mizeria îndurată atunci : fie să șteargă din suflet orice atracție față de concepția veche despre cămin și despre felul de trai, fie să supraliciteze această concepție mai mult decît oricare altul. Cînd se logodise cu Iza, fusese convins că în casa lui Vince avea să-și împlinească visul dintotdeauna. Mai tîrziu, cînd bătrîna îi predase cheile casei, radia de-a dreptul de fericire.

Acum, de curînd, pe la începutul primăverii, cînd îi mărturisise Izei intenția de a cumpăra casa, îi descifrase pe chip o undă de ironie, de parcă i-ar fi spus : „Treaba ta, nu vreau să-ți umbresc bucuria din moment ce-ți face plăcere să plătești impozit pe casa în care stai. Probabil că ești acum în culmea fericirii, știind că vei locui curînd în casa ta, primul tău cămin adevărat, că nu vei mai fi nevoit să vorbești în șoaptă și că vei putea face în sfîrșit dragoste nestingherit, fără teama de a fi auzit de bătrîni.“ Iza era atît de sigură pe sine, atît de bine înfiptă în viață, încît lui Antal i se păruse uneori că straiele de pe ea și focul din soba camerei în care locuia erau un lux inutil, spiritul ei arzător și puterea voinței fiind destul pentru a forma o platoșă rezistentă împotriva intemperiilor vremii. Un lucru era cert : concepția micburgheză despre viață, cu tot cortegiul ei de privațiuni și idei preconcepute, fusese inventată pentru niște oameni mai slabi decît ea.

Antal în schimb era mîndru de tot ceea ce realizase în viață și nici nu căuta să ascundă acest lucru.

Pe vremea cînd se născuse el, Dorozs fusese un sat oarecare, neînsemnat, iar casa natală, sufocantă și năclăită de mirosul de sulf, se afla așezată undeva în preajma izvorului. De maică-sa nu-și amintea defel. Dispăruse pur și simplu dintre ei. „A plecat la oraș“ — îi spusese

bunica pe un ton straniu. Abia mai tîrziu, cînd deveni bărbat în toată firea, își dădu seama ce semnificație avuseseră vorbele bunicii și de ce plecase mama, fiind înghițită de oraș, asemeni atîtor alte fete din comună.

De tatăl său însă își amintea, îl văzuse chiar cum își dăduse obștescul sfîrșit. La fel ca majoritatea bărbaților din Dorozs, bătea și el străzile cu una dintre căruțele lui Bérczes Dániel, dar nu era vizitiu și nici căruțaș, ci apar sau mai bine zis sacagiu, așa cum erau numiți toți ceilalți de-o seamă cu el, care cărau și măsurau apa termală comandată de cei mai diferiți clienți. Izvorul fusese închiriat de Bérczes Dániel, care furniza apa în împrejurimi cu cele o sută cincizeci de căruțe ale sale. Ca să deschizi burdihanul butoaielor pline cu apă termală nu ajungea să fii priceput, trebuia să ai și un curaj ieșit din comun, pentru că apa era atît de fierbinte și de urît mirositoare, încît nu era deloc o plăcere să stai nici măcar în apropierea ei, darămite să te bagi sub butoi, să-i dai cep, să-l închizi la loc și să cari apoi cana de lemn, plină ochi, cu atenție nu care cumva să uzi pe cineva, și s-o răstorni în cele din urmă în căzile clienților care de care mai năzuroși. Bérczes nu-și schimba defel căruțele, așa încît ele se hodorogiseră repede, fiind un permanent pericol pentru sacagii. Din pricina asta murise de altfel și tatăl lui Antal. Se băgase sub butoi ca să aranjeze cepul înainte de a urca un drum pietruit, căruța se rupsese în două și apa termală se vărsase toată peste el. Oamenii îl duseseră acasă, dar nu-și mai revenise, iar în cele cîteva ore pe care le mai trăise, debitase în mod inexplicabil tot felul de înjurături care mai de care mai vulgare.

Bunicii lui Antal fuseseră niște oameni mult prea necăjiți, ca să-și fi putut îngădui să se jelească și să poarte doliu. O noapte întreagă se sfătuiră cum ar fi putut să tragă niscaiva foloase din nenorocirea care se abătuse asupra lor. Dar avocatul lui Bérczes le-o luă înainte. Achită cheltuielile de înmormîntare, le dădu și ceva bani și-i convinse să nu se mai agite, pentru că domnul Bérczes s-ar fi supărat foc și n-ar mai fi fost dispus să-și manifeste bunăvoința față de ei. În primăvara aceluiași an bătrînul mai fusese la Bérczes, care căuta un paznic,

dar acesta refuzase să-l angajeze. Acum însă îi trimise vorbă că era dispus să-l angajeze și să-i dea chiar și copilului de lucru undeva prin preajma izvorului. Așa se trezi Antal cărînd nămol la intrarea solarului amenajat cu cîteva gherete primitive. În solar însă nu i se dădea voie să intre, nu atît pentru că ar fi fost mic, de asta își dădea seama pînă și copilul de numai opt ani, că doar era mai greu să păzești vitele decît să deschizi ușa unei gherete, ci pentru ca nu cumva să fure, oamenii foarte săraci, vezi doamne, nefiind vrednici de încredere deplină. Nu de alta, dar cine avea bani să închirieze o cabină, avea și ce dezbrăca și, prin urmare, și ce i se fura. Așadar, bătrînul era paznic, copilul căra nămol și cîștigau amîndoi suficient pentru a stîrni invidia multor familii din sat.

În cele din urmă, moartea tatălui lui Antal nu trecu neobservată. O gazetă de stînga din capitală făcu oarecare vîlvă, ceea ce provocă și o interpelare în parlament. Avocatul lui Bérczes își făcu iar apariția, însoțit de un gazetar, trimisul special al publicației guvernamentale, care le luă o declarație celor doi bătrîni. Numai că aceștia erau atît de speriați de străinul care nota de zor spusele lor, încît lăsară totul pe seama avocatului. Asta aștepta și el. Începu să turuie vrute și nevrute despre generozitatea lui Bérczes Dániel și despre grija pe care le-o purta bătrînilor părinți ai bietului sacagiu. Ba aflînd că fiul acestuia nu era lipsit de har, avea de gînd să-l trimită chiar și la școală și să-i suporte cheltuielile de școlarizare la renumitul gimnaziu din orășelul aflat în vecinătatea băilor.

Bunicul tăcea mîlc, s-ar fi bucurat, desigur, mai mult dacă i s-ar fi oferit ceva bani peșin, iar bunica plîngea, plîngea nu numai pentru că era mereu speriată, ci și pentru că avea și motive să plîngă întruna, dar în spatele deznădejdii și al îndoielii inexplicabile se întrezărea și altceva, un sentiment mult mai puțin palpabil chiar și decît umbra lăsată pe pămînt de o rîndunică în zbor. La rîndul său, Antal zbiera și protesta de zor, simțindu-se excelent în nămolul său. La un moment dat, lacrimile bunicii conteniră ca prin farmec, de parcă ar

fi avut o vedenie și, fapt fără precedent în istoria căsniciei lor, prinse a vorbi în fața bărbatului, declarînd ritos că în cazul în care omul ei rămînea paznic și copilul era trimis cu adevărat la școală, ea una nu mai avea nici o pretenție și cu atît mai puțin vreo plîngere împotriva domnului Bérczes.

Antal se zvîrcoli ca un șarpe în momentul în care fu urcat în căruță, dînd disperat din mîini și din picioare. Dar protestele sale se dovediră zadarnice. Avocatul domnului Bérczes se urcă lîngă el și-l duse la oraș, numai că fu nevoit să oprească de cîteva ori din pricina copilului, care sărea sprinten din căruță, luînd-o la fugă spre sat ca un cîine hăituit. Bagaje nu i se dădură, nici n-avea ce lua cu el în afară de certificatul de absolvire — cu rezultate chiar prea bune — a celor patru clase, ceea ce nu dovedea decît pregătirea precară a învățătorului, pentru că bietul copil nici măcar nu știa să scrie și să citească prea bine, fiind departe de a dispune de cele mai elementare cunoștințe de bază, prezența lui la școală rezumîndu-se la cele cîteva săptămîni din toamnă și din primăvară și asta în cazul în care avea ce încălța. De teama autorităților, învățătorul nu trecuse în certificat nici a zecea parte a absențelor reale și a lipsei de cunoștințe a băiatului.

Gimnaziul în al cărui internat aterizase Antal fără voia lui era o instituție subvenționată de biserică de cinci sute de ani, Bérczes Dániel fiind nevoit să transporte preț de trei ani o cantitate uriașă de apă termală în schimbul școlarizării lui Antal. În primii doi ani, profesorii erau convinși că făcuseră o afacere cît se poate de proastă cu băiețelul care nu știa nimic și pe deasupra mai era și necioplit, încăpățînat și bătăuș, departe de imaginea idilică a copilului de la țară, timid și blajin, pe care ar fi trebuit s-o reprezinte în concepția lor. Nu-i plăcea să învețe și, ori de cîte ori i se ivea ocazia, o zbughea pe poartă, hoinărind pe străzile orașului, iar atunci cînd zărea căruțele lui Bérczes pătrunzînd pe sub bolțile porților impozante ale gimnaziului, pe ale căror coloane străluceau numele unor domnitori și chipurile unor episcopi iluștri, izbucnea într-un torent de înjurături de care se uimea el însuși apoi, pentru că viața de

la internat era un adevărat paradis față de cea din Dorozs și, la urma urmelor, crescuse, mîncase și se înzdrăvenise pe seama acestor căruțe și a apei care aburea din ele.

La sfîrșitul celui de al doilea an, pe măsură ce reuși să suplinească întrucîtva lipsurile enorme datorate școlii din sat, începu să prindă și gustul învățăturii. Asta nu înseamnă că nu aștepta cu aceeași nerăbdare sosirea căruțelor cu apă, pentru că înjurăturile lui nu se adresau, desigur, nici vizitiilor, nici aparilor, pe aceștia îi saluta cu mult mai mult respect decît pe propriii profesori, fapt care nu-i mira defel pe colegii lui de clasă. Realitatea e că Antal se bucura în școală de un prestigiu uriaș pentru că era orfan, înjura și se bătea ca nimeni altul și, în ciuda pedepselor la care era supus ori a vorbelor bune chiar, refuza cu încăpățînare să învețe, ceea ce era inadmisibil din partea unui elev școlit pe gratis, că doar apa termală numai plată nu se chema, nemaivorbind de împrejurările cu totul deosebite în care-și pierduse tatăl, împrejurări pe care nu le puteau invoca ceilalți colegi, nici măcar cei orfani ca el.

Bérczes nu se interesa de copil și nici bani nu-i trimitea. Ce-i drept, băiatul avea ce mînca, unde dormi și era școlit cum trebuie. De Crăciun și de Paști însă rămînea singur în toată clădirea. Servitorii îl iubeau toți pentru că, mai de plictiseală, mai de plăcere, îi ajuta în timpul său liber, așa că se putea duce să doarmă la bucătar atunci cînd ceilalți lipseau și dormitoarele rămîneau neîncălzite. În vacanța mare apoi, se cățăra pe una dintre căruțele lui Bérczes și se ducea acasă, la Dorozs. În primul an, cînd își făcu apariția cu certificatul îngrozitor în mînă, îmbrăcat în hainele nici țărănești, nici orășenești, date de școală, uitîndu-se furios la cîinele ciobănesc necunoscut lui, care lătra de mama focului în preajma băilor termale, bunica își plesni palmele de uimire. „Doamne, exclamă ea, ce am să-i dau băiatului ăstuia de mîncare, că mult a mai crescut cu bucatele alea de la școală!“ Curînd însă, se dovedi că nu devenise între timp o haimana. Își aruncă la repezeală ghetele și hainele de pe el și așa, doar în izmene, dădu fuga la solar, să-și ia în primire vechea îndeletnicire.

Tot cîștigul îl aduse acasă, așa încît la sosirea toamnei le veni tare greu să-i dea drumul să se întoarcă la școală.

În clasa treia gimnazială, la vîrsta de treisprezece ani, prinse cu adevărat gustul învățăturii. Reușise să-și ajungă din urmă colegii, dovedindu-le tuturor că avea o voință de fier și era iute la minte. Ce-i drept, nu prea avea înclinații spre literatură, dar geografia și științele naturale îl interesau, iar matematica și — lucru mai rar în școală — gramatica îi plăceau, după cum îl atrăgea orice materie care avea cît de cît de a face cu logica. O dată cu interesul manifestat față de învățătură, începu să privească lucrurile altfel, de parcă o ceață densă i s-ar fi ridicat de pe ochi, totul în jurul său luminîndu-se brusc. O văzu pe mama, de al cărei chip începu să-și amintească iar, îi văzu pe tatăl său, pe bunici, pe Bérczes Dániel, cu căruțele sale, așa cum erau ei sau cum ar fi putut să fie. Ori de cîte ori căruțele cu apă termală ajungeau la școală pe timpul pauzei, cerea permisiunea să-l ajute pe apar. Era o îndeletnicire periculoasă, dar tînărul pedagog care-l învoia, nerealizînd adevăratul risc, credea că-i vorba de cine știe ce sport ciudat. Antal își petrecuse toată viața în preajma izvorului, iar aparii ori căruțașii, cînd îl vedeau alergînd spre ei cu sufletul la gură, erau convinși că-l mîna dorul de meseria lui taică-său, la care avea să se întoarcă oricum mai devreme sau mai tîrziu. În definitiv, își ziceau ei, nu se cuvenea cu fiul unui biet apar să realizeze prea mult în viață. Mărinimia domnului Bérczes avea oricum să ia sfîrșit odată și odată, așa că nu strica să deprindă ca lumea toate tainele meseriei pe care urma s-o practice o viață întreagă.

Peste un an ceru audiență la director.

Directorul rămase de-a dreptul uluit. El era obișnuit să-i cheme la ordine pe elevi, nu să-i primească de cîte ori le trăsnea lor prin cap. Pe Antal îl știa bine. La început, profesorii vorbeau despre el cu o ușoară ironie bonomă, cu vremea însă crescu în ochii lor, că doar n-aveau prea mulți copii a căror școlarizare să fi fost plătită cu apă, iar o bună parte dintre ei își tratau reumatismele tocmai mulțumită lui Antal.

Privi atent la elevul care își făcu apariția pe ușă, un băiat îndesat, de vreo paisprezece ani, cu înfățișare de țăran, îmbrăcat în haine de căpătat. Antal Antal, elev în clasa patra de gimnaziu, ruga respectuos colegiul tutelar să-i permită continuarea studiilor în aceeași școală, dîndu-i-se posibilitatea să-și suporte singur cheltuielile de școlarizare fie prin meditarea altor elevi, fie prin efectuarea unor servicii de orice natură, chiar și dintre cele de rîndaș, numai să nu se știe întreținut de apa termală a domnului Bérczes Dániel.

Directorul specializat în latină și greaca veche, era un cercetător pasionat al antichității, demnitatea, curajul, bărbăția relevîndu-se în ochii săi prin prisma caracterului marilor personalități ale lumii antice. Postul pe care-l deținea i-ar fi permis să nu predea în școală, cu toate acestea prelua din pasiune în fiecare an cîte o clasă, fiind sincer convins că exemplul titanilor Romei și Atenei antice putea contribui la educația tinerelor generații. La rîndul său, Antal era un latinist excelent, agerimea, istețimea lui ajutîndu-l să treacă ușor peste toate capcanele lingvistice. „Iată roadele educației noastre" — gîndi directorul, văzînd parcă aievea înălțîndu-se în fața ochilor imaginea Capitoliului, a celor șapte coline, chipul nevăzut, dar de mii și mii de ori visat al lui Romulus, apoi cel al micuțului Antal la picioarele căruia se zbătea trupul zdrobit al tatălui său, mai apoi Dorozs, cu apele sale termale și încă ceva nedefinit, caracteristic bazinului Dunării, nu latinității, căruia nu reușea defel să-i găsească un nume. Copilul nici nu bănuia măcar adevăratele motive ale înduioșării directorului, dar observase sclipirile din ochii acestuia și era fericit din cale-afară.

Directorul se gîndi cu oarecare milă la conducătorul liceului real care-și deschisese porțile nu demult în vecinătate, căinîndu-l că n-ar fi putut avea niciodată asemenea bucurii. Se ridică de pe scaun, îl mîngîie pe creștetul rotund ca o minge, cită ceva din Horațiu, promițîndu-i că avea să discute cu domnul Bérczes și să pledeze pentru cauza lui în colegiul tutelar. Copilul pocni milităreşte din călcîie, așa cum îl învățaseră pedagogii, și ieși, urmărit de privirile încărcate de nostalgie ale di-

rectorului, care văzu în el un *civis Romanus* în miniatură. După ce închise ușa în urma lui, Antal bolborosi cîteva cuvinte înfiorătoare la adresa domnului Bérczes, ceva în genul celor rostite de taică-său pe patul de moarte, se aplecă apoi asupra balustradei metalice care străjuia treptele de lemn cu aceeași trăinicie ca în urmă cu o sută cincizeci de ani, cînd școala fusese renovată după un incendiu pustiitor, și o sărută cu ardoare de parcă ar fi fost buzele unei ființe dragi. Impresionat de atitudinea copilului, directorul se plimba în sus și în jos de-a lungul pereților, făgăduindu-și să nu-l părăsească niciodată pe cel care-l înduioșase cu cîteva clipe înainte pînă la lacrimi. Așa deveni Antal, datorită unei confuzii întîmplătoare, rodul unei educații cu pretenții puritane, bazate pe idealuri clasiciste, iar directorul muri în timpul studenției lui Antal fără să fi aflat măcar adevăratele însușiri ale celui în care investise atîtea speranțe.

Bérczes se bucură din cale-afară că putea scăpa de grija lui Antal, nu de altceva, dar prefera banii în schimbul apei furnizate școlii, cu atît mai mult, cu cît cazul aparului decedat fusese uitat demult pînă și la Budapesta. Căminul gimnaziului reușise să-i asigure lui Antal destui copii slabi pregătiți, din a căror meditație își putea acoperi toate taxele de școlarizare și întreținere. Sub *pondere crescit palma* — gîndea directorul, pe care elevii îl porecliseră Cato, ori de cîte ori îl vedea ieșind pe poartă cu biletul de voie în mînă, mergînd la muncă. Tînărul își cîștigase cu timpul un mare prestigiu în fața colegilor, reușind să se întrețină din propria-i muncă pînă la terminarea școlii, chiar dacă primea hainele și rufăria de corp de la o societate de binefacere patronată de femeile din oraș. Nu se mai ducea de-acum acasă nici în vacanțele de vară, directorul asigurîndu-i o serie de elevi corijenți din provincie, fii de mici moșieri ori notari. Se întorcea toamna bronzat și cu puteri noi, toți cei meditați de el promovînd cu brio examenele de corijență. Mamele, ce-i drept, nu-l prea iubeau, pentru că acesta, cînd vedea că elevii săi refuzau să învețe și să asculte de vorba bună, îi punea pur și simplu jos și, cu calmul unui medic convins că aplică bolnavului trata-

mentul cel mai potrivit, chiar dacă e puțin cam amar, le trăgea cîte-o mamă de bătaie.

Cărți nu-și putea cumpăra, cîștigul pe care-l dobîndea nu-i îngăduia asemenea lux. Ziare și reviste în schimb, da. Costau destul de puțin și era convins că avea ce învăța din ele, mai ales politică. Într-una din zile, directorul intră întîmplător în dormitorul în care Antal era de serviciu, tocmai în momentul în care acesta citea ziarul, adîncit în lectura rubricii de politică externă.

Directorului nu-i făcea deloc plăcere să știe că elevii lui citesc ziare. Ce-i drept, școala pe care o conducea nu făcea parte dintre cele retrograde, se bucura chiar de renumele unui spirit ceva mai liberal, concepția destul de generoasă despre lume pe care o promova făcînd-o uneori chiar prea cunoscută. Ba mai mult, datorită acestora, școala beneficia de o subvenție de stat ceva mai mică decît s-ar fi cuvenit. Într-o vreme, directorul avusese chiar destule neplăceri cu autoritățile, deși știa că predecesorul său fusese schimbat din motive similare prin 1920. Numai că, fiind adeptul unui progres rațional, se speriase la gîndul că elevul său favorit ar fi putut s-o ia pe un drum care l-ar fi dus cu siguranță la pierzanie.

Antal își argumentă setea de lectură cu o vehemență ieșită din comun și nu se lăsă înduplecat nici chiar atunci cînd directorul îi dădu permisiunea să folosească fondul bibliotecii mari, unde aveau acces doar profesorii, replicîndu-i că marea bibliotecă dispunea de un fond de carte îndeosebi clasică, în timp ce el avea intenția să citească lucruri mult mai moderne.

„E tînăr, își zise Cato, n-are decît șaisprezece ani, poate că vrea să citească versuri de dragoste dintre cele moderniste, alambicate, pe care nici dracu nu le înțelege, că tinerii ăștia citesc mai curînd cu simțurile decît cu mintea. Iar faptul că vrea să-și formeze o bibliotecă personală nu este decît o intenție cît se poate de nobilă.“ Și gîndul îl purtă la nenumărate manuscrise ale lui Cicero, la Tiro. „Frumoase ambiții, ar fi păcat să li se opună cineva. Odrasla lui Mitasi aleargă de-acum după

femei, ăsta vrea cărți. Păi n-are decît să adune cărți. Oare cînd o mai trece pe aici Vince Szőcs“ ?

Îl cunoștea bine pe judecător, că doar fuseseră odinioară colegi la același colegiu al cărui director era acum, numai că acesta, după bacalaureat, se înscrisese la drept, în timp ce el preferase cariera de profesor. Îl știa de om blajin. Ce-i drept, nu-i prea îndrăgise pe romani, dar își susținuse cu brio examenul de drept roman. Din cîte își amintea, a fost și el orfan, avînd tutore un învățător. La absolvire fusese numit grefier, în timp ce Cato fusese profesor suplinitor. O dată, cu ani în urmă, în preajma Crăciunului, se trezise cu el în cancelarie. De altfel, îl mai văzuse prin colegiu, care îi plăcea, de bună seamă, ca și aerul pe care-l respira acolo, ceea ce îl determina să-l viziteze deseori. Venea, își rotea de cîteva ori bastonul și se repezea apoi pe scări în sus în căutarea amintirilor de altădată. Se trezi, așadar, cu el în cancelarie, întinzîndu-i un plic cu bani, fîstîcit nevoie mare, așa cum se fîstîcea de obicei ori de cîte ori era vorba despre ceva ieșit din comun. Îi spuse că fusese și el crescut de altcineva, nu de taică-său, fapt pentru care ar fi fost dispus să cedeze în fiecare an de Crăciun cîte o sumă de bani, nu prea mare, dar nici de neglijat, pe care direcțiunea școlii s-o ofere unui elev tot atît de sărac cum fusese și el odinioară. Puse apoi plicul cu bani pe birou și se strecură grăbit pe ușă. Pînă să se dezmeticească directorul, Szőcs Vince, mic de statură și rotofei, dar de o agilitate deosebită, se și făcu nevăzut, de parcă l-ar fi înghițit pămîntul.

An de an își făcea apoi apariția în preajma Crăciunului, aducînd de fiecare dată sume importante de bani. Se bucura copilărește cînd afla numele elevului căruia îi fuseseră oferiți banii, cerea chiar să-i fie arătat și se uita la el pe fereastră cu ochii încețoșați, dar dacă i se oferea prilejul să-l cunoască personal, dispărea imediat. Cînd află că fusese concediat, directorul crezu că n-avea să-l mai vadă niciodată, dar înainte de Crăciun își făcu iar apariția, numai că veni seara, ca și cum i-ar fi fost rușine să se arate la lumina zilei. Arăta slăbit, îmbătrînit, ori maturizat poate, de pareă abia atunci ar fi devenit cu adevărat bărbat. De altfel, înfățișarea lui

Vince nu fusese niciodată prea masculină poate tocmai pentru că avea de regulă o atitudine extrem de amabilă, puțin obișnuită la un bărbat. De data aceasta directorul îi făcu o primire deosebit de călduroasă, tocmai pentru că Vince procedase în spiritul educației de care beneficiaseră amîndoi, cuvîntul dat constituind o obligație sfîntă, peste care nu se putea trece cu nici un chip. Cînd îl revăzu, îi păru rău că nu-l vizitase imediat după pensionare. De bună seamă i-ar fi făcut plăcere.

Szőcs nu zăbovi prea mult, suma pe care o aduse de data aceasta fiind destul de mică. Era conștient de faptul că banii nu ajungeau decît cel mult pentru cumpărarea a două-trei cărți, dar directțiunea putea, desigur, să-i ofere vreunui elev care iubea cărțile. Spuse doar atît și se retrase. Văzîndu-l trist și abătut, îmbrăcat într-un palton cu gulerul și mînecile roase, directorul regretă că primise banii. Cu toate acestea, continuă să-i primească și-n ceilalți ani.

Atunci, în 1933, cînd primi iar plicul din partea judecătorului, directorul îl chemă pe Antal la el. Acesta refuză însă banii, în pofida argumentului că cele cîteva cărți cumpărate pe acești bani ar fi putut constitui bazele unei viitoare biblioteci personale. Nu, el nu putea primi decît bani obținuți prin muncă cinstită. Stima directorului față de elev crescu enorm. Se apropie de el, îl luă de mînă și-l duse la fereastră, arătîndu-i un bătrînel cărunt, care ocolea cu grijă grămezile de zăpadă presărate printre coloanele impunătoare.

— Iată-l, el e cel care ți-i oferă. Află că a fost și el un biet copil nevoiaș de la țară, ca și tine, care și-a putut continua studiile datorită mărinimiei consătenilor săi. De cînd a început să lucreze, oferă an de an o anumită sumă de bani școlii, în scopuri de binefacere. În 1923 a fost concediat și de atunci nu poate dona decît o sumă relativ mică, suficientă doar pentru cumpărarea a două-trei cărți.

— A fost concediat ?

Întrebarea fusese pusă pe un ton neutru, mai curînd ca un ecou al spuselor directorului, de parcă lui Antal i-ar fi fost rușine să întrebe așa ceva.

— A fost judecător, reluă directorul, întinzîndu-i iar plicul și, jenat de ideea că băiatul l-ar fi putut crede pe Szőcs vreun hoț ori bandit, care încearcă să-și cumpere mîntuirea pe bani necinstiți, adăugă repede :

— Se zice că ar fi fost concediat în urma unui verdict... adică... hm... după o grevă care a avut loc pe aici, prin apropiere...

Antal Antal se înclină, spuse că în cazul acesta n-avea decît să mulțumească pentru darul primit și ieși. Directorul privi în urma lui cu o bucurie lăuntrică, mîndru de el, de parcă ar fi fost propriul său copil. Abia după ce elevul închise ușa cu grijă în urma lui, așa cum fusese învățat, îl cuprinse o senzație stranie, fiind pe punctul de a rîde de el însuși, dacă ar fi avut curajul să recunoască sincer că se speriase de privirile lui Antal, de pasiunea aprigă aprinsă în ochii adolescentului taciturn, pasiune care dispăruse brusc, ca la o comandă lăuntrică abia perceptibilă, că te întrebai dacă fusese cu adevărat reală ori doar o nălucire.

II

Bacalaureatul îl luă doar cu calificativul de foarte bine și asta din pricina maghiarei. Niciodată nu fusese în stare să scrie o lucrare reușită la literatură. Îngrămădirea materiei în tripla unitate obligatorie i se părea o treabă mult prea plictisitoare, iar reflectarea religiei în epica de la finele secolului XIX nu-l interesa defel. Profesorul Dekker — conform tradiției, președintele comisiei de examinare la bacalaureat era numit dintre personalitățile provenite din foști absolvenți ai colegiului — care obișnuia să citească fiecare lucrare cu o pasiune copilărească, pusese deoparte lucrarea lui Antal, singura care oferea prin datele prezentate o imagine completă a temei, dar care semăna mai curînd cu sumarul, ori cu bibliografia anexată unei disertații. La oral remarcă stilul riguros și concis prin care își construia răspunsurile tînărul absolvent, priceperea și ușurința prin care își

dovedea cunoștințele în toate domeniile științelor exacte, dar și rezerva fățișă, deși politicoasă și abilă față de explicațiile patetice, de prezentarea poetică a temelor fie ele din domeniul istoriei sau chiar al literaturii. Antal nici nu se uită măcar la el, preocupat să-și pregătească subiectele. Era de altfel frămîntat de suficiente întrebări vitale pentru el : avea să fie oare admis la facultate ? ce procent ar fi putut obține la scutirea de taxe ? era oare destul de influent Cato pentru a-i putea obține și lui un loc la căminul facultății ? Cu prilejul comunicării rezultatelor fu el însuși surprins cînd îl auzi chiar pe președinte promițîndu-i tot sprijinul său. Ce-i drept, Dekker aflase între timp de la director toată povestea fiului de aparˈ. În anul acela îi venise lui rîndul să fie decan, așa că la festivitatea organizată cu prilejul înscrierii celor admiși în anul întîi, după obișnuitele felicitări și strîngeri de mînă, îl reținu pentru cîteva clipe pe Antal.

— N-aș vrea să te văd făcînd politică, îi spuse Dekker, uitîndu-se la degetele sale neobișnuit de scurte. Avea mîinile potrivite mai curînd unui luptător de grecoromane, decît unui medic.

Tînărul se uită cîteva clipe la el, dar își feri curînd privirile. Era mult prea pasionat de politică, iar despre Dekker nu știa pe atunci încă nimic.

— Învață și străduiește-te să gîndești, continuă profesorul. Nu e un ordin, doar o dorință personală.

La colegiu se obișnuise să discute cu ceilalți cămiași despre toate evenimentele interne și internaționale mai importante, inclusiv despre mișcarea de stînga a tineretului din oraș. Crezînd că profesorul făcuse aluzie la această mișcare, se mulțumi să se uite la el și nu zise nici da, nici nu. Curînd Dekker îl expedie, mulțumit de sine, și de Antal.

Nu trecu prea multă vreme și, prin octombrie, fusese somat să adere la asociația tineretului, dar se eschivă abil, referindu-se la numeroasele sale obligații, care în realitate nu erau deloc de neglijat, fiind nevoit să se întrețină singur din moment ce încetaseră daniile și celelalte avantaje oferite de colegiu. Între timp, Dorozsul se pierduse în urma lui. Bătrînii muriseră, prin

urmare nu mai era nevoit să le poarte grija, dar, conștient că era lipsit de familie, relativa ușurare a propriei situații se dovedise invers proporțională cu însingurarea pe care o resimțea din plin. Îi plăcea să se știe apăsat de griji, de răspunderi și, cu toate că relațiile cu bunicii fuseseră mai curînd de ordin practic decît afectiv, dispariția chiar și a acestor legături firave îl afecta profund.

Abia prin decembrie înțelese adevăratul sens al vorbelor rostite de Dekker, cînd se întîlnise cu el pe unul dintre culoarele facultății. Se dădu atunci cîțiva pași înapoi, îi făcu loc să treacă și-l salută pe decan, ridicîndu-și politicos pălăria cu boruri moi. Dekker era îmbrăcat în ținută de gală, *plenis coloribus*, și se-ndrepta spre sala de festivități, ca toți ceilalți membri ai corpului profesoral. Îl salută la rîndul său, ridicînd două degete la marginea chipiului împodobit cu șireturi aurii și se opri. Culoarul, străjuit de o parte și de alta de plante mari, ornamentale, era acoperit cu plăci pătrate din sticlă, prin care se ițea albul învelișului de zăpadă. Nu ardeau decît cîteva becuri laterale, marmura cu care erau placate brațele corpurilor de iluminat jur împrejur strălucind orbitor. Nu ajungea pînă la ei decît murmurul mulțimii adunate în marea sală de festivități. Erau, așadar, singuri.

— Cum așa, ești în civil ? — întrebă Dekker, uitîndu-se la pălăria lui. Dumneata nu vii ?

— Nu sînt membru al asociației, răspunse Antal, uitîndu-se la rîndul său cu o politețe seacă la insignele și medaliile agățate de pieptul profesorului.

Dekker își scoase chipiul, strecurîndu-și degetele prin părul său spălăcit :

— Îmi pare bine că mi-ai ascultat sfatul, zise el, îndreptîndu-se spre scările largi, generoase.

Dekker nu mersese la pas în viața lui, ori se plimba agale, ori alerga ca o vijelie. Atunci, în ziua accea, alerga. Antal privi lung în urma lui, simțind că începe să-l îndrăgească. Mai tîrziu, prin patruzeci și cinci, numit el însuși președintele comisiei de confirmare pe posturi a cadrelor universitare, fusese nevoit să asiste la atacul dezlănțuit de unul dintre membrii comisiei împotriva lui

Dekker, care pleda cu înverșunare pentru îndepărtarea profesorului de la catedră, argumentînd prin prezența acestuia în viața publică de dinainte de război. Antal dezvălui atunci calm adevărata față a activității publice desfășurată de profesor, vorbind despre tot ceea ce se ascundea în spatele chipiului cu șireturi aurii, despre rolul jucat de acesta în mișcarea de tineret, despre capacitatea lui organizatorică și calitățile sale de bun conducător, precum și despre sabotajul genial organizat de Dekker în clinică pe timpul evacuării orașului. Profesorul trase o înjurătură, spunînd că toate astea erau numai prostii. Nu-i plăcea să fie lăudat.

Viața amoroasă a lui Antal se desfășurase normal, fără prea multe complicații. Pe cît de greu își rezolvase aceste probleme la gimnaziu, pe atît de simplu devenise totul în timpul studenției. Multă vreme după aceea se distrase copios pe seama studentelor provinciale de la medicină, care, prin 1935, pe vremea cînd intrase și el la facultate, uluite de propria lor cutezanță de a alege o carieră atît de dificilă în locul istoriei sau al blajinei filozofii, erau dispuse să-și dovedească cu orice preț că nu sînt complexate defel și că nu le putea speria, îngrozi și nici provoca silă nimic din ceea ce avea vreo legătură cu fenomenele naturale și cu corpul omenesc.

Primea cu satisfacție tot ceea ce i se oferea cu generozitate, dîndu-le în schimb exact atît cît să nu fie considerat lipsit de politețe : dansa cu ele, le ajuta să se pregătească pentru examene și colocvii și le asculta calm, răbdător ori de cîte ori se smiorcăiau, plîngîndu-i-se de un lucru sau altul. Facultatea de medicină, așezată în mijlocul stejarilor seculari, avea patru secții, dar căminul era comun. Așa stînd lucrurile, își alegea cu mare atenție colegii de cameră, avînd grijă să întrețină cu ei relații cordiale. Conducătorii asociațiilor de tineret îl lăsau în pace, simpatia fățișă pe care i-o arăta profesorul Dekker apărîndu-l de cei cu gura mare, iar rezultatele excepționale la învățătură, ca și uluitoarea lipsă a celor mai elementare mijloace de existență fiind suficiente argumente care să justifice absența lui din viața politică. Într-una dintre rarele ocazii ivite, însuși „camaradul șef" fusese cel care-i luase apărarea : cum naiba să adere la

organizația lor, sau măcar să-și manifeste simpatia față de aceasta, din moment ce era nevoit să mediteze odraslele evreilor, procurîndu-și mijloacele de existență de la avocații și medicii înstăriți ai orașului, care i-ar fi închis ușa în nas dacă ar fi aflat că era membrul vreunei organizații antisemite. Capacitatea de înțelegere a lucrurilor, ca și concepția generală despre viață și le formase încă din tinerețe, așa încît atît el, cît și prietenii lui apropiați urmăreau evenimentele din Ungaria și ascensiunea vertiginoasă a lui Hitler ca niște lei furioși, obligați pe moment să se retragă în cușca lor. Știau însă, erau ferm convinși, că odată și odată avea să sosească momentul saltului decisiv, cînd puteau să-și dovedească din plin forța fizică și capacitatea intelectuală. Mai tîrziu, la înmormîntarea fostului său director, cîntă laolaltă cu întreaga asistență psalmii funerari și i se umplură ochii de lacrimi văzîndu-l întins pe catafalc, dispărut pentru veșnicie, pe zăludul, dar aprigul apărător al virtuților romane, care știuse să se descurce mai bine în hățișurile antichității decît printre fiii propriului său popor.

Atunci, la înmormîntarea lui Cato, îl întîlni din nou pe Szőcs Vince.

Îl recunoscu imediat, deși slăbise și era mult mai prost îmbrăcat decît atunci cînd îl văzuse mergînd zgribulit, cu încălțămintea nepotrivită pentru vreme de iarnă, printre coloanele impunătoare din curtea colegiului. Stătea retras, departe de camera mortuară, neizbutind să se hotărască dacă se cuvine să intre sau nu, de parcă s-ar fi întrebat dacă nu cumva prezența lui ar fi împietat memoria defunctului, iar atunci cînd asistența se urni din loc, rămase printre cei din urmă, privind cu încordare, gata să se facă nevăzut printre morminte la cel dintîi semn de alarmă. Nu-l remarcase nimeni, cei foarte puțini la număr care-l salutaseră totuși o făcuseră cu o mină total inexpresivă. Nu-i mai puțin adevărat că la oricare înmormîntare nu se cuvine să arborezi o altă mină decît una îndoliată, îndurerată.

Szőcs Vince nu era singur, ci însoțit de o fată neobișnuit de zveltă, mult mai înaltă decît el, a cărei vîrstă nu reușise s-o determine cu nici un chip din pricina înfățișării ei stranii. Avea talia înaltă și mijlocul tras parcă

prin inel, picioare de adolescentă, ca și îmbrăcămintea de altfel, cu niște mănuși mult prea mari, de parcă le-ar fi împrumutat de la cineva, și o poșetă neagră, cam bătrînicioasă și demodată. Fruntea înaltă, chipul și mai cu seamă privirile fetei îl tulburară profund. Întreaga ei înfățișare semăna cu cea a unui ostaș, ori mai curînd cu a unei santinele puse să păzească niște comori nepreţuite. Se învîrtea în jurul lui Vince fără să clipească măcar, rotindu-și privirile îngrijorate jur-împrejur, de parcă ar fi însoțit un om aflat în convalescență și s-ar fi întrebat neliniștită dacă aerul cam rece, mulțimea și toate celelalte din jur îi făceau bine sau nu. Mai tîrziu, ori de cîte ori încerca să evoce chipul Izei, îi apărea aievea fața tînără, atemporală și privirile ei de mercenar, cum se învîrtea sigură pe sine în jurul lui Vince, cu buzele străvezii și mănușile mult prea largi, încercînd parcă să-l ocrotească de toate relele pămîntului.

Antal îl însoțea pe Dekker, care pe vremea aceea îl tutuia de acum, îi dădea întruna de lucru și-l ținea în preajma lui, de parcă ar fi intenționat să și-l apropie și să-l facă în viitorul apropiat colaboratorul său, purtînd cu el de ani de zile lungi și interesante dispute politice. Profesorul își fixase privirile în pămînt, prezența la cimitir constituind pentru el o obligație plictisitoare, stingheritoare chiar. În concepția sa, moartea era o chestiune strict personală, iar funeraliile niște încercări naive, născute din superstiții, de a îmbuna divinitatea, ori mai curînd obiceiuri folclorice, care țineau de etnografie. Cu toate acestea, venise la înmormîntare de dragul acelui roman întîrziat și al amintirii școlii de odinioară, în care își petrecuseră împreună primii ani ai tinereții, mergînd uneori la cîrciumă și urlînd cît îi ținea gura, amețiți de vin, vechi cîntece de petrecere. Tropăia de zor în fleșcăraia de toamnă și bombănea în sinea lui, întrebîndu-se de ce naiba nu l-or fi ars pe Cato pe rug, în viața publică, așa cum ar fi cerut încrederea lui oarbă, de-o viață, în virtuțile Romei antice, în timp ce unul dintre colegi, îmbrăcat și mascat după regulile vremii, ar fi improvizat o pantomimă, imitînd gesturile și tiourile lui arhicunoscute.

După o vreme, Antal observă că Vince ar fi dorit să-i spună ceva profesorului. Era imposibil să nu fi remarcat acest lucru, Vince nedezlipindu-și privirile de pe Dekker din clipa în care îl observase. La un moment dat, Vince îi șopti ceva fetei, care își îndreptă spinarea și mai mult, ca tulpina unei flori crescute brusc. Antal rări pasul, făcînd în așa fel, încît ajunseră cam în dreptul lor. Profesorul, fără să-și fi dat seama, rămase la rîndul său în urmă, lîngă Antal. Nu se cuvenea să înceapă Antal a vorbi, dar nici nu era nevoie, pentru că profesorul îl observă pe Vince și-l salută zgomotos. Chipul lui Szőcs fu luminat brusc de o pală de speranță, în timp ce fata îl măsură pe Dekker din cap pînă în picioare, încercînd să-și dea seama cam cîte parale face, așa cum procedează omul atunci cînd vrea să aprecieze valoarea unui produs oarecare.

Antal simțea rar nevoia lăuntrică de a proceda într-un fel sau altul, dar cînd inima-i dădea ghes, ceda repede. O asemenea revelație îl mînase și în sanctuarul lui Cato pentru a-și oferi serviciile în schimbul apei termale a lui Bérczes și tot cam așa acționase și asupra propriei sale firi structural rezervate, descătușîndu-l parcă, prin anul trei, în momentul cînd, aflat în biroul lui Dekker, care tocmai prepara o cafea — prima cafea pregătită special pentru el — realiză cu adevărat ce fel de om era profesorul și la ce se putea aștepta din partea lui. Atunci, la cimitir, glasul lăuntric îi șopti să se alăture celor doi. Tînăra cu ochi de migdală și priviri de mercenar era probabil fiica judecătorului, cel din banii căruia își cumpărase cărți ani de-a rîndul. I-o fi spus oare vreodată Cato lui Szőcs cine fusese cel care beneficiase de darul său ?

Numai că Dekker îl împiedică să-și ducă gîndul la bun sfîrșit. Își luă rămas-bun de la el și-i spuse că urmau să se întîlnească la clinică, el avînd ceva de discutat cu un bun prieten. Se opri și-l luă pe Vince de braț, fără să arunce măcar o privire spre fată. În imediata apropiere a sicriului, cantorul începu să intoneze psalmul de adio, dar Dekker nici nu-l băgă în seamă, explicîndu-i ceva de zor judecătorului, care se îmbujora tot mai mult, dezvăluindu-și sub privirile lui Antal siguranța și firea

bonomă, trăsături nici măcar bănuite de acesta. Îl și văzu aievea tînăr și ferice, cu un surîs strengar în colțul buzelor, pe același loc pe care se-ntindea, în locul cimitirului, o pădure superbă, cum stătea întins la umbra unui bătrîn stejar — eventual cu prilejul unui picnic — sorbind cu nesaț dintr-un ulcior cu vin și oferindu-l apoi lui Cato cu chipul transfigurat de plăcere și sufletul plin de speranțe.

Sicriul cu corpul defunctului fu coborît în groapă, fără ca judecătorul și profesorul să fi observat acest lucru. Fata întoarse, ce-i drept, privirile spre mormînt, dar nu murmură o dată cu ceilalți rugăciunea cuvenită, de parcă ar fi fost o străină rătăcită întîmplător printre credincioșii prezenți și n-ar fi vrut să-l jignească pe preot — diplomatul reprezentant al unui sistem politic diferit, căruia nu-i împărtășea opiniile, dar pe care era obligat să-l respecte pentru convingerea prin care își pleda cauza. După înmormîntare, Dekker și Szőcs rămaseră împreună, adînciți într-o discuție aprinsă în dreptul unui cavou. Antal nu-și putea permite să-i inoportuneze numai de dragul de a face cunoștință cu fata.

Se întoarse prost dispus la facultate, mîncă ceva la cantină și, cum dădea meditații abia după-amiază, se fîțîi o vreme prin fața avizierului de la mezanin. Se distră iar, ca de obicei, pe seama faptului că în timpul anului, cînd era împreună cu mai toți prietenii, nu primea scrisori niciodată. Se uită la datele fixate pentru reexaminări, citi toate anunțurile rectoratului și parcurse fugitiv lista noilor candidați admiși la facultate. Numărul studenților din anul întîi era din nou atît de mare, încît aveau să le dea de lucru, nu glumă, membrilor corpului profesoral, pentru ca să-i repartizeze apoi undeva prin Ardeal, ori pe teritoriile cehilor sau rutenilor, de parcă n-ar fi știut toată lumea că aceste teritorii aveau să se întoarcă iar la vechii lor stăpîni. În partea dreaptă a listei, un singur nume. Cineva nu fusese admis. Ei, asta era într-adevăr o situație de excepție ! Se uită cu atenție : rectoratul respinsese cererea de admitere în facultate a Izabellei Szőcs.

După-amiază nu prea reuși să se concentreze asupra materiei nevoit s-o predea. Știa că profesorul obișnuia să

treacă seară de seară pe la clinică, deschizînd măcar ușa cazurilor foarte grave și, dacă nu în altă parte, măcar la poartă ar fi reușit să-l prindă din urmă. Își făcea socotelile cam cîte ore mai erau pînă avea să-l vadă pe profesor, putînd să-și verifice presupunerile referitoare la Izabella și Vince Szőcs, dar și la discuțiile care avuseseră loc dimineață la cimitir. „N-ai să rămîi singură, tînără cătană, gîndi Antal, dacă ai să ajungi la noi. Dekker are să fie lîngă tine mereu și, crezi ori nu crezi, am să fiu și eu nu numai de dragul tatălui tău, ci și al tău, de dragul ochilor tăi migdalați, al privirilor atît de ciudate și al forței tale interioare, atît de puțin obișnuită la o femeie tînără."

Seara, la sosire, Dekker îi spuse fără să se fi lăsat rugat, că a doua zi avea de gînd să meargă la rector pentru a susține cauza fiicei unui fost coleg de liceu, pe care domniile lor nu voiau s-o admită în facultate din teamă de a nu-i contamina cumva pe ceilalți cu ideile lui Vince Szőcs. În definitiv, din moment ce taică-său era om cinstit, ce nevoie are una ca asta de diplomă ?

— Nu-i nimic, are s-o primească la examenele suplimentare de admitere, zise Dekker, trîntindu-și ceșcuța de cafea lîngă elefantul de porțelan de pe biroul său. Profesorul nu suporta să aibă la catedră tradiționalul craniu, nelipsit de pe biroul unui cadru didactic de la medicină, iar atunci cînd se nimerea să vadă vreunul pe biroul altuia, îl lua și-l mirosea îndelung, de parcă ar fi sugerat că era proaspăt, provocîndu-i astfel posesorului cîteva momente penibile, chinuitoare.

Antal știa că atunci cînd profesorul promitea ceva, se ținea de cuvînt. Era în anul 1941, războiul cuprinsese întreaga țară în chingile sale sufocante și, cu toate că toată lumea avea gura mare, colegii lui Dekker se temeau un pic de el pentru că profesorul obișnuia să poarte de-a-ndoaselea chipiul dominusian și, în toiul celor mai răsunătoare victorii naziste, se ducea la festivitățile oficiale mai curînd behăind grotesc decît cîntînd : „Luptaavom cu too-ții pîî-nää la caa-pă-tîî, chia-haar de-ar fi sääă pieeee-rimî și să ne împrăș-tii-ee-mîî ca plea-haavaaa !" Cînd rectorul îi cerea socoteală, răspundea fără să clipească măcar că fusese beat, deși era un lucru ar-

hicunoscut că profesorul nu obișnuia să bea decît lapte ori suc de fructe, deprindere căpătată încă din tinerețe, pe vremea cînd beneficiase de o bursă într-o țară scandinavă.

Peste două săptămîni o văzu într-adevăr pe Iza urcînd scările în același palton prea scurt pe care-l purtase la cimitir și purtînd sub braț o servietă ponosită și demodată. Intră după ea la secretariat și așteptă să-și completeze fișele interminabile și să-și achite taxele. Din cîte își dădea seama, fata nu obținuse nici un fel de scutire de taxe. I se strînse inima de durere cînd o văzu cum numără bancnotele. Szőcs Vince era pensionar, cu toate acestea îi dăruise lui an de an o parte din bruma lui de pensie pentru a-și putea cumpăra cărți. Se întrebă contrariat ce-o fi vîndut, ca să facă rost de suma necesară înscrierii ? Ori te pomenești că luna aceasta n-o să aibă ce mînca și nici cu ce face focul măcar ?

Cînd fata se ridică să iasă, se repezi în urma ei și o opri pe coridor.

— Bine-ai venit, bobocelule ! Să știi că eu sînt moașa grupei din care faci și tu parte. Prezintă-te, rogu-te, la nenea și spune cum te cheamă !

Iza îl măsură îndelung, fără să-i răspundă. Își ridică apoi privirile spre indicatoarele de pe pereți și se îndreptă cu pași hotărîți spre sălile de curs. Antal o însoți, dar Iza se prefăcu că nu-l observă. Nimeriseră tocmai în pauză. La un moment dat ușile sălilor de curs se deschiseră și studenții anului doi se îmbulziră să iasă, sătui de orele de teorie la care luaseră parte. Ulla, Deak Ulla clipi șăgalnic spre Antal. Descoperind în ochii ei somnoroși pretențiile fățișe izvorîte din amintirile verii trecute, Antal abia catadicsi să-i răspundă la salut. Imperturbabilă, Iza își continuă drumul, descifrînd din mers numele profesorilor de pe tăblițele fixate pe uși. În dreptul ușii lui Dekker se opri.

Antal era în spatele ei. Dekker nu sosise, avea cursuri la douăzeci și șase, în aula mare, a cărei ușă nu se deschisese încă. Mult prea preocupat de prelegerile sale, profesorul nu prea punea preț de regulă pe sonerie, așa că nu-și întrerupea cursul decît în momentul în care freamătul coridoarelor devenea insuportabil.

Iza bătu la ușă, dar Antal scoase din buzunar cheia lui Dekker, în biroul căruia avea acces ca să facă din cînd în cînd ordine printre fișele acestuia, descuie tacticos și deschise apoi larg ușa din fața fetei.

— Poftim, intră !

Fata însă refuză, fixînd cu privirile mozaicul de sub picioarele sale, de parcă ar fi încercat să descifreze din jocul formelor geometrice cine știe ce sensuri tainice. Antal încuie iar ușa și se trase lîngă ea. Deși la numai cîțiva centimetri de obrazul ei, fermitatea fetei, aerul ei distant îi îndepărtă parcă la o distanță apreciabilă unul de altul. Mai tîrziu, după cîțiva ani buni, Antal a știut că asta fusese clipa în care se îndrăgostise de ea, arzînd ca o văpaie de dorul ei.

În cele din urmă, Dekker își făcu apariția. Deschise ușa și-l pofti și pe Antal. Pleoapele Izei începură să tremure amenințător, dar nu-i întinse mîna, mulțumindu-se să dea politicos din cap.

— Antal te va ajuta în toate. Ascultă-i sfaturile și învață de la el. Nu, nu-i nevoie să-mi mulțumești, du-te te rog la cursuri.

Își aprinse o țigară și, înainte ca fata să fi ieșit printre rotocoalele de fum adăugă cîteva cuvinte adresate lui Antal :

— Ai grijă de ea, băiete !

Altă fată, după ce au ieșit, ar fi rîs, poate, de el. Dar Iza rămase foarte serioasă, distantă chiar. N-avea cum se apropia de ea și nici ce s-o întrebe măcar.

Trecură din nou pe lîngă sala fetelor. Chipul Ullei se zări iar prin ușa întredeschisă. O măsură pe Iza din cap pînă în picioare, strîmbînd din nas la vederea paltonului și servietei, dar nu păru fericită deloc. Observase și ea privirile tăioase ale fetei, buzele ei străvezii, ca și rigiditatea și complezența cam iritată izvorîte din obligația de a-l urma pe Antal. Treptat sălile de curs se goliră, populîndu-se în schimb bufetul. Antal știa că fata nu putea avea bani, dar știa la fel de bine că ar fi invitat-o în zadar, pentru că l-ar fi refuzat oricum. Ideea în sine îl și jignea teribil, dar îl și făcea să se simtă mîndru din cale-afară.

În dreptul aulei mari se opriră amîndoi. Fata scoase orarul tipărit, cu scoarțe albastre, cercetînd programul celor din anul întîi. Se pregătea de cursuri cu o siguranță și un calm desăvîrșit, de parcă ar fi urmat liceul în aceeași clădire și nu s-ar fi aflat pentru prima oară în pragul unui curs universitar. Mai erau doar două minute. Buzele Izei se întredeschiseră, ca și cînd ar fi vrut să spună ceva. Acum o să-și ia rămas-bun și o să intre, fără ca el să fi apucat măcar să-i vorbească.

— Eu îl cunosc pe tatăl dumitale, se repezi Antal să nu scape cumva prilejul.

Chipul inexpresiv se întoarse spre el. Iată că tînăra santinelă putea zîmbi ca oricare altă fată.

— El a fost omul care mi-a dăruit cărți de fiecare Crăciun ani și ani de-a rîndul. Știai ?

Fata negă, dînd agale din cap. Își ridică apoi palma stîngă, prinzîndu-și fălcile, de parcă i-ar fi fost teamă să nu spună ceva despre care ar fi fost mai bine să nu vorbească.

— În fiecare an dona școlii o anumită sumă de bani. Din clasa a șasea eu am fost cel care am beneficiat de acești bani. Nu ți-a spus niciodată ?

Fata negă din priviri.

— Într-un an am apucat să-l și văd. Pe vremea aceea era mai tînăr și mai sprinten. Se furișa grăbit printre grămezile de zăpadă din curte, de parcă i-ar fi fost teamă să nu-l oprească cineva și să-i mulțumească. Ei, ce zici, nici acum nu vrei să stai de vorbă cu mine ?

Trăsăturile tinerei cătane se înmuiară, împrumutîndu-i un aer copilăresc.

— Primea în fiecare lună de la mama, spuse fata, trei monezi, bani de buzunar. Una mi-o dădea mie, dintr-alta își cumpăra ziare în fiecare duminică, pentru că îi plăcea teribil să citească. Despre cea de a treia n-am știut niciodată nimic. Se vede treaba că le aduna pentru tine.

Îl tutuise și ea, firesc, de parcă i-ar fi fost soră.

— Vino, zise Antal, tîrînd-o de-a dreptul după el. În definitiv, abia fusese admisă, așa că pierduse destule cursuri și nu mai conta dacă avea să participe la primul ei curs mai tîrziu, spre prînz. Acum se vor duce

frumușel la bufet, să bea o cafea și să fumeze o țigară, vor și ciuguli cîte ceva, apoi, afară, la pădure. Doar la fizică să se ducă, de la douăsprezece la unu, pentru prima zi fiind suficient. De altfel, avea să se ducă cu ea, după cum avea s-o însoțească peste tot. Chiar și la cadavre, în sala de disecție, tot el va fi cel care o va conduce pentru prima oară.

Iza închise orarul, îl băgă în servietă, pășind apoi ascultătoare alături de el. Era înaltă, o idee mai înaltă chiar decît el, avea capul descoperit și părul adunat, un păr brun, adolescentin, fără luciri arămii, ca într-un tablou biedermeier.

Mîncară cîte o felie de tortă, iar Iza ceru și un pahar cu sifon. Îl sorbi tacticos, cu plăcere, de parcă ar fi degustat cine știe ce băutură nobilă. Țigară nu voia, dar batonul de ciocolată îl acceptă, ronțăind din el de zor pînă ce ajunseră în parcul institutului.

Umezeala din ziua înmormîntării fusese între timp alungată de un val întîrziat de căldură. Cerul era senin, iar frunzele îngălbenite nici nu se clinteau măcar pe ramuri. Aerul blajin mîngîia trunchiurile masive ale stejarilor, printre care se țeau dezorientați cîțiva brazi supli. Sus, pe deal, cîteva bănci, iar jos, la poale, șerpuia un pîrîu spre lacul din mijlocul parcului. Totul era, bineînțeles, făcut de mîna omului, și dealul, și pîrîul, înviorînd parcă peisajul nisipos al cîmpiei. Iza se așeză pe balustrada podețului, bălăngănindu-și picioarele deasupra servietei pe care o scăpase din mînă. Lacul era plin de crapi, niște crapi dolofani, cu spinările negre, pe care Iza încerca să-i nimerească cu cîteva pietricele.

— Duminică îți fac o vizită, zise Antal.

— Bine, răspunse fata.

— N-ai să uiți, nu-i așa, că profesorul Dekker mi te-a încredințat ?

— Nu.

Din apropiere părul și pielea fetei aveau o aromă aparte, de săpun pentru copii.

— Dekker e o mare personalitate. Să-l asculți ! Să-l asculți în toate !

„E doar un biet boboc, gîndi Antal, iar studenții vor încerca să-i joace tot felul de feste.“ Se temea mai mult

pentru ea decît pentru sine. Cum s-o ocrotească ? Ce să facă pentru ea și cum s-o ferească de rele ? Ar fi fost îngrozitor dacă asociația de tineret i-ar fi prins în păr cîteva pene de cocor, explicîndu-i că în cîteva minute aveau să cîștige războiul și că țara sfîntă avea să se întindă din nou de la Capați la Marea Adriatică ! O apucă de mîna care ținea încă batonul de ciocolată și o strînse tare. Fata nu zise nimic.

— Să nu care cumva să-ți treacă prin cap să faci politică.

Fetița de mai înainte dispăru ca prin farmec, în locul ei țintuindu-l acum o cătană cu priviri aspre. Batonul de ciocolată învelit în staniol părea să rînjească amenințător la ei. Cu o mișcare rapidă fata își smulse mîna din strînsoarea palmei lui Antal și azvîrli ciocolata în lac. Coborî de pe balustradă, își ridică servieta și o porni spre clădirea principală. Merse tăcută pînă la marginea pădurii, se opri apoi, privindu-l țintă în ochi, pentru a da mai multă greutate vorbelor, și îi spuse că o să facă politică toată viața.

Un gînd nebun îi trecu prin minte, un gînd care puse stăpînire pe întreaga lui ființă. Da, pe fata asta avea s-o ia de soție !

III

În 1948 se căsători cu ea, într-o zi de august strălucitoare. Fusese ceva straniu și înduioșător în sentimentul încercat atunci, născut din convingerea că știe cu cine se căsătorește. În cei șapte ani reușise să-i cunoască modul de gîndire, capacitatea de muncă ieșită din comun, concepția de viață, o văzuse susținîndu-și examenele, învățînd, stînd la căpătîiul bolnavilor, al muribunzilor, dansase cu ea, o aprovizionase cu manifeste care informau populația despre adevărata față a războiului și pe care fata le lipea după lăsarea serii pe zidurile clădirilor publice și pe panourile de reclamă, alături de ofertele de vînzare a tot felul de canari și buldogi. Se simțea bine și-

ind că nu dragostea oarbă îl determinase s-o ia de soție, că o dorea din toată ființa lui, trupește și sufletește deopotrivă, Iza fiind o femeie pe care o putea stima și de la care avea ce învăța la rîndul său.

Sentimentul de împlinire fusese, desigur, amplificat și de liniștea pe care i-o dădea convingerea că putea în sfîrșit s-o iubească fără teamă de cine știe ce complicații.

Iza îi biciuise de la bun început simțurile, stîrnindu-i în suflet dorințe arzătoare, mistuitoare, pe care încercase o vreme să le mascheze printr-un soi de atitudine frățească, ocrotitoare. Fata era atît de firavă, cu formele încă neîmplinite și avea niște picioare și mîini atît de adolescentine, încît i se făcu rușine cînd își dădu seama de ipostazele în care fusese proiectat trupul acesta aproape puber, de imaginația lui biciuită de dor. Rămase mai apoi uluit cînd constată cu cîtă sete răspundea Iza săruturilor și ce zbucium, ce freamăt cu adevărat feminin dezlănțuiau îmbrățișările sale în trupul adolescentin, el însuși sufocat de dor. Nu se îndoise nici o clipă că în ziua în care o putea face fără grija zilei de mîine, avea s-o ia de soție, conștient totodată că dorea să trăiască cu ea ca soț și soție chiar și pînă la căsătorie, numai că Iza nu era Ulla și nu-și putea permite s-o ducă în sala de club și s-o culce pe masa de biliard sau undeva în pădure, la rădăcina vreunui copac.

Se doreau cu patimă și rezistau tot mai greu să fie departe unul de altul. Deveniseră amîndoi nerăbdători, nervoși. În cele din urmă, biroul profesorului, unde venea și Iza destul de frecvent, rezolvă toată problema. Dekker rămăsese văduv de multă vreme. Viața lui familială luase practic sfîrșit în ziua în care fiică-sa, care se măritase între timp, murise și ea, astfel că de ani și ani de zile nu-l mai interesa decît profesia, căutînd în permanență să-și salveze studenții de pericolele războiului absurd și încercînd să-i facă pe cît mai mulți tineri să vadă limpede situația reală a țării. Profesorul își făcea apariția în clinică la cele mai imposibile ore, dar la biroul de la facultate venea numai după terminarea cursurilor. Nu observase însă nimic din tot ceea ce se petrecea în absența lui, explicîndu-și prezența amîndurora

prin prisma preocupărilor pur științifice. De altfel, pe Antal, care promitea să devină un excelent internist, îl reținuse lîngă el după absolvire, iar Iza își manifestase de la bun început interesul deosebit față de reumatologie.

Cînd îi văzu apoi sărutîndu-se în dreptul bustului ridicat în amintirea poetului local, se bucură sincer că lucrurile luaseră o întorsătură atît de plăcută lui, dar și pentru că putea să-i ofere Izei, aflată în ultimul an de studii, un excelent cadou de nuntă, nu de altceva, dar apucase să și facă primele demersuri pentru a o reține după absolvire pe un post la clinică, post pe care fata îl și ocupă încă înainte de căsătorie. Își asumase chiar rolul de martor, după cununie invitîndu-i pe amîndoi la masă, dar Antal se scuză, spunîndu-i că nu le puteau răpi celor doi bătrîni bucuria acelor clipe. Luară, așadar, masa cu toții acasă. Vince, reabilitat și devenit între timp proprietar, fudul nevoie mare în costumul bleumarin cel nou, îi îndemna întruna să bea, în timp ce bătrîna se agita de zor în jurul lor, rîzînd și plîngînd de fericire. La terminarea mesei, Dekker se grăbi să-și ia rămas-bun, atrăgîndu-le atenția că nu voia să vadă pe nici unul dintre ei pe la clinică preț de o săptămînă.

De plecat nu plecaseră nicăieri, deși ar fi avut bani s-o facă și obținuseră de la sindicatul corpului medical două bilete cu preț redus pentru una dintre stațiunile de odihnă montane. Iza considera însă voiajul de nuntă un obicei mic-burghez lipsit de noimă, iar Antal declarase că nu-i nebun să plece undeva tocmai în momentul în care dăduse norocul peste el, avînd, în sfîrșit, din nou un cămin, o mamă și un tată.

Bătrîna clătinase din cap, neîndrăznind să-și mărturisească jena pricinuită de perspectiva momentelor de dragoste care aveau să se consume în imediata ei apropiere, sub același acoperiș. La rîndul său, Vince se gîndise la același moment din viața lui, petrecut la Budapesta, la mîndria dată de certitudinea că se descurcase atît de bine pe străzile orașului, la braț cu femeia iubită, care chicotea fistîcită, pășind mărunțel în dreapta lui. Ce sentiment înălțător îi conferise certitudinea că era un om descurcăreț, capabil să-i arate clădirile și locurile

mai importante ale orașului și să-i călăuzească ferm pașii chiar și pe la cele mai aglomerate intersecții ! I-ar fi dorit și lui Antal aceleași bucurii, i-ar fi dorit s-o ia pe Iza de braț și s-o călăuzească, să *călăuzească* pașii soției sale, atrăgîndu-i atenția asupra unor frumuseți eventual neobservate de ea, numai că proiecția propriei imaginații îl tulbură întrucîtva, pentru că Iza nu era ființa care să se lase călăuzită de altul, nemaivorbind de faptul că fata cunoștea, de bună seamă, Budapesta mult mai bine decît Antal. Dar se consolă tot el. La urma urmelor, Iza fusese în ziua cununiei nespus de fericită și frumoasă din cale-afară, bucuria dragostei și a năzuințelor împlinite oglindindu-se cît se poate de limpede pe chipul ei. Se uită la ea cu o molcomă satisfacție, admirîndu-i siguranța mișcărilor, seninătatea strălucitoare, optimismul molipsitor care o învăluiseră ca o carapace ocrotitoare. Nu părea deloc fîstîcită, ci o femeie satisfăcută, conștientă, o femeie care știe ce vrea. Vince rîse de el însuși. În definitiv de ce și-o fi dorit el să vadă pe chipul ei mai multă sfială și naivitate ? Tinerii din generația care trăise toate ororile celui de al doilea război mondial n-aveau nici un motiv să se lase înduioșați de ideea unei banale căsătorii și nici fetele nu era obligatoriu să se fîstîcească de rușine atunci cînd se măritau. Și totuși, fără să-și fi putut explica în vreun fel cauzele sentimentelor contradictorii pe care le încerca, tare ar mai fi dorit să-și vadă fiica puțin mai sfioasă măcar în ziua cununiei oficiale.

Mai tîrziu, după trecerea anilor, într-o dimineață la fel de imaculată, aflați din nou în casă doar ei trei, cînd Antal își luase valiza și plecase definitiv, iar Iza închisese poarta în urma lui și se întorsese la fel de impasibilă, agățînd lîngă cele trei chei care atîrnau în cui pe cea de a patra, rămasă de acum fără stăpîn, Vince ar fi dorit, nici el nu-și dădu seama de ce, s-o vadă plîngînd. Dar ți-ai găsit ! Fata își puse tacticos șorțul, se legă la cap cu un batic și se apucă de curățenie, ștergînd praful în dulapul lui Antal și schimbînd rînduiala camerei. Se duse atunci după ea, pretextînd că venise cu fărașul. O găsi ghemuită pe vine, strîngînd covorașul din fața patului. Vince era mai scund decît cele două femei, mai

scund chiar și decît Iza, cu toate acestea tabloul care i se înfățișă în fața ochilor i se păru de-a dreptul ireal, pentru că o văzuse pe fiica lui *de sus*, la fel cum se obișnuise s-o vadă pe vremea cînd Iza fusese doar de o șchioapă. În clipele acelea se născu în sufletul său dorința fierbinte, cu totul inexplicabilă, de a o vedea cu lacrimi în ochi.

După cum își amintea, cîtă vreme fusese copil, Iza se dovedise a fi o fetiță ca oricare alta. Rîdea atunci cînd avea motiv s-o facă, plîngea cînd cădea, cînd spărgea o cană ori se speria de ceva. Unde dispăruse oare fetița de odinioară ? Faptul că plecarea lui Antal nu fusese însoțită de cine știe ce scene penibile, le conferise, desigur, tuturor un oarecare echilibru. Atîta doar că atmosfera din casă se cam schimbase, devenind poate ceva mai rece, de parcă cineva ar fi uitat ușa deschisă, iar pereții, mobila și totul în jur s-ar fi răcit sub influența frigului de afară. Numai că Vince ar fi fost în stare să dea cîțiva ani buni din viața pe care, mai ales după reabilitare, o îndrăgise atît de mult, dacă ar fi găsit-o pe Iza plîngînd în hohote, ghemuită asupra covorașului din fața patului conjugal. Antal era cu totul altfel. La plecare avusese ochii scăldați în lacrimi. Le sărutase amîndurora mîna și obrajii, purtîndu-și umerii încovoiați sub povara unei greutăți mult mai mari și mai profunde decît cea a valizelor pe care le purta în mîini. Cînd se uitase la Iza, îl văzu cu buzele tremurînde, înghițind un nod amar ca fierea. Dacă Iza ar fi fost cea care ar fi intentat divorțul, i-ar fi înțeles poate atitudinea neutră, indiferentă parcă, dar nu, divorțul îl dorise Antal, Iza acceptîndu-l doar.

*

Antal se convinsese curînd că era un familist înnăscut și că ar fi dorit nespus de mult să fi putut trăi numai cu Iza în propriul lor cămin, în locul cadrului romantic de pînă atunci. Era conștient că dragostea pe care i-o purta Izei s-ar fi adîncit, dacă relațiile lor conjugale ar fi căpătat și un cadru potrivit, perspectiva oferită de căsătoria lui cu Iza, de a dobîndi o familie în adevărata accepțiune a cuvîntului, făcîndu-l de-a dreptul fericit.

Cu foștii lui colegi de cameră vorbiseră despre vrute și nevrute, cu prietenii era în stare să discute despre orice, numai despre Dorozs nu putea vorbi decît cu Iza.

Dorozsul constituia un secret, cu Dorozsul avea un scop anume, un scop ale cărui dimensiuni nu trebuiau diminuate de un cuvînt scăpat înainte de vreme. Aștepta cu nerăbdare clipa în care avea să-l revadă pe Bérczes Dániel și în care avea să se confrunte cu izvorul în preajma căruia se născuse și copilărise. Nici nu-i trecuse prin cap măcar o clipă ideea să-l aștepte la vreun colț de stradă pe Bérczes și să-i înfigă un cuțit în spate, ori să intenteze un proces împotriva lui după atîta amar de vreme. De cîte ori se gîndea la el, se gîndea ca la un simbol. Bérczes întruchipînd în concepția sa vremelnicia unui anume mod de viață, simbolul viu al unui sistem anacronic, care fusese în stare să recurgă la neghiobia de a cără apa termală în butoaie, în loc să fi recurs la exploatarea rațională a izvorului tămăduitor. Ideea de a smulge apele termale din mîinile lui Bérczes, de a investi forța și inteligența aparilor în niște îndeletniciri mai umane, mai raționale și, din moment ce morții nu puteau fi înviați și nici despăgubiri retroactive nu se puteau pretinde pentru suferințele îndurate de-a lungul anilor, perspectiva de a crea comunei Dorozs măcar un viitor, era mult prea tentantă, măreață, amețitoare, chiar. Știa că simpla sa dorință, oricît ar fi fost de arzătoare, era cu totul insuficientă, că avea nevoie de ajutorul statului pentru a transforma Dorozsul într-o stațiune balneară, dar era nespus de fericit să poată discuta cu logodnica, mai tîrziu cu soția sa, strategia și tactica luptei duse pentru comuna sa natală.

Iza îl însoțea săptămînal la Dorozs, căutîndu-i împreună pe cei care-și mai aduceau aminte de Antal. Fata cutreierase de cîteva ori toate cotloanele băilor improvizate, primitive, luînd cu ea probe de apă pentru a le putea face apoi analiza. La cele mai multe familii copiii luaseră locul părinților, bărbații din Dorozs avînd o medie de viață foarte scăzută. În cursul numeroaselor vizite Antal se purtase mai stingher decît Iza, care, la urma urmelor, intra pentru prima oară în casele aparilor. Memoria lui păstra vie imaginea casei lui Vince, învăluită

de misterul înserării, silueta Izei aplecată asupra unei hărți improvizate a comunei, linia gîtului ei, încordarea feței, privirile concentrate pe memoriul adresat oficialităților centrale, al cărui text tocmai îl redacta. Toate acestea constituiau în ultimă instanță summumul a tot ceea ce realizase în viață pînă atunci, dar și o fărîmă a viitorului visat cu atîta ardoare. Simțea că Dorozsul putea fi smuls din mîinile lui Bérczes pentru a fi redat sieși, că odată și odată tot avea să vină momentul cînd, în locul unei banale coroane de flori, ar fi putut depune pe mormîntul tatălui său drept omagiu perspectiva vindecării a zeci și zeci de mii de oameni.

Aceeași imagine îi apăruse aievea în fața ochilor și în noaptea în care se trezise singur în patul conjugal, cu mîinile imobilizate pînă și în somn de brațele Izei, niște brațe rămase reci, parcă distante, chiar și după arzătoarele îmbrățișări. Amintirea acestui chip al Izei se hlizise la el atunci, desprinzîndu-se din pîcla nopții, în timp ce lui îi venea să urle, pentru că auzea o voce interioară care-i șoptea s-o părăsească pe femeia de lîngă el. Încercase atunci o senzație stranie, de parcă ar fi avut două euri : unul o ținea strîns îmbrățișată pe Iza, împărțind cu ea bucuriile și necazurile toate, celălalt îi urmărea pe amîndoi, și pe el, și pe ea, cu suspiciune și totală neîncredere.

Iza nu fusese în viața ei atît de fericită ca în timpul bătăliei pentru Dorozs. Se rotea prin casă aidoma unei păsări cîntătoare, fredonînd întruna, iar cînd bătrîna scăpa întîmplător din tigaie clătita întoarsă cu măiastră dexteritate printr-o simplă zvîcnire a mîinii, o consola cu sanatoriul mult visat, care avea s-o vindece definitiv de reumatism. Uneori, seara, radia de-a dreptul de fericire, de parcă ar fi primit cine știe ce cadou deosebit. Îl însoțea ori alerga de una singură pe la tot felul de instituții și organisme, bătea drumurile cînd la Budapesta, cînd la Dorozs, încercînd să convingă pe toată lumea, fie ei specialiști ori oameni politici, de importanța ideilor sale. În preajma naționalizării nu exista organism sanitar și nici vreo organizație politică ori de masă, care să nu fi auzit de Dorozs, planul stațiunii balneare figurînd printre primele obiective subvenționate de stat.

Cînd începuse construcția noului sanatoriu, erau de acum căsătoriți. În ajunul începerii lucrărilor, Iza se băgă în pat și dormi buștean pînă a doua zi dimineață la zece. „Ai văzut cît sînt de puternică?“ — întrebă la deșteptare, cu ochii încă lipiți de somn, căutîndu-i mîna ca de obicei și răsfirîndu-i degetele pe fața ei. „Nu-i așa că sînt puternică?“ Se încordase toată, iar trupul i se lungise parcă peste măsură. „Puternică?“ — repetă în sinea lui Antal, puțin speriat de neîncrederea cu care începuse să-i analizeze spusele. La urma urmelor, rămăsese încă destul de firavă și era greu să-și închipuie cineva că pornise bătălia pentru Dorozs cu mîinile ei diafane și trupul slăbuț, care abia depășea cincizeci de kilograme.

Bătrîna ciocăni sfioasă la ușă și întrebă dacă, avînd în vedere evenimentele deosebite, putea să le aducă în mod excepțional micul dejun la pat, nu de altceva, dar citise din ziare că la Dorozs se puseseră bazele celei mai moderne stațiuni balneo-climaterice din țară, care avea să fie dimensionată chiar și pentru circuitul internațional. Rîdea descătușată, felicitîndu-i pe amîndoi și vorbindu-le despre o altă statiune, Szentmáté, cu un hotel în care dîrdîise cu tanti Emma în plină vară din pricina camerelor friguroase, pardosite cu piatră. Iza se ridică în capul oaselor și luă tava cu slănină prăjită, mîncarea ei preferată, răstindu-se apoi la ea. Decît să fi venit cu felicitările ei naive, mai bine ar fi avut grijă să nu țină slănină în casă, din moment ce Vince, pofticios nevoie mare, nu se putea abține să nu mănînce bucate care-i făcea rău, că doar suferea de stomac. Bătrîna se strecură pe ușă afară, ciorovăindu-se cu Vince din pricina slăninei. Între timp Iza se apucă tacticos să mănînce, devorînd cu poftă totul, pînă și rămășițele de untură adunată cu grijă de pe farfurie cu bucățele de pîine. „Mă iubești?“ — o întrebă Antal involuntar. Femeia îi răspunse din priviri, cu un zîmbet de fericire încrezătoare și sigură pe ea, nebănuind primejdia aflată în imediata lor apropiere, gata-gata să se dezlănțuie ca un uragan ale cărui prime răbufniri Antal le și intuise. Un lucru era sigur. Iza Îl iubea. Dacă nu l-ar fi iubit, totul ar fi fost mult mai simplu. Dar îl iubea și pe el, și pe Vince,

și pe bătrînă. În noaptea în care ideea despărțirii se conturase limpede în sinea lui, inima prinse a-i bate atît de puternic, încît simțea că e gata-gata să se sufoce.

Trăiseră împreună ani în șir, despărțiți doar printr-un perete de cei doi bătrîni, care-i văzuseră uneori obosiți, lipsiți de chef sau chiar nervoși, lucru explicabil de altfel, pentru că nici lui Antal, care lucra în imediata apropiere a profesorului Dekker, și nici Izei nu le plăcea să le moară vreun bolnav ori să constate diagnosticul cine știe cărei maladii incurabile ; îi văzuseră braț la braț în fața pomului de Crăciun, pîndind momentul în care aveau să desfacă darurile împachetate de ei cu migală încă din ajun, îi auziseră cîntînd împreună, sau pregătindu-se pentru vreo conferință ori sesiune științifică, prilej cu care se ascultau reciproc de fiecare dată cu multă răbdare, după cum fuseseră martorii numeroaselor dispute iscate între ei. Iza argumenta de regulă calm, fluent și inteligent, în timp ce Antal mai izbea uneori cu pumnul în masă, vizibil iritat nu de Iza, ci de punctul de vedere divergent susținut de ea într-o chestiune de principiu, care declanșase de fapt disputa lor mai curînd științifică. Dar de certat nu-i văzuseră certîndu-se niciodată. Nu erau geloși, nici supărăcioși, avînd perfectă încredere unul în altul. Judecătorul și bătrîna, după căsnicia fericită pe care o avuseseră, continuau să trăiască în atmosfera celeilalte căsnicii tot atît de fericită, înconjurați parcă de o dublă aură protectoare.

În perioada din preajma pronunțării divorțului, cei doi bătrîni se sfătuiră îndelung, întrebîndu-se dacă nu cumva ar fi trebuit să încerce măcar a-i împăca, dar renunțară curînd. Realitatea e că Iza nu le ceruse niciodată în viață sfatul, nici măcar în anii tinereții, ba dimpotrivă, o dată cu trecerea anilor își asuma tot mai evident rolul capului de familie. Tristețea însă nu și-o putuseră ascunde. În ziua în care Antal își luă bagajele și plecă de acasă, încercară amîndoi senzația unui sfîrșit tragic, de parcă ar fi asistat la moartea copilăriei Izei, care rămăsese în ochii lor o fetiță chiar și după ce se căsătorise, că doar continua să trăiască sub același acoperiș cu ei și o vedeau, ca și pînă atunci, cînd în cămașa de noapte, cu părul adunat pe creștet înainte de a face

baie, cînd îmbrăcată sumar, cu picioarele în papuci, pregătindu-se de culcare. Cînd Iza le aduse la cunoștință că avea de gînd să-și schimbe locul de muncă, bătrînii nici măcar nu se arătară surprinși, deși seara, în pat, comentaseră deseori în șoaptă hotărîrea fetei. Voia să meargă la Budapesta ? Foarte bine, asta înseamnă că alesese de bună seamă calea cea mai înțeleaptă. Dar cînd o văzură urcată în taxi, nu le veni prea ușor, iar în momentul în care mașina dispăru după colț, se îmbrățișară acolo, în fața porții, de parcă așa, înlănțuiți, le-ar fi venit mai ușor să poarte povara tristeții. „Cam astfel o să-și ia și viața odată rămas-bun de la noi, gîndi Vince, tot atît de brusc și neașteptat, fără să arunce măcar o privire în urmă."

*

Acum, cînd se strecură în patul așezat aproximativ pe același loc unde tronaseră odinioară cele două paturi ale bătrînilor, Antal nu se mai gîndea la Iza, ci la bătrînă. Îl cuprinse teama, o teamă obsedantă, care revenea ori de cîte ori se gîndea la ea. „Și-o fi dat oare seama ? — se întrebă el. Iar dacă și-a dat seama, cum o fi suportînd gîndul ?" Adevărul, e că Antal nu reușea să-și amintească de chipul mamei sale. Printre ridurile care brăzdaseră odinioară fața bunicii îl privea batjocoritor prin ani doar teama, neîncrederea și tristețea amară, adevăratul chip de mamă, senin, surîzător, admirat de atîtea și atîtea ori pe tablourile de prin sălile de muzeu ori prin cine știe ce albume, întîlnindu-l în realitate abia acolo, în casa pe care o cumpărase între timp. Încercă o senzație extrem de ciudată și inexplicabilă pentru el în momentul în care își dădu seama că mare parte din trăsăturile caracteristice bătrînei, inteligență nativă, bună dispoziție generală, hărnicie, trăsături evocate de el cu mare plăcere, se regăseau în ultimă instanță și în personalitatea Izei. Ce mîini fără astîmpăr, ce minte ageră și cîtă șiretenie bonomă, cîtă bunăvoință și curiozitate neostoită, izvorîte din dorința de a face bine cu orice chip ! Tare ar mai fi stat puțin de vorbă cu ea, numai că — își zise el — bătrîna n-avea probabil nevoie

nici de poveștile și nici de ajutorul lui. Nu de altceva, dar sarcina de a comanda monumentul funerar pentru mormîntul lui Vince o lăsase pe seama Gicuței, mîndră nevoie mare că i se adresase ei și că era, poate, unica ființă care purta corespondență cu ea, că doar schimbaseră între ele tot felul de schițe, facturi și sugestii pentru inscripțiile funerare.

Lui Kolman îi scrisese de două ori, învățătoarei și vînzătorului de ziare cîte o dată, lui nici măcar o singură dată, iar de răspuns nu răspunsese nimănui, cu excepția Gicuței, de parcă s-ar fi plictisit să tot răspundă ori n-ar mai fi avut despre ce scrie.

La dezvelirea monumentului funerar, își zise Antal, Iza pesemne că n-avea să vină, dar bătrîna nu se putea să lipsească. S-ar fi cuvenit de bună seamă să-i scrie și s-o invite să stea la el, dar se îndoia că ar fi acceptat invitația. Întinse mîna după ziar și-l desfăcu. Îi plăcea să citească în pat. Zugrăviți proaspăt în tonuri destul de îndrăznețe, pereții creau în jurul său o ambianță plăcută. Dispăruseră de pe ei și florile, și petele aurii de forma unei meduze. Camera părea astfel mai înaltă, mai luminoasă. Atîta doar că Antal făcea tot mai rar comparații cu trecutul. La urma urmelor, casa era a lui, în privința mobilierului și aranjamentului sfătuindu-se în permanență cu Lidia și tot ei îi ducea uneori flori din grădina proprie. Izvorul cu apele termale se păstrase în amintirea lui Antal sub forma unei imagini din infern, o mîzgă compactă, fierbinte și mlăștinoasă, bolborosind mereu. Devenise între timp ditamai medicul cînd apucă să vadă pentru prima oară în viața lui un izvor de munte. Îngenunchease atunci în fața lui, cufundîndu-și iar și iar palmele în apa cristalină rece ca gheața și parcă fragilă. Ametit de fericire, cu degetele amorțite în oglinda apei asculta fascinat susurul pur ca gînguritul unui copil. Pietrele rînduite ciudat pe fundul bazinului natural de sub izvor purtau bărbi argintii, iar printre crengile tufișului plecat asupra lui se auzeau trilurile zglobii ale unei păsări nevăzute. Iată de ce, ori de cîte ori evoca silueta Lidiei, o vedea învăluită de îmbrățișarea caldă a valurilor înspumate de la poalele unei mori încremenite de vremuri prin susurul molcom al tainicelor luciri.

Seara era neobișnuit de calmă, liniștea profundă prevestind parcă apropierea ploii. Căpitan patrula prin curte, răsuflînd din greu sub povara misiunii asumate. În asemenea ocazii bătrîna se milostivea de el și-i dădea drumul în casă. „E tocmai bun să faci din el un papricaș de iepure, ori să-l zvîrli în baiț“ — zicea Iza bine dispusă și, prinzîndu-l de urechi, îl ridica în brațe pe urecheat, care se zbătea de mama focului, deși fata avea, desigur, grijă să nu-i pricinuiască vreo durere. Scena se repetase de nenumărate ori, dar de fiecare dată lăsau toți capul în pămînt, pentru că Iza avea, desigur, dreptate ; la urma urmelor, ce să caute un iepure în casă, chiar dacă e curat și relativ inteligent... Numai că...

Urecheatul era bun pentru papricaș sau baiț, iar oamenii, ei bine oamenii — unii ici, alții dincolo. Totul în mintea ei era calculat matematic. Dăduse bătălia pentru Dorozs, comandase piatra funerară pentru mormîntul lui Vince, o dusese pe bătrînă cu ea la Budapesta, de toate cele se îngrijea iar dacă neglijase vreodată în viață pe cineva cel mult pe sine însăși. Cu o zi înainte cineva scăpase cîteva vorbe la cantină despre legăturile care se înfiripaseră între Domokos și Iza. Antal rămase el însuși surprins cît de puțin îl interesa acum viața Izei. Se gîndi mai curînd la Domokos, îngrijorat de soarta scriitorului, a cărui proză viguroasă, tipărită de marile edituri și publicată frecvent în mai toate periodicele literare, o cunoștea și aprecia. „Doar nu s-o căsători cu ea ? — se întrebase el în ajun. Pentru numele lui Dumnezeu, doar n-o fi avînd de gînd să se căsătorească cu ea ?“

Căpitan începu să pufnească. Prin fereastra deschisă pătrundea valuri-valuri aroma florilor cultivate înainte vreme de Vince. Iza nu mai locuia în casa aceea, dar spiritul lui Vince, ba chiar și al bătrînei, mai dăinuiau pare-se prin preajmă, pentru că Antal se sculă din pat, încălță papucii, deschise ușa bodogănind și dădu drumul iepurelui să intre așa cum ar fi făcut și bătrîna. Casa era de altfel pustie, așa că nu avea motive să se teamă că o să facă gălăgie.

IV

Cu timpul nu mai primi nici o scrisoare de acasă, ceea ce n-o prea miră, pentru că, exceptînd-o pe Gica, nici ea nu răspunsese nimănui. De multe ori încercă să-și imagineze ce-or fi zicînd Kolman și ceilalți, cum or fi reacționînd la tăcerea ei și avu impresia că știe ce explicație găsiseră aceștia pentru că, la urma urmelor, în locul lor ar fi gîndit la fel. Presupuneau, de bună seamă, își zise bătrîna, că traiul tihnit, fără griji, o lenevise, făcînd-o să uite de ce-a fost odată. „Ehei, exclamase probabil vînzătorul de ziare, dacă ar fi depins de Iza, ea le-ar fi scris, pentru că Iza nu era înfumurată!" De altfel, Iza le-ar fi scris într-adevăr, acceptă bătrîna însăși pentru că hîrtia suporta totul și n-o obliga la nimic, iar Iza nu prea obișnuia să lase în urma ei ițe nedescurcate.

De scris le-ar fi scris ea, dar ce anume ?

Cum să le explice foștilor ei prieteni ce viață duce și cum se descurcă ? Să le fi vorbit despre Tereza, despre monotonia zilelor ce se scurgeau imperturbabil una după alta, despre tramvaiele care traversau halucinant orașul ? Ori să le fi scris despre Domokos, care de la o vreme intra tot mai des la ea, chiar și în lipsa Izei, pentru a-i ține de urît ? Dacă le-ar fi descris numai o parte din adevăr, ar fi lăsat impresia că se laudă, iar dacă le-ar fi vorbit despre cealaltă parte a adevărului, care se ascundea în spatele confortului și siguranței, pur și simplu n-ar fi fost crezută.

Nu, era limpede, nu putea purta corespondență cu cei de acasă.

Fereastra bucătăriei dădea spre luminator și, de cîte ori o deschidea, privirile-i cădeau pe ochiul de geam de vizavi, la fel de mic și de mat, iar atunci cînd se nimerea să aerisească și vecinii, soția vatmanului o saluta zîmbitoare și o întreba ce bunătăți pregătise pentru ziua aceea. Soția vatmanului era o femeie blondă, dolofană, mereu bine dispusă. O auzea deseori cîntînd, în timp ce conecta sau întrerupea aparatele de uz casnic identice cu cele din gospodăria Izei.

Bătrîna încerca o teamă ieșită din comun față de tot ceea ce se cheamă instalație electrică, sau aparatură, dar frigiderul o îngrozea de-a dreptul. Avea senzația că motorul acestuia scotea sunete animalice și că mîrîia ca toți dracii. Asta însă doar la început, pentru că după o vreme se obișnuise cu el și, așezîndu-se pe scaun, își imagina lungi și interesante conversații cu drăcovenia ce mîrîia de zor. Zbîrnîitul frigiderului îi amintea mai întîi de o pisică ce torcea întruna, dar cum singurul animal pe care-l avusese în casă în ultima vreme fusese Căpitan, frigiderul luă în ochii ei înfățișarea unui iepure, a unui Căpitan fără bot și fără coadă. O dată se întîmplă să verse pe unul dintre rafturi supa de vișine. Speriată de ce avea să-i spună Iza, se apucă să șteargă frigiderul cu o cîrpă umedă. Văzînd-o că nu deconectase frigiderul, Iza se făcu albă ca varul.

— Mămico dragă, exclamase ea speriată și revoltată, ăsta nu e răcitor ! Să nu te mai prind umblînd cu cîrpa umedă prin el. Dacă s-a pătat, lasă-l în plata domnului, că n-o fi foc, zise ea ceva mai calmă și scoase ștecărul din priză. Zumzetul încetă brusc.

Din ziua aceea intimitatea ei cu frigiderul încetă definitiv. Încercă să afle ce ar fi trebuit să facă pentru a-l putea mînui și ea la fel ca ceilalți, dar Iza n-avea timp să-i explice mecanismul, iar pe soția manipulantului se sfia s-o întrebe. Nu se mai apropia, așadar, de frigider cu aceeași căldură de altădată, mulțumindu-se să se așeze lîngă el tăcută și să-i asculte zumzetul monocord.

Nici pe Iza nu îndrăzni s-o întrebe ce hotărîre luase în legătură cu Domokos, ea însăși nefiind încă lămurită dacă eventuala lor căsătorie o bucura sau nu. La început, după ce remarcă vizitele sistematice ale scriitorului, jenată de relațiile oarecum libertine dintre el și Iza, căsătoria lor ar fi liniștit-o măcar, cu timpul însă se obișnui cu ele și cum n-avea pe nimeni cu cine se sfătui, se liniști singură, spunîndu-și că n-avea de ce să se alarmeze degeaba din moment ce obiceiurile din capitală se deosebeau atît de mult de cele din provincie. Domokos o îndrăgise pe bătrînă, care, dacă nu i-ar fi fost atît de antipatică meseria de scriitor, l-ar fi îndrăgit la rîndu-i, numai că așa învățase ea de la tanti Emma, că scriitorii erau toți niște be-

tivi, oameni de nimic, care o apucau, mai devreme sau mai tîrziu, pe drumul desfrîului. Pe de altă parte, o neliniștea și faptul că bărbatul n-avea un loc de muncă anume, cu orar fix, temîndu-se chiar să nu vină cumva o vreme cînd Iza să fie nevoită să-l întreţină. Erau, desigur, gîndurile ei nemărturisite, pentru că nimeni nu se învrednicise vreodată să-i ceară sfatul. Ce-i drept, într-una din zile, soţia vatmanului o întrebase de la fereastră dacă nu ştie cumva vreo reţetă de prăjitură care să nu necesite prea multe ouă. Se simţise atunci în al nouălea cer şi îşi aminti de cozonacul de campanie, cum îi plăcea ei să-i spună, un fel de prăjitură foarte ieftină, dar delicioasă, care îi plăcea atît de mult şi lui Vince, şi Izei cînd era mică. Doamne, de cîte ori nu-i mai păcălise ea şi pe ei, şi pe alţii, făcîndu-i să creadă că mănîncă prăjituri adevărate !

Cînd vedea chipul surîzător al vecinei apărînd în cadrul ferestrei, se bucura ca un copil. Numai că tînăra femeie era taxatoare şi nu-şi putea permite să stea ore în şir în bucătărie. Pe ea ar fi îndrăznit s-o întrebe ce mai era nou în lumea largă, că de la moartea lui Vince nu mai reuşise să ţină pas cu evenimentele. Adevărul e că politica n-o interesase niciodată, dar din moment ce Vince o obişnuise să-i citească cu voce tare din ziare, reuşise de bine, de rău să-şi creeze o imagine aproximativă despre evenimentele politice mai importante, chiar dacă nu le înţelegea decît superficial. Acum însă încerca cu disperare să se informeze. De cînd trăia în capitală, strînsă în chinga marilor uzine, îşi dădu seama că bagajul ei de cunoştinţe era destul de firav şi că în jurul ei trăiau o serie întreagă de tipuri umane pe care nici nu apucase măcar să le vadă de aproape.

Puţinii oameni pe care-i cunoscuse, vînzători, vatmani, taxatoare, poştaşi, precupeţe i se păreau a fi neînsemnaţi. Nu stătuse încă de vorbă cu un muncitor adevărat, cu excepţia celor care veneau să facă reparaţiile curente din casă, instalatori, electricieni, dar şi aceştia vorbeau cu un accent vizibil provincial, fiind originari de pe undeva din comunele de prin împrejurimile oraşelor din ţară, pentru că din oraşul vecin, unde se construise de curînd o fabrică modernă de medicamente, nu prea mai venea

nimeni în capitală. De cîte ori ieșea să-și facă plimbările zilnice, nu izbutea să-și dea seama cine era muncitor și cine nu, îmbrăcămintea oamenilor fiind destul de asemănătoare. Cu prilejul uneia dintre călătoriile ei interminabile, tramvaiul în care se găsea trecu pe lîngă o uzină tocmai la ora efectuării schimbului. Curioasă, se întoarse și privi lung în urma lor, gîndindu-se să întrebe pe careva cine erau oamenii pe care-i văzuse și ce făceau acolo, dar se răzgîndi pe loc. Dacă Iza, fiica ei, nu-și găsea timp pentru ea, cum era s-o facă niște străini !

După o vreme renunță să mai privească pe geamul tramvaiului, fiind preocupată în exclusivitate de propriile-i gînduri și amintiri. Treptat-treptat, vizitele lui Domokos începură s-o cam calce pe nervi pentru că scriitorul, de cîte ori intra la ea, îi aducea, ca unui copil, prăjituri și tot felul de dulciuri. Lua apoi scăunelul și se așeza la picioarele ei, ceea ce o scotea de-a dreptul din sărite, pentru că doar Iza mai stătuse așa, la picioarele ei, odinioară, pe vremea copilăriei, privind-o drept în ochi și punîndu-i tot felul de întrebări, care mai de care mai năstrușnice, la care nu prididea să răspundă. Scriitorul o descosea cu o insistență ieșită din comun, întrebările lui referindu-se îndeosebi la trecut. „Mi-am găsit beleaua cu ăsta ! — își zicea bătrîna. Nici nu-mi dă răgaz să-i pun și eu măcar o întrebare. El vrea doar să-i răspund, să-i răspund la nesfîrșit.“ Îi ura întrebările, după cum ura și caisele cît pumnul și feliile de pepene, pe care i le aducea stropite cu rom. Bătrîna era iritată și amărîtă ori de cîte ori îi cerea să-i vorbească despre trecut, pentru că trecutul dispăruse o dată cu Vince, iar în trecut Vince mai trăia, și Iza mai avea încă nevoie de ajutorul ei. Odată, cînd Domokos o puse să-i vorbească despre evenimentele politice din micul orășel de odinioară, bătrînei îi trecu prin minte că povestirile ei constituiau de fapt o muncă pe care era silită s-o facă pentru a-și onora în acest fel cheltuielile de întreținere, dar i se făcu rușine de propriile-i gînduri.

În seara aniversării zilei sale de naștere, împlinea șaptezeci și șase de ani, ura împotriva scriitorului se împlini definitiv și irevocabil. Era seara pe care Iza promisese s-o petreacă împreună, toți trei, organizînd chiar și o tombolă, o tombolă adevărată, cu cîștiguri adevărate. O și

rugase pe ea să procure obiectele necesare, că doar avea timp suficient s-o facă. Odinioară le plăcea teribil să joace în trei cu Vince și Iza, tot felul de jocuri de societate. Pe vremea aceea atît Vince, cît și ea, erau nevoiți deseori să trișeze pentru a o lăsa să cîștige pe Iza, care era tare nefericită și plîngea amar ori de cîte ori pierdea. Cutia cu jocul de tombolă ajunsese ca prin minune la Budapesta, o dată cu celelalte lucruri aduse de Iza. Amețită de fericire, bătrîna cutreierase zile întregi magazinele și bazarele, ca să procure mărunțele obiecte ce urmau să se transforme în cîștigurile oferite la tombolă.

În dimineața cu pricina Iza o trezi cu poezia de urare știută din copilărie, iar Tereza îi aduse flori. La rîndul său bătrîna făcu tot ce-i stătu în putință pentru a-și primi urătorii așa cum se cuvine. Cu o zi înainte se duse la soția vatmanului și făcu prăjiturile la ea, numai să n-o supere cumva pe Tereza pentru eventualul deranj din bucătărie. Tînăra femeie privi la ea tăcută, admirîndu-i dexteritatea. O învăță să umble la cuptor, iar cînd bătrîna o întrebă cît îi datorează pentru curentul consumat, izbucni mai întîi în rîs, apoi deveni deodată serioasă și, încolăcindu-și brațele în jurul gîtului ei, o sărută pe obraz. Cînd văzu ochii mari și rotunzi ai femeii scăldați în lacrimi, bătrîna se fîstîci atît de tare încît, încercînd să deschidă ușa cu cotul, scăpă pe jos o parte din fursecurile rumene.

Domokos își anunțase sosirea spre seară. Ar fi urmat masa festivă, apoi tombola mult așteptată, o seară, așadar, plăcută, amintind de reuniunile familiale de odinioară. Numai că Domokos își făcu apariția gîfîind, șușoti ceva cu Iza și abia după aceea puse jos pachetul din brațe, un pachet alarmant de mare, învelit în foiță fină. După cîteva clipe Iza intră la ea și-i spuse că Domokos reușise să facă rost de bilete pentru concertul care avea loc pe Insulă. Dirija Feltrini. Nu prea speraseră să facă rost de bilete, dar un prieten își făcuse pomană cu ei și le dăduse trei bilete, așa că o rugă să se îmbrace repede, pentru că aveau de gînd s-o ia cu ei, neputînd-o s-o frustreze de o seară atît de plăcută.

Petrecerea, continuă ea imperturbabilă, se amîna, bineînțeles, de la sine, păcat, mare păcat dar cel puțin n-avea s-o vadă agitîndu-se și obosindu-se peste măsură.

În ce privește prăjiturile, arătau de-a dreptul senzațional ! De altfel, Domokos îi adusese un cadou minunat, drept compensație pentru amînarea tombolei. O zori iar să se grăbească, taxiul putînd sosi din moment în moment și, fără să mai aștepte răspuns, se grăbi ea însăși să se îmbrace.

Nici nu ieși bine Iza, că Domokos își și făcu apariția, dezvelind cu mare atenție pachetul adus. Era o colivie în care adăsta fără nici un chef o pasăre cu priviri cinice. Mina speriată și sclipirile stranii din ochii bătrînei în momentul în care luă cadoul din mîinile lui rămaseră întipărite multă vreme după aceea în memoria lui Domokos. Atunci, însă, se fîstîci ca un copil. Ridică din umeri și ieși, aprinzîndu-și o țigară.

Bătrîna luă un ștergar mare și acoperi cu el masa împodobită festiv, gîndindu-se la eventuala apariție a vreunei muște sau gîngînii. (Nu văzuse pînă atunci în locuința de la Budapesta nici măcar o singură muscă, dar era vară, și vara, cam de prin iunie, fusese obișnuită o viață întreagă să vadă atîrnînd de lustră hîrtia lipicioasă de prins muște.) Scoase apoi din șifonier rochia cea neagră. „Nu te lăsăm singură în seara asta, spusese Iza, radiind de fericire, cum o să te lăsăm singură, mămico dragă, tocmai în seara asta ! Vii cu noi la concert, să vadă lumea ce ochi superbi și albaștri are mama mea !“

Bietele prăjituri ! Stăteau pitite sub ștergar, uitate de lume, fără să se fi atins măcar cineva de ele. Și ce frumoase erau ! Încremenită în aceeași poziție, pasărea din colivie îi arunca, parcă, niște priviri răutăcioase. „Ei, de acum are cine să-mi țină de urît ! — își zise, după ce îmbrăcă rochia, încercînd să-și încalțe pantofii cei negri și sobri, cu tocuri înalte și late, la vederea cărora izbucni în plîns, pentru că ultima dată îi purtase la înmormîntarea lui Vince. Am, așadar, cu cine sta de vorbă de acum înainte !“ În camera vecină Iza trîntea de zor ușile, însoțită de exclamațiile nerăbdătoare ale lui Domokos, care o îndemna să se grăbească. Cînd, în cele din urmă, urcară în taxi, gîfîiau toți trei.

Pe insulă era lume multă, iar aerul se dovedi surprinzător de rece. Înfrigurată, se făcu parcă mai mică în scaun. Nu-i plăcea muzica simfonică și nici Vince nu mai era

lîngă ea, să-i turuie întruna la ureche pînă cînd izbutea să desprindă din muzica lui Händel imaginea unor pene roșii de struț filfiind alene, a unor falduri mari de mătăsuri și brocarturi umflate de vînt și a lumînărilor reflectate halucinant de niște tăvi uriașe de argint, sau vedea aievea țîșnind în jurul ei din acordurile tumultoase ale lui Wagner păduri întregi răsucite de furtună, valuri înspumate măturînd furioase stîncile abrupte, piscuri semețe, dar întunecate, gata-gata să se prăbușească zgomotos asupra ei. Numai că Vince nu mai era. Rămăsese doar muzica, iar ea era silită s-o asculte fără nici o pregătire prealabilă și nici o explicație. O asculta, dar fără să fie atentă la ea. De fapt nu se gîndea la nimic. La un moment dat îl văzu pe Domokos strîngînd tandru mîna Izei, care urmărea pierdută gestica dirijorului. Erau vizibil fermecați amîndoi de muzică. Din timp în timp, cînd unul, cînd celălalt, întorceau capul spre ea, satisfăcuți de ideea că reușiseră să-i ofere o seară atît de plăcută și n-o lăsaseră singură acasă, ca pe un copil părăsit de lume.

Bătrîna se gîndea la fursecurile pregătie de ea, la lichiorul pe care-l luase de la cofetărie, la serviciul cochet cumpărat în locul celui oferit lui Antal, numai pentru a nu fi nevoită să folosească paharele masive de cristal ale Izei, pentru că îi plăcea să-și servească oaspeții doar cu lucrurile ei. Dar toate acestea se dovediseră inutile și adăstau acum sub ștergarul cel mare, cu care le acoperise de teama mușteloor, inexistente de fapt. Dîndu-și seama că bătrîna tremură de frig, Domokos își dezbrăcă sacoul și-l puse pe umerii ei. Cîțiva spectatori din jur, care remarcaseră gestul lui, zîmbiră cu înțelegere. În ochii Izei însă, în momentul cînd îl privi pe Domokos, revăzu aceleași luciri tandre pe care nu le mai observase la ea decît pe vremea cînd mai era cu Antal și apăreau numai atunci cînd era în preajma lui. „Pare-se că ești, într-adevăr, un om bun" — ziceau parcă privirile ei. Domokos își îndreptă spatele, pieptul și umerii vînjoși, încorîndu-se sub albul imaculat al cămășii. Spectatorii, la rîndul lor, își spuneau : ce om drăguț e scriitorul ! el își poate permite să stea la concert chiar și în cămașă, mai ales dacă și-a scos haina ca să acopere cu ea umerii unei bătrînele înfrigurate.

Toată lumea era, așadar, fericită și mulțumită, familia și publicul deopotrivă.

Sunetele muzicii lunecau lin, înălțîndu-se printre copaci și rotindu-se în văzduh aidoma unor stoluri maiestuoase de păsări. Era un concert de Beethoven, dar bătrîna nu remarcă decît faptul că era uneori mult prea zgomotoasă. Din cînd în cînd smucea capul speriată și îndurerată. Nu mai era Vince, care să-i fi spus : „Uite, acum se sfădește. Fii atentă, Etelka dragă, ascultă cum se sfădește acum cu cerul, cu pămîntul, cu Dumnezeu !"

După concert, Domokos o luă înainte, cămașa lui albă strălucind tot mai pal în întunericul nopții. Trăsăturile Izei deveniseră mai moi, mai catifelate, buzele sale arcuindu-se voluptuos. Muzica reușea întotdeauna s-o înduioșeze ; urmărea înlănțuirea fascinantă a sunetelor cu aceeași pasiune pe care o manifestase și tatăl ei odinioară. Domokos se întoarse curînd victorios. Reușise să facă rost de un taxi. O urcă pe bătrînă în spate, lîngă Iza, iar el se așeză lîngă șofer.

În drum spre casă, bătrîna se întrebă, mai curînd curioasă decît speriată, cum ar fi reușit să nimerească acasă singură dacă ar fi fost dată jos din mașină. Nu mai fusese niciodată cu mașina pe insulă, iar jocul halucinant al reclamelor o zăpăcea de-a binelea. Nu, de bună seamă n-ar fi reușit, își zise tot ea îngîndurată.

— Ar trebui să bem o cafea, murmură Iza pierdută pe gînduri.

Ca prin farmec, bătrîna prinse iar viață. Poate că totuși nu era încă totul pierdut și ar mai fi putut recupera ceva din farmecul serii proiectate, chiar dacă nu mai aveau timp de tombolă din pricina orei mult prea înaintate. Nu-i nimic, aveau să mănînce fursecuri și să bea cafea, din moment ce asta era dorința Izei.

— Cum să nu, o bem la *Palma,* zise Domokos serviabil, în timp ce bătrîna simți că se cufundă iar pămîntul cu ea.

Ajunși acasă, o sărutară amîndoi, urîndu-i noapte bună. Domokos o conduse apoi pînă sus, în apartament, îi aprinse și lumina, o mai sărută încă o dată și se grăbi să plece, spunîndu-i la ieșire că pasărea pe care i-o adusese în dar se numea Elemér.

Zăpușeala din cameră era sufocantă. Luă fursecurile de pe tavă și le așeză într-o cutie de pantofi, căptușită cu un șervet de bucătărie, puse tombola la locul ei, în sertarul de jos al șifonierului, acoperi pasărea cu fața de masă, așa cum învățase de la tanti Emma, se dezbrăcă apoi și se vîrî în pat. Împlinise, prin urmare, șaptezeci și șase de ani ! Incredibil, dar adevărat ! Abia atunci realiză dimensiunea reală a vîrstei și se sperie cumplit. Gîndurile o purtară la Vince, la monumentul funerar dublu ca dimensiuni — lăsat pe seama Gicuței — pe care ceruse să se graveze și numele ei. Neobișnuită cu noul ei domiciliu, pasărea începu să se agite cu mișcările molatice, enervante. Bătrîna se lămuri de-a binelea : pasărea nu-i făcea nici o plăcere.

N-o păstră nici două săptămîni lîngă ea. Prezența ei o scotea din sărite. Ciripitul păsării, fie cît de anemic, uneori abia perceptibil, trezea în sufletul ei tot amarul și neîmplinirile încercate în seara cînd fusese nevoită să înghesuie fursecurile în cutia de pantofi, amintindu-i totodată de muzica lui Beethoven, cu sensurile ei atît de greu de descifrat. Într-o bună zi, o zi superbă de vară, deschise fereastra și-i dădu drumul. Biata pasăre nici nu se clinti în primele momente de pe pervazul ferestrei, bătrîna fiind nevoită s-o alunge cu prosopul. Își luă apoi zborul, aterizînd pe creanga unui copac cu ramuri triste, disperată și deznădăjduită, de parcă și-ar fi dat seama că rămăsese definitiv fără adăpost și, lipsită de orice speranță, se lăsă în voia soartei crude ce i-a fost hărăzită.

Pentru prima oară de cînd primise pasărea, o cuprinse mila. Înspăimîntată de propriul ei gest, cu sufletul încărcat de remuscări, se aplecă disperată pe fereastră, neștiind ce să facă. Biata pasăre, o lăsase fără de adăpost ! O chemă, o ademeni în fel și chip, dar fără nici un rezultat. Jos, în stradă, tramvaiele continuau să huruie, pietonii să circule, forfota era în toi. Descumpănită, mai privi cîteva momente penele multicolore ce se zăreau printre frunzele copacului, pînă cînd își făcu apariția Tereza. Văzînd ușa coliviei deschisă, femeia își dădu seama de cele întîmplate. Ridică din umeri nepăsătoare, bombăni ceva la adresa toanelor unora incapabili să păstreze și să aprecieze darurile primite, închise apoi fereastra, spunîndu-i

bătrînei că n-avea nici un rost să se mai lamenteze, din moment ce nu mai putea face nimic, iar altă dată să facă bine să nu se mai aplece pe fereastră, pentru că s-ar putea să i se urce sîngele în cap și să cadă, doamne ferește. În ce privește zburătoarea, las' că o să-i cumpere alta doamna doctor !

Dar Iza nu-i aduse altă pasăre, iar Domokos se arătă ofensat de cele întîmplate. „Dacă ar putea, gîndi bătrîna, ar fi în stare să vorbească în prezența mea într-o limbă străină, așa cum făceam eu cu Vince pe vremea cînd Iza nu era decît o fetiță. Și apoi, nu merit să mi se facă daruri, din moment ce sînt atît de bleagă și neîndemînatică." Colivia, goală de acum, dispăru și ea, aruncată la gunoi de Domokos, în timp ce sufletul bătrînei se împovăra tot mai mult o dată cu trecerea zilelor. Noaptea, uneori, se trezea speriată din somn, obsedată de imaginea păsării căreia nu-i rostise niciodată numele, că doar nu era să strige ori să cheme o pasăre cu un nume atît de imposibil. Acum însă îl vedea pe Elemér pribegind prin lume din pricina ei, cu bocceluța sub aripioară, lipsită pînă și de puținul pe care ea însăși îl avea : un adăpost deasupra capului și o farfurie cu mîncare pe masă.

Slăbise între timp vizibil și vorbea tot mai puțin.

Iza se înspăimîntă de-a binelea, dar Domokos, surprins el însuși cît de mult îl afectase gestul copilăresc al bătrînei, se îmbună în cele din urmă. Ce-i drept, Iza se așteptase ca moartea lui Vince, părăsirea căminului familial, schimbarea domiciliului să lase urme în sufletul bătrînei, dar nu-și imaginase nici o clipă ca lipsa de adaptare la noul mediu să fie chiar atît de accentuată. La urma urmelor, n-avea nici o grijă, iar treburi mărunte, cotidiene de genul celor pe care bătrîna se obișnuise să le facă acasă, n-avea cum să-i asigure. Pe de altă parte, nici tînără nu mai era, și nici nu se mai descurca chiar așa de ușor cum își imagina ea, nemaivorbind de faptul că treburile gospodărești, de genul celor necesare într-o locuință modernă, erau cu totul diferite, mai simple și totodată mai complicate și, chiar dacă bătrîna le-ar fi putut face singură, Tereza se descurca oricum mai ușor, prezența acesteia la cîrma gospodăriei creîndu-i și ei posibilitatea

de a lucra și a se odihni în tihnă. Iza era pe deplin conștientă că munca era firul capabil să-i lege pe cei mai vîrstnici de viață, numai că nu-și putea permite să lase pe seama bătrînei treburile gospodărești și nici n-avea posibilitate să-i asigure o preocupare sistematică. Într-o bună zi, cumpără niște bumbac, rugînd-o pe bătrînă să-i croșeteze un pulovăr. Erau niște sculuri frumoase, vernil, pe care le și făcu ghem într-o seară cu ajutorul lui Domokos. Bătrîna îi mulțumi, admiră cutiuța de plastic din care firul ieșea lin, uniform, fără să se încurce ori să facă noduri, dar nu-i luă măsurile Izei, spunîndu-i că o să se apuce altă dată de lucru. „Mama știe că vreau doar să-i dau o preocupare — gîndi Iza — și că, oricum n-am să-l port, pentru că aș putea cumpăra unul mai frumos la oricare magazin din oraș. Ce să fac ?"

Domokos îi propuse să-i caute pe undeva un serviciu oarecare. La început ideea i se păru bizară, dar mai apoi începu s-o preocupe tot mai insistent. Să fi încercat la vreo întreprindere ? Dar cine ar fi fost dispus să angajeze o pensionară ? Și apoi, chiar dacă ar fi angajat-o cineva, bătrîna era destul de neîndemînatică și nu se putea înhăma la o treabă cît de cît serioasă. Ar fi putut s-o lase să aibă grijă de vreun copil, dar cine știe peste ce fel de familie putea să dea, n-ar fi fost exclus să se ia la harță cu gospodina dacă aceasta i-ar fi cerut să nu-i mai spună copilului povești cu tot felul de zîne și îngerași, nu de altceva, dar eroii poveștilor depănate de bătrînă erau totdeauna niște îngerași blonzi, cu plete bogate și cîrlionți aurii, care vedeau tot ceea ce făceau copiii, răsplătindu-i ori pedepsindu-i, după cum era cazul. Nu-i mai puțin adevărat că trebuia să țină cont și de ceea ce ar fi putut spune colegii dacă ar fi aflat că și-a trimis mama să lucreze, deși avea un salariu destul de mare și nici pensia bătrînei nu era de lepădat. Într-o seară îi ceru părerea lui Domokos, enunțîndu-i pe larg argumentele și contraargumentele, răsucite de ea în fel și chip. Domokos, instalat comod pe divan, tocmai hăpăia zgomotos o felie de pepene. De regulă mînca frumos, cu gesturi elegante, dar uneori îi făcea plăcere să se comporte ca un copil. Se ridică în capul oaselor și, molfăind de zor, deși aparent pus pe șagă, spuse cît se poate de serios :

— Păi dacă nu-ți convine nimic, atunci învîrte-te mai mult pe lîngă ea. Buzele care rostiseră aceste vorbe, care muşcaseră cu poftă din felia de pepene erau surîzătoare şi umede, dar vocea cît se poate de gravă.

— Eşti nebun ! exclamă Iza furioasă. Nu vezi că şi aşa nu am o viaţă a mea ? Şi, trîntind ziarul la care se zgîise, se retrase îmbufnată la fereastră.

A doua zi se duse la Consiliul naţional al femeilor.

Cunoscută şi apreciată în mod deosebit pentru activitatea ei, fusese deseori consultată şi antrenată în diversele acţiuni iniţiate pe plan central. Iza intră direct în subiect, vorbindu-i pe şleau activistului care o primise. „Ce femeie de treabă, gîndi activistul, şi cum se gîndeşte ea la toate !" Scoase apoi cîteva fişe, cumpănind posibilităţile avute. Pentru îngrijirea unui bolnav nu era prea potrivită, pentru că nu toate locuinţele aveau lift şi nici nu se putea şti dacă nu cumva era sensibilă la anumite boli. Copiii era mult prea gălăgioşi, obositori chiar şi, avînd vederea slăbită, i-ar fi putut rătăci undeva prin parc. Nici treburile gospodăreşti nu i se păreau prea potrivite pentru o femeie firavă ca ea. Se gîndi în schimb la o cooperativă cu munca la domiciliu, care producea tot felul de tricotaje din fire sintetice. Era o muncă uşoară şi plăcută, mai degrabă o joacă, o distracţie binevenită, plata efectuîndu-se per bucata. O întrebă pe Iza dacă bătrîna avea maşină de cusut. Avea, numai că Iza n-o luase cu ea, dar putea foarte bine să-i cumpere una nouă. Se înţeleseră, aşadar, să lucreze fie chiar la cooperativă, alături de celelalte femei cam de aceeaşi vîrstă cu ea, în jur de şaptezeci de ani, fie — dacă asta i s-ar fi părut prea obositor — acasă, unde putea să mocoşească lucrurile după pofta inimii.

Iza prinse de-a dreptul aripi. Se repezi acasă şi-i relată bătrînei posibilitatea ivită. Aceasta o ascultă cu mare atenţie, îi mulţumi pentru tot ceea ce făcuse în interesul ei, spunîndu-i că se va duce o dată pe la cooperativă să vadă despre ce era vorba, deocamdată însă n-avea de gînd s-o facă, pentru că pur şi simplu nu merita. Mai curînd s-ar fi dus acasă pentru cîteva zile, ca să aşeze monumentul funerar, care trebuie să fie gata curînd. Iza şi Domokos aveau s-o însoţească, de bună seamă, iar după

ce-și vor termina treburile, va trece și pe la cooperativa cu pricina. După cîte lăsase impresia, ideea părea s-o intereseze, că doar își dovedise de atîtea ori îndemînarea, pe vremea cînd fuseseră tare strîmtorați, meșterindu-i Izei tot felul de jucării din te miri ce.

Iza se mai liniști, orizontul părea să se lumineze într-cîtva. Nici intenția bătrînei de a se duce cîteva zile acasă n-o prea speria. N-avea decît să se ducă și să facă tot ceea ce credea de cuviință întru păstrarea memoriei celui dispărut. Domokos nu se ducea din principiu la cimitir, dacă ar fi fost după el — obișnuia să spună uneori — nu s-ar fi dus decît la propria-i înmormîntare și nici atunci de bună voie, ci purtat de alții. Dacă bătrîna dorea ca ea s-o însoțească, gîndi Iza, o va însoți, de bună seamă, nu însă și la cimitir. Pe de altă parte, schimbarea aerului, reîntîlnirea cu vechii cunoscuți nu putea decît să-i priască.

— La cimitir n-am să te însoțesc, spuse Iza cu voce nesigură, aproape copilărească. Pe tata l-am iubit tare mult și mi-e greu să văd că n-a rămas din el decît un morman de pămînt.

În cazul acesta, se repezi bătrîna, n-avea nici un rost să se mai deranjeze. În definitiv, se putea descurca și singură, cu atît mai mult, cu cît avea și tren direct. De locuit va locui la Gicuța, că doar n-o să tragă la altcineva! La urma urmelor, hotelul nu-l putea suferi, iar la Antal nu se putea duce, pentru că vechea casă nu mai era a lor, ci a lui Antal.

La cîteva zile după aceea Iza cumpără mașina de cusut. Bătrîna se uită la ea, cercetînd-o îndelung. Mașina ei avea capac, nu se plia ca asta și era parcă mai urîtă și mai puțin grațioasă. Pe cea nouă nu se pricepea nici s-o deschidă, nici s-o mînuiască. În ziua cînd îi fusese adusă în cameră și așezată în dreptul ferestrei, o acoperi cu o cuvertură croșetată și nu-i mai dădu nici o atenție. Mai tîrziu, cînd sosi Iza și intră la ea, s-o sărute ca de obicei, o găsi iar așezată în jilțul cel vechi, privind cu aviditate ciudată pe fereastră activitatea febrilă a unei echipe de muncitori, care se căzneau să înlocuiască șinele de tramvai. Văzu mai întîi niște utilaje ciudate smulgînd hălci întregi de asfalt, apoi muncitorii îndepărtînd pietrele cu-

bice, de sub care răsări deodată pămîntul, un pămînt la fel de brun și de blajin ca cel de la țară, unde nu este sufocat de pavaje și alte straie artificiale. „Nu e ușor, gîndi Iza în timp ce o sărută, iar, nici pentru ea, nici pentru mine. Atîta doar, că ei pare să-i fie ceva mai ușor. Ea are totuși o preocupare : monumentele funerare, coroanele mortuoare... Înainte de a pleca, însă, am s-o duc totuși să-i mai fac un control medical, că tare a mai slăbit."

V

Pietrarul promisese piatra funerară pentru luna august, dar n-o termină decît în octombrie.

Bătrîna se pregătea de drum vizibil bucuroasă. Devenise mai volubilă, mai vioaie. Iza pregăti ea însăși bagajele, scoțînd din valiză tot felul de mărunțișuri absolut inutile, pe care bătrîna voise să le ia cu ea, pregătind pentru cele trei zile un maldăr de lucruri, de parcă ar fi intenționat să stea cel puțin cîteva săptămîni. Așa încît Iza scoase fără cruțare din valiză două perechi de pantofi, prosopul de baie și detergentul. O pereche de pantofi de schimb îi ajungeau, prosop găsea la Gica, iar detergent n-avea nici un rost să ia, că doar n-o să se apuce să-și spele acolo toate rufele. Dacă totuși va trebui să spele cîte ceva, n-avea decît să se repeadă peste drum, la Kolman, și să-și cumpere o cutie de detergent. Îi îndesă în schimb în valiză broboada, gîndindu-se că Gica era în stare să nu facă focul în casă nici măcar în zilele în care așteaptă oaspeți.

Bătrîna avu grijă să pregătească și niște cadouri. După îndelungate frămîntări, se hotărî să-i cumpere Gicuței o scrumieră masivă de cristal, grea din cale-afară, pentru care Iza se supără iar, dar renunță să-i mai facă observații la tot pasul. Cum naiba îi cumpărase Gicuței scrumieră, cînd femeia nu numai că nu fuma, dar se uita chiorîș chiar și la cei care puneau doar țigara în gură, fără s-o aprindă măcar ! Bătrîna însă cumpărase scrumiera pentru că, masivă cum era, cu striații albe și negre, stră-

lucea cu o solemnitate sacerdotală și se gîndi că, în eventualitatea în care Gicuța ar fi avut vreun client fumător, i-ar fi făcut mai multă plăcere să-și scuture scrumul într-un obiect atît de sobru, decît într-o ceramică bălțată, ușoară și frivolă.

Iza renunță la orice replică. Același obiect l-ar fi putut desigur, cumpăra și în provincie, dar ce era să facă, dacă bătrîna nu voia să înțeleagă că era inutil să-și încarce bagajele, că la sosire s-ar putea să nu găsească nici un hamal și să fie nevoită să-și care singură bagajele. Drumul propriu-zis nu dura decît patru ore, cu toate acestea bătrîna făcu o timidă aluzie la intenția de a lua cu ea ceva de-ale gurii. Ca s-o liniștească, Iza îi cumpără niște biscuiți.

În după-amiaza din ajunul plecării bătrîna se dovedi din cale-afară de agitată. Se fîția de colo-colo, negăsindu-și locul. În cele din urmă, se retrase în colțul său, pîndind un eveniment numai de ea știut. După cină se liniști de-a binelea, de parcă s-ar fi resemnat, lăsîndu-se în voia soartei. Seara, pe la zece, cînd soția vatmanului își făcu apariția cu un pui rumenit și o tavă de prăjituri, Iza se îmbujoră de rușine. Vecina se scuză în fel și chip pentru întîrziere, dar nu reușise să termine treaba mai devreme din pricina fetiței căreia îi dădeau dinții și era tare agitată, biata de ea. Iza luă tava și o duse în camera bătrînei, punînd-o pe masă. Privirile neobișnuit de tinerești ale bătrînei o fixară pe Iza cîteva clipe, apoi se rotiră spre colțul camerei. Era palidă și parcă mai bătrînă ca oricînd. La capul ei ticăia de zor ceasul deșteptător, pe care-l potrivise cu grijă s-o trezească în zori. Ce-i drept, Iza comandase telefonic deșteptarea, dar bătrîna n-avea încredere în telefoniste. În definitiv, se putea întîmpla orice.

— Tot blocul o să rîdă acum de noi, spuse Iza, și pe deasupra te mai și ascunzi de mine. Nu-i frumos din partea ta, mămico. Dar ce, crezi că ai să călătorești cu poștalionul ? N-ai de făcut decît patru ore de drum. Auzi vorbă, un pui prăjit și peste un kilogram de prăjituri ! Unde naiba ai să le mai înghesui și pe astea ? Și măcar de le-ai mînca ? Dar le mănînci ? De ce nu i-ai spus Terezei, dacă ți s-a părut că biscuiții nu-ți ajung ? Și de

ce ai apelat la o femeie pe care nici n-o cunosc prea bine ? Cel puțin le-ai plătit ?

Bătrîna nu-i răspunse. Își trase plapuma pînă sub bărbie, chipul ei devenind atît de straniu, încît Iza rămase încremenită.

— Mîine oricum am să plec, zise într-un tîrziu bătrîna, ce rost are să mă jignești întruna ?

Iza era pe punctul de a izbucni în plîns cînd părăsi camera bătrînei. Îl sună pe Domokos la telefon, dar acesta nu era, bineînțeles, acasă, deși trecuse de ora zece. Auzi vorbă, să n-o jignească ! Dar cînd a mai jignit-o vreodată în viață ? Nici de data asta nu voise decît s-o scutească de hamalîcul inutil. Dincolo de tristețea și durerea încercată, Iza simți parcă pentru prima dată că nici nu regreta de fapt absența temporară a bătrînei. La urma urmelor, era vorba doar de cîteva zile. Numai că soția vatmanului avea să-i relateze, desigur, Terezei cele întîmplate, prilejul ce i se oferise de a o sîcîi făcîndu-i evident plăcere, mai ales că zilele trecute se luaseră la harță, nici una, nici alta nevrînd să cedeze întîietatea la bătutul covoarelor.

Bătrîna abia așteptă să iasă Iza din cameră, că se și sculă repede din pat. Căută un șervet, dar cum nu găsi, luă un ștergar nou-nouț din cînepă și înveli cu el puiul împachetat deja în pergament. Scoase apoi din șifonier o sticlă de bere plină cu ceai, pregătit pe ascuns, fără ca Iza ori Tereza să fi observat ceva. Ceaiul îl pregătise desigur pe spirtieră — n-o aruncase, cum era s-o arunce ? — timpul neobișnuit de răcoros făcînd să dispară repede mirosul persistent de spirt.

Din teama de a nu pierde trenul, toată noaptea nu închise un ochi, neavînd încredere nici în ceasul deșteptător. Ce-i drept, telefonul Izei începu să zbîrnîie ceva mai înainte de ceasul ei, dar mîndră nevoie mare, bătrîna îl lăsă să sune pînă la capăt. Atîta lucru merita și el, că doar o slujise cu credință preț de peste patruzeci de ani. Îl strecură și pe el în plasă, lîngă puiul și prăjiturile pregătite de vecină, nu de altceva, dar Gicuța putea foarte bine să nu aibă ceas deșteptător și atunci cum o să se mai scoale ea la vreme, ca să prindă trenul la întoarcere ?

Pînă dimineața se mai calmă și Iza, dar de cedat tot n-avea de gînd să cedeze. Las' să știe și mama ce părere are ea despre puiul gătit în vecini ! Curînd își făcu apariția și Domokos, care venise după ele cu un taxi. Iza deschise ușa bătrînei, dar rămase încremenită în prag : jos, lîngă geamantan, se lăfăia și o sacoșă burdușită. Pînă în clipa aceea nu știuse decît despre geamantan, de unde naiba o fi apărut și sacoșa aia ? Și cum o să se urce, la sosire, în tramvai ? O și întrebă pe bătrînă, dar aceasta se uită la ea ca la un străin indiscret și obraznic. Privirile bătrînei erau atît de reci și tăioase, încît o speriară pur și simplu.

— Am să iau un taxi, spuse bătrîna. Cum ajung, chem un taxi.

Iza ridică din umeri. Cum era să creadă că bătrîna ar fi fost în stare să dea zece forinți ca să se lase dusă cu mașina pînă la casa Gicuței, aflată destul de aproape de gară ? Desigur, bătrîna apelase la un neadevăr, numai să poată lua puiul și să aibă ea ultimul cuvînt. Pînă la gară Iza reuși să-și recapete calmul obișnuit, așa cum se-ntîmpla de altfel ori de cîte ori avea la dispoziție puțin răgaz. Doar nu era s-o lase pe bătrînă să plece îmbufnată din pricina unui amărît de pui !

— Mămico, spuse ea, luînd-o de braț, lasă te rog plasa cu mîncare aici, că ai oricum bagaje destule. Mai bine te urcăm în vagonul restaurant, unde ai tot timpul să mănînci pînă la sosire. Ei hai, nu fi încăpățînată !

Dar bătrîna o refuză din nou. Evită apoi abil brațul lui Domokos și se cățără pe prima treaptă. Tăcuți și resemnați, o ajutară să urce și-i aranjă bagajele la locul lor. Bătrîna se așeză cu fața în direcția de mers. Domokos puse în jurul ei o groază de ziare și reviste. Bătrîna îi mulțumi din priviri, după care își încrucișă brațele, de parcă ar fi vrut să le aducă la cunoștință în felul acesta că nu mai avea nevoie de prezența lor. Chipul împietrit, total inexpresiv, nu purta nici măcar urma celei mai firave intenții de politețe.

N-o părăsiră, desigur, pînă la plecarea trenului, Domokos reușind chiar s-o facă să zîmbească. Iza îi luă poșeta și mai strecură în ea trei sute de forinți, gîndindu-se la eventualitatea că bătrîna ar fi poftit ceva pe

drum. Chipul acesteia se crispă iar. Înspăimîntată, începu s-o măsoare suspicioasă pe femeia dolofană așezată pe banca de vizavi, care citea tacticos revista „Nők Lapja“ * fără să-i fi învrednicit măcar cu o privire. “Acum se teme să n-o jefuiască cineva“ — gîndi Iza, simțind cum începe să tremure de nervi.

Cu două minute înainte de plecarea trenului o sărutară și coborîră ; Domokos avusese grijă să lase fereastra jos, pentru ca bătrîna să le poată face semn cu mîna, ceea ce și făcu, fluturînd de cîteva ori batista imaculată, tivită cu negru. Ochii Izei prinseră a luci amenințător, iar Domokos știa de ce : chipul întors spre ei era doar politicos, straniu de rezervat, nu exprima nici bucurie, nici tristețe, nimic. Total indiferentă, bătrîna își flutura batista din simplu motiv că așa fusese învățată de copil. Iza izbucni în plîns, acoperindu-și ochii cu batista. Multe se mai ascundeau în spatele lacrimilor ei : și puiul fript, și ceasul deșteptător, și femeia care citea impasibilă revista aceea... Trenul porni agale și dispăru în cele din urmă. Domokos o trase pe Iza spre el și o sărută. N-o mai făcuse niciodată în public, pentru că Iza n-ar fi suportat așa ceva. Acum însă se lăsă sărutată. Îi făcu chiar plăcere, peronul gării părîndu-i-se un loc neutru.

Avea ochii scăldați în lacrimi. Și-i șterse gînditoare. „Îi e milă de mine ? — se întrebă ea. Păi sînt eu oare chiar demnă de mila altuia ?“ Logica ei de fier fu pentru cîteva momente tulburată de bucurie și de o stranie nesiguranță, de parcă ar fi orbecăit în întuneric, în timp ce niște obiecte necunoscute, dar catifelate, i-ar fi mîngîiat ochii, fața, fruntea... „Dacă aș vrea, m-aș putea mărita cu el, își spuse Iza, gîndul dîndu-i puteri noi și estompînd iritarea provocată de purtarea mamei sale. Da, o să mă mărit cu el !“

Treptat-treptat, bulevardul prinse viață, animat de zgomotele matinale. Ochii galbeni, ca de ogar, ai lui Domokos, părul său roșu și bogat îi dădeau parcă siguranță. O luă de mînă, așa cum făcea de regulă pe străzile aglomerate, atent la circulație, pîndind momentul în care ar fi putut traversa prin locuri nepermise. Îi plăcea jocul acesta de-a baba-oarba cu agenții de circulație. Cu toate

* „Femeia“.

acestea Iza continua să creadă că bărbatului îi era milă de ea, sentimentul care pusese stăpînire pe ea fiind un amestec straniu de ușurare, iritare și jenă.

*

Bancheta din tren se dovedi comodă. Deasupra capului, mascate discret, zări cîteva beculețe care puteau fi, desigur, aprinse la căderea serii. Strîngea poșeta cu ambele mîini, avînd senzația că femeia de vizavi, care începuse să ronțăie între timp niște alune, îi arunca din cînd în cînd priviri mult prea insistente. Multă vreme nu îndrăzni să iasă nici la toaletă, de teamă ca cineva între timp să nu-i fure cumva geamantanul și să coboare cu el la prima stație. Apoi se mai liniști. Femeia îi ceru permisiunea să aprindă o țigară și, din vorbă în vorbă, află că era învățătoare, sau educatoare, cam așa ceva, și se ducea în provincie într-o inspecție. Asta o liniști definitiv, pentru că învățătoarele îi erau dragi, nemaivorbind de faptul că femeia avea bilet cu preț redus, ceea ce era o dovadă că spusese adevărul. Foame nu i se făcu, în schimb mai trase din cînd în cînd cîte o înghițitură din sticla cu ceai, ca să-și mai potolească setea. Îi părea bine că luase cu ea sticla. Pe vremuri, însoțind-o pe tanti Emma în călătoriile sale, se întîmpla uneori să fie nevoite să aștepte mai multă vreme într-o gară sau alta și, după cîte își amintea, gîndul că au ce mînca, le crea amîndurora un sentiment de siguranță. Așa și acum, existența puiului din sacoșă îi dădea o anume siguranță. Nu era ea prea sigură că i s-ar fi făcut foame pe drum, dar cel puțin îi putea face Gicuței o surpriză, nu de altceva, dar se simeța oarecum stînjenită de faptul că fusese nevoită să apeleze la ospitalitatea ei, fără să-i ofere nimic în schimb. Că doar Gicuța era o femeie săracă.

Admiră o vreme peisajul prin fereastră, uimită de viteza trenului și numărul relativ mic de opriri. La început cerul era plumburiu, o pîclă deasă împiedicînd-o să deslușească locurile străbătute. Curînd însă norii se sparseră, totul în jur îmbrăcînd parcă straie de sărbătoare sub îmbrățișarea caldă a razelor de soare. Data trecută, cînd Iza o luase cu ea la Budapesta, expresul go-

nise mult prea repede și nu apucase să vadă mare lucru. De data asta avu însă timp ca să admire peisajul. Numai că totul în jur i se părea schimbat față de imaginea păstrată din anii tinereții. În locul micilor așezări de odinioară, risipite ici-colo, văzu unele mari, cu coșuri și clădiri înalte. Din loc în loc, la întretăierea drumurilor asfaltate, zări și cîteva școli, ridicate parcă direct din lutul brun. „Ce noi sînt toate ! — exclamă în sinea ei. Nu prea știu eu ce poate fi tot ceea ce văd, un singur lucru e cert, că nimic nu mai seamănă cu ceea ce a fost odată.“ Nu recunoscu nici podul de peste Tisa, rîul fiind străjuit de arcul unei construcții moderne, cu forme ciudate. La un moment dat se și sperie, avu senzația că mai văzuse același pod cu cîteva ore înainte, ceea ce o făcu să creadă că trenul făcuse cale întoarsă spre Budapesta. Conductorul coborîse demult, dar noii-sosiți o liniștiră rapid, vorbindu-i despre un canal al cărui rost nu prea îl înțelese. Se uită lung în urma lui pînă ce îl pierdu din vedere, că doar nu auzise în viața ei despre existența nici unui canal pe meleagurile ei. La Dorozs, o parte din călători își luară rămas-bun și coborîră. Trenul nu zăbovi decît două minute, dar peronul gării se populă cît ai clipi din ochi.

Cu cîțiva kilometri înainte de orașul natal rămase singură în compartiment.

Emoționată, privea cu nesaț peisajul atît de familiar. Sălciile care defilau maiestuos prin fața ochilor ei le cunoșteau de o viață. Pădurile fremătînde anunțau apropierea copacilor izolați, înșirați ca niște santinele încremenite de-a lungul drumului spre oraș. Bătrînei i se părea că dacă le-ar fi vorbit, aceștia i-ar fi răspuns cu siguranță. Își împreună palmele, ca și cum ar fi vrut să se roage. Meleagurile care o găzduiseră o viață, văzînd-o și copil, și soție tînără, și, mai apoi, femeie văduvă, o învăluiau iar în îmbrățișarea lor tandră. Acum Vince i se păru și el mai aproape de ea, pentru că se odihnea în pămîntul acesta, iar totul în jur se contopea întrucîtva cu el.

Conductorul își făcu și el apariția, ajutînd-o, fără să-l fi rugat, să dea jos bagajele. O fericire molcomă, tulburătoare îi cuprinse toată ființa, sentiment care mai

pusese stăpînire pe ea doar o singură dată, pe vremuri, în biserică, la botezul Izei, cînd i se păruse că totul în jur prinsese viață, plutind halucinant peste ameţitoarea bucurie de a fi din nou mamă. Se îmbujoră ca o fetiță și începu să respire din ce în ce mai repede. Recunoscu locuințele din jurul gării și desluși în depărtare literele de neon, neaprinse desigur, de pe frontispiciul gării. Era în stare să coboare din mers, fără să aștepte măcar oprirea trenului. Cineva o ajută să-și coboare bagajele. Stătu cîteva clipe încremenită, privind năucă în jurul ei. Vîntul era destul de tăios, dar îi era cunoscut, purta în el aroma de acasă. Valul mulțimii o purtă spre ieșire, fără să simtă măcar greutatea bagajelor. Afară, în piață, în dreptul statuii lui Petöfi, care stătea cu mîna și privirile îndreptate spre înalturi, de parcă ar fi vrut să-și sublinieze propria-i nemurire prin gestul acela ușor, ca zborul unei păsări libere, se opri din nou. Plîngea și radia de fericire, spunîndu-și iar și iar că era în sfîrșit acasă.

În stația tramvaiului, îmbulzeală mare. Primul tramvai îl scăpă, dar în al doilea reuși să se cațăre cumva. De data asta nu-i trecu nimănui prin cap s-o ajute, așa că fu nevoită să se căznească singură cu geamantanul și sacoșa. Reuși chiar să bareze urcarea, ceea ce provocă protestele călătorilor și vatmanului deopotrivă. Fîstîcită și speriată, încurcă și mai rău lucrurile, pînă ce un copilandru trase valiza lateral, eliberînd urcarea. Vocile iritate ale călătorilor avură darul s-o dezmeticească întrucîtva. Oricum ar fi fost, totul i se părea mai familiar decît atmosfera parcă șuierătoare din casa Izei. Prin urmare, fusese iar admonestată. „Fac ce fac, își zise bătrîna, și reușesc întotdeauna să pricinuiesc necazuri în jurul meu."

În adîncul sufletului sperase ca Gicuța s-o aștepte în gară, dar croitoreasa nu veni s-o întîmpine, așa că cele cinci minute pe care le avea de parcurs de la coborîrea din tramvai pînă la locuința ei se dovediră foarte grele din pricina bagajelor. Din loc în loc se oprea, schimba bagajele dintr-o mînă în alta, aruncînd între timp priviri curioase în jur. Ce de renovări se făcuseră în lipsa ei ! Trotuarul fusese asfaltat între timp, iar cutiile poș-

tale erau și ele noi. Nu mai văuse niciodată atîtea cutii poștale, roșii ca trandafirii.

Pășea atentă, cu pași șovăitori, deși precauția devenise inutilă pentru că gropile făcute în timpul războiului de bombele ce căzuseră cu duiumul pe strada pe care o străbătea acum dispăruseră demult. „Vince !“ — rosti în sinea ei numele soțului, în timp ce continua să schimbe bagajele dintr-o mînă în alta. După traversarea piațetei avea să apară și casa.

Își continuă drumul cu aceeași emoție printre șirurile de case aplecate parcă una spre alta. În colțul străzii se opri. Bagajele căzură pe caldarîm cu un pocnet scurt. Nu le puse jos, ci le scăpă, de parcă ar fi vrut să scape cît mai repede de ele. Clădirea, casa în care locuise odinioară, dispăruse, nu era nicăieri.

Stătea și plîngea. Casa nu mai era, desigur, a ei, dar ar fi dorit tare mult s-o revadă. Acasă, la Budapesta, își imaginase în fel și chip momentul revederii, înfrumusețînd cu bună-știință realitatea. De aici, din colțul acesta voise să vadă casa, aici unde obișnuise să se oprească pentru cîteva momente ori de cîte ori se întorcea de la piață. Deziluzia era atît de amară, încît nici nu îndrăzni să se clintească din loc. Habar n-avea ce se întîmplase și unde dispăruse casa. O furie mocnită prinse a se înfiripa în sufletul ei împotriva lui Antal. Trecută în proprietatea acestuia, casa dispăruse pur și simplu. Nu mai pricepea nimic. Între casa Gicuței și a celuilalt vecin se înălța acum o casă străină.

Pe stradă, bătrîna nu obișnuia să poarte ochelari, încercînd să mascheze, dintr-o mîndrie naivă, realitatea. La plecare Iza o obligase să și-i pună, dar în clipa în care trenul se urni din loc, bătrîna strecurase rapid ochelarii în poșetă, nevoind ca Gicuța s-o vadă cu ochelarii pe nas. Cînd ajunse în imediata apropiere a casei care fusese odinioară a ei, înțelese în sfîrșit ce se întîmplase. De fapt nu dispăruse nimic, atîta doar că Antal revopsise gardul și renovase fațada casei. Schimbase și tencuiala, și culoarea, pereții, altădată cojiți pe ici, pe colo, erau acoperiți cu ceva zgrunțuros, de un galben pal, iar în locul storurilor vechi erau montate niște jaluzele cochete, în genul celor de la locuința Izei. Cutia poștală

fusese între timp prinsă într-o ramă metalică, iar burlanul cu cap de balaur, vopsit într-un roșu aprins, parcă prinsese viață, semănînd mult cu o fiară la pîndă.

Dacă ar fi vrut, ar fi putut intra, că doar păstrase undeva pe fundul poșetei și cheia de la poartă și pe cea de la intrare, chei pe care uitase să le predea lui Antal, întrucît de la cimitir plecase la vremea respectivă direct la autogară și n-avusese, deci, ocazia să le lase nici acasă. Dacă ar fi vrut, ar fi putut intra, prin urmare, să vadă casa, grădina, pe Căpitan. Numai că nu se prea intră așa, tam-nisam într-o casă străină, chiar dacă locuința respectivă aparține cuiva care ți-a fost rudă cîndva. Dacă ar fi făcut-o, era convinsă că gestul ei ar fi semănat cu o spargere.

Vînzătorul de ziare, cufundat în lectura gazetei „Népsport" nici măcar nu-și ridică privirile, ceea ce o bucură, neavînd puterea să intre în vorbă cu el. Cînd trecu prin dreptul băcăniei lui Kolman, întoarse capul, sperînd că aglomerația din prejama prînzului avea s-o ferească de privirile indiscrete. Ce-i drept, Kolman era obișnuit s-o vadă îmbrăcată în haina cea veche, nu într-un raglan modern, cu guler de blană și pălăria trasă pe frunte. Iza îi aruncase între timp haina cea veche și îi cumpărase una nouă, care, de cîte ori o îmbrăca, îi stîrnea vii remușcări pentru că nu se arătase entuziasmată cînd o primise, dar ce era să facă, dacă ei îi plăceau doar hainele lustruite de vreme, mărturii ale unei existențe modeste, dar cinstite, convinsă fiind, ca și Vince, că nu-i bine să stîrnești invidia celor din jur și că doi bătrîni, amăriți și neputincioși ca ei, puteau duce o viață mai liniștită dacă nu-și etalau la tot pasul bunăstarea generală. De altfel, amîndoi se temuseră o viață întreagă să nu fie cumva jefuiți. Căpitan nu era capabil să dea alarma, că doar nu era decît un biet iepure fricos. Trecu, așadar, neobservată pe lîngă băcănia lui Kolman, ajungînd cu bine la poarta Gicuței.

Intră la croitoreasă tocmai în momentul în care aceasta încerca să aprindă focul.

O lume întreagă știa despre Gicuța că avea principii, — principii numindu-se în concepția ei și traiul mai mult decît modest, și magazia de lemne fără o surcea

în ea —, femeia încercînd să explice în stînga și în dreapta cît de nesănătoasă este o locuință supraîncălzită, ea una obișnuind să înceapă a face focul abia după căderea primilor fulgi de zăpadă. Bătrîna ascultase de nenumărate ori explicațiile Gicuței, ba simțise chiar pe propria-i piele, ori de cîte ori dăduse o fugă pînă la ea, că în casa croitoresei, pînă spre sfîrșitul lunii noiembrie, nu ardea alt foc în afara bietei pîlpîieli de sub plita din bucătărie, numai că de data asta fusese pe undeva convinsă că Gicuța avea să-și calce pe suflet și s-o primească într-o casă cît de cît încălzită, că doar omul își mai schimbă obiceiurile atunci cînd așteaptă oaspeți.

De cum intră, Gicuța îi aduse la cunoștință că primise telegrama Izei abia în dimineața aceea, dar nu îndrăznise să facă focul din teama de a nu fi intervenit cumva ceva care să amîne vizita bătrînei și atunci zelul ei s-ar fi dovedit o risipă inutilă. Pe lîngă locuința aerisită și caldă a Izei, camera i se păru bătrînei rece, străină și îmbîcsită de fum. Gicuța chicoti de bucurie la vederea puiului prăjit și a prăjiturilor, îi mulțumi, ce-i drept, și pentru scrumieră, dar fără entuziasmul arătat față de bucatele aduse. Îi spuse apoi că sperase s-o vadă parcă ceva mai întremată și o întrebă dacă nu cumva fusese bolnavă între timp. Întrebarea o cam surprinse pe bătrînă, avu chiar impresia că Gicuța încearcă indirect s-o lovească pe Iza, ceea ce o determină să înceapă a o lăuda febril pe fiica ei cea bună și atentă.

Gicuța era doldora de vești proaspete. Îl făcu cu ou și cu oțet pe Kolman, care nu-și mai încăpea în piele de mîndrie din ziua în care fusese decorat, scuzîndu-se în treacăt față de bătrînă pentru că nu făcuse focul și în baie, din pricina sobei amărîte, care se stricase tocmai atunci. Bătrîna se cutremură la gîndul că avea să se spele într-o încăpere neîncălzită, totodată se simți stingherită din pricina încăpățînării manifestate la plecare, cînd îngrămădise totuși pe furiș prosopul de baie în geamantan, prosop pe care, iată, îl cărase de pomană. Se retrase apoi în baie și se spălă la repezeală în încăperea rece ca gheața, frecîndu-se zdravăn cu prosopul pe mîinile înțepenite de frig. Mînată de curiozitate, deși cu oarecare jenă, încercă și robinetul cazanului de baie. Apa

curgea, bineînțeles, iar cazanul funcționa și el. I se făcu rușine de purtarea Gicuței. Îngrozitor, pur și simplu îngrozitor ! Pentru cele cîteva surcele...

Altfel Gicuța se dovedi amabilă și vorbăreață. Îi povesti că trecuse doar în fugă pe la Antal, făcînd o curățenie de mîntuială, anume ca să fie acasă în momentul în care avea să sosească bătrîna, și-i propuse să treacă împreună pe acolo, ca să-i arate transformările petrecute în casă de la plecarea ei. Bătrîna refuză vehement, manifestîndu-și dorința de a se duce imediat la pietrar, că doar așa se înțeleseseră prin corespondență ca, imediat după sosire, să meargă împreună la atelierul acestuia și să achite comanda, după care meșterul să monteze monumentul funerar, în timp ce ele două aveau să cumpere coroanele, iar în după-amiaza aceleiași zile să facă o plimbare pînă la cimitir și să admire mormîntul în toată splendoarea lui. De ziua morților puteau apoi să aprindă lumînările chiar în jurul monumentului.

— Aveți de gînd să rămîneți aici chiar pînă atunci ? întrebă Gicuța, înroșindu-se ca o pătlăgică în clipa în care auzi răspunsul afirmativ al bătrînei.

O luară prin „spate", adică nu spre piațetă, ci în sens opus, acolo unde apăruseră între timp plombe noi pe locurile virane de altădată. „După cîte îmi dau seama, își zise bătrîna, pe aici se construiesc case asemănătoare celor de la Budapesta." Își aminti pe drum de toate casele de odinioară, pe locul cărora se înălțau acum clădiri cu mai multe etaje. De fapt, casele de pe aici avuseseră toate un singur nivel. Într-un loc fusese atelierul unui frînghier, în altul cel al unui sitar. Acum, nici urmă de așa ceva. În locul primului atelier se afla o policlinică asemănătoare cu cea în care lucra Iza, iar în locul celui de al doilea, se înălțase între timp o clădire înaltă, cu tot felul de birouri și servicii publice.

Monumentul funerar i se păru îngrozitor de scump și, cînd îl văzu, avu senzația că fusese înșelată.

Iza n-o întrebase niciodată pe ce își cheltuiește banii, iar bătrîna plănuise că banii obținuți prin vînzarea casei lui Vince și a mobilierului să-i cheltuiască pe toți pentru cinstirea corespunzătoare a memoriei acestuia, astfel încît comandase marmură neagră și o piatră funerară du-

blă, cea mai scumpă dintre cele executate de pietrar, alegînd dintre toate proiectele trimise de Gicuța pe cel mai arătos. Dar acum, cînd văzu marmura neagră strident lucitoare, împodobită cu tot felul de trandafiri sculptați, în mijlocul cărora erau gravate la fel de strident, cu litere aurii, numele amîndurora, data morții ei rămînînd, firește, necompletată, se întristă. Nu se prea pricepea ea la artă, dar un lucru înțelegea prea bine, anume, că obiectul ce se înălța falnic în fața ei nu-l exprima pe Vince, nu vorbea nici măcar despre tristețile lui, nu exprima de fapt nimic, fiind un monument stîngaci, țipător și slut.

Îi veni în minte din nou Iza, Iza și iar Iza, cu adevărurile ei necruțătoare, gesticulînd de zor, cu țigara prinsă între degetele mîinii drepte : „Păstrează piatra inițială, mămico, împrospătează mormîntul, aranjează-l, dar nu mai comanda alt monument, că n-are nici un rost. Piatra de acum îi seamănă întru totul, modestă cum a fost și el o viață întreagă, nu țipătoare și slută, plină de aroganță.“ Ea însă dorise să-i dăruiască lui Vince ceva grandios, pe care cheltuise o grămadă de bani și în fața căruia stătea acum dezamăgită, cu sufletul de piatră. Pe vremuri, soție tînără fiind, comandase pentru mormîntul lui Endrus cîțiva îngerași, dar aceia erau nostimi și fermecători, ușori ca niște fulgi ; ani de-a rîndul, decenii chiar, fiind convinsă că-i oferise micuțului dispărut niște tovarăși de joacă și că la miez de noapte, atunci cînd nici trupul, nici sufletul, nici chiar nimicnicia nu mai cunosc legi și precepte umane, micuțul Endrus avea să zburde și să zboare în voie în jurul mormîntului. Acum, la cei șaptezeci și șase de ani, stînd împietrită în fața jalnicului monument, știa că morții dispar cu adevărat și pentru totdeauna și că niciodată nu li se mai pot oferi nici bucurii, nici tristeți și nici îndurare.

Chipul Gicuței radia de fericire, în timp ce pietrarul țopăia de zor în jurul celor două femei. De ani de zile nu mai avusese o comandă atît de măreață. Îi era pe plac. Ultima oară, în urmă cu cincisprezece ani, mai cioplise un monument asemănător pentru un episcop, comandă pe care o obținuse tot mulțumită Gicuței. Se simțea puțin jignit, fiindcă se așteptase la mulțumiri care

întîrziau să apară. Bătrîna își luă rămas-bun neobișnuit de repede. Alți clienți obișnuiau să întîrzie mai mult în fața unor lucrări asemănătoare. „Ei, nu-i nimic, își zise el, poate că la cimitir o să fie mai vorbăreață și o să-mi mulțumească așa cum se cuvine."

— După-amiază la patru, zise apoi cu voce tare, monumentul va fi la locul său.

În drum spre casă, bătrîna se gîndi tot timpul la membrele firave, la trupul împutinat de boală a lui Vince. În proiect, monumentul părea mai discret, mai fin, nu o matahală dizgrațioasă, ca cel pe care-l văzuse în realitate. „Tu nu realizezi proporțiile, mămico, îi spusese Iza, încercînd să-i arate pe perete cam ce înseamnă în realitate trei metri. La ce bun un asemenea colos ? Și nici măcar nu poate fi frumos." Nu-i dăduse crezare, avusese impresia că exagerează. Ajunși la florărie, se apucă să aleagă o coroană. În cele din urmă, găsi una care-i fu pe plac și care, era convinsă, i-ar fi plăcut și lui Vince, dacă ar fi trăit, pentru că era făcută din crengi de brad, cu conuri încă proaspete și flori abia îmbobocite, amintindu-i într-un fel de dulceața de măcese pe care o făcea odinioară, în fiecare toamnă. Gicuța, convinsă că, din moment ce avusese o contribuție hotărîtoare la realizarea monumentului, era de datoria ei să ia și ea ceva, alese o crizantemă violacee cam jumulită, la vederea căreia bătrîna se cutremură de groază. Vince nu suferise o viață întreagă florile lipsite de miros, iar despre crizantemele violete obișnuia să spună că seamănă cu o varză roșie și creață.

La prînz mîncară din supa pregătită de Gicuța și cîteva înghițituri din puiul prăjit. Croitoreasa vorbi mult despre Antal, un om ordonat și curat, în urma căruia nu prea avea mare lucru de făcut, fiindcă stătea foarte puțin acasă, de cele mai multe ori seara, după cină. Mare parte din mobilă fusese recondiționată, iar casa căpătase un aspect elegant, modern. În ce-l privește pe Căpitan, își cam făcea de cap prin curte, dar nu putea fi alungat din pricina lui Antal, care ținea tare mult la el. Camera cea mare, în schimb, păstrase în linii generale aspectul de odinioară, Antal mobilînd-o în special cu piesele vechi, de care nu se atinsese.

Bătrîna n-o prea asculta cu plăcere, amintirea casei chemînd-o din nou tulburător, obsedant, casa în curtea căreia gîfîia același Căpitan și unde se iteau de pe pervazul ferestrelor aceleași flori multicolore din fiecare toamnă. La un moment dat Gicuța îi mărturisi intenția de a renunța să mai lucreze la Antal, din moment ce acesta avea de gînd să se însoare cu o soră, ori o asistentă medicală, pe care n-ar fi avut chef s-o slugărească.

Vestea o lăsă indiferentă. La urma urmelor, Iza îl avea pe Domokos, legăturile amoroase ale lui Antal fiind atît de departe de preocupările ei, încît i s-ar fi părut mult prea obositor să le cerceteze fie și în gînd. Sentimentul pe care-l încercă fu mai curînd unul de satisfacție, Antal părîndu-i-se un om atît de cumsecade, încît merita să-și croiască drumul său propriu.

Avatarurile după-amiezii o obosiră peste măsură.

Cînd revăzu mormîntul, dominat de monumentul acela deșirat, pe care îl comandase cu atîta pasiune, dar și neostoită tristețe, realiză cu adevărat că moartea lui Vince era o certitudine definitivă. Atîta vreme cît nu văzuse la căpătîiul lui decît o simplă piatră funerară, dispariția lui i se păruse vremelnică ; în timpul înmormîntării trăise chiar la un moment dat sentimentul că totul nu fusese decît o eroare regretabilă, așteptînd din clipă în clipă ca Vince să iasă din mormînt, să se scuture de țărînă, să le spună apoi că le jucase doar o festă și să se îndrepte grăbit spre casă, cerîndu-le de mîncare. Numai că literele aurite, gravate în mijlocul trandafirilor negri, numele și cele două date definitive, ca și textul „mort la șapte martie o mie nouă sute șaizeci", erau niște certitudini ce nu mai puteau fi modificate, fiind gravate în marmură pentru totdeauna. Era convinsă că îl frustrase pe Vince definitiv de libertate tocmai cu blocul masiv de marmură neagră, care îl strivea sub pămînt cu greutatea sa, barîndu-i pentru totdeauna drumul. De acum înainte nu mai putea spera să-l vadă țîșnind din țărînă și nici să asiste la dulcea și amețitoarea înviere.

Gîndul o purtă la Iza. Cîtă dreptate avusese cînd refuzase să-l vadă ! Își lăsă capul în piept, acoperindu-și gura cu batista. Gica o luă de braț, crezînd că i se făcuse

rău. În schimb orgoliul rănit al pietrarului căpătă oarecare satisfacție. Văzuse cu propriii săi ochi că monumentul realizat de el făcuse o impresie cu totul deosebită.

În casa Gicuței, era frig, mult mai frig decît fusese înainte de amiază, cînd în sufletul bătrînei mai stăruia căldura emoțiilor și așteptărilor încărcate de speranță. Flăcările pîlpîiau chinuit peste aschiile umede. Bătrîna deschise valiza cu gîndul de a scoate broboada, dar o închise imediat la loc, amintindu-și că în ajunul plecării o lăsase totuși acasă, de teamă ca gestul ei prevăzător să n-o jignească pe Gicuța, deși, iată, femeia nu făcuse excepție nici de dragul oaspetelui anunțat din vreme. Înfrigurată, se strecură totuși sub mantia cea lungă, neterminată, care stătea întinsă pe masă, ca și cînd ar fi vrut să vadă doar cum îi vine. Se așeză apoi pe scaun, ațintindu-și privirile în focul ce nu încălzea defel, pîlpîind doar palid și bolnăvicios. Gicuța se liniștise și ea, obosită pesemne ca și bătrîna. Nu mai scoaseră o vorbă.

În jurul orei șase apăru și Antal.

Gica bolborosi ceva despre surpriza plăcută făcută amîndurora, data trecută cînd îi vorbise despre sosirea iminentă a Etelkăi nesperînd totuși să le viziteze, dar în timp ce-i vorbea lui Antal, pîndea să vadă și reacția lui, și a bătrînei. Cînd îl văzu pe Antal, bătrîna începu să plîngă, îl trase spre ea, îmbrățișîndu-l și sărutîndu-l ca pe propriul copil. De data aceasta Iza nu mai era de față, ca să se fi jenat de ea. Antal o privi, ca de obicei, „în două chipuri diferite", dar faptul n-o mai deranja, era obișnuită cu așa ceva.

„Privește-le ochii ! îi spunea uneori Vince, și Antal și Iza se uită la tine cu ochi diferiți, unul e al copilului drag, celălalt al medicului îngrijorat. Culmea e că niciodată nu-ți poți da seama ce anume văd și cu ce ochi te privesc."

Antal rămase uluit de ceea ce văzu, fără să-și fi trădat în vreun fel sau altul gîndurile ; în decursul anilor deprinsese arta de a-și formula în sinea lui diagnosticele în așa fel, încît pacienții să nu-i citească în ochi decît obiectivitate, prietenie și interes profesional. Bătrîna se împuținase vizibil, ochii frumoși, surîzători chiar și prin-

tre lacrimi, erau încărcați de o neîncredere copilărească. Paltonul și pălăria, pe care Gica le trîntise pe pat, erau nou-nouțe și moderne. Rochia pe care o purta, avea de asemenea o croială elegantă. Numai că vocea, altă dată repezită, voioasă, suculentă, de ți-era mai mare dragul s-o asculți, devenise mai înceată, lipsită de strălucire și parcă mai șovăitoare, mai bănuitoare. Se ferea vizibil să enunțe idei proprii, iar răspunsurile erau și ele mai șterse, în doi peri, de parcă s-ar fi ferit să zică da, sau nu. I se făcu brusc atît de milă de ea, încît își întrerupse fraza, se repezi la ea, îmbrățișînd-o și sărutînd-o cu afecțiune. Ochii albaștri, ce străluceau ca niște mărgăritare în mijlocul celor două cercuri de riduri, se încețoșară iar. Stînjenită, bătrîna își întoarse privirile.

În cameră era îngrozitor de frig.

Doctorul luă pelerina de pe ea, îi puse paltonul pe umerii zgribuliți și, înșfăcînd valiza și sacoșa, zise hotărît :

— Hai, mamă, să mergem, aici e mult prea frig. Tanti Gica n-o să se supere, sînt convins. Mi-e teamă că ai să răcești. La mine e așa de cald, că poți prăji un vițel la dogoarea focului. Ador căldura în casă, așa că fac focul în toate camerele. În definitiv, poți înnopta foarte bine la mine.

Bătrîna nici nu se clinti. Încruntată, Gica își înfipse bărbia în piept. „Nemernicul, își zise ea, ce ton de comandă ! Cîștigă o grămadă de bani, îi vine ușor să zvîrle în stînga și în dreapta cu ei. Numai pe articolele alea ale lui cîți bani o fi luînd ! Cu cîtăva vreme în urmă i-a jignit teribil pe alde Szőcs, nu cred că Etelka are să se ducă la el. Aparul naibii !“

Antal avu și el senzația că i-ar fi fost greu s-o convingă pe bătrînă, dar uitîndu-se cu atenție în ochii ei, își dădu seama că erau goi, lipsiți de voință și docili.

— Așa zici ? întrebă nehotărîtă bătrîna.

— Bineînțeles. Ei hai, mamă, ia-ți rămas-bun și vino cu mine !

„Oare vreau eu să merg la el ? — se întrebă bătrîna, de parcă ar fi stat de vorbă cu o altă ființă, necunoscută ei, simțind cum îi punea Antal fularul și intuind privirile arțăgoase ale Gicuței. Nu prea îmi dau seama dacă

vreau ori nu. În definitiv, sînt obișnuită să fac ce mi se spune, iar Antal e tînăr, Antal știe mai bine ca mine ce trebuie să fac."

O sărută pe Gica, bolborosi ceva despre puiul prăjit și se luă în urma lui Antal. Cheia — cheia cea veche, a lui Vince, de care legaseră cu ani în urmă o fundiță — se răsuci în broască. Lumina de la intrare se aprinse brusc, ceea ce o făcu să clipească speriată. Pe vremea lor nu exista bec la intrare, în după-amiezile de iarnă fiind nevoiți să meargă pînă la intrare pipăind pereții.

Din fundul grădinii auzi abia perceptibil lipăitul unor pași grăbiți. Căpitan, ca de obicei, îi dădea ocol lui Antal, mirosindu-l și pufnind de zor. Bătrîna așteaptă reacția animalului, dar acesta se retrase neîncrezător cînd se aplecă să-l mîngîie. N-o recunoscuse. Dar n-o durea. Încremenită ca un sloi de gheață, evenimentele puteau să taie de acum în ea ca într-un butuc, era insensibilă la dureri.

În dreptul porții, sub arcadă, vechea garnitură din împletituri de nuiele era la locul ei, atîta doar că fusese pusă la punct. Curtea era luminată acum, un bec puternic dezvăluind butucii de trandafiri arcuiți în așteptarea zăpezii, cu vîrful vîrît în pămînt și căptușiți cu paie și hîrtie. Imaginea îi era familiară, dar nu făcu asupra ei o impresie deosebită. Îl urmă pe Antal, urcînd treptele lustruite cu mare grijă de Gica.

Casa era scăldată în lumină. În antreul de un alb imaculat, un cuier cu forme stranii, ceva de genul celui din casa Izei, iar ușile, lăcuite proaspăt. Cele două camere mici aveau mobila construită în perete, de fapt niște garnituri viu colorate, la fel ca la Budapesta, multe corpuri de iluminat și mai ales multe flori, florile ei. Un covor violet, unul verde și mese, multe mese scunde, ca și la Iza. În fața ferestrelor, draperii din pînză cu modele indescifrabile. Era într-adevăr cald, o căldură binefăcătoare. Tot ceea ce văzu era atît de diferit de ceea ce păstrase în amintiri, încît n-o impresionase cu nimic.

Antal deschise în fața ei ușa camerei mari, în care locuise el odinioară cu Iza. Fusese de fapt camera de fată a Izei, cea mai luminoasă și mai drăguță încăpere, care dădea spre grădină, pe timp de vară strălucind ea însăși

ca un glob înfipt în vîrful unei tufe de trandafiri. Antal aprinse și aici lumina, așeză bagajele cu grijă, îi făcu loc să intre și o privi, așteptînd.

Chipul bătrînei rămase în continuare impasibil, la fel ca și privirile, care se roteau întrebătoare jur-împrejur. Antal se așteptase ca bătrîna să aibă o reacție sau alta, dar se înspăimîntă de-a binelea constatînd indiferența ei. Ar fi vrut să strige la ea, s-o scuture din amorțeală, dar nu îndrăzni.

Ochii albaștri dădură iar ocol camerei, încet, încet, neobișnuit de încet. Perdeaua din vremea tinereții, brodată încă la tanti Emma o dată cu visele și planurile feciorelnice, era la locul ei, în dreptul ferestrei, patul cel vechi al lui Vince, cu burdihanul umflat de perne, trona în colțul camerei, iar în fața lui, același taburet învelit în pluș roșu, vegheat de cățelul cu ochi sidefați. Aproape tot mobilierul vechi era la locul său, la fel ca și celelalte obiecte și bibelouri care-i fuseseră dragi odinioară, ca vaza cea albastră de forma unei păsări cu aripile frînte și șoricelul lui Vince cu coada ruptă, din porțelan de Meissen, ascuns în dosul cristalului strălucitor al bufetului. Și covoarele erau cele vechi, la fel ca și structura lăcuită din fața sobei, înzorzonată cu feronerie închipuind felii de pepene, care se înroșeau ori de cîte ori făceau focul. Grațioase felii de pepene cu miezul roșu...

— Îmi place tare mult camera asta, rupse tăcerea Antal. Aici ai să stai. Dar spune-mi, dumneata, mamă, nu vrei să faci o baie ?

Părăsi în grabă încăperea, fără să fi așteptat răspuns. Bătrîna îl auzi curînd trebăluind prin bucătărie. Zgomotele făcute de acesta, clinchetul paharelor și zăngănitul vaselor, cîntecele studențești fredonate cu voie bună i se părură atît de cunoscute, încît pentru cîteva clipe i se păru că în bucătărie era nu Antal, ci Vince, care se agita și fredona pe vremuri la fel de bine dispus cînd își făcea de lucru prin bucătărie.

Se descheie la haină și se așeză pe un scaun. Gîndul o purtă iar la prosopul de baie. Care va să zică, nu-l cărase de pomană ! Își întinse picioarele, uitîndu-se la pantofii cam prăfuiți. Ar fi trebuit curățați. Trase mașinal ușița noptierei în care ținuseră odinioară cele tre-

buincioase pentru curățatul pantofilor. Gestul fusese involuntar, provocat mai curînd de obișnuință și nu sperase să mai găsească lucrurile la locul lor. Lădița, ce-i drept, era nouă, dar în ea se înșirau, la fel ca altădată, tot felul de perii, bucăți de pluș și cutii cu cremă de ghete. Se lăsă pe vine, holbîndu-se la perii. Încet, cît se poate de încet, își înălță capul, de parcă ar fi auzit pe cineva strigînd-o pe nume de undeva din depărtări. Așa o găsi Antal, cînd intră pe ușă, trăgînd cu urechea, ca un animal hăituit gata s-o rupă la fugă la cel mai mic zgomot.

Prosopul — nu cel vechi și peticit al ei, ci unul nou și pufos ca ale Izei — atîrna pe vechea agățătoare, iar în baie era cald și plăcut. Se miră ea însăși ce mîini murdare avea, cu toate că se spălase deja la Gica, ce-i drept, cu apă rece. Între timp îl auzi pe Antal continuînd să se agite și să fredoneze întruna.

Antal îi servi masa în bucătărie, o bucătărie identică cu cea de la Budapesta. Soba ei cea veche de gătit dispăruse, fiind înlocuită de o plită electrică, chiuveta și dulapul făcînd însă și aici corp comun, ca și în bucătăria Izei. Bătrîna ciocăni ușor suprafața din material plastic, care acoperea dulapul. „Sub placa asta se află, de bună seamă, dulapul meu“ — gîndi ea, avînd senzația că lemnul avea să simtă atingerea degetelor ei chiar și prin plăcuța de material plastic. Antal îi ghicise gusturile, chiar dacă de gătit îi gătise Gica. Mîncarea de dovlecei și chifteluțele i se părură delicioase, incomparabil mai gustoase decît supa și puiul prăjit de la prînz. Mîncară amîndoi în tăcere, fără să scoată o vorbă. Antal consumînd, ca de obicei, cam multă pîine.

— Mamă, întrebă el după cină, ești foarte obosită ?

Bătrîna era frîntă de oboseală, dar nu îndrăzni să-i spună adevărul, așa că îi răspunse negativ.

— Azi am spart lemne și m-am cam julit la degete. Nu vrei să speli vasele în locul meu ? Nu de altceva, dar nu-mi place să-i las Gicuței vase nespălate.

Bătrîna se sculă fără să scoată o vorbă și adună vasele de pe masă. Antal o urmări pe furiș. Văzu cît de speriată se uită la robinete în căutarea celui cu apă caldă, observă și tristețea nesfîrșită cu care ridica în drep-

tul ochilor cîte o farfurie rămasă întîmplător teafără din vechile ei servicii de masă.

— Tanti Gica e tare îndemînatecă, dar nu e în stare să se descurce la fel de bine ca dumneata, mamă !

Cuvintele i se părură bătrînei a veni de departe, pătrunzînd cu greu pînă la urechile ei. Da, ce-i drept, Gicuța era o fată bună, dar nu destul de curată, de fapt niciodată nu fusese altfel.

— Ce speli dumneata, mamă, se înălbește ca spuma laptelui.

— „Ca spuma" — auzi ea ca un ecou, repetîndu-și în sinea ei : „Ca spuma !"

— Am auzit că Iza se mărită.

Nu-i răspunse la întrebare. La urma urmelor, se însura și el, că doar îi spusese Gicuța, așa că n-aveau ce să-și reproșeze unul altuia.

— Nu-i așa că rămîi aici mai multă vreme, mamă ?

„Multă vreme", „multă vreme" — auzi ea din nou ecoul vorbelor lui Antal. Care va să zică, prezența ei îl bucura ! Dar nu-i răspunse nici de data asta. Era o plăcere să șteargă vasele cu ștergarele cele vechi, spălate și răsspălate de nenumărate ori. Farfuriile luceau acum ca oglinda.

— Am niște planuri, mamă, și vreau să le discut cu dumneata. Te gîndești, hotărăști și apoi îmi spui dacă-ți convine sau nu. Tare mult m-aș bucura să rămîi !

Să hotărască ? Cum adică să hotărască ea ceva ?

Întinse ștergarul la uscat și închise sertarul dulapului. Antal îi sărută mîna ca de obicei, așa mulțumea el întotdeauna pentru orice, chiar și pentru un nasture cusut ori o pereche de șosete spălate. Numai că, deși se afla lîngă ea, i se păru doar un vis. De fapt, în clipa aceea puține lucruri i se păreau a fi rele și astea erau farfuriile, farfuriile ei strălucitoare și mai ales munca ei, de care de data asta cineva avusese într-adevăr nevoie.

— Cu boilerul știi să umbli, nu-i așa, mamă ? Eu trebuie să mă reped undeva, dar mă voi strădui să mă întorc devreme. Pînă atunci dumneata faci o baie, te culci, iar cînd mă întorc, o să încercăm să stăm serios de vorbă. Ai picat la țanc, mamă, ca o mană cerească. Nici nu știi cît de mult doream să vii !

Se suci, se învîrti iar, își luă raglanul, dar pălărie bineînțeles că nu avea. Cuvintele prin care își luă rămas-bun se învolburau în jurul bătrînei ca niște rotocoale mari și dense de fum.

La Budapesta baia i-o pregătea de obicei Iza, fiindu-i teamă să nu amețească din pricina aburilor, sau să nu se opărească. Ar fi vrut să-i spună lui Antal cîtă plăcere i-ar fi făcut o baie caldă, dar nu îndrăzni, iar singură îi era teamă să facă baie. La plecare Antal o sărutase, spunîndu-i că o să închidă și ușa și poarta, așa încît se putea culca liniștită din moment ce n-avea cine s-o deranjeze. Plecase fluierînd, la fel ca altădată. Nici n-apucă să iasă bine pe poartă, că neastîmpăratul de Căpitan se și apucă să gîfîie și să zgîrîie la ușă cu labele. Bătrîna îi deschise, lăsîndu-l să intre. Acum, că erau doar ei doi, cîinele se apropie de ea, o mirosi pe la glezne, după care se ridică în două picioare, uitîndu-se țintă în ochii ei.

Cuvintele rostite de Antal răsunau tot mai puternic și mai puternic în jurul ei, ca dangătul unor clopote uriașe. Se lăsă în genunchi în fața urecheatului dar nu puse mîna pe el, mulțumindu-se să-l privească, în timp ce prin fața ochilor începură să se perinde trecutul și prezentul. Nu mai simțea nici oboseala, totul în jur se luminase aievea, ba mai mult, recunoscu pînă și casa, cu mobila ei cea veche și zugrăveala nouă. Casa prinse viață și-i dădu binețe. Îl lăsă pe Căpitan, care, mai cu teamă, mai cu sfială, prinse să alerge în jurul ei, bucurîndu-se așa cum doar un animal se poate bucura, nevenindu-i parcă să-și creadă ochilor și nici instinctelor. Bătrîna trecu dintr-o cameră în alta, identice între ele chiar și sub masca perdelelor liliachii și verzi, oprindu-se în cele din urmă în pragul ultimei, acolo unde îi lăsase Antal bagajele. Gîndul, certitudinea că revenise *acasă*, că noțiunea de acasă mai exista încă, la fel ca și casa propriu-zisă, o făcură să se întoarcă cu fața spre propriul trecut și să-i vorbească, de parcă s-ar fi adresat unei ființe vii. Așa se întîmplă că bătrîna, care de luni și luni de zile aproape că amuțise de tot, prinse a vorbi în sine, cu buzele strînse, numai în gînd.

*

Antal alerga în plină stradă, simțind că mișcarea îi face bine. La fel fugise din casă și în dimineața în care se lămurise definitiv că trebuia s-o părăsească pe Iza, de parcă ar fi gonit sub cerul tremurînd, mînat de gîndul salvării propriei sale vieți. Acum însă strada căpătase parcă un alt aspect, aerul se umezise și se condensase în jurul său, pierzîndu-și elasticitatea. Devenise mai lăptos și parcă mai întunecat, lampioanele retrăgîndu-se halucinant în ele însele, luminile toate părîndu-i-se de fapt proiectate spre propriile lor adîncuri.

„Are s-o distrugă, gîndi Antal, așa cum era cît pe aci să mă ucidă și pe mine. Biata bătrînă plutește prin viață agățată de un singur fir firav și subțire. Iza, după cîte se pare, a scăpat-o din mînă. O lună, o singură lună și dispare pentru totdeauna. Dacă reușesc să prind firul ăsta, poate că se întoarce la viață."

Gîndul că avea s-o revadă curînd pe Lidia îl mai liniști. Da, avea s-o prindă de mînă, s-o atingă, s-o mîngîie, îi plăcea s-o mîngîie, să-i simtă căldura trupului, să știe că există și că va trăi curînd cu ea în aceeași casă, în același pat, iar cînd se va trezi uneori noaptea, după un vis urît, să știe că îl trezise vocea ei și că avea cui să-și povestească coșmarul. Reuși să urce cu greu în tramvai, stînd de fapt pe scară. Nervii îi erau încordați la maximum, bucuros și nervos totodată, așa cum era de regulă de cîte ori nu izbutea s-o vadă cîteva ore în șir. Acum însă, starea lui de surescitare se datora și altor motive. Își făcuse tot felul de planuri și ardea de nerăbdare să le discute cu ea. Ce bine că putea discuta cu Lidia chiar și despre Iza! De fapt, numai cu ea putea discuta despre Iza, cu nimeni altcineva.

Cînd coborî în dreptul clinicii, începu să înjure vîrtos. Era atît de întuneric, încît abia reușea să vadă copacii din jur. Ferestrele clădirilor dispăruseră și ele, totul în jur fiind acoperit de o ceață densă. Pe Lidia o găsi în sala de mese, înghițind ultimele îmbucături ale cinei. În momentul în care intră, fata se uită cîteva clipe la el, după care își coborî privirile în farfurie. „Nu îndrăznește nici măcar să se uite la mine, gîndi el, tocmai pentru că

gîndurile ni se pot descifra din priviri." Se așeză lîngă ea, așteptînd să termine de mîncat.

Mai tîrziu, după trecerea anilor, își aminti adesea drumul acela orb parcurs prin vidul dens, drumul ireal străbătut prin poteca din pădure, care păstrase numai imaginea Lidiei, nu și răsuflarea Izei, care își luase de mult zborul. Mergeau prin ceață, agățați unul de altul, ocolind băncile, copacii. La un moment dat obrazul Lidiei se apropie de al său și, auzindu-i respirația precipitată, știu că fata era surescitată, semn al unei bucurii lăuntrice. Așadar, Lidia se bucurase de ceea ce auzise, considerînd propunerea lui drept o soluție nemaipomenită. Îi vorbi despre Vince, așa cum făcuse și în ziua în care o întîlnise prima oară, despre satul natal al acestuia, despre moară și despre bătrînă. Antal îi simțise chiar și prin stofa raglanului căldura degetelor care-l țineau de braț și era fericit. Încercară apoi să ghicească atitudinea bătrînei Szőcs, cînd avea s-o vadă pe Lidia. Își mai aducea oare aminte de ea, și dacă da, în ce chip ?

— Doarme, spuse Antal, dar orice ți-ar spune, să nu te simți jignită, pentru că se mișcă și vorbește ca în somn, dar are să se trezească ea, ai să vezi. Între timp a făcut probabil o baie, s-a băgat în pat și, rezemată de un munte de perne, cu ochelarii pe nas, pe care-i poartă numai la citit, că e fudulă nevoie mare, frunzărește revistele. Sper să le fi găsit pe pervazul ferestrei. Acum are să accepte, ai să vezi, ceea ce mi-a refuzat la înmormîntarea bătrînului, că doar între timp s-au întîmplat atîtea !

Întunericul era de nepătruns, în cale se ciocniră de alți trecători dar își cerură scuze, continuîndu-și drumul. Ceața devenise atît de compactă, încît o puteai tăia cu cuțitul. Ca să poată descuia poarta, pipăiră orbește în căutarea broaștei. Erau amîndoi uzi pînă la piele, de parcă ar fi fost înfășurați într-un strat de vată înmuiată în apă.

În casă ardeau toate luminile. Ușa de la baie era deschisă, cada ștearsă și lustruită bine, iar pe uscător atîrna un prosop uriaș de baie. Urme de aburi mai pluteau încă prin aerul umed. Antal stinse pe rînd toate luminile. Cînd

ajunse în antreu, din spatele suportului de flori își făcu apariția și Căpitan. Era trist și neliniștit.

— Prostule ! exclamă Lidia cu căldură, nătărăule ! Ei hai, vino la mine !

Antal bătu la ușa ultimei camere, dar nu primi nici un răspuns. Repetă bătaia, dar răspuns tot nu primi.

— Las-o, zise Lidia, n-o deranja ! Probabil că doarme. O să discutăm cu ea mîine dimineață.

— Tu n-ai văzut cum arată la chip, răspunse Antal. Mă duc s-o trezesc.

Deschise ușa. Patul, învelit în cuvertura imaculată a mătușii Emma, era neatins, iar valiza, valiza Izei, așa cum fusese adusă. Camera era pustie.

IV. AER

I

ÎNTR-ADEVĂR, NU SE ÎNTÎMPLĂ NICI O NENOROCIRE în timp ce făcu baie.

Se bălăci îndelung și cu multă plăcere, iar după ce termină, nu se culcă, ci se îmbrăcă iar. Cutreieră pe rînd toate încăperile, deschise și ușa cămării și a frigiderului, ridicînd apoi gînditoare toate capacele de pe cratițele cu mîncare. La Budapesta, atunci cînd Iza întîrzia mai mult în oraș, bătrîna nu putea adormi, de parcă ar fi pîndit-o cine știe ce strigoi, deși acel du-te-vino atît de specific unui bloc populat i-ar fi putut oferi o siguranță cît de cît liniștitoare. Aici, însă, cu toate că era singură, nu se temea. Antal nu-i spusese unde pleacă, nici Gicuța nu prea obișnuia să iasă din casă după lăsarea serii, așa încît n-avea a se teme că se putea trezi cu ea, mînată de curiozitatea de a vedea ce face. Căpitan, mogîldeața care-i amintea de vremuri mai luminoase și care îi arunca din cînd în cînd cîte o privire curioasă, sucindu-și capul rotofei către ea, de parcă ar fi încercat să-și scormonească amintirile din cine știe ce fîntînă străveche, nu-i oferea la urma urmelor nici un fel de protecție, cu toate astea bătrîna se simțea în siguranță. Sentimentul i-l dădeau pereții familiari, ori poate ceasornicul cel mare de pe perete, unicul obiect despre care se putea spune cu certitudine din capul locului că avea să rămînă aici la mutare, pentru că Iza nu-l putea suferi. O îngrozise încă de mică, tic-tacul strident făcînd-o să plîngă de fiecare dată, iar cînd prindea să bată, se ascundea de el. Bătrîna se și mirase la vremea respectivă. Îngrijorată se sfătuise cu Vince ce să facă, nefiind deloc firesc ca un copil să se sperie atît de tare de un ceas de perete. Endrus, sau ori-

care alt copil, fie el băiat ori fetiță, începea să bată din palme de cîte ori îl auzea, Iza însă nu.

Tic-tacul, care pentru toți ceilalți oameni înseamnă de fapt scurgerea vremii, bătrînei îi sugera tocmai contrariul, pentru ea ceasornicul era un indiciu clar că timpul se oprise-n loc. După luni și luni de zile lumea înconjurătoare căpătase în sfîrșit contururi reale, solul atît de nesigur și mlăștinos de sub pașii ei se întărise și el, oferindu-i stabilitate. Bătrîna începu să gîndească iar.

N-o mai făcuse de mult, în ultima vreme își depănase cel mult amintirile.

Revelația gîndului că mai era încă în stare să-și dorească ceva și că, în afară de tristețe și amărăciune, mai putea încerca și alte sentimente, o uluise de-a dreptul. Se așeză în balansoar și începu să se legene. În ultima vreme, de cîte ori avea chef să schimbe cîteva vorbe cu cineva, începea să discute cu Vince. De data asta o făcu cu sine însăși, iar gîndurile formulate sieși o dură atît de puțin, încît rămase uimită.

Își puse paltonul, înșfăcînd și sacoșa care, golită de fursecuri și de puiul prăjit, devenise foarte ușoară. Luă, desigur și poșeta cu ea, mînată nu atît de gîndul că fără acte de identitate nu s-ar fi putut plimba prin oraș, ci mai curînd din obișnuință. Tanti Emma o învățase doar cît se poate de limpede : „o femeie serioasă nu iese pe stradă fără poșetă !“ Își puse apoi pălăria, și-o potrivi puțin în oglindă și, pentru prima oară de la sosire, își puse ochelarii pe nas. Căpitan începu să pufnească și să se agite în jurul ei. Se aplecă și-l luă în brațe. Potaia naibii, se îngrășase atît de mult, încît abia reuși să-l țină în brațe. Îl sărută pe creștet, gest care îl ului pe Căpitan, făcîndu-l să gîfîie și să-și rotească de zor privirile de plăcere.

În capul scărilor se mai opri o dată.

Nu prea se așteptase să fie întîmpinată de ceață. Crezuse mai curînd că afară era cer senin și lună plină. Fără să-și fi dat seama de ce, îi fusese atîta dor de lună, încît amarul decepției o făcu să clipească mărunțel în ceața densă de afară. Avu senzația că grădina și curtea începuseră să plutească sub povara valurilor de ceață ce se învolburau în jurul ei. Nu se vedea nimic, însăși silueta

turnului înalt al bisericii din colț se proiecta difuz undeva departe. „Doamne, Dumnezeule ! — exclamă ea, adresîndu-se Izei din sufletul ei — de-ai ști ce rușine îmi e, Izuca dragă !“

Cheia se răsuci ușor în broască, de parcă n-ar fi trecut luni de zile de cînd n-o mai folosise. Strada i se păru ireală, băcănia lui Kolman nu se zărea defel, de parcă ar fi mers de-a lungul unui rîu fără de maluri, iar pe trecători nu-i vedea decît în momentul în care se ciocnea de ei, deslușind pe rînd mai întîi capul, apoi pălăria și paltonul acestora. „Pardon, exclama bătrîna de fiecare dată, vă cer scuze !“ Asfaltul era și el umed și tuciuriu, iar stîlpii abia de se zăreau.

Nu era nici opt ceasul, dar orașul rămăsese aproape pustiu. Automobilele se strecurau cu greu prin ceață, iar tramvaiele clincăneau fără întrerupere, avertizînd de zor pietonii. Era ceva măreț și triumfal în faptul că nu era nevoită să țină cont de nimic și nici frică nu-i era. Dădu colțul, trecu prin fața bisericii, traversînd apoi piața invadată de hărmălaia claxoanelor și semnalizatoarelor. Păși rar, calmă și senină, în fața și în spatele ei plutind halucinant prin ceață tot felul de vehicule. Pe trotuar se simțea în siguranță, dar nu pentru multă vreme, fiindcă la cinematograf tocmai se terminase filmul. Curînd deslușì mulțimea ce dădea buzna la ieșire. În capitală nu se plimbase niciodată la ore atît de tîrzii, aici trăgea cu nesaț în piept aerul năclăit de ceață. Din cînd în cînd simți nevoia să caște gura, de parcă s-ar fi sufocat, deși niciodată nu se simțise mai proaspătă. Mușca uneori din ceață, așa cum făcuse odinioară în copilărie, cînd se repezea cu gura la fulgii de zăpadă ce pluteau lin în jurul ei.

„Unde o fi Vince acum ?“

La cimitir, sub monumentul acela diform nu putea fi, deși era convinsă că se afla pe undeva pe aproape, o simțise încă de la intrarea în județ, ecoul rîsului său fiind purtat de adierea vîntului. Da, trebuie să fie pe aici pe undeva, prin ceață. Acasă, în casa lui Antal, i se păruse a fi pe aproape, dar nu atît de aproape, încît să-l fi putut atinge, în casa lui Antal se regăsise doar pe sine, nu și pe Vince.

Pe vremuri, cînd Iza crescu ceva mai mărișoară, copiii veneau uneori la ei să se joace, rîsul lor zglobiu răsunîndu-i și acum în urechi. Ascundeau ceva, indiferent ce, un lucru cît de mic, iar cînd unul dintre copii pornea în căutarea lui, ceilalți izbucneau toți în cor : rece, călduț, cald, fierbinte, în funcție de distanța la care se afla cel ce căuta obiectul ascuns. „Călduț..."

Acasă, în casa lui Antal, nu fusese decît *călduț*. Nu *rece*, pentru că bastonul său din lemn de vișin era la locul lui și mai era și Căpitan, și trandafirii pregătiți de iernat, și cepele de lalele, tupilate pe fundul ghivecelor. Dar trebuia să fie pe undeva și *cald*, și *mai cald*, ba chiar și *fierbinte*, numai că nu la cimitir și nici în casă.

La capătul străzii o aștepta, ca pe vremuri, tramvaiul care mergea spre pădure. Se urcă în el. N-avea la ea decît bancnote mari, așa încît taxatoarea o cam bodogăni cînd îi dădu restul. Bătrîna o privi îndelung și cu drag, auzind-o cum pronunță consoanele duble, cu accentul atît de specific meleagurilor sale natale. În capitală lumea vorbea cu totul altfel. Stătea pe scaun, cu poșeta între degete, și se uita în noapte, repetînd în sinea ei denumirea străzilor și stațiilor parcurse, din care nu văzu nimic, în afara unor umbre și siluete vagi. Mai întîi poșta, apoi biserica calvină, primăria veche, liceul, statuia lui Kazinczy, monumentul eroilor, spitalul de boli contagioase. Iată și strandul. Dacă ar fi putut vedea, ar fi zărit de bună seamă și moara, pe pajiștea căreia vara, ori de cîte ori vîntul bătea dinspre Balzsamárok, aerul era invadat de mireasma florilor de cîmp.

Cînd se repezi în urma călătorilor ce coborau, taxatoarea se răți iar la ea. Tramvaiul era pe punctul de plecare, de ce nu s-o fi pregătit din vreme de coborîre ? Ar fi vrut să-i spună fetei că s-ar fi străduit ea mai din vreme să coboare, dar nu-și dăduse seama că ajunsese la destinație, pentru că era obosită și bătrînă și se dezobișnuise să gîndească. Tramvaiul dispăru în noapte, călătorii se risipiseră și ei care încotro. Undeva, prin apropiere, lătrau cîinii.

Simțea că Vince trebuie să fie undeva prin apropiere, cu toate că tălpile ei nu mai călcau pe pămîntul de odinioară, drumul fiind asfaltat. Vitrinele restaurantului

erau luminate din plin. Încercă să arunce o privire înăuntru, dar nu văzu mare lucru, decît niște capete și spinări încovoiate. Mai toată lumea era îmbrăcată în haine de piele. „Micuța mea, i se adresă ea Izei din sufletul său, cît de greu trebuie să-ți fi fost, doamne, cît de greu !“

Mireasma florilor din „Balzsamárok“ dispăruse, dar simțurile ei știau prea bine că ar fi trebuit s-o simtă dacă ar fi fost vară. Nici n-apucă să intre bine în ceața ce se strecurase între porțiunea dintre grădini și partea de sud a orașului, că Vince își și făcuse apariția. Nu era chiar lîngă ea, dar aproape de tot. În ziua morții sale, atunci cînd ea trecuse ultima oară pe acolo, tocmai se turnau fundațiile noului cartier. De atunci blocurile trebuie să se fi terminat de bună seamă.

Ceva foșni pe lîngă ea, un bărbat înalt, solid, îmbrăcat în uniformă.

— Se poate trece pe aici ? întrebă ea cu timiditate.

— Dacă cineva e nebun, răspunse omul morocănos, se poate. Numai că noroiul e pînă la genunchi.

Noroiul n-o speria, doar ideea de a nu găsi drumul o îngrijora. Ultima dată cînd trecuse pe acolo intrarea era marcată de doi stîlpi înalți, pe care nu-i mai vedea. Drumul era într-adevăr plin de noroi, dar nu greși pasul, becuri mari, puternice, luminîndu-i calea. N-aveau ele puterea de a lumina tot cartierul, totuși reușeau să-i arate pe unde să pășească.

Undeva, prin apropiere, începu să latre un cîine, ceea ce o cam sperie, dar cum lătratul se întețea fără a se apropia, prinse curaj. La urma urmelor, prin locurile acelea exista un paznic încă de la începerea lucrărilor de construcție, iar cîinele trebuie să fi fost legat, de bună seamă. Numai că lătratul i se păru înfiorător, prelung, ireal, de parcă n-ar fi fost glasul unui animal, ci mai curînd urletul necontenit al unei mașinării infernale.

Lătratul cîinelui îl determină pe paznic să se apropie. Se uită la bătrînă atent, salutînd-o apoi. Trăgea din pipă, se plictisea și-i era frig. O discuție, indiferent cu cine, i-ar fi prins bine.

— Nu mușcă, zise el. Latră al naibii de tare, dar nu face rău nimănui.

Bătrîna îl salută și ea, oprindu-se locului. Deasupra lor ardea un bec uriaș, așa că paznicul o văzu plimbîndu-și privirile prin jur.

Blocurile, cu excepția unuia, erau aproape gata. Geamuri n-aveau încă, iar cel neterminat se oprise undeva pe la etajaul patru. Pe solul nivelat al gropii de odinioară se înălțau cîțiva zgîrie-nori în miniatură, identici toți, patru în stînga, patru în dreapta. Bătrîna se uită la ei uluită. Cel de al patrulea din stînga i se păru ceva mai scund decît celelalte și parcă deosebit cumva, văzînd limpede chiar și prin ceața care începuse să se ridice că era bont, neterminat. Cerul se arcui spre ea, tras parcă de povara ceții undeva printre zidurile pustii. Fîntîna, vechea fîntînă, singurul lucru care, cu excepția boltei cerești, rămăsese neschimbat, era la locul ei. Se așeză pe stoborul ei, un stobor roșu, frumos, lustruit și umezit de apa care se prăvălise peste ea necruțător de-a lungul anilor.

— Vă e cumva sete ? întrebă paznicul. Să vă aduc o cană ?

— Nu, mulțumesc.

Bătrîna învîrti roata, era ușor de mînuit, ca pe vremuri, iar apa, limpede, strălucitoare, continua să susure molcom. Îi spuse paznicului că nu-i era sete, voise doar să vadă fîntîna, atîta tot.

Pe lîngă ei trecu o femeie. Salută și ea politicos, așa cum obișnuiesc oamenii să salute în provincie, ori pe străzi mai puțin umblate. Dispăru în partea opusă, împingîndu-și bicicleta. Cîinele începu să latre iar, de data asta însă nu se mai opri.

— Aș putea să mă așez aici ?

I se păruse că Vince e atît de aproape de ea, încît dacă paznicul s-ar fi retras în ghereta lui, ori s-ar fi întors măcar cu spatele, s-ar fi înfățișat de bună seamă în fața ei și ar fi aflat de la el, încă înainte de a fi plecat, ce are de făcut de acum înainte.

— Din partea mea puteți să stați mult și bine.

Paznicul se întoarse cu spatele. La urma urmelor, n-avea ce fura de acolo decît cărămizi, dar n-o prea credea în stare să care în sacoșa ei asemenea greutate. Celelalte materiale erau încuiate în magazie, iar în fața

magaziei era legat cîinele. Nu prea înțelegea el ce rost are să te plimbi pe o asemenea ceață și să stai pe marginea fîntînii, dar se gîndi că avea să locuiască probabil într-unul dintre apartamentele de pe acolo și voia și ea să se bucure din vreme.

Se întoarse la cîine și îi aranjă zgarda. Dulăul părea neliniștit și nu se prea bucura de mîngîierea lui, deși altă dată își manifesta zgomotos plăcerea. Într-un fel noaptea îșI aparțineau, amîndoi aveau de îndeplinit aceeași misiune care în timpul zilei se destrăma, cîinele devenea cîine, iar paznicul om, la fel ca toți ceilalți, care mînca și se odihnea, lăfăindu-se în pat pînă prin preajma începerii slujbei. Dar noaptea, granițele dispăreau și era bine să știe că nu e singur. Cîinele continua să fie agitat. Încetase să mai latre, dar mîrîia întruna. Paznicul îi dădu una peste bot, ca să se liniștească.

Vince era lîngă ea, prezența lui era atît de reală, încît nici nu simți nevoia să-i vorbească. Nu-l văzu, dar îl simți alături de ea, simpla lui prezență risipindu-i neliniștea și negura din suflet, limpezindu-i gîndurile. Nu-i mărturisi lui Vince cît de greu îi fusese să aștepte momentul întîlnirii cu el și nici cît de neînchipuit de grea și pustie i se părea viața fără de el, pentru că Vince știa, de bună seamă. Pe de altă parte nici Vince nu-i povestise nimic, nici pe unde umblase și nici ce făcuse. I se păru chiar curios cît de firesc se contopise el cu noul cartier de locuit. Nu se afla prin preajma lui nimic straniu, nimic înfricoșător, el însuși era la fel de firesc ca oricînd în timpul vieții, atîta doar că se prefăcuse în blocurile și becurile de primprejur și, ceea ce i se păru bătrînei uimitor, era tocmai faptul că-l putea recompune ca pe un mozaic, bucată cu bucată. Cum se poate transforma oare un om într-o clădire ? Și din ce anume ? Păcat că nu vorbea și nu-i putea spunea ceea ce bătrîna aștepta de la el, fiind nevoită să-și dea seama singură ce are de făcut. În definitiv, dacă ar fi avut timp, ar fi putut afla și singură, că doar Vince îi oferise în timpul vieții deseori bucuria de a ghici singură cîte ceva. Îi deschidea doar calea spre soluția ideală, urmărind apoi cu satisfacție căutările ei, iar cînd

găsea în sfîrșit răspunsul potrivit, ochii săi mici, cît un bob de mazăre, prindeau a străluci de fericire.

„E pur și simplu îngrozitor, își spuse bătrîna, în timp ce învîrtea roata fîntînii și contempla apa ce șiroia necontenit, semănînd teribil la lumina becului cu gîtul grațios, strălucitor al unei lebede. Îi sînt o povară, știu asta, și-i vine atît de greu să trăiască cu mine sub același acoperiș, încît nu știu ce să fac."

Iza, cea care sălășluia în sufletul ei, se încruntă la ea și-i spuse pe un ton ridicat și tăios : „Sînt obosită !"

„Ei vezi, asta e, încercă bătrîna să-i explice lui Vince, prezența mea o obosește, deși e o fată tare bună și muncește de se spetește. Oh, și dacă ai ști ce de bani îmi dă ! E plin șifonierul cu sutele primite de la ea. Mi-e atît de rușine că nu pot face nimic pentru ea !"

Deodată Vince dispăru.

Dispăru cu desăvîrșire. Pe cît de certă fusese prezența lui cu cîteva clipe înainte, pe atît de hotărît dispăruse acum, luînd parcă cu sine și blocurile de primprejur. Contururile atît de clare ale clădirilor se transformară sub ochii ei în niște pete confuze, tulburi. „Acum s-a supărat, își spuse bătrîna, și nu mai vrea să mă ajute." Simți că i se face frig. Degetele ușor încovoiate, lucitoare sub strălucirea picăturilor de apă, îi înțepeniseră de-a binelea. Ceața devenise iar furioasă și foarte densă. Cîinele urla și el sinistru.

Dinspre piața Rákóczy se apropia o ceată gălăgioasă de flăcăi și fete. „Sînt tineri, își zise bătrîna, iar tinerii nu știu ce-i aia ceață. Se duc spre facultate, rîd și se distrează așa cum făceau și Antal și Iza în tinerețe. Eu sînt teribil de proastă, iar Vince nu vrea să mă ajute defel."

Stătea tăcută, cu privirile lăsate în jos. În jurul fîntînii noroiul era chiar mai mare, iar pantofii ei cei noi, erau de nerecunoscut. Nu se simțea obosită, mai curînd încordată, de parcă simțurile i s-ar fi ascuțit dintr-o dată, văzînd și auzind totul cu o claritate neobișnuită. Auzi niște țipete, uși trîntite și clinchetul zglobiu de la ușa restaurantului. Deslușì apoi plescăitul unor pași ce se apropiau tot mai mult. Cîinele amuțise, dar asta o sperie mai mult decît urletele animalului.

— Vreți să înnoptați aici ? întrebă paznicul mai mult să se afle în vorbă. În definitiv, pe marginea fîntînii se poate așeza oricine.

Pașii se apropiară, însoțiți de o voce răgușită, care cînta, ori mai curînd urla din răsputeri : *Du-te turturea, / albă, ca fulgul de nea, / zbori spre casa mea.* Auzind cîntecul, bătrîna văzu aievea în fața ochilor turtureaua, care nu era însă albă, ci argintie, și zbura ca un avion, lunecînd pe o traiectorie halucinantă, neînchipuit de dreaptă, iar casa, casa din cîntec, era acoperită cu țiglă și avea cerdacul încărcat cu flori.

— Hei, auzi ea glasul paznicului, nu pe acolo, ci pe partea cealaltă ! Vezi că te-nfunzi ! Unde naiba te duci !

O viață întreagă îi fusese teamă de oamenii beți. Picioarele îi cam amorțiseră iar cînd se ridică, simți nevoia să se sprijine de marginea fîntînii. Roata scîrțîi dureros, ceea ce o făcu să arunce priviri speriate spre paznic, dar acesta era ocupat cu tînărul proptit în mijlocul străzii, care încerca de mama focului să-i explice ceva, arătînd întruna spre una dintre clădiri. Silueta deșirată, ce se bălăngănea necontenit, semăna prin ceață cu trupul slăbănog al unui urs.

„Ar trebui să plec", își spuse bătrîna. Nu reușise să afle ce dorea ; de altfel, în ultima vreme nu-i prea reușise nimic. Iar Vince se îndepărta tot mai mult. Paznicul încerca să-i explice omului că n-avea voie să intre printre blocuri, dar bețivul răcnea cît îl țineau puterile, că el primise locuință acolo și nimeni nu-l putea opri să vadă cum mergeau lucrările de construcție. Undeva, în apropiere, trosni ceva, zgomotul speriind-o atît de tare, încît se îndreptă grăbită în direcția blocurilor.

— Pleacă de aici, omule, spuse paznicul, că de nu, dau drumul cîinelui.

Bătrîna se sperie de-a binelea. În definitiv, dulăul n-avea de unde ști că avea obligația să-l gonească pe bețiv și se putea repezi tot atît de bine la ea. Începu să fugă printre blocurile atît de asemănătoare, că nu le putea deosebi unul de altul. Își amintea că pe vremuri exista un drum, ce-i drept nepietruit, care ducea drept spre șine. De atunci l-or fi asfaltat, își zise bătrîna. N-avea decît să aștepte acolo pînă se mai liniș-

teau lucrurile şi apoi să se întoarcă la fîntînă. Alergă orbecăind. Din cînd în cînd pipăia zidurile clădirilor, care i se părură la fel de umede ca obrajii lui Vince după ce murise, şi lucioase ca fruntea lui.

— Da' mai du-te odată dracului, omule ! — strigă paznicul. Nici Dumnezeu, cu toată ceata lui de îngeraşi, nu mă poate îndupleca să-i arăt apartamentele în toiul nopţii, darămite dumneata !

Îngeraşi ?

Încetini. În faţa ei, un podeţ din scînduri, aruncat peste o groapă plină de noroi. Se avîntă pe el, mirîndu-se ea însăşi de uşurinţa cu care-l traversă, fără să se fi murdărit cîtuşi de puţin pe pantofi. Şi cîtă siguranţă îi dădeau ochelarii ! Podeţul slujea probabil pentru transportul molozului cu roaba. Bătrîna îşi continuă drumul, îndepărtîndu-se tot mai mult de vocile celor doi. La un moment dat se sperie teribil, fiind nevoită să treacă pe lîngă dulăul pe care-l auzise pînă nu demult. Se opri îngrozită, holbîndu-se la el, dar dulăul, surprinzător, amuţi şi el, aruncîndu-i nişte priviri blajine, aproape speriate. Scoase chiar cîteva sunete ciudate, ceva de genul celor scoase de Căpitan cînd o revăzuse. Bătrîna îşi schimbă sacoşa dintr-o mînă în alta.

— Du-te dracului odată ! auzi ea din nou. Unde naiba o fi dispărut bătrîna aia ? Poftim, ai alungat-o cu ţipetele dumitale !

„Iza, bolborosi bătrîna, adresîndu-se Izei ce sălăşluia în ea, nu te supăra. Nu mă simt în stare să găsesc nici o soluţie. Tăticul există, dar nu aşa cum mi-am imaginat eu, tăticul s-a preschimbat în casă, în drum, în beton, în asfalt şi nu vrea să-mi răspundă."

Îşi continua drumul, dialogînd cu Iza, care acolo, în miezul ceţii, devenise iar copil în sufletul ei, o fetiţă cu părul cîrlionţat şi nasul mereu umed, cu şorţuleţ şi fundiţe, care i se smiorcăia amarnic. „Prezenţa ta mă irită, îi spunea Iza cea mică, cu o voce piţigăiată, n-am o clipă de linişte din pricina ta, pentru că trebuie să mă frămînt întruna şi să mă întreb ce să fac cu tine. Dar munca, activitatea mea..." Imaginea i se păru grotescă. Chipul de fetiţă, cu pantofiori de lac şi vorbele cam peltice nu prea se potriveau cu noţiunile pe care le folosea. Auzi

vorbă, „mă irită", „munca mea, activitatea mea". „Viața mea personală nu mai există, continuă vocea piţigăiată, iar tu eşti neîndemînatică ! Totul în jurul meu a devenit atît de meschin şi de liniar !"

„Draga mea, şopti bătrîna în noapte. Draga mea Izuca !"

Paznicul şi beţivul continuau să se ciorovăiască, în timp ce bătrîna ajunse în dreptul celui de al patrulea bloc. Constată dezamăgită că drumul ştiut de ea dispăruse, în faţa ei se înălţa un gard de sîrmă ce ducea pînă în dreptul cazărmilor. Era nevoită, aşadar, să se întoarcă şi să treacă iar pe lîngă cîine. I se făcu frică.

Podeţul, la capătul căruia ajunsese, se despărţea în două, sub forma unui „V". Unul dintre drumuri fusese cel parcurs de ea, celălalt ducea pieziş, în sus, spre clădirea neterminată, cu casa scării în plină construcţie. Aici podeţul era brăzdat de-a latul de nişte scîndurele, care-i împrumutau aspectul unei scări. Dacă ar fi fost mai tînără, s-ar fi încumetat să urce pe el, toată viaţa îi plăcuse să meargă pe podeţe, cu braţele larg desfăcute ca nişte aripi.

Vince îşi făcuse iar apariţia lîngă ea, dar era supărat şi nici ea nu înţelegea de ce, aşa cum nu reuşea să înţeleagă atîtea alte lucruri. Atîta doar că supărarea lui o durea. I se umplură ochii de lacrimi. Păi dacă nu voia să-i spună, de unde să ştie ea ce avea de făcut ? Uite că acum nu poate pricepe singură ! Dar ce, Vince nu-şi mai amintea că ea nu fusese niciodată prea isteaţă ?

Vocea paznicului se auzi din nou cît se poate de limpede. De data asta era de-a dreptul furios.

— N-ai decît să-ţi rupi gîtul acasă, dacă vrei, nu aici, unde sînt eu responsabil ! Pleacă de aici, că de nu, telefonez la poliţie ! Beţivul dracului !

Spusele paznicului se risipiră în ceaţa ce se învolbura tot mai neagră în jurul ei. Deodată avu senzaţia certă că Vince se mai îmblînzise, după cum se îmblînzise şi Iza din eul său. Ochii ei se umeziră şi deveniră rugători, la fel ca pe vremuri, cînd îi cerea dulceaţă de gutui sau miere cu miez de nucă.

„Tu eşti ocrotită de îngeri, Etelka, spusese odată Vince, eşti singura fiinţă din secolul douăzeci care mai

e ocrotită de îngeri.“ În fața ochilor îi apăru cît se poate de limpede imaginea tabloului agățat deasupra patului, cu fetița care culege fragi, numai că trăsăturile firave ale copilei începură să dispară dintre cele două cosițe aurii, în locul lor hlizindu-se la ea propriul său chip brăzdat de ani. Desluși limpede chiar și sacoșa din propria sa mînă, care înlocuise coșulețul cu fragi. În clipa aceea realiză ce avea de făcut pentru Iza, dar pentru Iza care sălășluia în sufletul său, nu pentru cea care circula în taxiuri și șușotea cu Tereza, ori se holba severă la ea din spatele maldărului de cărți de pe birou. Vince nu mai era lîngă ea, dar nici nu-l chemase de astă dată. Era momentul în care simțea nevoia să fie cu desăvîrșire singură.

„Pleacă!“ se răsti ea la înger, la îngerașul din tablou, iar îngerașul se uită cîteva clipe la ea, după care se făcu nevăzut. Podețul era liber, cu desăvîrșire liber, iar capătul lui se pierdea undeva în negura de sus. Bătrîna își scoase ochelarii, îi strecură cu grijă în poșetă și o luă agale pe podeț, în sus.

Pentru prima oară în viața ei îngerul n-o mai urmă.

II

Iza se trezi a doua zi pe la ora nouă. Era senină și mulțumită.

În tinerețe nu-i prea plăcuseră duminicile, se plictisea, îi lipsea freamătul cotidian al orașului. Mai tîrziu, cînd intră în serviciu, învățâ să prețuiască cele douăzeci și patru de ore ale unei zile încărcate, bucurîndu-se de zilele libere atît de disprețuite odinioară. Duminica aceasta, fără Tereza și fără mama, plecată în alt oraș, cu Domokos aflat undeva la o întîlnire cu cititorii, picase pentru ea ca un dar neașteptat. Stătea întinsă în pat, admirînd razele de lumină care se strecurau printre storurile lăsate. Își potrivi cu voluptate pernița sub ceafă. Încerca un sentiment deosebit de plăcut, brutal de plăcut, știind că n-avea a se teme de pretențiile altora

de a le ține de urît, că putea fi singură, cu sine însăși, că foșnetul pe care-l făcea în așternutul proaspăt nu era urmărit de urechile curioase din odaia vecină, dornice să descifreze ce anume se întîmplă la ea în pat. Rămase ea însăși uimită cît de odihnitor i se părea că n-o vede pe bătrînă tîrșîindu-și pașii prin preajma ei, că n-o aude cum deschide cu teamă ușa de la baie și cum umblă în vîrful picioarelor, fără să poată evita vreodată hodroncăneala inevitabilă, pentru că, de regulă, cu cît era mai atentă, cu atît făcea mai mult zgomot. Era înspăimîntător să constate că se simțea mai bine singură.

Nu pentru că ar fi avut cine știe ce nevoie să se concentreze la ceva anume. Rezultatele analizelor făcute mamei sale erau liniștitoare, pe de altă parte credea sincer că ideea angajării sale la cooperativă avea să dea roade, nemaivorbind de binefacerile drumului pe care îl făcuse bătrîna, fiindcă schimbarea aerului, a mediului îi prindea, desigur, bine. Nici absența lui Domokos n-o neliniștea, se deprinsese cu munca lui, cu programul lui neobișnuit, dar și cu dorința de a nu sta în permanență în preajma ei, așa cum făcuse Antal pe vremuri.

Se gîndi nici să nu se schimbe deocamdată, să se bucure pur și simplu de prezența ei acasă, să frunzărească revistele, să asculte muzică și apoi, după-masă, să iasă puțin prin orașul cel vechi, care i se părea a fi un teritoriu inepuizabil și interesant. Prelungi dinadins micul dejun, bine dispusă și sigură pe sine, de parcă ar fi reușit să dejoace planurile cine știe căror forțe ostile, care atentaseră la liniștea ei. În definitiv, mama locuia cu ea, nu trebuia să-i ducă grija, iar celelalte lucruri aveau să se rezolve desigur și ele, inclusiv relațiile cu Domokos.

Zbîrnîitul telefonului o surprinsese în timp ce-și pregătea ceaiul.

La început, cînd telefonista îi anunță o convorbire interurbană, i se păru că nu auzise bine. Puse receptorul la loc, făcu focul mai mic și se repezi în hol. Poate nu înțelesese ea bine și Domokos avea întîlnirea cu pricina undeva prin provincie, nu în capitală, că nu putea fi decît el, cine altcineva să fi fost ? De maică-sa se despărțise în urmă cu nici douăzeci și patru de ore. Nu, era impo-

sibil ! Buna dispoziție îi pieri ca prin farmec. Nu putea să sufere telefoanele interurbane, de cîte ori auzea zbîrniitul strident, inima începea să-i bată neobișnuit de tare. La urma urmelor, tot un asemenea telefon îi dăduse de știre că tatăl ei era pe moarte. Vocea lui Antal nici nu se auzise prea bine, fuseseră nevoiți să țipe unul la altul pentru a se auzi. Dar bătrîna, n-o sunase și ea de atîtea ori sub cele mai diverse pretexte ? Ba cărbunele era mai mult praf, ba cineva scosese o scîndură de la magazia de lemne și le furase toporul și fierăstrăul, ba tata nu se simțea prea bine, ba se schimbase poștașul, care nu voia în ruptul capului să lase pensia lui Kolman... Ce amintiri !

Acum însă nu era neliniștită, doar enervată. În definitiv, Domokos ar fi trebuit să știe, chiar dacă nu schimbaseră nici o vorbă despre așa ceva, că nu era cazul s-o deranjeze duminica. Ce-i drept, pe de altă parte, încerca și un sentiment de stranie bucurie, gîndindu-se că persoana ei nu-i putea fi chiar atît de indiferentă lui Domokos, din moment ce se gîndise să-i telefoneze la asemenea ore.

Cînd ridică din nou receptorul și auzi vocea telefonistei din orașul ei natal, se simți frustrată de bucuria încercată cu cîteva clipe mai înainte. Din nou era chemată de acolo și din nou mișelește, fără pic de respect față de liniștea și odihna ei duminicală. Își luase rămas-bun de la mama ei numai cu o zi înainte. Lacrimi de neputință i se adunară în ochi în timp ce încercă să ghicească oare ce anume uitase acasă mama, de avea atîta nevoie, încît nu suferea amînare.

Recepția era de data aceasta perfectă, de parcă Antal i-ar fi vorbit din camera învecinată. Antal nu rosti decît două fraze, de parcă i-ar fi fost greu să vorbească, apoi, fără să-i fi dat posibilitatea să-l mai întrebe ceva, închise telefonul. Centralista însăși, uluită de durata fulgerătoare a convorbirii, întrebă dacă terminaseră convorbirea. Chiar după ce închise și Iza telefonul, ea continua să sune disperată cînd într-o parte, cînd în alta, nevenindu-i să creadă că cineva fusese în stare să ceară convorbire fulger pentru a rosti doar două fraze.

Iza se prăbuși în scaunul de lîngă măsuța de telefon. Ceea ce auzise era incredibil, de neînchipuit. Unde mai pui că nu i se dăduseră nici un fel de explicații. Îi făcuse impresia că Antal plîngea în timp ce-i vorbea și că închisese telefonul tocmai pentru că nu mai avusese puterea să țină receptorul în mînă. După atîția ani de practică medicală, ridică fruntea involuntar și, cu degetele aproape țepene și reci, începu să se frecționeze pe ceafă. În viața ei nu fusese atît de aproape de leșin. Respiră de cîteva ori adînc și în cele din urmă se simți în stare să se ridice în picioare. Deocamdată nici nu încercă să-și analizeze sentimentele, fiind mulțumită că reușise pînă unaalta să-și înfrîngă leșinul. Lacrimile porniră să-i curgă șiroaie. Uluită de propria-i reacție, își auzea plînsul puternic, convulsiv, animalic. Merse, împleticindu-se, pînă la dulăpiorul cu medicamente din baie. De fapt nu se pregătise cu medicamente decît pentru niște boli banale, așa că găsi cu greu printre aspirine și piramidoane tubul de calmante. Abia reuși să rupă celofanul. Luă repede o pastilă, se întoarse în camera ei și se trînti iar în pat.

Știa de acum cu certitudine că sentimentele pe care le încerca nu se numeau doar tristețe și durere, era de-a dreptul zguduită și disperată. Tocmai de aceea urlase atît de sfîșietor cu cîteva momente mai înainte, ca o fiară încolțită care, după ce găsește vremelnic un adăpost în spatele unui tufiș, încercînd să-și mai tragă răsuflarea după hăituiala îngrozitoare, aude iar ceata de vînători apropiindu-se și își dă seama că trebuie s-o ia din nou la fugă. Dar unde să fugă, bîigui Iza, ca să n-o găsească vînătorul ? Își acoperi cu palma fața tumefiată de plîns. Odinioară, în tinerețe, fusese mîndră nevoie mare și nu-i plăcea să recunoască nici în ruptul capului cînd era înfrîntă și răpusă de durere. Acum, că era singură în casa pustie, mîndria se dovedi inutilă și neputincioasă, durerea răbufni deodată din toate rănile, din cele noi și din cele mai vechi, deopotrivă. Se văzu iar în fața casei, lîngă burlanul care se termina cu un cap de balaur, tropăind de nerăbdare în așteptarea lui Antal, auzi glasul profesorului Dekker, adresîndu-i-se blajin : „Vince are cancer, Iza, dacă ți-e drag, urează-i moarte rapidă.“ Cît de vii,

cît de grăitoare se dovediseră analizele pe care le învîrtise atunci între degete !

Încercă să evoce aievea chipul mamei sale, dar nu izbuti, de parcă cineva i-ar fi furat peste noapte amintirile toate. Nu reuși să contureze decît silueta ei, cu spatele arcuit și linia gîtului atît de schimbată în ultima jumătate de an. De la o vreme, nu-și dezlipise privirile din pămînt, iar cînd mergea, nu-și ridica niciodată ochii spre înalturi.

Singurătatea, de care se bucurase atît cu cîteva clipe înainte, se prăbuși peste Iza cu toată povara ei. Gîndul că Domokos exista pe undeva, că-l putea căuta să-i povestească cele întîmplate, că-l putea ruga s-o ducă acasă, fu de data aceasta ca un balsam pentru ea. Se ridică din pat, se spălă puțin pe față, își aranjă părul la repezeală și se îmbrăcă. Pastila luată începea să-și facă efectul. „Cît de utilă poate fi o pastilă din asta nenorocită, gîndi cu scîrbă. Simți că durerea te zdrobește, iei o pastilă și parcă totul se liniștește într-un fel.“ Panica oarbă care pusese stăpînire pe ea se mai domoli. Îi telefonă directorului, căruia izbuti să-i vorbească destul de calm, îi scrise un bilețel Terezei, după care se apucă să-și adune cele trebuincioase la drum. Tot foindu-se prin casă, avu deodată senzația stranie că odăile se înălțaseră ca prin minune, de parcă absența bătrînei, care nu avea să mai stea niciodată în jilțul ei cel vechi și nici să mai hurducăie storurile, ar fi înălțat halucinant zidurile încăperilor. Gîndul că rămăsese o ființă fără tată și fără mamă, era încă mult prea crud, îl sucea și-l răsucea în fel și chip, ca pe un cuțit cu tăișul neobișnuit de ascuțit.

Își puse paltonul, întrebîndu-se ce să facă. Cu o zi înainte Domokos îi spusese locul unde urma să se desfășoare întîlnirea cu pricina, dar ea nu-i prea dăduse atenție. Bucuroasă de perspectiva unei duminici libere, nu-l prea ascultase. Acum însă, dacă se căznea puțin, avea să-și aducă aminte, de bună seamă, ce anume îi spusese. În cele din urmă reușise să-și amintească totul.

Chemă un taxi și se duse la locul indicat de Domokos. Clubul uzinei era arhiplin. Lumea, bine dispusă, îmbrăcată de sărbătoare. În sală domnea o atmosferă plăcută. De bilet n-avea nevoie, intrarea era gratuită. Domokos,

transpus parcă în altă lume, volubil și fericit, dezvăluia astfel un chip nou, necunoscut ei. Rezemat de o masă, explica ceva, gesticulînd și chicotind întruna. Le povestea amintiri din copilărie, despre care nu-i vorbise Izei niciodată. Publicul zîmbea destins, voci mai îndrăznețe întrerupîndu-l din cînd în cînd cu cîte o întrebare. Cînd intră în sală, Iza trînti fără voia ei ușa. Domokos își ridică privirile, la început nerealizînd la cine anume se uita. În clipa în care își dădu seama cine era femeia din dreptul ușii, rămase perplex. Se fîstîci și începu să se bîlbîie ca un copil. Oamenii întoarseră și ei capul, încruntați și supărați pe intrus. Totuși nu-l înțelegeau defel pe vorbitor, că doar cea care intrase nu era decît o femeie care orice femeie, care putea fi de la Biblioteca Centrală sau de la Uniunea Scriitorilor sau de oriunde, și rămăsese cuminte, lipită de ușă.

Domokos se reculese curînd. Mai rosti cîteva fraze, mulțumind auditoriului și exprimîndu-și speranța că izbutise să răspundă la toate întrebările. Strînse apoi mîna celui din stînga și celui din dreapta sa, luă bucheţelul de flori din mîna unei fete speriate foc și se-ndreptă spre Iza, luînd-o de braț. Se uită drept în ochii ei. Lacrimile Izei începură să curgă șiroaie. Oamenii se uitau la ei, de parcă ar fi fost martorii cine știe cărei scene penibile. Înainte de sosirea Izei, în sală domnea o bună dispoziție aproape palpabilă, un aer proaspăt, primăvăratic, ce dezmințea anotimpul rece de afară. După plecarea lui Domokos, totul deveni cenușiu, ecoul vorbelor rostite de el pierzîndu-se în tăcerea ce se așternuse. „Așa ceva nu se cade, gîndi bibliotecara, nu-i frumos!“ Era dezamăgită, speriată și, inexplicabil, obosită și tristă.

Mașina lui Domokos era parcată în fața uzinei. O cumpărase în urmă cu cîteva zile și încă nu se urcaseră amîndoi în ea. O trase pe Iza spre el și-și răsfiră degetele prin părul ei, pieptănînd-o ca pe un copil.

— Ce s-a întîmplat? Unde să te duc?

Se simțea bine alături de el, nespus de bine. Chipul lui Antal dispăruse de lîngă ea undeva departe. El era mai altfel, mai pătimaș și parcă mai greoi.

— Acasă. Nu la adresa unde stau. *Acasă.*

Nu mai numise în acest fel niciodată în fața lui orașul ei natal, dar Domokos înțelese perfect. Nici nu-și imaginase adevărata cauză a surescitării Izei, iar cînd află, rămase încremenit, cu mîinile înfipte pe volan. Tăcu, lăsînd-o pe Iza să plîngă în voie. Opri mai întîi mașina în fața propriei locuințe, se repezi valvîrtej în casă și se întoarse după numai cîteva minute cu o geantă de voiaj sub braț, după care conduse mașina la locuința Izei, opri motorul și chemă liftul. „O știe și pe asta, gîndi Iza, știe că nu mă simt în stare să ure după bagaj, că mi-e groază de casa asta. Ce straniu, de unde o fi știind ? Pentru că e scriitor ? Sau pentru că mă iubește ?“

*

Drumul peste Cîmpie nu prea indica sosirea toamnei. În imaginația lui Domokos, în clipa cînd părăsea capitala, toate anotimpurile împrumutau chipul unei opere de artă. Șoseaua troienită, de iarnă, era un desen în tuș, primăvara o acuarelă, vara o pictură în ulei, iar toamna o gravură în aramă. Dar imaginea aceasta a toamnei din cîmpie n-o cunoscuse, era mai curînd o pictură în ulei, o vară tîrzie, cu cerul albastru și frunzele copacilor încă verzi, nu galbene, iar ogoarele de un brun optimist, încărcate de aurul dovlecilor tocmai buni de copt. Aerul era încremenit, vîntul nici măcar nu adia, iar prin sticla geamului mașinii străbăteau săgețile calde ale razelor de soare.

Scriitorul la volan, Iza în spate, ghemuită într-un colț. Din cînd în cînd, bărbatul ridica privirea spre oglinda retrovizoare, îngrijorat de tăcerea prelungită a Izei. La un moment dat avu senzația că n-o cunoaște decît superficial, chipul și sufletul ei păstrînd încă destule taine. La urma urmelor, cine era femeia din spatele său ? Privind-o în oglindă, i se păru chiar foarte tînără, nu arăta mai mult de douăzeci și ceva de ani, ori poate fără vîrstă, cu chipul neîmplinit, copilăresc. „Cine e ? — se întrebă Domokos. Cine e această Szőcs Izabella ? Și ce s-o fi întîmplat cu bătrîna ?“ „Mama a murit. Vino urgent !“ — spusese vocea de la celălalt capăt al firului, închizînd

imediat receptorul. „Cum adică a murit ? Şi cum anume ? Cu nici trei săptămîni în urmă făcuse un control medical cît se poate de amănunţit. Iza îi arătase toate analizele. Inima, plămînii, tensiunea erau desigur pe măsura vîrstei, dar în fapt nu constataseră nici o neregulă. Să se fi agitat peste măsură la amplasarea monumentului funerar şi să-i fi venit rău la cimitir ? Ori o fi lovit-o vreo maşină, că era tare neîndemînatică, biata bătrînă ?“ Văzu în oglindă profilul Izei, cu obrajii şiroind de lacrimi şi buzele întredeschise într-un nesfîrşit suspin. I se făcu atît de milă de ea, încît fu nevoit să-şi deszlipească privirile de pe oglindă. „Vom avea oare o căsnicie fericită ? — se întrebă Domokos. Femeia asta poate fi soţia de care am nevoie ? Un lucru e cert, îi place să muncească şi-mi respectă şi mie munca, mă lasă în pace şi nu se smiorcăie că ar vrea să meargă la operă sau să invite pe cineva atunci cînd îi spun că am de lucru. Dar e suficient atît ?“

La jumătatea drumului se opriră să ia masa.

Domokos, care avea de regulă o poftă neostoită de mîncare, înghiţi doar cîteva guri de varză şi împinse apoi farfuria spre marginea mesei, Iza nu mîncă decît supa, în schimb bău pe nerăsuflate o sticlă întreagă cu sifon. Tisa era verde, un verde uleios, unduind cu valurile sale blajine trestiile roşiatice de pe mal. Bărbatul nu mai umblase niciodată prin locurile acelea, dar era convins că altă dată l-ar fi putut încînta cele văzute, acum însă peisajul îl întrista, părîndu-i-se neobişnuit şi înduioşător.

Nu reuşiră să dezlege misterul celor întîmplate.

Iza îi vorbi despre Antal fără pic de patimă, cu o obiectivitate totală, aşa cum făcea de regulă cînd venea vorba despre fostul ei soţ. Se întreba, ea însăşi uimită, de ce trebuia el să fie inevitabil amestecat în tot ceea ce se întîmpla pe strada lor. De bună seamă că era un rezultat al obiceiurilor din mai toate oraşele mici de provincie, fapt pe care Domokos n-avea, desigur, de unde-l cunoaşte. Dacă s-a întîmplat într-adevăr ceva, Gica nu se putea duce decît la Antal, nu de altceva, dar pe toată

strada nu existau decît două telefoane, la băcănia lui Kolman și la Antal.

Domokos afla pentru prima oară amănunte despre trecutul Izei, ceea ce îl uimi și-l sperie în același timp. Numele profesorului Dekker îi era cunoscut, știa de altfel totul despre el, dar Kolman, vînzătorul de ziare, croitoreasa de mantii preoțești... „Nu-mi face plăcere să-l întîlnesc pe Antal" — spusese Iza; vorbele ei îl cam izbiseră, pentru că nu se arătase niciodată gelos, noțiunea de proprietate personală atît asupra lucrurilor, cît și asupra ființelor fiindu-i întrucîtva străină. Pe de altă parte, credea sincer că omul avea dreptul să greșească uneori, că avea dreptul să aibă amintiri jenante, ba chiar și vicii. Cînd Iza pomenea de Antal, nu se simțea niciodată ofuscat, dar nu se bucură prea tare, aflînd că femeia se temea să-l întîlnească pe doctor. În definitiv, de ce să-i fie teamă să-l întîlnească? Întîlnirea unor oameni care-ți sînt indiferenți nu poate fi neplăcută, cel mult plictisitoare. Cum o fi arătînd bărbatul acela și oare numai obiceiul provincial o fi de vină că e prezent în toate cele? Antal îl îngrijise pe tatăl Izei, Antal îi comunicase vestea morții mamei sale și tot Antal îi cumpărase casa... Va trebui să se mute odată într-un orășel de provincie și să stea acolo cîteva luni, altfel nu va înțelege cu adevărat modul de viață al acestor oameni!

*

În timp ce traversară stațiunea Dorozs, Iza nu-și dezlipi privirile de pe genunchi, cufundîndu-se într-o tăcere totală, astfel încît Domokos conduse mașina pe artera principală a frumoasei și modernei stațiuni, fără să fi aflat nimic despre ea. Dorozsul o întristă pe Iza în mod deosebit, provocîndu-i o durere îndoită, cauzată pe de o parte de Antal, pe de altă parte de mama ei. În fața ochilor îi apăru aievea imaginea bătrînei, odihnită de acum și ceva mai senină, cu chipul blajin și ochii mereu surîzători și tineri, alergînd fericită în întîmpinarea ei atunci cînd venise s-o ia de la sanatoriu. Acum însă nu mai există, gata, s-a sfîrșit! „Unde or fi sălășluind morții? — se întrebă Iza. Unde o fi dispărut tata? Unde o

fi dispărut mama ?“ I se făcu ruşine de propria-i naivitate. Că doar era în măsură să ştie prea bine cît de firavă şi cît de fragil construită era materia pe care încerca s-o oblojească ea însăşi zi de zi. Unde dispar morţii ? Păi unde să dispară, nicăieri ! Izvorul de la Dorozs era adăpostit acum într-o peşteră, din cărămidă roşie, acoperită cu sticlă şi înconjurată de un brîu de beton, loc de popas pentru cei veniţi la odihnă sau tratament. Pe vremuri aici îşi dusese traiul şi Antal, mărunţind cu picioarele lui stîngace de copil nămolul fierbinte care-i ardea tălpile.

Oraşul natal al Izei nu prea semăna cu imaginea pe care şi-o crease Domokos în urma celor relatate de ea. Strada principală semăna leit cu oricare bulevard sufocat de circulaţie din capitală, iar magazinele erau şi ele absolut identice cu cele de la Budapesta. Afişe mari, înşirate de-a lungul drumului, anunţau începerea lucrărilor conferinţei pe ţară a agronomilor.

„Ghidează-mă !“ — îi ceru Domokos, după ce trecură de piaţa Kossuth. Izei i se păru cu totul nefiresc să-i tot spună „ia-o la stînga“, „acum la dreapta“, în timp ce străbătea străzile tinereţii sale din oraşul care se schimbase atît de mult şi care, totuşi, se identifica cu imaginea păstrată în propriile sale amintiri. După ce trecură pe lîngă o şcoală mai mare şi traversară o altă piaţă, intrînd pe o stradă ceva mai îngustă, Domokos observă limpede prin oglindă că buzele femeii încep să tremure ameninţător. Aruncă o privire spre poarta casei cu numărul douăzeci, locuinţa de odinioară a Izei, însă femeia coborî în dreptul porţii ce purta numărul douăzeci şi doi şi începu să tragă disperată de sîrma agăţată la capătul unui clopoţel. Dar nimeni nu răspunse, iar poarta era încuiată. Minutul acela, petrecut lîngă Iza, cu ochii pironiţi pe firma sărăcăcioasă a Gicuţei — *Horn Margit, croitoreasă de mantii bisericeşti* —, ascultînd clinchetul ridicol, profanator, atît de nepotrivit stării lor sufleteşti, rămase multă vreme în amintirea lui Domokos. După ani şi ani de zile, de cîte ori îşi amintea de Iza, o vedea cu chipul supt, speriată şi atentă la cel mai mic semn de răspuns, întinzîndu-se în vîrful picioarelor după capătul de sîrmă ce atîrna la o înălţime destul de mare pentru a-i feri

pe locatari de glumele copiilor și trăgînd disperată de sîrma aia neghioabă, de parcă ar fi vrut să dea glas dangătului cine știe căror clopote de alarmă.

Încercară la poarta lui Antal, pentru că Gica nu era acasă.

Poarta era deschisă. „Acum am să văd și eu cine e omul ăsta, își zise Domokos. Oare ce impresie o să-mi facă ? Am să-l urăsc ?"

Îl îndrăgi pe dată. Îi plăcu siguranța ce radia din trupul masiv, ca și sprîncenele stufoase și buzele cărnoase. Nu se putea spune că era frumos, dar chipul lui purta amprenta unei jovialități și bunăvoințe incontestabile, a unei sinceități și onestități vizibile. Antal părea mai afectat decît Iza, cu ochii încercănați și chipul supt, ca unul care nu dormise de cîteva zile.

— Nu știam că veniți amîndoi, spuse el pe un ton lipsit de cea mai vagă intenție de ironie. La hotel nu vă puteți duce, am încercat eu, dar toate locurile au fost rezervate cu trei săptămîni în urmă de Ministerul Agriculturii pentru nu știu ce întrunire de-a lor, în schimb profesorul Dekker s-a oferit să-ți cedeze camera, așa că unul din voi se poate duce acolo să doarmă, iar celălalt poate rămîne la mine. Mama...

Iza se uită la el, de parcă n-ar fi înțeles nimic din cele spuse. Vizibil încurcat, Antal amuți.

Domokos încercă pentru prima oară în ultimii ani să cerceteze din simplă curiozitate personalitatea unui om. De regulă privea și analiza cu minuțiozitate totul în jurul său, prelucrînd și înmagazinînd impresiile culese, dar acum nu se uită la Antal cu ochii profesionistului, ci pur și simplu ca om, ca oricare alt om.

Denumirea de *Balzsamárok* nu-i spunea nimic și i se păru de-a dreptul de neînchipuit să audă că bătrîna fusese găsită acolo în cursul nopții, după ce căzuse de la etajul unei clădiri în construcție. „Ce laconic se exprimă omul ăsta, gîndi Domokos. Și de ce o fi pomenind întruna de *moartea* bătrînei și nu vorbește despre *accident mortal*, din moment ce e cît se poate de limpede că femeia a fost victima unui accident stupid, altfel n-ar fi fost găsită lîngă blocul acela aflat încă în construcție ?"

— Balzsamárok... — repetă cu vocea stinsă Iza, uitîndu-se cu privirile pierdute la mănușile pe care le învîrtea între degete.

Antal le relată apoi pe îndelete cum o adusese la el pe bătrînă, cum se așezaseră împreună la masă, lăsînd-o mai apoi singură și cum începuseră s-o caute mai tîrziu la Gica, la învățătoare și la Kolman, la toți cei la care s-ar fi putut duce într-o noapte atît de cețoasă, presupunînd în cele din urmă că, poate, copleșită de amintiri, s-o fi apucat să cutreiere străzile. Iza se îndreptă din șale și deveni țeapănă. Antal le povesti apoi că telefonaseră la miliție, de unde li se comunicase pe la ora unsprezece că bătrîna fusese găsită și transportată cu salvarea la spital. „Ce-o mai fi și cu pluralul ăsta ? — se întrebă Iza. Cu cine o fi fost omul ăsta ?“ După afirmațiile pazniculuí, nu s-ar fi întîmplat nimic dacă bătrîna nu s-ar fi speriat de un bețiv oarecare, pentru că la început stătuse cuminte pe marginea fîntînei, învîrtind gînditoare roata. Pe urmă, speriată, o luase din loc, dar cum era o ceață neobișnuită, nu văzuse, sărmana pe unde calcă.

Deși impresionat de moartea bătrînei, Domokos urmărea discuția cu toată atenția. Elementele se compuneau treptat : ceața, fîntîna, cartierul cu denumire atît de stranie și frumoasă *, apariția bețivului, bălăbănindu-se pe picioarele nesigure... ce imagine ! Iza nu-și dezlipea privirile din podea, în timp ce Antal vorbea sacadat, înghițind de zor în sec.

— Mîine trebuie să vii la miliție, spuse Antal. Din păcate, e inevitabil. Tu ai să dormi aici, nu-i așa ?

Întrebarea îi fusese adresată lui Domokos, căruia i se părea destul de logic să rămînă el pe loc, bucurîndu-se pe undeva de prilejul oferit. Numai că Iza protestă imediat. Nu, să se ducă Domokos la Dekker, aici are să doarmă ea. Izbucnise aproape isteric, pe un ton strident, poruncitor. Antal se uită la ea cîteva clipe, plecîndu-și apoi privirile. Avea gene lungi, îndesate și negre, ca niște periuțe ovale. „Nu vrea să rămîn cu Antal peste noapte, își zise Domokos, pentru că nu-i surîde ideea să stau de vorbă cu el. Dar de ce ?“ Încercă să stabilească în sinea

* *Balzsamárok* — groapă cu balsam.

lui ce anume însemna pentru el perspectiva de a o ști pe Iza dormind sub același acoperiș cu fostul ei soț și rămase surprins cînd constată că ideea nu-l deranja în nici un fel. Cel mult o invidia un pic pentru că putea rămîne cu Antal. Nu de altceva, dar își dorise de multă vreme să poată cunoaște un medic adevărat, un hipocratic pursînge, care lua în serios gluma cu vindecarea omului.

Antal nu prea se arătă entuziasmat de ideea Izei, dar nu protestă. Se mulțumi să le spună că avea de gînd să-l însoțească pe Domokos pînă la spital, unde va lua măsuri să i se servească cina în cameră, Iza urmînd să cineze, desigur, cu el. Îi atrase apoi atenția să nu deschidă ușa nimănui dacă avea de gînd să stea liniștită, iar dacă Gica își făcea cumva apariția, pentru că avea cheie și putea intra, Iza n-avea decît să tragă zăvorul.

La plecare Domokos o sărută pe Iza sub privirile indiferente ale lui Antal. Iritată, femeia remarcă limpede cît de puțin îl afectase pe Antal gestul celuilalt bărbat. Auzi ușa de la vestibul închizîndu-se, apoi tropăitul grăbit al iepurelui, care o săgetă de-a dreptul dureros. Auzi mai apoi și dialogul amical înfiripat instantaneu în curte între cei doi bărbați, dialog ce purta vizibil amprenta unei simpatii reciproce. „Cu mine n-a vorbit niciodată atît de firesc" — murmură Iza, gîndindu-se la Domokos.

În cele din urmă, regretă că nu se dusese ea să înnopteze la spital, deși, dacă se gîndea bine, perspectiva de a dormi în aceeași clădire cu rămășițele pămîntești ale mamei sale i se păru cel puțin tot atît de insuportabilă ca și ideea de a-i ști pe cei doi bărbați stînd la taclale pînă în zori, ca doi buni și vechi prieteni. Ridică neputincioasă din umeri, regretînd lașitatea de care dăduse dovadă. Ar fi trebuit să meargă ea la spital și să nu se teamă de prietenia dintre cei doi. La urma urmelor, ce i-ar fi putut spune Antal lui Domokos ? Că doar nu-i ascunsese niciodată nimic, îi spusese întotdeauna numai adevărul. Domokos știa că Antal fusese cel care intentase divorțul și nu ea. Măcar de i-ar fi lăsat aici pe ei ! Acum s-ar fi aflat în drum spre clinică și ar fi avut posibilitatea să tragă în piept aroma puțin amăruie a pădurii. Curînd obiectele din jurul ei aveau să prindă glas, de bună seamă, perspectivă ce

o înspăimîntă de-a binelea. Amurgul ce se lăsase peste oraș semăna teribil cu ceea ce Vince numea „crepuscul auriu", cînd lucrurile prind a se lumina de o căldură lăuntrică, iar oamenii fac focul în casă, în timp ce afară vremea rea începe să-și arate colții.

De ceea ce se temu, nu scăpă. Obiectele, cele ale lui Antal, ca și cele ale părinților ei, începură să prindă viață în jurul său. Bietul bufet se transformase între timp în bar ! Cînd deschise ușa barului, dădu cu ochii peste paharul caraghios, cu talpă groasă, al tatălui său. „Balzsamárok... — murmură Iza sfîrșită — auzi nefericita !"

Nu-și găsea locul defel. Intră în cealaltă cameră, în care dormea Antal. Se uită la cărțile de pe raft, erau de două ori mai multe decît pe vremea căsniciei lor. Nu, desigur, aici nu se putea culca, în schimb putea în cea de a treia încăpere, acolo unde dormiseră pe vremuri împreună. Gîndurile o năpădiră iar și iar. Dacă Antal ar fi lăsat-o pe bătrînă la Gica și n-ar fi adus-o la el... Numai că Antal era mult prea sentimental. Dacă ar fi lăsat-o să tremure de frig, acum ar fi trăit !

Trecu prin vestibul. Bastonul și sita de tutun ale lui Vince atîrnau la locul lor, lîngă cuierul de fier forjat, iar din suportul de perii lucrat de bătrînă, pe care brodase înscrisul „Unde-i pace și iubire, e noroc și fericire", se iteau tot felul de periuțe din material plastic, care mai de care mai hazlii.

Deschise ușa dormitorului comun de odinioară și pipăi cu mîna în căutarea comutatorului. Dar nici nu aprinse bine lumina, că o și năpădi parfumul atît de specific mamei sale. Aroma de levănțică ce se degaja din lucrurile bătrînei împrumutase încăperii un miros plăcut, odihnitor. Patul era neatins, iar valiza — cu capacul întredeschis pentru ca lucrurile din interior să nu se șifoneze cumva și să se poată aerisi — zăcea pe covor asemeni unui animal la pîndă. Sacoșa dispăruse, descoperi în schimb pe masă conținutul acesteia : un prosop împăturit, cutia de prăjituri, dar goală, și o sticlă cu un rest de ceai în ea. Pe asta nici n-o observase acasă. „M-a păcălit, bîigui Iza, înecată iar de lacrimi. Uite că și-a făcut și ceai. În tren ar fi putut cumpăra apă minerală, dar nu m-a crezut."

Deschise valiza, dar o închise repede la loc. Lucrurile din ea purtau mult prea evident amprenta personalității bătrînei și n-ar fi putut îndura să le revadă. Întreaga încăpere păstrase vechea înfățișare. Părea că mama și tata mai erau încă în viață și că nici copilăria, cu iluziile ei de odinioară, spulberate și zdrențuite desigur demult, n-ar fi dispărut încă. Pentru cîteva clipe trăi impresia că maică-sa ieșise cu niscai treburi și, dacă ar fi împins cu piciorul valiza sub pat, nimic din jurul său n-ar fi putut dovedi că adăpostul care-i fusese oferit nu era decît unul provizoriu. Respirația i se îngreună de-a binelea. Simțea cum se sufocă. Se întoarse în camera lui Antal — nici prin gînd nu-i trecu să mănînce — și se culcă în patul fostului ei bărbat.

Cînd se întoarse Antal și aprinse lumina, o găsi trează, rezemată în cotul stîng, cu țigara aprinsă, holbîndu-se la el cu ochii mari și triști.

— Nu pot să dorm acolo.

— Bine, atunci rămîi aici.

Pentru o clipă, pentru o singură clipă bizară, tembelă, de neiertat, i se păru că Antal are de gînd să rămînă cu ea și tocmai de aceea se aplecase după cartea aflată pe măsuța de la capătul patului. De fapt nu dormiseră la vremea respectivă niciodată în paturi diferite, iar dormeza de atunci nu fusese nici ea mai lată decît asta. Iza trăia iluzia că bătrîna, ca și Domokos, se îndepărtaseră în clipa aceea de ea. Dacă Antal s-ar fi așezat atunci lîngă ea și ar fi strîns-o la piept, dacă l-ar fi știut iar lîngă ea, s-ar fi spulberat și tensiunea aceea înfiorătoare, și tristețea sfîșietoare cuibărită parcă pe veci în sufletul ei.

Dar Antal nu voia să rămînă, se aplecă doar spre ea, de data aceasta fără echivoc, îi puse mîna pe frunte și-i luă pulsul. Dezamăgită și furioasă, femeia se chirci de durere. Se atinsese de ea ca un medic, așa cum făcuse și ea de nenumărate ori cu bătrîna.

— Vrei un somnifer ?

De ciudă, îl refuză categoric.

— Noapte bună !

Ușa nu mai scîrțîia ca pe vremea tatălui ei, închizîndu-se în tăcere, dar Iza percepu concomitent ambele ipos-

taze : și mișcarea lentă, silențioasă de acum, și scîrțîitul strident de odinioară. Tremura, așadar, sub plapumă, sub influența celor două trăiri dureroase. Noaptea se dovedi blajină, neașteptat de blajină pentru o noapte de toamnă tîrzie, fîlfîind peste grădină aripi mari, mîngîietoare.

III

Nu reuși să adoarmă decît spre dimineață, după ce ore în șir plutiră halucinant în jurul ei tot felul de imagini și amintiri tulburătoare.

Imaginea lui Vince o speria cel mai puțin, pentru că tatăl ei murise *logic*, așa cum se moare de regulă în urma unei boli incurabile, nu în Balzsamárok, în toiul scandalului iscat între un paznic de noapte și un bețiv. Se gîndi mult și la Domokos, deși acesta înnopta departe de ea, dincolo de drumul ce ducea prin pădure, la spital, pe același divan strîmt pe care se întindea uneori și profesorul atunci cînd nu voia să-și părăsească nici o clipă bolnavii. În noaptea aceea mama i se strecurase în suflet, contopindu-se cu toată ființa ei și-i șoptea la ureche frînturi de cuvinte, de fraze, de parcă ar fi sălășluit înlăuntrurile ei cele mai intime. Un singur om se afla departe de ea, Antal, care dormea în ultima cameră, la numai cîțiva pași de ea, dar mai departe decît bolta cerească.

Dimineața se trezi obosită și nu mai reuși s-o evite pe Gica.

Cînd o văzu, Gica izbucni în plîns, mozolind-o cu lacrimile sale și pe față, și pe rochie. În mod inexplicabil condoleanțele stîngace ale croitoresei îi făcură bine, pentru că femeia nu prididea să-i spună cît de fericită și de mulțumită fusese biata Etelka și ce nenorocire prăvălise pe capul lor accidentul ei tragic. În condiții normale Iza n-o prea prețuia pe Gica, apucăturile și afirmațiile ciudate ale acesteia o scoteau din sărite — ba că nu e dispusă în ruptul capului să îmbrace decît rochii negre, ba că nu face focul în casă înainte de căderea primei zăpezi...

Se miră ea însăşi de afecţiunea cu care o primi de data aceasta pe Gica. O biată fată bătrînă,singuratică, ce n-o ducea deloc uşor, care o cunoscuse foarte bine pe bătrînă, nu putea face afirmaţii gratuite despre ea.

Antal turnă cafeaua aburindă în ceşcuţe, la fel ca odinioară, în timpul căsniciei, el fiind cel care pregătea cafeaua în fiece dimineaţă. Cînd să-i toarne şi Gicuţei, care turuia de zor, ridică pentru o clipă privirile spre ea, dar rămase încremenit, cu ibricul suspendat undeva la jumătatea drumului. Vizibil marcată, croitoreasa aduse cu ea pe o tavă de porţelan fursecurile şi rămăşiţele puiului prăjit, cu intenţia vădită de a preda familiei, cu un ultim şi palpabil mesaj al defunctei, moştenirea în posesia căreia intrase cu totul întîmplător şi care li se cuvenea de drept. Iza nu izbuti nici măcar să se uite la tavă şi nici Gica nu se atinse nici de fursecuri, nici de pui, deşi era bine cunoscută lăcomia cu care se repezea la tot ceea ce-i pica gratis în mînă. Antal se dezmetici repede. Turnă cafeaua, întinse mîna spre tavă, luă un fursec şi muşcă cu poftă din el, de parcă ar fi dorit să mai simtă o dată plăcerea unui anume gust de care n-avea să se mai bucure niciodată în viaţă. Ronţăi trist şi cu evlavie.

Domokos îşi făcu apariţia în jurul orei nouă, exaltat de frumuseţea pădurii, de tot ceea ce văzuse la spital. Schimbase cîteva vorbe şi cu profesorul Dekker. Gica, la rîndul ei, pentru care apariţia logodnicului din capitală însemna întrucîtva atenuarea atmosferei de doliu, îl sorbea pur şi simplu din priviri.

La miliţie se duseră cu toţii în maşina lui Domokos, Gica fiind de-a dreptul ameţită de fericire că se putea plimba cu maşina. La urcare, Iza strecură priviri neliniştite spre băcănia lui Kolman, înspăimîntată la gîndul că băcanul şi-ar fi putut face apariţia dintr-o clipă în alta, începînd să turuie, cu ochii înlăcrimaţi şi mustaţa tremurîndă cine ştie ce texte de condoleanţă. Dar băcanul nu apăru şi nici vînzătorul de ziare nu era la locul său, lunea de regulă obişnuind să stea în chioşcul său doar vreo jumătate de oră în jurul prînzului. După ce traversară piaţeta, Iza răsuflă uşurată, de parcă ar fi reuşit să scape de cine ştie ce pericol grav.

Prima persoană pe care o văzu la miliție fu Lidia. De data asta purta mănuși, deși păstrase în amintire mai curînd degetele fetei, degetele ușor îndoite și palmele moi, care se întinseră firesc, la moartea lui Vince, după plicul în care Iza pregătise o sumă mare de bani. „Fotografii ?" — întrebase Lidia, iar inocența ei o scosese de-a dreptul din sărite pe Iza. Dar ce-și imagina fetișcana asta ? Dacă datorită cine știe cărei neînțelegeri stupide reușise să capete tabloul cu moara cea veche, îi putea trece prin cap că o femeie ca ea, ditamai medic respectat, avea de gînd s-o recompenseze în același mod, cu niște fotografii ? Fotografii ? — își zise Liza, la urma urmelor putea să le spună cum dorea ! Ce-i drept, Iza îi detesta din suflet pe colegii care trăgeau cu ochiul spre pacienți în așteptarea unor recompense materiale ori de cîte ori reușeau să le *aranjeze* cîte un loc în sanatoriu, dar era totodată convinsă că fata făcuse pentru tatăl ei totul, oferindu-i din ființa ei mult mai mult decît i-ar fi cerut toate preceptele și regulamentele medicale. Și, cum un astfel de efort se cuvenea răsplătit, o și făcuse dezinvolt.

Cînd îi dădu plicul, Antal era de față și se înroși pînă în vîrful urechilor, astfel că momentul păru deosebit de penibil. Lidia nu puse plicul în buzunar, cum s-ar fi cuvenit, ci îl deschise pe loc, acolo, în fața lor, cu o grabă ciudată și cu o curiozitate aproape copilărească, Iza neapucînd să-i spună să n-o facă, sau cel puțin nu în prezența lui Antal. În definitiv, știau toți trei că Lidia n-avea voie să primească bani de la nimeni. După ce rupse plicul și văzu teancul de sute, Lidia încremeni pur și simplu, în timp ce Iza abia atunci își dădu seama că asistenta se așteptase într-adevăr să găsească fotografii în plic și nu bani, de parcă din cine știe ce motive inexplicabile ar fi dorit să păstreze imortalizate trăsăturile de odinioară ale celui care fusese Vince. Deslușise atunci ceva înspăimîntător pe chipul livid al Lidiei, ca și în gestul aproape reflex al lui Antal, care le întoarse spatele și se repezi la fereastră, cufundîndu-și privirile în panorama parcului. Asistenta puse plicul pe marginea caloriferului și se îndepărtă grăbită, fără să le fi adresat vreo vorbă. Plicul prinse imediat a se îngălbeni de căldură, gata-gata să se prăjească de-a binelea. Se aflau atunci la parter, pe cori-

dorul „B", foarte aproape de cazane și din cauza asta caloriferele erau foarte fierbinți.

După plecarea Lidiei, Antal se întoarse, luă plicul de pe calorifer, deschise poșeta Izei și-l strecură înăuntru, fără să scoată o vorbă. Iza, la rîndul ei, plecă de acolo de parcă ar fi fost biciuită și legată apoi la stîlpul infamiei din piața centrală. De ce o fi ținut morțiș asistenta aia neghioabă să-i rămînă datoare, atîta vreme cît ea nu putea suferi polițele neachitate și de ce i-o fi dat dreptate Antal, prin tăcerea lui ostentativă și buzele strînse de supărare ? Dar ce-ar fi vrut cei doi, să-i dea ei o lecție despre morala nouă ? O știa prea bine și ea, n-avea nevoie de ajutorul nimănui ! Iza îi era sincer recunoscătoare Lidiei pentru răbdarea, conștiinciozitatea și devotamentul ei, fiind totodată conștientă de faptul că Vince o îndrăgise în mod deosebit. Dar lecția fusese mult prea usturătoare. Rușinea o năpădi cu toată povara ei înspăimîntătoare. Nici n-apucă să-și ia rămas-bun de la Antal, că o și rupse la fugă spre ieșire.

*

Ciudat, dar cînd intrară la miliție, Antal își aduse aminte de același moment penibil de la spital. Lidia stătea în aceeași poziție, tot pe un coridor și tot lîngă un calorifer, avînd chiar în mînă un petic de hîrtie, probabil citația primită de la miliție. În ziua aceea de martie o căutase mult, întrebînd în dreapta și în stînga de ea, dar nimeni din secție nu știa unde anume dispăruse fata. Dădu peste ea cu totul întîmplător, la farmacie, unde intrase, după spusele ei, să-i dea o mînă de ajutor unei prietene care lucra la laborator. Laboranta fusese chemată apoi la telefon, iar ei rămaseră singuri. Se apropie de ea și-i puse mîna pe umăr, fără să fi scos o vorbă măcar. Lidia stătea cu spatele la el și clătea niște eprubete, aplecată peste chiuvetă. Cu capul descoperit, fără obișnuita beretă, nu i se vedea decît linia gîtului, ce dispărea undeva sub părul adunat.

O fi avut el Vince un motiv, dacă îi lăsase tabloul cu moara cea veche !

Se simțea foarte stînjenit și n-ar fi dorit în ruptul capului s-o lase pe fată să creadă că familia voise să-i răsplătească prin cîteva amărîte sute de forinți strădaniile, grija neostoită și nopțile de veghe petrecute la căpătîiul lui Vince. Acela fusese în principal momentul în care se decise soarta lor. Fata se întoarse alene, neîndrăznind să-l privească pe Antal. Avea lacrimi în ochi. Așa se făcu, că Lidia fu prima ființă căreia încercă să-i explice comportamentul Izei. Chipul răvășit al fetei, compasiunea resimțită față de ea, strădania de a o consola într-un fel pentru ofensa ce i se adusese, ca și acel ceva inexplicabil atunci chiar și pentru el, îl determină să iasă din mutenia lui proverbială. La urma urmelor, Lidia avea dreptul să știe că ea putea face cuiva un serviciu care putea fi acceptat și răsplătit firesc, nu prin cine știe ce *atenții* materiale, ci printr-un simplu și tot atît de firesc *mulțumesc*.

Plecară împreună spre casă. Prima lor discuție omenească, nu profesională, se dovedi destul de lungă, cu pauze dese și mari, dar cînd părăsiră drumul de pădure și apucară pe strada ce ducea spre centru, ochii Lidiei mai erau încă plini de lacrimi. Drumul parcurs avea aromă de pămînt jilav, de rădăcini și vreascuri, iar ramurile dezgolite ale copacilor erau stăpînite de fiori stranii și tremur nervos.

Se aflau acolo, la miliție, opt oameni : Antal, Domokos, Gica, asistenta, paznicul — un om în vîrstă, cam zbîrlit, cu o căciulă ascuțită pe cap, îmbrăcat într-o șubă, peste care era azvîrlită și o mantie de ploaie — și un tinerel deșirat, ras proaspăt, în haină de piele, care se holba întruna la Iza, bolborosind ceva numai de el știut. „Bețivul" — gîndi Iza, numai că de data asta era perfect treaz și speriat din cale-afară. Lîngă ei, cam somnoros, medicul de gardă de pe salvarea care fusese de serviciu cu o noapte în urmă.

Ofițerul care-i primi se dovedi cu tact, atent și plin de compasiune. Spuse ceva despre propria-i mamă și cît de dureros ar fi pentru el dacă ar fi nevoit să treacă printr-o încercare asemănătoare, după care îi strînse mîna Izei, explicîndu-i de zor cît de mult o înțelegea că nu venise singură, ci însoțită de Domokos. Fata în uniformă, care stătea la o masă alăturată, se ridică la rîndul ei și-i strînse

și ea mîna. Compasiunea manifestată de oamenii străini din jurul ei o îngrozi pe Iza, făcînd-o să devină rigidă și bătoasă. Ce se tot holbau oamenii ăștia la ea ? Mai bine să înceapă cu întrebările și să lase pentru altă dată privirile astea încărcate de milă. Nu ajungea durerea ei ? Lidia nu dădu mîna cu nimeni, pe Iza salutînd-o tot cu o simplă înclinare a capului. Domokos rămase uimit de florile înșirate una lîngă alta de-a lungul ferestrelor. Într-un colț, zări chiar și o stropitoare. „Oare cine o fi avînd grijă de flori, bărbatul sau femeia ?“ — se întrebă el.

Prezența Lidiei păru cu totul inexplicabilă Izei. La urma urmelor, ce căuta ea acolo ? Gica fu singura care înțelese că prezența asistentei nu i se părea firească nici Izei, nici lui Domokos.

— E logodnica lui Antal, șopti ea la urechea Izei. E cea care va locui de acum încolo în casa aia frumoasă.

Iza simți cum se sufocă.

Lidia nu arătă prin nimic că s-ar fi bucurat de triumful ei și nici nu se lipi strîns de Antal. Stătea pironită locului, cu privirile în podea. Care va să zică, asta era explicația pluralului folosit de Antal în ajun ! Noaptea trecută orașul fusese acoperit de o ceață densă, gălbuie. Iza își imagină silueta celor doi cutreierînd orașul în căutarea bătrînei și încercînd pe la toate casele cunoscuților la care aceasta ar fi putut eventual intra. După cină, Antal se dusese probabil la Lidia și se întorsese desigur tot cu ea acasă. Se uită din nou la ea, de data asta cu alți ochi decît o făcuse la intrare, sau cu cîteva luni în urmă, cînd încercase să-i dea blestemații ăia de bani.

Se izbea în viață pentru a doua oară de fata asta. Părea că cineva trăsese în jurul lor un cerc imaginar din care nici una, nici cealaltă nu reușea să iasă cu nici un chip. Nu simțea durere, doar o mînie surdă, de parcă i-ar fi intrat un ghimpe în suflet. Antal o iubea pe Lidia, i se citise limpede în ochi cînd o salută afectuos, cu vocea tremurîndă, trupul său masiv radiind parcă o căldură molcomă. De unde aflase Lidia formula magică pe care ea nu reușise s-o afle niciodată ? Ce era acel ceva pe care Lidia i-l oferise în plus față de ea ? Cînd se așezară, Domokos

o strînse de mînă, un gest cald, care-i dădea oarecare siguranță. Încercă să se reculeagă, mușcîndu-și buzele ca să nu tremure.

Interogatoriul nu dură mult.

Iza ascultă cu multă atenție raportul medicului legist, recepționînd cu o tristă siguranță terminologia medicală prea bine cunoscută : leziuni interne, fractura bazei craniene. Moartea se instalase la două ore după anunțarea salvării. Victima accidentului mortal nu mai reușise să scoată nici o vorbă, în afară unor frînturi de cuvinte neinteligibile.

Treptat-treptat ziua bătrînei se recompuse aidoma unui mozaic.

Mărturia Gicuței, colorată de scurte tînguiri, se dovedi cît se poate de plastică și atotcuprinzătoare. Cei prezenți aproape că o și văzură aievea pe bătrîna Szőcs cum își căra prin curte valiza elegantă din piele și sacoșa cea neagră, retrăgîndu-se apoi lîngă sobă, înfășurată în mantia neterminată a pastorului. O văzură mai apoi la cioplitor, entuziasmată de frumusețea monumentului funerar — „se făcuse albă ca varul, atît de mult i-a plăcut" — sorbind mai tîrziu cîteva linguri de supă și ciugulind din puiul prăjit — „emoțiile după-amiezii fuseseră mult prea mari" —, cufundată apoi în scaunul de lîngă sobă și pășind mărunțel în urma lui Antal, la invitația formulată de acesta.

— Cum a chemat-o, s-a și sculat să plece cu el, se tînguia Gica. Dacă n-ar fi plecat aseară, ar trăi și azi, biata de ea.

Afirmația croitoresei era, desigur, perfect adevărată. Antal își plecă fruntea, ferindu-și privirile de Iza, care se uită la el insistent cînd i se dădu cuvîntul. Se arătă uimită că mama ei îl urmase imediat pe Antal, cedînd insistențelor sale de a-și petrece noaptea în casa aceea, deși era conștientă, mai mult ca oricine, cît de mult ținuse ea la Antal. Dar afirmația că luase masa împreună cu el, spălînd apoi și vasele, o uluia de-a binelea. În ce privește baia, ei bine, bătrîna nu făcuse niciodată baie singură, asta depășea orice limite ! Acasă, la Budapesta, nici nu îndrăznise vreodată să se atingă măcar de boiler,

ceea ce auzise Iza părîndu-i-se aproape tot atît de incredibil ca și faptul că nu mai era în viață.

Tot ceea ce urmă depoziției Izei nu erau decît simple supoziții.

Din relatările lui Antal reieșea că, în momentul cînd plecase în oraș, nici nu se gîndise măcar că bătrîna ar fi putut părăsi casa, nu de altceva, dar era destul de tîrziu și pe deasupra mai era și o ceață cumplită, iar la plecare încuiase poarta. De unde era să știe că bătrîna păstrase cheile, care fuseseră ulterior descoperite în buzunarul paltonului, legate cu o fundiță de catifea. „Erau cheile ei, își spuse Iza, marcată de o tristețe profundă. Nu mi-a spus niciodată că le-a păstrat. M-a păcălit. De ce le-o fi păstrat ? Ce-o fi sperat ? La urma urmelor, de ce ascunde cineva niște chei vechi, aproape ruginite ?"

Ofițerul de miliție nu se dovedise interesat să afle cauzele pentru care plecase Antal de acasă cu o seară înainte și de ce se întorsese apoi cu Lidia. Se gîndi, desigur, la cu totul altceva, dar Antal dezvălui singur motivele pentru care intenționa să realizeze încă în seara cu pricina întîlnirea logodnicei sale cu bătrîna Szőcs, mărturisind propunerea pe care voia să i-o facă. Auzindu-l, Domokos îl privi mirat, ca și Iza, de altfel, care își întoarse apoi privirile, încercînd să descifreze — pentru a cîta oară ? — modelul nu prea complicat de pe propria-i poșetă. Gica tuși semnificativ, necăjindu-se și distrîndu-se totodată în sinea ei pe seama celor auzite. Ce bleg putea fi bietul Antal ! Cum a putut s-o ia în serios cînd l-a amenințat că avea de gînd să-l părăsească în ziua în care se va fi însurat ? Și ce idee năstrușnică, s-o cheme pe bătrînă să-i facă tot menajul, cînd știa prea bine că biata femeie nu-și vedea capul de noianul de treburi pe care le avea în capitală ! Că doar nu era nebună să accepte ? Că toate voia să le aibă aparul ăsta, și casa, și curtea, și grădina, și acum, iată, o voia și pe biata Etelka. Ei, de acum n-avea decît să alerge după ea, dacă o mai putea ajunge !

Iza simțea că nu mai rezistă, paharul se umpluse definitiv.

Își ascunse fața în palmele înmănușate și izbucni în plîns. Antal, cel de altădată, bărbatul de care divorțase și

care plecase din casă cu două geamantane, fără să arunce măcar o privire în urmă, indiferent ori poate chiar fericit de calea aleasă de el însuși, așadar Antal, viitorul soț al Lidiei și actualul proprietar al casei ce fusese pînă mai ieri a familiei Szőcs, pierise în clipa aceea din viața ei definitiv și irevocabil, de parcă s-ar fi spulberat în vînt, ori s-ar fi îngropat în adîncul pămîntului. Un asemenea om nu merita păstrat nici măcar printre amintirile neînsemnate, propunerea lui era o jignire în primul rînd la adresa lui Vince, care bătuse an de an străzile orașului cu o sumă de bani adunată uneori cu greu, și asta numai ca să-i asigure elevului Antal Antal banii necesari pentru cărți, apoi la adresa bătrînei, pe care intenționase s-o transforme în servitoare, dar mai ales la adresa ei, a fostei sale soții, pentru că era în stare să-și întemeieze un alt cămin chiar în fosta lor casă.

Numai că în aceeași clipă la fel de crudă și necruțătoare ca și procesul de dezintegrare a țesuturilor unui organism viu, clipă ale cărei revelații treziseră în sufletul Izei un ecou atît de puternic, încît o făcu să tremure de durere, se mai petrecu un proces tot atît de complicat. Bătrîna, care, deși zăcea moartă, cu brațele încrucișate pe piept, era totuși cît se poate de vie și de prezentă în sufletul ei, că doar nu trecuseră decît două zile de cînd o urcase în tren și o văzuse cărînd sacoșa și fluturîndu-și batista, trăirile nemijlocit legate de persoana ei plutind încă proaspete deasupra tuturor asemenea unui stol de păsări cu aripile larg deschise, bătrîna, așadar, își încleștă în sfîrșit pe veci brațele pe piept și, pe cît de neastîmpărată și neîmpăcată se dovedise pînă atunci, pe atît de calmă și de liniștită devenise acum, dispărînd pentru totdeauna în neființă. Atunci, în clipele acelea, realiză Iza nu numai cu rațiunea, ci și cu sufletul, că mama sa nu mai exista, ceea ce paradoxal, o făcu să recepționeze cu mai puțină durere dispariția ei. Din clipa aceea, fără să-și fi dat seama, începu procesul de vindecare. Își dezlipi mîinile de pe față, fiind de acum în stare să privească drept înainte. Ofițerul de miliție se uita nedumerit la ei. Avea în fața lui o ecuație familială destul de complicată, cu un fost ginere și două cupluri în devenire. Chipul Izei i se păru enigmatic tocmai pentru că în ochii ei, pe lîngă

tristețea și durerea sinceră, remarcase o furie și o revoltă ieșite din comun.

Iza știa prea bine că bătrîna ar fi fost în stare s-o părăsească în cazul în care Antal ar fi chemat-o, pentru că ținuse deosebit de mult la el, ar fi părăsit-o, de bună seamă, dîndu-i o explicație naivă și copilărească, legată fie de Căpitan, bătrîn și astmatic, care trebuia îngrijit, bietul de el, fie de vechiturile din pod, care — vezi doamne — trebuiau puse la punct. Da, ar fi fost în stare s-o părăsească numai să-și poată recăpăta vechile strădanii și ulcele și să-și mai facă de lucru prin magazia de lemne. „Cîtă lipsă de recunoștință. Doamne, cîtă lipsă de recunoștință din partea ei! Ar fi fost în stare să mă vîndă pe un baston din lemn de vișin și o sită amărîtă de tutun. De cînd mă știu am făcut tot ce-am putut pentru ea, uneori peste puterile și posibilitățile mele, i-am oferit chiar totul, împărțindu-mi propria-mi viață cu a ei, ceea ce nu poți face cu adevărat nici măcar cu bărbatul tău, iar ea, ingrata, și-a iubit mai mult vechiturile din pod decît pe mine!"

Bătrîna își mai făcu o dată, pentru ultima oară în viața Izei, apariția, zvîcnind din încremenirea veșnică drept în fața ei. Stătu cîteva clipe cu ochii ei albaștri și întrebători ațintiți spre ea, după care se întoarse și dispăru în neant, la fel ca toți ceilalți morți. Iza se îndreptă din spate, rezemîndu-se de spătarul scaunului, căută apoi o țigară și o aprinse, ștergîndu-se între timp la ochi. Imaginea lui Antal, a Lidiei și a bătrînei, instalați în vechea lor casă, — Vince lipsea numai pentru că fusese smuls din mijlocul lor de necruțătoarea boală —, a tuturor încadrați în imaginea unei citadele gata-gata să înghită micul orășel de provincie, prinse pentru o clipă contururi reale, dar numai pentru o clipă, după care se și nărui, pentru că planurile lui Antal dăduseră greș, deși făcuse imposibilul s-o elimine pe ea din tot ceea ce fusese odinioară legat și de ființa ei. „Ai murit, mamă — gîndi Iza cu acea tristețe impersonală pe care o încearcă omul față de niște ființe dragi, decedate cu decenii în urmă — pentru că Balzsamárok și Antal, și toate obiectele astea neghioabe s-au dovedit mai puternice decît dragostea pe care ți-am purtat-o eu. Ai murit, scumpa mea, cu toate

că am încercat să fac totul pentru tine, chiar și imposibilul, dar tu n-ai știut ce să faci cu dragostea. Eu una sînt nevinovată."

Domokos se întoarse spre Antal și spre Lidia, făcînd să scîrțîie îngrozitor scaunul pe care stătea. Pe Antal nu-l vedea decît din profil, dar asistenta, despre care habar n-avea că avusese odinioară un rol anume în viața familiei, stătea însă chiar în fața lui. „Femeia asta este contrariul Izei, gîndi el, mobilă, sensibilă și pasională, capabilă să fie mereu alta. Nu prea sînt convins că poate lăsa omul să lucreze ; dacă i se pare ceva cu adevărat important, cu siguranță că nu-l lasă în pace. Ba chiar cred că e în stare să facă scandal și să gesticuleze de mama focului pînă ce reușește să clarifice lucrurile."

Gica se dezlănțuise. Încerca să atragă cu orice preț atenția tuturor asupra ei, așa încît era cu neputință ca cineva să facă abstracție de ea. Iza se lăsă iar pe spate, răsuflînd din greu în timp ce o asculta cum își turuie spusele nu lipsite de o oarecare culoare. Vorbea tare și gesticula, încercînd să demonstreze cît de absurdă fusese propunerea lui Antal, drept pentru care înșiră o listă întreagă de persoane care ar fi putut depune mărturie în acest sens. Se referi la Kolman, deși nu-l putea suferi, la vînzătorul de ziare, la învățătoare, la toți lucrătorii spitalului care o cunoscuseră pe Iza, ba chiar și la profesorul Dekker, ditamai deținător al premiului Kossuth. Că doar știa o lume întreagă ce viață dusese defuncta la fiica ei cea bună, care nu prididise cu ani în urmă să-i trimită o groază de bani. Șapte vieți dacă ar fi avut și tot n-ar fi reușit să răsplătească tot efortul supraomenesc al micuței Iza. Așa un copil deosebit nici că a mai avut vreodată cineva. Nici nu l-a înmormîntat bine pe taicăsău, că a și luat-o la ea pe maică-sa, numai să n-o lase singură și părăsită de lume. O luase, biata de ea, din sărăcie, ducînd-o la un trai mai bun, ba i-a luat chiar și o slujnică, să nu se spetească de prea multă muncă. Chiar și acum, cînd venise acasă pentru cîteva zile, era îmbrăcată de ți-era mai mare dragul să privești la ea : palton nounouț, fular de mohair, pălărie modernă, ce mai ! Așa o mamă fericită n-a mai trăit pe pămînt vreodată. Cîtă vreme stătuse la ea, vorbise puțin, că deh, așa sînt bă-

trînii, obosesc repede, dar cînd prindea grai, numai de fiică-sa vorbea, despre care avea numai cuvinte de laudă. Trăia la Pesta ca în rai. Păi n-ar fi fost toantă s-o părăsească pe Iza și să revină aici, schimbînd raiul pe o viață de infern ?

Beţivul dădea semne de nervozitate, suflîndu-şi întruna nasul. Paznicul la rîndul său tușea de zor. Antal se înroşi tot, de parcă cineva l-ar fi pălmuit zdravăn, în timp ce Lidia își ridică și ea privirile pentru întîiași dată de cînd venise acolo. Se uită la Gica, vrînd parcă să-i spună ceva, dar renunță. Iza respira, respira întruna, liniștindu-se vizibil. Simțea că o îndrăgește pe Gica tot mai mult.

Domokos, care lucra și trăia din cuvinte, ele făcînd parte din însăși meseria sa, prin urmare fiind nevoit să le urmărească mereu sensul adevărat, începu să priceapă ce anume se întîmplase cu bătrîna. Cuvintele entuziaste ale Gicuței se întoarseră tocmai pe dos, dezvăluindu-și adevăratele înțelesuri. Înghiți parcă un nod amar.

Ofițerul de miliție se declară mulțumit că problema se limpezise, mărturisindu-le celor prezenți că discuția inițiată de el urmărise să stabilească dacă nu cumva există și posibilitatea ca Etelka Szőcs să nu fi fost victima unui accident mortal, ci să fi voit ea însăși să se sinucidă. Beţivul și paznicul îi sorbeau fiecare cuvînt, așteptînd plini de speranțe verdictul ofițerului. Privirile scriitorului se îndreptară spre ei. Nu mai văzuse cu atîta acuitate în viața lui asemenea chipuri de oameni. „Dă Doamne să se fi sinucis !“ — se rugau privirile beţivului. „Măcar de s-ar fi sinucis !“ — gîndea la rîndul său și paznicul.

Le veni rîndul să vorbească. Cu ajutorul depozițiilor acestora, începu să se destrame și ceața așternută pe faptele bătrînei. Cu ajutorul Gicuței și al lui Antal reușiseră să reconstituie drumul parcurs de bătrînă din clipa în care ieșise din casă, pînă în momentul apariției în zona noului cartier. Drumul fusese parcurs pe jos, sau cu tramvaiul, dar din moment ce nu venea dinspre Bulevardul Rákóczy, ci din sens opus, luase cu siguranță tramvaiul. Paznicul își depăna cu greu depoziția, dar asistența o și văzu tropăind prin jurul fîntînii, jucîndu-se cu mîinile prin apă. Beţivul își trăgea nasul întruna, jenat că nu-și

amintea de nimic, nici de paznic, nici de bătrînă. Își înecase amarul la cîrciuma din colț și din clipa în care o luă spre casă, trecînd prin cartierul Balzsamárok, nu reușea să-și amintească decît de niște amănunte nesemnificative. În orice caz, își amintea că era o noapte cumplită și o ceață neobișnuită, brună, densă și lipicioasă.

Depoziția paznicului, făcută cu teamă și dese opinteli, era vizibil marcată de gîndul său obsedant: „Dă Doamne, să nu fi fost accident! Numai accident să nu fi fost!"

— Balzsamárok nu-i loc potrivit pentru plimbări, bolborosi el fără chef. Pe acolo nu trece decît cel ce-i nevoit s-o facă, nicidecum noaptea.

Fraza, asemenea unui obiect lipsit de greutate, rămase suspendată în aer, undeva printre chipurile ce se întoarseră întrebătoare unul spre altul.

Vocea Izei răsună calmă, dar tăioasă. Domokos se înfioră de groază, auzind cum devenea publică fermecătoarea poveste de dragoste a celor doi bătrîni, imortalizată în consemnările serbede ale unui proces-verbal, nu de altceva, dar fata de la masa învecinată scrisese în procesul ei verbal că au fost odată în orașul acela doi tineri, o fată și un băiat, care se sărutau prin parcuri, — spre deosebire de alții —, astfel încît Balzsamárok putea constitui pentru bătrînă un minunat loc de promenadă, mai ales în seara zilei în care așezase pe mormîntul soțului ei monumentul funerar ridicat în amintirea vieții pe care o petrecuseră împreună. Urmărind pas cu pas concluziile ce se prefigurau în prezența lui, scriitorul înmărmuri de spaimă. Care va să zică, o bătrînică fericită, îngrijită și mulțumită, îmbrăcată într-un palton cu guler de blană, mînată de durerea recent renăscută, se hotărăște să mai facă o plimbare prin locurile primelor sale bucurii, gîndindu-se totodată la mîndrețea ei de fată, bună, milostivă și grijulie, lăsată moștenire de neuitatul ei soț tocmai pentru ca să aibă grijă de bătrînețile ei fericite. Și, cum era cam timidă și fricoasă, ca orice bătrîn de seama ei, dar și un pic vanitoasă, pentru că, deși cu vederea slăbită, nu-și pusese ochelarii nici măcar într-o seară înnegurată de ceață, ca aceea cu pricina, înspăimîntată de discuția care izbucnise în preajma ei, dispăru în ceață,

prăbușindu-se în neant de la înălțimea vieții fericite, presărată de atîtea și atîtea bucurii, pe care o dusese lîngă fiica ei dragă.

Revoltat de cele auzite, Domokos simțea că era pe punctul să izbucnească în urlete de indignare.

— Ce să-i faci, exclamă cu tristețe ofițerul, amintirile ! Era bătrînă, sărmana ! Acum totul e limpede.

— Părinții mei, șopti Iza, marcată de o durere sinceră, n-au fost niște oameni moderni. Nici tata, nici mama, biata de ea.

— Cred că asta e tot, spuse ofițerul. Vă rog să primiți încă o dată condoleanțele mele.

Se plecă în fața Izei și-i strînse mîna. Deodată bețivul își acoperi fața cu palmele și izbucni în plîns, de parcă abia atunci ar fi realizat cu adevărat că provocase moartea unui om. Paznicul bîigui și el cuvinte fără noimă, ca și cînd ar fi stat de vorbă cu dulăul său. Medicul dispăruse, Gica își netezea paltonul, chicotind și ridicînd întruna din umeri, după care i se făcu rușine și își impuse imediat o figură spășită, în timp ce Iza era copleșită de tristețe, o tristețe simplă și ostenită, asemenea celui care încearcă zadarnic să-și construiască ceva, iar edificiul ridicat de-a lungul anilor cu atîta trudă și migală se năruiește în cele din urmă pînă la ultima cărămidă.

Domokos o urmări cu multă luciditate pe Iza, care, îngrozită și disperată, ascunsă în spatele ruinelor bunăvoinței sale batjocoritoare, se întoarse alene spre el, adresîndu-i un surîs recunoscător pentru că fusese alături de ea în asemenea momente grele. În spatele chipului radios al Gicuței, în spatele vorbelor sale nătînge, care fluturau tot felul de paltoane nou-nouțe, fulare de mohair și multe, foarte multe bancnote, se hlizea spre el, asemenea unui ecran luminos apărut în dreptul ochilor fără voia lui, întregul adevăr al cărui martor inconștient fusese la Budapesta, dar pe care îl reconstituise pas cu pas abia în cursul anchetei de la miliție. „Gata, s-a terminat ! — gîndi Domokos. Hotărîrea a fost luată definitiv și irevocabil !“

Antal ajunse în imediata apropiere a Lidiei, umerii lor erau aproape lipiți. Chipul lui, aidoma unui idol sculptat, era copleșit de durere. Lidia, cu spatele la rafturile

încărcate cu flori, înconjurată de nimbul florilor din glastre, purta parcă stingheră rochia pompoasă de mireasă a toamnei, care i se potrivea tot atît de puțin ca și un penaj multicolor sau niște flori de lămîiță strecurate în părul său bogat. Singurul lucru care i s-ar fi potrivit în clipa aceea, ar fi fost o balanță în mîna stîngă și o spadă lucitoare în cea dreaptă.

Se văzură în cele din urmă nevoiți să-și rostească fiecare numele, adresa, locul nașterii. Strecurată sub brațul lui Domokos, mîna Izei zvîcni, fără voie, în clipa în care auzi datele asistentei : Lidia Takács, născută la cinci octombrie o mie nouă sute treizeci și doi, la Karikásgyüd.

IV

Lidia se uită cu obiectivitate la chipul Izei pentru prima oară de cînd o cunoștea.

O întîlnise întîiași dată la două luni după ce se angajase la spital. De atunci, de cîte ori o zărea pe coridor, o cuprindea un fel de cucernică admirație. De altfel, la începutul carierei, ori de cîte ori se afla în preajma unui medic, încerca sentimente asemănătoare, pentru că medicul era cel care-i putea spune ce avea de făcut ca să salveze viața cuiva, numai că în cazul Izei această admirație lua proporții deosebite, zidurile spitalului păstrîndu-i încă viu renumele chiar și după mutarea ei în capitală. Surorile și asistentele mai vechi vorbeau deseori despre ea ; odată. cînd intră cu niște. treburi în cabinetul profesorului Dekker, colegele îi și arătară fotografia, spunîndu-i că aceasta era doctorița Szőcs, care lucrase pînă nu demult la reumatologie, eleva favorită a profesorului și fosta soție a lui Antal Antal.

Iza venea deseori în vizită la fostul loc de muncă, astfel că Lidia putea s-o vadă aproape lună de lună. Lidia o adora, imaginîndu-și chipul ei încadrat de panorama stațiunii Dorozs, cu izvoarele sale bogate și construcțiile noi din sticlă și beton. „Ce curajoasă a fost în timpul războiului !“ — auzea Lidia de la cei care luaseră parte

la acțiunile de sabotaj de la clinică. „Ce harnică și neobosită s-a dovedit în timpul reconstrucției !“ — ziceau foștii ei colegi de muncă. Cei care frecventaseră cursurile și seminariile împreună cu ea îi lăudau sîrguința, istețimea și capacitatea de discernămînt, iar toți cei care o cunoscuseră, nu pridideau să-i demonstreze ce femeie cumsecade era și cît de mult ținea la părinții ei.

Așa se face că Lidia o alese pe Iza drept model de viață.

De cîte ori sosea Iza de la Budapesta și îl auzea pe portar telefonînd pe la toate secțiile și etajele, anunțînd că sosise „doamna doctor Szőcs“, Lidia se posta undeva prin preajma liftului, ca s-o poată saluta printre cei dintîi. Avea senzația că omul devenea mai bun în preajma ei chiar și atunci cînd o auzea rostind niște vorbe banale, de genul : „Dar ce faceți dumneavoastră cu plantele astea, de se dezvoltă atît de frumos ?“

Mai tîrziu se îndrăgosti de Antal, astfel încît sentimentele ei față de Iza deveniră ceva mai complexe.

Cei de la clinică știau foarte bine cine era vinovat pentru destrămarea cuplului Antal—Szőcs, așa cum se știau multe despre toți cei care trecuseră într-un fel sau altul prin clădirea spitalului, indiferent dacă erau lucrători ori pacienți, ba chiar și despre membrii de familie ai acestora se cunoșteau destule amănunte. De altfel, Iza nici nu încercase să ascundă cele întîmplate, nici nu-i trecuse măcar prin minte că adevărul nu era prea măgulitor pentru ea. Colegii, prietenii care încercau s-o descoasă cu prilejul unei gărzi comune, primeau toți același răspuns invariabil : „Asta-i dorința lui Antal“. Dekker înjura de mama focului, oamenii dădeau nemulțumiți din cap, astfel că Antal fu înconjurat o bună perioadă de timp de o antipatie generală, chiar și colegii mai apropiați înstrăinîndu-se oarecum de el. Cineva, nu se știe cine, formulase destul de plastic cauzele acestei antipatii : „Dacă Antal n-o găsește potrivită pentru el nici pe Szőcs, atunci cine știe ce naiba și-o mai fi închipuind despre noi !“

Urmă apoi plecarea Izei și lucrurile intrară oarecum în normal. Antal nu se recăsători, iar cei de la clinică se văzură nevoiți să creadă că se simțea mai bine singur,

crezîndu-l un soi de lup singuratic. „Treaba lui!“ spuneau prietenii mai apropiați cu destulă compasiune în glas, iar cei mai vîrstnici apelau la tot felul de exemple, ca să demonstreze cîte lucruri inexplicabile pot interveni într-o căsnicie, din pricina cărora convieţuirea devine uneori imposibilă. În definitiv, pe doctorița Szőcs n-o cunoscuse nimeni ca femeie, trăind cu Antal încă din vremea studenției, așa că... „naiba știe!“

În cele din urmă, îl iertară toți pe Antal, chiar și profesorul Dekker.

În ce o privește pe Lidia, era de-a dreptul disperată că se îndrăgostise de omul care fusese cîndva soțul Izei.

Iza era capabilă să le vorbească tuturor sincer, fără cine știe ce complexe, Lidia însă nu se simțea în stare să se poarte dezinvolt decît cu bolnavii, mai cu seamă cu cei foarte gravi, care-i dădeau cel mai mult de lucru. În prezența acestora i se dezlega limba, deși nu se știa prea vorbăreață. Amintiri palpitante nu avea, rezultatele din timpul cursurilor de școlarizare fuseseră bune, dar nu excelente, în vremea războiului fusese doar un copil, așa că n-avusese ocazia să se furișeze cu arme și manifeste de-a lungul clădirilor publice, așa cum o făcuse odinioară Iza. Ce-i drept, luase și ea parte într-o vară la lucrările de regularizare a cursului apelor, dar o făcuseră atunci toți tinerii din sat, ba chiar și alții din comunele învecinate, așa că aportul său se dovedise o nimica toată față de realizările legate de Dorozs. De cîte ori se schimba în haine civile, își privea fără chef părul blond și ochii spălăciți. Cu Iza era altceva, ea era brunetă și avea ochii albaștri.

Știa prea bine că dacă ar fi dorit cu orice chip, ar fi putut fi și ea una dintre numeroasele fete care umblau cu Antal, numai că nu-și dorea așa ceva. Relațiile amoroase ale lui Antal, raportate chiar și la obiceiurile dintr-un spital, erau de regulă mult prea trecătoare, creînd celorlalți senzația că nu aveau alt scop decît satisfacerea unor nevoi biologice. Dar ea nu se putea rezuma la atît, avea pretenții mai mari. O interesau grijile și problemele lui Antal, ar fi vrut să-l vadă indispus, disperat chiar, pentru ca să-l poată consola, să-i dea de mîncare, dacă-i

era foame, să-l ajute în muncă. Ar fi dorit să stea de vorbă cu Antal, să și-l apropie dincolo de relațiile trupești, să discute despre flori, despre vindecarea neașteptată a unui pacient, ba chiar să-l consulte în legătură cu rochia pe care avea să și-o facă sau să-l întrebe ce anume să citească în afara lucrărilor de specialitate. Lidia era, așadar, naiv îndrăgostită de Antal, iar cînd deveni conștientă de dragostea ei, începu s-o privească cu alți ochi și pe doctorița Szőcs.

O adora și o invidia pe Iza, care, iată, dincolo de toate celelalte calități personale și profesionale, cunoștea și cuvîntul magic, capabil să trezească deopotrivă reacția trupească și sufletească a lui Antal. În condițiuni normale nu s-ar fi temut să devină urmașa oricărei alte femei într-o căsnicie, dar i se părea din capul locului imposibil să urmeze Izei atît în patul, cît și la masa lui Antal. Dacă un bărbat s-a culcat cu Iza, gîndea Lidia, n-o mai poate uita niciodată, iar dacă se întîmplă totuși, asta înseamnă că o face doar demonstrativ și că are să raporteze apoi totul la faptele și atitudinile Izei. Cine ar fi îndrăznit să se ia la întrecere cu asemenea amintiri ? Pe de altă parte, dacă cineva nu se mulțumise nici măcar cu Iza, cum era s-o bage în seamă tocmai pe ea ?

Încercă, prin urmare, să înăbușe în sufletul ei atracția lipsită de orice perspectivă, de parcă s-ar fi războit cu cine știe ce malformație congenitală, care poate fi remediată printr-un tratament medical adecvat sau printr-o simplă cură de gimnastică medicală. Dincolo de preocupările ei profesionale, suficient de încărcate și deloc ușoare, i se ofereau destule ocazii să se întîlnească cu ceilalți tineri, organizația de tineret din clinică avînd o activitate bogată și variată. Se întîlnea, așadar, cu tinerii de seama ei, rîdea și se distra cu ei, mergea la cinematograf, vara la ștrand, iarna la sănius, unde se bătea cu bulgări de zăpadă. Ba se și sărutase, ca orice tînăr, pe banca așezată în preajma bustului ridicat în memoria poetului local, dar cînd își dădu seama că Csere, tînărul economist de la administrația clinicii, mersese prea departe, făcîndu-i aluzii la căsătorie, se sperie și se retrase o vreme, reproșîndu-și că îl amăgise fără voia ei.

Gîndul de a și-l scoate pe Antal din suflet nu se dovedi prea lesne de realizat, nu de altceva, dar se întîlnea și vorbea cu el zi de zi, chiar dacă dialogul lor se rezuma la cîteva fraze banale, importante mai cu seamă pentru pacienți și tratamentele prescrise. Îl vedea uneori la bufet, sau prin fața spitalului, însoțit de cîte o femeie căreia tocmai îi venise rîndul s-o curteze. În asemenea ocazii încerca o revoltă blajină, întrebîndu-se ce naiba o fi găsit la aceste femei ? În definitiv, prin ce erau ele mai grozave ca ea ? Dar geloasă — o gelozie ciudată, încărcată de mîndrie și afecțiune totodată — nu devenea decît atunci cînd își făcea apariția Iza și o vedea interesîndu-se dintr-un motiv sau altul de Antal, chiar dacă în clipele acelea Antal era pe la bufet cu vreo femeie, sau mergea ținîndu-se de mînă cu ea pe vreuna dintre aleile parcului. De altfel, Antal dădea mîna cu Iza așa cum făcea de obicei cu bărbații, iar între patru ochi nu discutase niciodată cu ea, de fiecare dată fiind prezent și profesorul Dekker.

Cînd își dădu seama că era de fapt geloasă pe o femeie care nu mai trăise cu fostul ei soț de ani și ani de zile, i se făcu rușine de sine însăși, fiind pe punctul de a izbucni chiar în plîns. La urma urmelor, sentimentele ce o dominau erau comice și înduioșător de copilărești, pentru că, de cîte ori îl vedea pe Antal cu Iza, suferea cumplit, dar era totodată fericită că avea iar posibilitatea să se afle sub același acoperiș cu doctorița Szőcs. Așa se face că admirația și afecțiunea sa consecventă deveneau an de an tot mai subiective, îmbogățindu-se totodată cu noi și complexe sentimente.

Veni apoi o vreme cînd Lidia uită că dragostea ei era unilaterală, nefiind împărtășită de Antal, perioadă începută în ziua în care Iza îl aduse pe tatăl său la spital, iar Antal le repartiză pe ea și pe Gál Eszter să-l supravegheze pe fostul judecător. O urmărea pe doctorița Szőcs cum făcea tot felul de ghidușii pe lîngă pacientul ei drag, aflat într-o stare deosebit de gravă, cu ce răbdare îl ajuta să mănînce cîte ceva și cum răsturna în mijlocul patului tot felul de daruri, care mai de care mai caraghioase, sperînd să-i strecoare măcar un zîmbet în colțul buzelor. O vedea mai apoi, după terminarea vizitelor, pe

coridor, cu fruntea lipită pe rama ferestrei și privirile pierdute în desișul parcului, de parcă copacii i-ar fi putut spune de ce mor uneori cei ce ne sînt dragi. De cîte ori auzea pe trepte pașii șovăitori ai mamei sale, Iza strecura la repezeală batista în buzunar, își înghițea cu greu lacrimile șiroinde, adresîndu-se zîmbitoare bătrînei : „Azi parcă i-a fost ceva mai bine, mămico dragă, dar te rog să nu cumva să te apuci de smiorcăit în fața lui !“ Textul era invariabil același, întotdeauna același. Întotdeauna.

Cîtă vreme îl îngriji pe Szőcs Vince, Lidia reuși să se mai liniștească. La urma urmelor, Antal avea să uite, pentru că totul era supus uitării, cu atît mai mult un lucru care de fapt nici n-a existat vreodată. Deveni conștientă că sentimentul care o lega de Antal era caraghios, ridicol și absolut inutil. Iza redeveni astfel în ochii Lidiei același ideal demn de urmat, care fusese odinioară. „E o femeie cumsecade și bună“, auzise spunîndu-se despre ea atunci cînd o întîlnise prima oară. Într-adevăr, era o femeie bună, ceea ce o făcu să creadă că fusese o copilărie să vadă în ea o rivală invincibilă. I se făcu rușine de propriile sale sentimente.

Apoi, într-o noapte, judecătorul prinse a vorbi.

Lidia crezu că are dureri, ori bolborosește ceva nedeslușit, dar își dădu seama curînd de greșeala făcută. Vince zîmbi, se întinse de plăcere și grăi pe un ton cît se poate de lucid :

— De ani de zile n-am mai avut vise, Lidia, și uite că acum am visat cu adevărat. Închipuie-ți, am fost acasă. Auzi ? Acasă !

În asemenea împrejurări datoria Lidiei era să-i vorbească bolnavului.

Se apropie de el, îl acoperi bine și-i potrivi perna sub cap. Îi făcea plăcere să-l atingă, să trebăluiască în jurul lui, judecătorul fiind un om liniștit, curat și delicat, blajin și cît se poate de curajos. „La anul am să te văd țopăind la bal !“ — îi zicea Dekker de cîte ori deschidea ușa rezervei. „Tată, bolborosea Antal, azi arăți mai bine !“ Dar Antal era un mincinos lipsit total de talent. De cîte ori își aștepta soția, bătrînul cerea să-și ia medicamentele înainte de sosirea ei, scuzîndu-se că n-ar fi vrut să vadă că nu-i destul de *proaspăt*. „Întăritorul ăla, știi dum-

neata care, Lidia !“ Ochii lui mici și inteligenți luceau plini de înțelegere. În asemenea ocazii Lidia se întorcea cu spatele la el, făcîndu-și de lucru, numai să nu-i vadă privirile. Nu e deloc ușor să vezi cînd un bolnav își dă seama că nu mai are mult de trăit !

Lidia îl îndrăgise pe Vince nu datorită Izei, nici lui Antal, ci pur și simplu pentru el însuși, pentru curajul și eroismul cu care își asumase conștient rolul neștiutorului în comedia care se înscenează în preajma tuturor bolnavilor incurabili. O lăsă pe Iza să creadă că el habar n-avea de soarta care îl aștepta, rîzînd și jucînd cărți cu ea cît îl țineau puterile. Știa că bătrîna spera același lucru, prin urmare îi zîmbea și ei, iar la plecare își flutura dezinvolt mîna împutinată ca o umbră. De cîte ori era conștient, izbutea să-și mențină trupul în putere mai mult decît reușeau s-o facă medicamentele. Cerea aparatul de radio și ziarele, frunzărindu-le cît îl mai țineau puterile. Reușea chiar să zîmbească și să facă tot felul de glume cu vizitatorii, iar cînd Lidia era de noapte și ațipea în preajma lui, îi făcea complimente la deșteptare, spunîndu-i că are obrajii catifelați, ca petalele unui trandafir.

Adevăratele gînduri și le mărturisea în stare de somnolență, atunci cînd narcoticele, care îl ajutau să parcurgă mai ușor drumul spre moarte, începeau să-și facă efectul, iar mîinile lui albe să pipăie de zor pătura de pe el. Vorbea șoptit, nu înfundat și nici somnolent, așa cum fac cei gata-gata să adoarmă, ci mai curînd candid, silabisind vorbele, asemenea unui copil aflat în posesia unor taine, căruia i s-a dezlegat în cele din urmă limba.

Lidia îl asculta în tăcere.

Șoaptele lui evocau cînd cuvintele peltice ale Izei, șorțulețele ei imaculate și codițele rebele, cînd silueta zveltă, din tinerețe, a soției sale, prima ei rochie de seară de un bleu pal, buchețelul de nu-mă-uita prins în părul blond și bogat, adunat pe creștet. Îl auzi chiar plîngînd și rușinîndu-se pentru că fusese concediat ca un borfaș de rînd. Din șoaptele lui, Lidia înțelese limpede că bătrîna îl certase odată din pricina asta și că își ceruse apoi zadarnic iertare, pentru că Vince nu izbutise să uite niciodată gestul ei.

Vince dezvălui o seamă de lucruri și despre Antal, spusele lui proiectînd aievea silueta tînărului pe ecranul umbrelor din cameră. Lidia rămase uluită. „Era chiar atît de bine să locuiești cu el sub același acoperiș ?“ „De ce a părăsit-o ? — întrebau șoaptele. În definitiv, e un băiat atît de cumsecade ! De ce o fi părăsit-o, nu știi, Etelka ?“

Vorbele lui Vince îi dădură de furcă Lidiei, făcînd-o să se întrebe și ea, de ce o fi părăsit-o Antal pe Iza. La spital nu știa nimeni. Surorile mai vechi, care apucaseră să lucreze la același spital pe vremea aceea, povesteau că pe Antal nu-l acuzase nimeni pentru infidelitate și, după cum se părea, trăise fericit lîngă soția lui. Despre Iza știa de asemenea o lume întreagă că, încă de pe vremea studenției, nu avusese pe nimeni în afară de Antal, după cum erau bine cunoscute detaliile bătăliei duse de Iza pentru Dorozs, hărnicia și capacitatea de efort cu totul ieșite din comun, ca și zîmbetul ei sfios, rezervat numai și numai lui Antal.

Își dădu seama că Vince știa la fel de puțin ca toți ceilalți ce anume se întîmplase între cei doi soți.

*

În noaptea aceea, în care Vince începu să vorbească atît de neașteptat, Lidia se aplecă asupra lui. Bătrîna plecase mai tîrziu ca de obicei, iar bolnavul adormise greu după terminarea vizitei. Imaginea lumii ce pătrundea de afară nu se prea potrivea cu cea pe care și-o formase într-un fel sau altul în interiorul spitalului, la apariția vizitatorilor sănătoși veniți din afară spiritul bolnavului răzvrătindu-se și opunîndu-se intereselor propriului trup.

— Dar ce înțelegi dumneata, nene Szőcs, prin acasă ? întrebă Lidia.

Fostul judecător zîmbi, mișcîndu-și abia perceptibil brațul, de parcă ar fi vrut să arate direcția. De cîteva zile, dacă nu era ajutat, nu reușea să-și ducă pînă la sfîrșit mișcările.

— Departe, în provincie, zise el.

— Sînteți din provincie ? se interesă Lidia.

În vocabularul celor din provincie, „provincia" reprezintă tot ceea ce cade în afara Capitalei și a orașului în care locuiesc ei înșiși. Kázna, Dorozs, Okolócs, Kusu...

— Da, răspunse fostul judecător din Karikásgyüd.

Lidia se uită uimită la el. Tot la Karikásgyüd se născuse și ea.

Denumirea localității îi apropie dintr-o dată atît de mult unul de celălalt, de parcă ar fi constituit fiecare în parte cîte un semicerc, care la cuvîntul magic, Karikásgyüd, s-ar fi împreunat, formînd un singur cerc, unic și indivizibil.

— Frumoasă zonă, spuse bătrînul, primăvara malurile rîului sînt mai întîi cărămizii, apoi galbene, sulfuroase. În visul meu stăteam pe stăvilar și nu mă temeam de rîu. Jos, pe sub paletele roții de la moară, apa susura necontenit.

— Vechiul stăvilar a dispărut, în locul lui sînt acum niște ziduri mari de beton, care regularizează apele rîului Karikás.

Era tocmai în perioada în care judecătorul, în mod cu totul neașteptat, se simțea ceva mai bine. Fuseseră de fapt trei zile cu totul inexplicabile din punct de vedere medical, Antal însuși neștiind ce să creadă despre pacientul său. Profesorul ridica din umeri, bătrîna începu să întrezărească o speranță, așa încît Antal se hotărî să-i telefoneze într-o noapte Izei. Lidia trecea tocmai prin dreptul cabinetului său, astfel încît auzi vorbele rostite de acesta : „Tata se simte foarte bine, nu mai are dureri deloc. Habar n-am ce s-a putut întîmpla." Lidia se grăbi să plece mai departe, avînd grijă să nu facă zgomot.

Cuvîntul magic, Karikásgyüd, declanșase, așadar, o discuție aprinsă între cei doi.

Lidia văzuse în zona centralei electrice monumentul ridicat *În memoria celor dispăruți la inundații* și învățase și la școală despre dezastrul provocat de inundațiile din 1887, care distruseseră comuna. Cunoștea șirul de sălcii și vechiul stăvilar, pe care-l păzise tatăl lui Vince, în vara în care se terminase noul zid, din beton, și construcția centralei electrice, dăduse chiar o mînă de ajutor la demolarea vechilor construcții, astfel încît văzuse cu ochii ei dispărînd rînd pe rînd și moara, și casele cu acoperiș

de paie, și toate clădirile despre care-i povestea judecătorul. Amintirile îi purtară apoi din stradă în stradă, din casă în casă, din aproape în mai aproape. Vince îi înfățișă Lidiei imaginea pe care și-o păstrase el despre așezare, în timp ce Lidia îi vorbi despre gospodăria colectivă, despre dispensar și drumurile asfaltate și despre viața țăranilor care străbăteau aceste drumuri pe biciclete și motociclete. Uneori nu prea reușiră să se înțeleagă, pentru că Lidia cunoștea noile denumiri ale străzilor, în timp ce Vince le știa pe cele vechi, nemaivorbind de faptul că se schimbase însăși imaginea întregii așezări. Lidia îi desenă chiar o hartă a comunei, astfel încît se convinseră că denumirile diferite indicau de fapt aceleași străzi și clădiri și că așezarea se îmbogățise cu tot felul de construcții și zone noi, pe care Vince nu le văzuse cu prilejul ultimei sale vizite. Chipul palid al acestuia se aprinse ca jarul în toiul discuțiilor. La un moment dat încercă să se ridice în cot. Vorbiră și despre moara cea veche, în preajma căreia Lidia se jucase în copilărie și care fusese mai apoi înlocuită de o moară electrică. Lidia se născuse chiar lîngă vechea construcție din lemn a stăvilarului, astfel că dimineața, cînd se trezea, auzea de fiecare dată susurul apei care se revărsa prin stăvilar. Judecătorul, în schimb, nu știa nimic despre noua înfățișare a comunei, cu toate că ziarele relataseră pe larg prin cincizeci și trei și despre regularizarea apelor din zona rîului Karikás și despre noile construcții, numai că asta se petrecuse pe vremea cînd Vince nu ascultase — pentru prima oară în viața lui — emisiunile de radio și nici ziarele nu le citise. Fusese de fapt perioada în care se desfășurase procesul de divorț al Izei.

Își povestiră unul altuia viața.

Cea a judecătorului era lungă, Lidia nu prididea să-i asculte relatările pline de farmec despre viața comunei într-o vreme în care ea nici nu se născuse. Îl cunoscu astfel pe tatăl lui Vince, pe cel adevărat, ca și pe cel adoptiv, care-l hrănise și crescuse, cunoscu apoi și rîul Karikás, care oferea localnicilor pești și raci și prin urmare și bani uneori, pentru ca într-o bună zi să se înfurie, să se umfle ca un balaur și să distrugă o bună parte din comună, cu oameni cu tot. Află, desigur, și de spai-

mele copilului Vince, care trăgea cu ochii prin ceața dimineții, pîndind învolburarea apelor, căutînd să afle în ce toane se află bătrînul rîu și dacă se putea duce pe stăvilar sau nu. Îl auzi vorbind de învățătorul Dávid, de anii de școală, de studenția petrecută la facultatea de drept, de tanti Emma, de strada Darabont, ba chiar și de Căpitan.

Viața scurtă a Lidiei nu se putea compara cu cea a bolnavului, dar relatările se dovediră suficiente pentru ca acesta să poată sesiza schimbările petrecute pe meleagurile despre care aștepta vești cu sufletul la gură. Viața Lidiei se dovedi a fi banală numai pentru ea însăși, pentru că judecătorul o asculta fermecat, de parcă ar fi urmărit cum deapănă o poveste. Tatăl ei fusese păstor, murise pe front, dispărînd din mijlocul turmelor așa cum dispăruse odinioară Szőcs Máté, de pe stăvilar. După ce a terminat școala generală, a fost urcată în tren și trimisă la internatul unui liceu. După absolvire, a urmat cursurile de asistente medicale. Rămasă văduvă, mama ei se angajase la cooperativă și reușise să se întrețină singură. Lidia nu-și datora diploma subscripțiilor publice și nici cine știe cărei protecții binevoitoare, ci o obținuse firesc, simpla urmare a faptului că se născuse și trebuia școlită ca oricare alt copil de vîrsta ei. Lidia nu primise de la nimeni de Crăciun bani adunați din greu pentru a-și putea cumpăra cărți. De cîte ori avea chef de citit, își cumpăra singură cărți sau apela la bibliotecă. Crescuse și se educase de parcă i-ar fi trăit părinții, ba poate chiar ceva mai ușor, pentru că, fiind orfană de război, fusese ajutată cu o grijă sporită.

În cele trei nopți care au precedat moartea lui Vince, străbătură împreună lungi drumuri imaginare. Lidia înțelese mai bine istoria comunei decît din relatările destul de sărăcăcioase ale mamei sale sau ale învățătorului din școală, iar bătrînul o însoți aievea în gînd pe drumurile noi, necunoscute lui, pe care ar fi vrut însă să le străbată împreună cu Iza.

— Moara ! — exclamă el la un moment dat. Bineînțeles că nu mai există decît în tabloul meu. Locul ei a fost luat acum de o moară electrică...

Rămase pe gînduri. Malurile rîului arătau de bună seamă altfel decît pe vremea studenției, cînd le fotografiase de atîtea și atîtea ori.

Trei zile la rînd Vince reacționă ca un om sănătos tocmai pentru că izbutise în sfîrșit să stea de vorbă cu cineva despre Karikásgyüd.

Pentru bătrînica lui, îi explică el Lidiei, viața începuse în ziua cînd l-a cunoscut pe el, iar Izei nu izbutise să-și povestească viața pentru că, fetiță fiind, nu sporta poveștile triste, protestînd de fiecare dată cu ochii în lacrimi și cerînd ca morții să se vindece pe dată și să învie. Fata lui nu ascultase niciodată nici măcar cîntecul acela de pe vremea studenției lui, pe care încercase să i-l cînte de nenumărate ori. Pe bătrînă, satul n-o interesa, iar Iza urîse în copilărie din tot sufletul și comuna, și rîul care îi pricinuiseră tatălui ei atîtea necazuri și, fixîndu-l peste farfuria de supă aburindă cu ochii ei întotdeauna serioși, nu-l lăsa să vorbească despre trecut decît atunci cînd îi promitea solemn că avea să-i povestească și despre viitorul pe care-l vor construi ei doi.

— A fost nespus de bună cu mine, spuse bătrînul, în timp ce chipul înspăimîntător de sănătos strălucea de bucuria amintirilor evocate. Nimeni nu s-a purtat cu mine așa de frumos ca Iza.

Lidia o și vedea aievea pe Iza, școlăriță, discutînd, asemenea unui micuț mînuitor, ca tatăl ei despre viitor, cum deschide atlasul școlar și caută pe hartă capitala, pentru că ar dori să vadă un oraș mare, cu adevărat mare, încercînd să ghicească pe unde ar putea fi amplasată statuia lui Anonymus din parcul central, a cărei fotografie o impresionase în mod cu totul deosebit. O văzu apoi domnișoară, cu cererea de reabilitare în mînă și mai apoi matură, punînd umărul, alături de tovarășii săi, la îndreptarea lucrurilor. Alături de ea se afla și Antal, ca și alți tineri de vîrsta ei, interesați de acum de problema satului, nu neapărat de Karikásgyüd, ci de toate satele, de problema în sine, căutînd soluții pentru rezolvarea greutăților legate de asistența medicală publică. Iat-o și aplecată deasupra ziarului, cu capul lipit de cel al lui Vince, citind cu voce tare din pagina externă și pronun-

ținînd corect numele unor politicieni foarte cunoscuți. „A ajuns mult mai cultă decît toți cei pe care i-am cunoscut eu vreodată în viață, zicea bătrînul cu mîndrie în glas. E atît de inteligentă ! Nu-i așa, Lidia, că Iza e o femeie tare inteligentă ? Dar eu nu prea știu cum funcționează sputnicul ăsta, deși în revista de știință și tehnică se scrie mult despre el. Auzi, Lidia, cum ai zis că se numește acum cîmpul acela minunat din Gyüd ?“

— Piața uzinei electrice, răspunse speriată Lidia. În centrul ei a fost ridicat un monument, înconjurat de alei, bănci, loc de joacă pentru copii...

„Doamne, Dumnezeule, exclamă Lidia în gînd, în timp ce-i vorbea lui Vince despre cu totul altceva, cum poate fi cu putință așa ceva ? A făcut totul pentru el, de parcă i-ar fi fost părinte și nu fiică, nimeni n-ar fi putut face mai mult ca ea. L-a ținut în viață preț de optzeci de ani, în pofida organismului său atît de slăbit, de cîte ori iese pe culoar, își rezemă fruntea de fereastră și lacrimile îi curg șiroaie pe obraji. Îl iubește, prin urmare. L-a îngrijit și ocrotit mereu, asemenea unui înger păzitor. Și totuși, n-a fost în stare să meargă cu el măcar o dată la Gyüd ? Cum a fost posibil să nu-i ofere prilejul de a face comparație cu imaginile păstrate în amintirile sale și cum de nu și-a găsit niciodată timp să-i explice cîte ceva ?“

Chipul fostului judecător strălucea asemenea unui om perfect sănătos.

— Ascultă, nene Szőcs, exclamă Lidia, fără să-și dea seama că țipase la el. În vîrful monumentului ridicat în piață în memoria celor dispăruți la inundații se află statuia unui tînăr, cu palma streașină deasupra ochilor și privirile îndreptate spre rîu, de parcă ar pîndi locul spre care se îndreaptă apele învolburate.

Deodată camera se transformă aievea într-un feeric colț din satul lor natal. Pereții rezervei se deschiseră larg, plantele ornamentale căpătară proporții ireale, foșnind aidoma sălciilor de pe mal, picăturile de apă ce cădeau prin robinetul defect împrumutară susurul molcom al rîului, stelele de pe bolta primăvăratică de martie oglindindu-se parcă în valurile rîului Karikás.

Vreme de trei zile mica așezare de cîmpie se dovedi mai puternică decît moartea.

Proptit între perne, pe jumătate mort, făcea cu pași siguri ultima sa plimbare prin comuna natală. La un moment dat se apucă să cînte. Glasul lui se scurgea lin spre coridor, ca vocea unui copil despre care nu știi că e fetiță ori băiat. Antal deschise ușa uluit de ceea ce auzea. Vince, proptit între perne, cînta pierdut în propriile vise, iar Lidia asculta, rezemată cu coatele pe genunchi, romanța stranie, necunoscută ei. Antal însă o știa, o cîntase și el odinioară împreună cu ceilalți colegi de școală, la onomastica directorului, surprinși ei înșiși că în locul unei ode dedicate romanului Cato, li se cerea această romanță lacrimogenă. Nu știa că socrul său își mai amintea de cîntec și nici nu-l mai auzise vreodată fredonîndu-l, cu toate că acasă îl auzise deseori cîntînd tot felul de cîntece și mai vesele, și mai triste.

Sus în vîrful turnului,
Turnului castelului,
Ard făclii de ceară
Și se-aude-n seară
Cînt sfîșietor,
Plîns tînguitor.
Iar pe-al morții tron,
Sub fir de sovon,
Între flori o mie,
Zace pe vecie
Tînără fecioară,
Dulce lăcrămioară.
Sînii ei cei dalbi
Parcă-s nuferi albi,
Ochii neînchiși
Stele-s în suiș
Către bolta-ntinsă,
Veșnic necuprinsă.

Lidia cînta o dată cu Vince, încercînd vizibil să învețe cîntecul, fără să fi sesizat măcar apariția lui Antal. Avea o voce caldă, de fetiță, cu accente cristaline :

Aș face schimbare,
Preafrumoasă floare,
Și în locul tău
Aș vrea să fiu eu,
Să revii la viață,
Ca o dimineață.

Fata ridică spre Antal privirile-i nicicînd atît de stranii și de grăitoare, ferindu-și-le apoi ușor stînjenită și dădu liniștită din cap, semn că n-avea nevoie de ajutorul nimănui, bolnavul fiind liniștit și, oricît ar fi părut de ciudat, se simțea bine. Amestecul acela straniu de șoapte și suspine fericite topite în vocile cristaline ale pacientului și asistentei îl urmări apoi multă vreme pe Antal, chiar și după ce se îndepărtase demult de rezerva cu nostalgice rezonanțe.

Sînii ei cei dalbi
Parcă-s nuferi albi,
Ochii neînchiși
Stelele-s în suiș
Către bolta-ntinsă,
Veșnic necuprinsă.

Lidia știa de acum că se putea mărita liniștită cu Antal, dacă acesta s-ar fi hotărît s-o ceară în căsătorie, că putea deveni urmașa Izei în totul și în toate, chiar dacă pînă atunci nici nu îndrăznise să se gîndească la așa ceva. Admirația față de Iza se transformă într-un soi de compasiune, de parcă ar fi descoperit de la o zi la alta că doctorița Szőcs nu are un picior, dar că nimeni pînă atunci nu-și dăduse seama de asta. Tînăra fecioară, a cărei poveste Iza nu voise niciodată s-o asculte pînă la capăt, zăcea în imaginația Lidiei pe „tronul morții", numai că devenise totodată și un fel de simbol pentru ea. „Doamne, își zise Lidia, cît de obositoare trebuie să fie pentru ea disciplina pe care și-o impune cu atîta severitate, ca și dorința neostoită de a-și izbăvi familia și lumea toată de păcate în condițiile unei înfiorătoare asprimi pe care nu dorește s-o dilueze nici cu amintiri nos-

talgice, nici cu poveștile dulcege ale cine știe căror copile răpite de moarte mult prea timpuriu ! Are impresia, nefericita, că trecutul moșilor noștri ne este potrivnic și nu și-a dat seama că, dimpotrivă, explică, măsoară și descifrează prezentul."

*

În ultimele clipe ale lui Vince, cînd muribundul crezuse că la căpătîiul său se afla Iza, Lidia se așeză lîngă el și-i vorbi de parcă ar fi fost fiica lui. Încercă atunci o profundă compasiune atît față de tată, cît și față de fiica acestuia. Dar mai tîrziu, cînd Iza încercase să-i dea bani, compasiunea se transformă în ură, fata socotind că fusese înșelată și că irosise pe Iza niște sentimente pe care aceasta nu le merita, ba pe deasupra mai încercase s-o răsplătească prin bani pentru că îi ținuse locul la căpătîiul muribundului în ultimele sale clipe. Acolo, la miliție, privindu-i chipul obosit, simți pentru prima oară în viață că Iza îi era cu totul indiferentă. Dispărură și admirația, și ura, și gelozia, și compasiunea. Persoana ei îi era pur și simplu indiferentă, atît de indiferentă, încît îi ură toate cele bune, sperînd că odată și odată avea să fie nevoită să asculte totuși povestea tinerei fecioare, așa cum o ascultă într-o formă sau alta fiecare om, și că, măcar în gînd, avea să pășească pe marmura turnului, „turnului castelului" luminat de făclii de ceară și că va avea curaj în cele din urmă să arunce măcar o privire pe chipul fecioarei și sînii ei cei dalbi.

*

Bătrîna, pe care voiseră s-o ia la ei pentru că, după spusele lui Antal, în capitală se împuținase și devenise dezorientată și înspăimîntată, n-o mai invocă pe Iza în ultimele sale clipe de viață. Lidia îngenunchease și la căpătîiul ei, așa cum o făcuse și în martie, lîngă Vince, dar bătrîna zăcea tăcută, suferind cumplit și nu ceruse decît apă. „Apă" — atîta rostise, nimic altceva. „Ce-o fi făcut cu ea ? — se întrebă Lidia fără pic de supărare, în

timp ce privea chipul dureros de trist al Izei. Ce-o fi făcut cu ea în capitală, de a determinat-o să-i uite pînă și numele pe drumul strîmt care duce spre neființă ?"

V

Paznicul și beţivul rămaseră la miliţie, pentru cîteva formalităţi suplimentare, ceilalţi se puteau retrage. Paznicul gesticula de zor, explicîndu-i ceva beţivului, dar acesta nu-i dădu nici o atenţie, se apropie de Iza și își așeză palmele pe umerii ei. Iza se retrase speriată, deși omul nu mirosea deloc a alcool, ci mai curînd a deodorant și a spumă de baie, de parcă dimineaţă, înainte de a pleca spre miliţie, s-ar fi frecat zdravăn în baie cu tot felul de săpunuri strident aromate. Tînărul avea ochii scăldaţi în lacrimi. O mîngîie pe spate, bolborosind ceva neinteligibil, dar Iza se trase înapoi scîrbită. O enerva apropierea acestuia, compasiunea și încercările sale disperate de a se dezvinovăţi, care îi dezgoleau penibil sufletul în faţa ei.

Domokos se așeză între ei, uitîndu-se la chipul înspăimîntat și tîmp al beţivului, sortit să joace monstruosul rol de mijlocitor al luptei dintre viaţă și moarte. Paznicul explica ceva ofiţerului, în timp ce Domokos, urmărit de privirile uimite ale Izei, îi strînse mîna beţivului, încercînd să-l consoleze :

— Ei hai, liniștește-te, nu ești dumneata de vină, și-apoi, oricum, e prea tîrziu, nu mai poţi face nimic.

Intervenţia lui Domokos o cam irită pe Iza, dar evită să-și manifeste sentimentele. Cîtă compasiune și înţelegere în gestul lui ! Și de ce l-o fi expediat cu atîta înţelegere pe beţivul ăsta care de fapt era vinovat pentru cele întîmplate ?

La poartă se despărţiră, asemenea unui lanţ care se deșiră ochi după ochi.

Prima care plecă fu Lidia, care se retrase cu o ușoară înclinare a capului, urcîndu-se în mașina profesorului Dekker. Antal dădu mîna cu toată lumea, se scuză că

era nevoit să plece, dar avea să se revadă de bună seamă în cursul după-amiezii. Iza putea decide, desigur, unde dorea să mănînce, acasă ori la restaurant, oricum tanti Gica avea să facă focul și să se îngrijească de toate cele trebuincioase. Gica aruncă niște priviri răutăcioase în urma lui, văzînd că se urcă în mașină, lîngă Lidia. „Ce repede s-a deprins cu mașina și cu obiceiul de a da ordine, gîndi ea. Taică-său umbla în izmene, nenorocitul, și nu se bărbierea cu anii.“ Îl cunoscuse foarte bine, că doar cărase apă și în curtea lor.

De data aceasta se așeză ea în față, lîngă Domokos, ceea ce o distra teribil. Ar fi vrut să-i uimească pe oaspeți cu o masă de prînz ca în povești, dar atît Domokos, cît și Iza, parcă s-ar fi înțeles între ei, o refuzară categoric, urmînd să mănînce undeva în oraș. Îi mulțumiră pentru amabilitate, spunîndu-i să se îngrijească de cina lui Antal, ei nevoind s-o deranjeze în nici un fel.

Refuzul politicos al celor doi o entuziasmă, dar o și întristă pe Gica. Ei cel puțin înțeleseseră cu cine aveau de a face și nu-i dăduseră tot felul de ordine, așa cum făcuse fiul aparului, de parcă s-ar fi adresat unei vivandiere sau bucătărese amărîte. Pe de altă parte, era geloasă și iritată în același timp, avînd senzația că fusese dată la o parte din desfășurarea unor evenimente foarte importante, așa cum avea să fie înlăturată tot mai mult de acum înainte, pe măsură ce dispăreau din jurul ei rînd pe rînd cei care jucaseră cîte un rol în viața ei. Vince nu mai era, nici Etelka, Iza, după cele întîmplate, avea să vină desigur tot mai rar, dacă nu cumva deloc, asistenta nu i se părea prea simpatică, iar pe Antal nu-l iubea defel. Te pomenești, își zise ea, că era nevoită în cele din urmă să se împace cu Kolman, deși se jurase că nu-l va mai considera om din ziua în care, cu șapte ani în urmă, băcanul îi deșertase înapoi cartofii aleși bucată cu bucată. Cel puțin Kolma încă își mai amintea cum arătase orașul ăsta odinioară, pe vremea tinereții lor, și-i cunoștea bine pe toți cei care intrau în băcănia lui. Simți deodată că-i vine să plîngă, deși nu-și putea explica foarte exact cauzele. Se uită la ochii alungiți, ca de cățel, ai lui Domokos, la chica lui respectabilă, zicîndu-și că nu-i bărbat urît. Cînd ajunse acasă, coborî tacticos din

mașină, aruncînd în jurul său priviri pline de mîndrie, doar-doar o vedea-o cineva.

Domokos își urmărea propriile trăiri lăuntrice.

Experiența pe care o trăia, de a fi preocupat de sine însuși, nu de treburile altora, era cu totul nouă și surprinzătoare. Avînd un dezvoltat spirit de observație, se obișnuise încă din tinerețe să cerceteze lumea înconjurătoare, încercînd să cunoască oamenii din jurul său și, cum nu era o fire poetică, nici vanitos, nu-l prea interesa propria-i persoană. Altă dată ar fi fotografiat holul hotelului, mobilierul acestuia, — un amestec ciudat de fantezie, dar și de prost gust —, vitrinele încărcate cu tot felul de mărunțișuri caracteristice orașului, — pipe din ceramică, turtă dulce, cusături brodate —, pe agronomii cu servietе în mînă, care-și luau rămas-bun unii de la alții, fluturînd chitanțele de plată și trîntind cheile cu brelocuri grosolane pe masa recepționerului, ba chiar și sala spațioasă a restaurantului, acum însă n-avea chef s-o facă. Deși pe lista de bucate erau înșirate o seamă de mîncăruri total necunoscute lui, probabil specialitățile casei, nu alese, ca altădată, și comandă la repezeală un șnițel vienez.

„Ceea ce fac eu acum, își zise el, e tot atît de important ca și viața însăși. Trebuie să iau numaidecît o hotărîre, așa cum am făcut la izbucnirea războiului, cînd mi-am ales singur calea de urmat, sau așa cum fac de fiecare dată cînd mă apuc de scris, stabilind de la bun început scopul pe care-l urmăresc. E ca și cum aș merge pe marginea unei prăpastii, dar cunoscînd locurile pe care le străbat, n-am decît să fiu atent pe unde calc, pentru ca să nu mă prăbușesc în abisul ce se cască la numai cîțiva centimetri de mine. Da, cred că vreau să trăiesc. Nu sînt prea sigur, dar așa cred."

Iza mînca încet, fără prea mare poftă. Reușise să se reculeagă între timp, dar continua să fie marcată de o tristețe molcomă. Din cînd în cînd își ridica privirile din farfurie și se uita la el. Cele două tacîmuri așezate unul lîngă altul creaseră o atmosferă atît de intimă, cum nu mai trăiseră nici în cele mai apropiate și mai tandre clipe petrecute vreodată în capitală. Iza încheiase socotelile cu orașul în care se născuse, clarificînd totodată

pentru totdeauna sentimentele care o legaseră pînă nu demult de Antal. Domokos nu știa ce însemnase pentru Iza dimineața aceea, dar bănuia că acolo unde pînă nu demult simțise existența unei mase compacte și rigide, se căscase între timp un gol pe care, dacă ar fi vrut, l-ar fi putut umple chiar el. Iza se arăta liniștită și recunoscătoare. „Ajută-mă, vindecă-mă ! — spuneau parcă tăcerea, calmul, liniștea ei, gesturile ei de femeie sfîrșită. Am încredere în tine. Te rog să mă vindeci ! Mă doare, mă doare teribil ! Tare mult am iubit-o pe mama !"

O luară pe jos spre casă. Domokos lăsase mașina în dreptul hotelului. Nu se uita la vitrine, privea cerul plumburiu de toamnă, biserica masivă și maiestuoasă. Din cînd în cînd Iza saluta pe cîte cineva cu o ușoară înclinare a capului, Domokos imitînd-o de fiecare dată palid, tensionat, nefericit. Iza apucă să descuie poarta, cînd scriitorul îi spuse că nu vrea să intre. Simțea nevoia să se trîntească puțin după o zi atît de zbuciumată pentru amîndoi.

— Odihnește-te aici, zise Iza. Doar n-ai de gînd să te duci acum la Dekker ! Nu sînt destule paturi și aici ?

Domokos refuză, preferînd să se odihnească la clinică.

Iza își desprinse grăbită privirile de pe el. Diagnosticele sale erau rareori greșite, simptomele, chiar și cele latente, fiind grăitoare în ochii ei, pentru că era stăruitoare, dîrză și răbdătoare. De data aceasta însă greșise, crezînd că Domokos nu voia să se odihnească *acolo,* ci în altă parte.

— Să vin și eu cu tine ? — întrebă ea cu o ușoară ezitare în glas, fiindu-i teamă că bărbatul avea să-i răspundă afirmativ. Nu de alta, dar o înspăimînta apropierea fizică de trupul zdrobit al mamei sale.

Domokos refuză iar. La urma urmelor, avea și ea nevoie de odihnă și nu trebuia să abuzeze prea mult de forțele ei. Avea să-i telefoneze mai tîrziu, ca să se înțeleagă unde și cînd să se întîlnească. La spital forfota era oricum mult prea mare, iar ea avea nevoie să doarmă, că doar s-o fi săturat de atîta vorbărie. Iza, la rîndul ei, încuviință tăcută, deși ar fi dorit să n-o lase singură, se temea să-l vadă plecat de lîngă ea. Nici ea nu știa

de ce o speria hotărîrea lui Domokos de a nu rămîne cu ea, dar o speria teribil.

Deși o vedea țeapănă, cu mîinile încrucișate la piept, Domokos știa prea bine că privirile Izei îl implorau să rămînă. „Dacă fac un singur pas greșit, mă prăbușesc, își zise el. Mă prăbușesc ca bătrîna. În adolescență aveam pe raftul de deasupra patului meu o statuetă, o statuetă care simboliza adevărul, și mă rugam la ea de două ori pe zi. Dumnezeu să te aibă în pază, femeie nefericită!"

O sărută lung, cu sete și compasiune. Iza simțea cum îi ard obrajii, pînă și sărutul lui fiind altul decît cel obișnuit, parcă mai trist, mai disperat chiar. Nu așa obișnuia s-o sărute și nici privirile lui nu erau atît de opace și nefericite. Îngerul, care o părăsise pe bătrînă la Balzsamárok cînd aceasta îl alungase, se întoarse pentru o clipă, pentru o singură clipă, la căminul de odinioară și, postîndu-se în spatele Izei, îi șopti la ureche să nu-l lase pe bărbat să plece, ci să alerge după el, să plîngă, să-l implore, să se agațe de el. Dar Iza nu se clinti din loc. Stătea tăcută, urmărindu-l din priviri cum dispare după colț, fără să fi auzit șoaptele îngerului, pentru că doar bătrîna avea urechi să-l audă.

Încuie poarta în urma ei, cu gîndul că, dacă ar fi apărut Gica, să nu-i deschidă, iar dacă ar fi sunat altcineva, s-ar fi uitat prin fereastra dinspre stradă și n-ar fi deschis decît celor pe care i-ar fi convenit să-i revadă.

În casă era întuneric, dar cald. Între timp, femeia făcuse focul și dispăruse. O liniște grea, ireală se lăsase peste odaie, o liniște dintre cele în care se aude pînă și ticăitul ceasornicului, care, în condiții obișnuite, nu se prea face auzit. Da, era ceasul cel vechi, nemernicul, gălăgiosul! Intră în camera din fund și încuie ușa în urma ei.

Știa că se află pentru ultima oară acolo și că asta era cea din urmă încercare la care era supusă înainte de înmormîntare. Orașul avea să dispară undeva printre celelalte amintiri și, o dată cu el, aveau să dispară și convorbirile interurbane dătătoare de neliniști, era prin urmare singură, cu desăvîrșire singură și n-avea să dea socoteală nimănui, decît propriei sale conștiințe. Un sentiment asemănător mai încercase doar în ziua în care i se

acordase titlul de doctor: pe de o parte certitudinea că încheiase definitiv o etapă din viața ei, pe de altă parte neliniștea resimțită în fața unei etape noi, mult mai mature și mai severe... Zidurile, care mai păstrau încă ecoul pașilor din tinerețe, care o auziseră rîzînd și plîngînd, îi ofereau încă o dată adăpost, ca o ultimă și severă datorie față de trupul și sufletul ei chinuit. Era obosită, oboseală mult mai puternică decît toate temerile și spaimele de peste zi. Noaptea nedormită își cerea drepturile. Adormi lîngă sobă, în scaunul cel scund, dar comod al lui Antal.

Așa o găsi Antal, dormind.

Crezind că plecase, aprinse lumina, dar cînd o zări, se opri lîngă ea. În cameră era dezordine mare, de parcă Iza, de obicei atît de meticuloasă și ordonată, fusese urmărită de cine știe ce primejdie și se refugiase acolo, fără să aibă timp să șteargă urmele goanei sale nebunești. Paltonul, pălăria, poșeta aruncate care încotro, ca și cum n-ar mai fi avut curajul să străbată odaia pînă la șifonier.

Pironit locului, o privea în tăcere. Chipul cufundat în somn era chipul Izei din tinerețe, palid și obosit de atîta învățătură, blajin, trist și chinuit. Se contopeau în chipul ei fruntea înaltă a lui Vince, curbura sprîncenelor sale și forma ușor alungită a ochilor, dar și nasul cîrn, buzele copilărești și bărbia pufoasă a bătrînei. „Te-am iubit, murmură Antal în sinea lui, te-am iubit așa cum n-am să mai pot și nici n-aș vrea să mai iubesc vreodată. Te-am iubit fără rezerve. Întotdeauna eu am fost al tău și nu tu a mea și ai fost departe de mine chiar și atunci cînd te strîngeam în brațe. Îmi venea uneori să te trezesc în toiul nopții, să urlu la tine și să-ți cer să-mi spui cuvîntul magic prin care te poți regăsi pe tine însăți și care să te izbăvească, dar totodată să-mi arăți și încotro s-o iau ca să te regăsesc la rîndul meu. Cînd mi-am dat seama că ești pur și simplu egoistă și că dai din tine doar atît cît să nu-ți tulburi propriile preocupări, am izbucnit în plîns. N-ai auzit, dar chiar dacă ai fi auzit, ți-ai fi închipuit că visezi, că ai halucinații, fiindcă m-ai respectat și m-ai iubit, convinsă că un bărbat nu poate plînge.

Ştiam că va trebui să plec de lîngă tine înainte de a fi contaminat de disciplina ta înfiorătoare, prin care te aperi pe tine şi liniştea muncii tale şi înainte de a mă contopi cu tine pînă într-atît, încît să încep şi eu a vedea cu ochii tăi, crezînd că Dorozsul e un simplu sanatoriu balnear, construit din sticlă şi beton, izvor real pentru realizarea unor venituri valutare şi nu o împlinire a vechiului izvor tămăduitor şi nici dorinţa fierbinte de a se face dreptate, dorinţa ca timpul să repare greşelile altora din trecut.

Eu n-am fost în stare să trăiesc cu tine.

Cînd te-am întîlnit întîiaşi dată, semănai cu un micuţ ostaş care se pregăteşte de luptă. Stăteai lîngă tatăl tău, un cerşetor mai darnic ca nimeni altul pe pămînt, iar eu credeam că-i semeni şi că, urmînd exemplul lui neghiob, aveai să te dăruieşti şi tu semenilor tăi. Niciciînd n-am cunoscut pe cineva mai zgîrcit ca tine, femeie darnică, şi nici mai laş ca tine, deşi ai cărat în servieta ta de studentă pînă şi grenade, răţoindu-te la poliţistul care te-a acostat : «Ce te holbezi aşa la mine, n-ai mai văzut studentă în viaţa dumitale ?»"

Căpitan, răsuflînd şi oftînd din greu, asemenea unui om, se strecură tiptil după el prin uşa întredeschisă. Antal îşi aprinse o ţigară şi, fără voia lui, cînd se întinse după scrumieră, o scăpă jos. Iza deschise ochii şi, trează de-a binelea, realiză instantaneu unde se află. Căpitan se ascunse sub masă. Afară se întunecase. Iza aruncă o privire pe ceasul de la mînă, era trecut de şase. Se ridică, îşi netezi fusta şi întinse mîna după o ţigară. Antal îi oferi el una.

— De ce a plecat Domokos ?

Iza îl fixă uimită, fără să-i fi răspuns.

— L-am căutat peste tot, dar nu l-am găsit şi nici maşina nu i-am zărit-o pe undeva. Mi-a spus apoi Dekker că a intrat la el să-i mulţumească pentru găzduire, luîndu-şi totodată rămas-bun. La două şi jumătate a plecat spre Budapesta. Ce face, se întoarce la înmormîntare ?

Cîtă vreme nu văzu chipul crispat al Izei şi buzele umezite de la o clipă la alta, nu-şi dădu seama ce veste îi dăduse fostei sale soţii. Cînd, în cele din urmă, realiză

ce gafă făcuse, se holbă la ea ca la un proscris căruia nu-i poți oferi nici găzduire și nici măcar o picătură de apă, deși îl vezi obosit și însetat. *Bang* — se tîngui ornicul de pe perete, care nu știuse niciodată să ticăie ca orice ceas normal. *Bang, bang-bang !* răsună iar limpede, asemenea unei fiare închise într-o mașinărie infernală. *Bang !*

Iza privi o vreme dîra de fum ce se prelingea lin din țigară, respirînd adînc, de parcă ar fi încercat astfel să evite leșinul care-i dădea tîrcoale. „Nu înțelege ! — exclamă în sinea lui Antal, plin de compasiune. Nu înțelege, nefericita !"

Se aplecă spre ea cu aceeași mișcare pe care Iza o așteptase cu o seară înainte și o trase la piept. Nu se mai atinsese de ea de ani de zile, de fapt din ziua în care îi adusese la cunoștință că avea s-o părăsească. Iza se smulse din brațele lui, se ridică, îl privi drept în ochi, vrînd parcă să-i spună ceva, dar se răzgîndi și începu să-și adune lucrurile. Se duse în baie, unde prosopul cel mare al bătrînei mai atîrna încă în același loc, își luă valijoara și își înghesui lucrurile în ea. Se îmbrăcă apoi, gata de plecare.

— Cred că trebuie să-ți mulțumesc pentru găzduire. Congresul s-a terminat, așa că am să găsesc loc la hotel.

Părăsi camera, fără să aștepte răspuns și fără să arunce măcar o privire în urma ei. Casa era scufundată în întuneric, dar nu se izbi de nimic, mergea de parcă ar fi fost ghidată de cineva. Se repeta de fapt scena petrecută în urmă cu opt ani. La fel ieșiseră și atunci din casă, Iza în față, Antal în urma ei, fluierînd, cu cele două valize în mînă. Numai că de data asta Antal știa că avea să fie pentru ultima oară. Scena nu se mai putea repeta și a treia oară. Niciodată.

Căpitan se repezi în urma lor, dar Iza nu se aplecă spre el, nici nu-l atinse măcar. Noaptea se așternuse peste grădină severă, masivă, densă, lipsită de razele lunii și de licărul îndepărtat al stelelor. Doar becul de sub bolta porții ardea, proiectîndu-și halucinant fascicolul de lumină peste masa și scaunele din răchită. Iza se opri pentru o clipă.

— Așteaptă puțin, mă duc să-mi iau haina, spuse Antal. Te însoțesc.

— Nu-i nevoie.

Nu-și dădură mîna. Nici poarta nu scîrțîi, lunecînd lin, fără pic de zgomot. Antal aștepta cîteva clipe, atît cît să se piardă ecoul pașilor mult prea cunoscuți, după care trase zăvorul.

Kolman, băcanul, proptit cu spatele la șirul de pîini rumenite, turna lapte într-un vas albastru din material plastic. Nu i se zărea decît bustul, de parcă cineva l-ar fi tăiat în două. În vitrină, cutii de conserve, deasupra lor, un vas smălțuit, cu cîteva fire de grîu uscat în el, iar jos, lîngă ele, un săculeț desfăcut, plin cu nuci. Iza traversă strada și se opri în dreptul băcăniei, așteptînd cu sufletul la gură să se dschidă ușa și să-l vadă pe Kolman repezindu-se spre ea și, strîngînd-o la piept, s-o mîngîie și să-i șoptească la fel ca altădată : „Izuka dragă !“ I se făcu dor teribil de mîinile mîngîietoare ale lui Kolman, cu miros de ceapă și zarzavat, de glasul său, ca un mormăit de urs : „Așa o fată bună nu mai găsești în lumea largă !“ Numai că băcanul era ocupat. Ascuns în spatele tejghelei, discuta de zor cu niște femei necunoscute ei, făcîndu-și de lucru în jurul cîntarului.

Se îndepărtă alene de băcănie.

Chioșcul de ziare din colț era și el pustiu. Se opri, lăsîndu-și valiza pe trotuar. Înainte vreme, de cîte ori pleca de acasă, nu întorcea niciodată capul, iritată la gîndul că era urmărită cu privirea pînă dincolo de piațetă. Pe de altă parte, se temea pentru cei doi bătrîni, care ar fi putut răci sau obosi peste măsură, stînd atîta timp în picioare, cu toate acestea nu reușise să-i dezobișnuiască de a-i mai face semn cu mîna, cu batista, cu ce le cădea la îndemînă, urmărind-o din priviri pînă dispărea după colț, ori se urca într-o mașină, în pofida vremii uneori potrivnică, cu ploi sau ninsori abundente. Vince stătea de fiecare dată rezemat de burlanul din fața porții, chiar dacă gura balaurului vărsa, șiroaie, ploaia adunată prin jgheab, privind în urma ei, fără umbrelă și fără pelerină pe el, oricît de întuneric ar fi fost și oricît de puternică ar fi fost ploaia. Așa stătea și bătrîna, întotdeauna fără basma pe cap, înfruntînd ninsoarea sau

furtuna, numai ca să-i poată vedea ceafa ce se încăpățîna să nu se întoarcă niciodată. De data asta însă era pustiu în fața porții și, ca niciodată, pustie era și strada. La un moment dat fereastra de la odaia dinspre stradă a casei lui Antal se lumină brusc, ceea ce o făcu să-și ia valiza și să pornească iar la drum, de parcă lumina i-ar fi atras atenția să nu se mai holbeze noaptea în casa unor oameni străini.

Cu o zi înainte nici nu observase cîte reclame luminoase dichiseau strada principală. Literele luminoase de pe frontonul clădirilor defilau ca la paradă prin fața ei. Pe una dintre firme zări și o ceașcă de cafea, iar deasupra ei un ibric din care se scurgea lin lichidul aburind. Jocul de neon de la intrarea hotelului era delirant, formele și culorile se succedau cu repeziciune, creînd o atmosferă feerică.

Tamburul de la intrare în hotel se rotea parcă ceva mai greu decît la prînz. Înăuntru era cald, o căldură uscată, datorată sistemului propriu de încălzire centrală. La recepție, un tînăr tocmai termina o convorbire telefonică. Iza își așeză valiza pe mozaicul nu prea arătos și ceru o cameră.

— Doriți o cameră cu un pat ? întrebă tînărul.

Bineînțeles că dorea o cameră cu un pat. Gîndul o purta la Domokos, ceea ce îi provocă fiori de gheață pe șira spinării. Nici pixul nu-i mai funcționa, așa că își completă formularul cu stiloul oferit de recepționer. Mîna îi era rece și-i tremura ușor.

— Ah, v-ați născut aici ! exclamă acesta cu o vizibilă simpatie exprimată de fapt față de toți oaspeții sosiți din capitală, care aveau vreo legătură cu orașul acela. Îmi cer scuze, dar liftul nu funcționează. Camera o sută șaisprezece, vă rog.

Camera se afla la etajul trei, așa încît pînă ajunse sus, gîfîia în toată regula. Hotelul era liniștit, neobișnuit de pustiu. Nu zări pe nimeni nici pe scări, nici pe culoare. Camera era plasată pe colț, avea și balcon. Încuie ușa, privind în jurul său. Era o cameră obișnuită de hotel, cu o fotografie înrămată pe perete și cu un aparat de radio pe noptieră.

Deschise ușa balconului și păși afară. Vîntul iscat între timp, un vînt uscat, de cîmpie, îi biciuia fața, ciufulindu-i părul. Pironită în balcon, privea de sus orașul, cerul, acoperișul caselor.

— Mamă, șopti Iza pentru prima oară în sufletul ei, mămico ! Tăticule !

Vîntul continua să bată în rafale, zgîlțîind ușa lăsată întredeschisă. Undeva, pe aproape, ibricul de neon își picura lichidul luminos în cești̦a de sub el. Dar acum cafeaua era roșie, ca flacăra arzîndă.

Cei morți nu i-au răspuns.

Lector : AUREL BUICIUC
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

*

Bun de tipar 21.09.1985. Apărut 1985.
Coli tipar 18.

*

Tiparul executat sub comanda
nr. 390 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România

Coperta de VASS ANDREI

© Szabó Magda

SZABÓ MAGDA

Pilátus

Magvető, Budapest, 1986

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate Editurii UNIVERS

Szabó Magda (n. 1917) își manifestă inițial vocația în domeniul poeziei. În 1940 își ia doctoratul în limbile latină și maghiară. În același an debutează editorial cu o culegere de studii. Volumele **Mielul** (1974) și **Întoarcerea la om** (1949) oferă o lirică ce poartă amprenta unei conștiințe marcate de ororile războiului. Timp de 15 ani lucrează ca profesoară de liceu. Din 1959 se consacră exclusiv scrisului, abordînd cu precădere proza. Romanele **Fresca, Căprioara, Cina porcului, Pilat, Danaidele, Contemplatorii** ș.a. surprind, fiecare în parte, într-o interesantă și cuprinzătoare imagine, universul spiritual al intelectualității maghiare de după război. Analiza psihologică subtilă și complexă și problematica de mare actualitate, evidente și în romanul de față, definesc o carieră scriitoricească, bine cunoscută nu numai în Ungaria, ci și pe alte meridiane. Foarte populare sînt romanele și scrierile autoarei pentru tineret și copii. Este laureată a Premiului „József Attila" pentru literatură.

Lei 16